

HENRIK ZAHLE

UDEBLIVELSESDOMME

OM PARTERNES UDEBLIVELSE
I CIVILE DISPOSITIVE
RETSSAGER

FORLAG

1983

Udeblivelsesdomme, 1. udgave, 1. oplag

© djøf Forlag 1983

Danmarks jurist- og økonomforbund

Bogen er sat med Baskerville

og trykt hos Nørhaven Bogtrykkeri a/s, Viborg

Printed in Denmark 1983

ISBN 87-574-3561-8

FORORD

Begyndelsen til denne bog var en kommentar på et par sider til en udeblivelsesdom. Nogle sætninger om domstolenes prøvelse af sagsøgerens stævning forekom mig utilfredsstillende, og en mere systematisk fremstilling om sagsøgetes udeblivelse blev udarbejdet. Nu var fremstillingen blevet for lang til tidsskrifterne, men for kort til bogforlagene. Hvis manuskriptet ikke skulle ende i en skrivebordsskuffe, måtte også sagsøgers udeblivelse såvel som genoptagelse, appel og fuldbyrdelse omtales. Midt i dette forløb blev loven oven i købet ændret.

Når der alligevel blev en bog ud af det, skyldes det de opmuntrende og nyttige kommentarer, jeg har fået undervejs fra dem, der i arbejdets forskellige faser gennemlæste større eller mindre dele af manuskriptet. For denne bistand er jeg meget taknemmelig.

Januar 1983, Henrik Zahle

INDHOLDSFORTEGNELSE

I.	Indledning	7
II.	Historie	15
	1. Danske Lov 1683	15
	2. 18. århundredes litteratur	17
	3. A. S. Ørsted	21
	4. Retsplejloven	27
III.	Statistik	34
IV.	Sagsøgers udeblivelse	43
	1. Indledning	43
	2. Forberedelse	44
	3. Domsforhandling	47
	4. Realitetsdom	50
	5. Modkrav	56
	6. Omkostninger	62
	7. Afgørelsens form og afsigelse	64
	8. Konkurs	65
	9. Særlige udeblivelsesgrunde (udsættelse)	66
V.	Sagsøgtes udeblivelse (formaliteten)	69
	1. Indledning	69
	2. Stævning og bilag	71
	3. Rettens kompetence	92
	4. Forberedelsesmåde	114
	5. Forkyndelse og vejledning	120
	6. Første retsmøde	135
	7. Senere forberedende retsmøder	140
	8. Forberedelse uden retsmøder	150
	9. Domsforhandling	156
	10. Særlige udeblivelsesgrunde (udsættelse)	164
	11. Dommens form og afsigelse	179

VI.	Udeblivelsesdommen (realiteten)	186
	1. Udeblivelsesdommens indhold	186
	1.1. Procesmaterialet	188
	1.2. Sagens afgørelse	202
	2. Forbrugersager og småsager	228
	3. Forsikringspræmier	244
	4. Kreditkøb	247
	5. Boligretssager	253
	6. Renter	256
	7. Omkostninger	275
	8. Kumulation og parallelsager	278
	9. Forældelse og ugyldighed	284
	10. Konkurs	287
VII.	Genoptagelse og appel	290
	1. Indledning	290
	2. Genoptagelse	291
	3. Appel af udeblivelsesafgørelser	310
	4. Udeblivelse under appel	325
VIII.	Retskraft og fuldbyrdelse	336
	1. Retskraft	336
	2. Fuldbyrdelse	340
	3. Anerkendelse og fuldbyrdelse af udenlandske domme	346
IX.	Afslutning	353
	Forkortelser	361
	Litteratur	362
	Domme	365
	Sagregister	372

Kapitel I

INDLEDNING

Når man hører tale om en retssag eller om en sagsbehandling ved domstolene, danner der sig som regel et billede: Nogle ser lidt oppefra to personer, der står til hver sin side i et lokale i diskussion om de under sagen fremsatte krav – det er sagen set fra dommersædet. Andre ser fra den ene eller den anden side modparten og dommeren – det er advokatens synsvinkel. Endelig er der dem, der med større eller mindre held søger fra tilhørerrækkerne at følge med i, hvad der foregår under sagens drøftelse mellem parterne og dommeren. Også den, der aldrig har været i en retssal, har formentlig et billede om en retssags behandling, som har det grundtræk fælles med det netop beskrevne, at to parter, eventuelt med bistand af advokater, gennemfører en drøftelse af sagen under ledelse af en dommer, der senere tager stilling til sagens konfliktstof.

At en retssag er en sag mellem to aktive parter, og at en dom er afslutningen af en sådan konflikt mellem de to personer, der argumenterer mod hinandens standpunkt, fremtræder på denne måde som den normale civile proces' forløb. Dette normalforløb er også lagt til grund i de almindelige civilprocessuelle fremstillinger, der skridt for skridt gennemgår sagens gang fra indlevering af stævning og svarskrift, fremmøde i retten, forhandling i retten, til domsafsigelse. Der optræder til stadighed såvel en sagsøger som en sagsøgt, hvis mulighed for at varetage sine interesser på hvert stadium behandles.

Dette forløb er imidlertid ikke det normale set fra et statistisk synspunkt. I langt de fleste sager møder kun den ene af

sagens parter. Om den anden siger man, at han eller hun »udebliver«, og sagen afsluttes da i almindelighed med en »udeblivelsesdom«. Det er denne type sager, der er emnet for den følgende undersøgelse. I stedet for at lade udeblivelsen fremtræde som en afvigelse, noget unormalt, gøres udeblivelsen til den egentlige genstand for fremstillingen.

Reglerne om behandlingen af parternes udeblivelse – såvel som domstolenes anvendelse af disse regler – har interesse fra flere synsvinkler. For det første er emnet egnet til at belyse fundamentale spørgsmål om betydningen af parternes virksomhed. At en part udebliver, er jo netop et markant svigt i partsvirksomheden som grundlag for domstolens bedømmelse af sagens processtof, og reglerne for behandlingen af dette svigt er derfor egnet til at belyse forholdet mellem domstol og parter. Denne teoretiske tilgang til emnet er i denne sammenhæng trådt i baggrunden til fordel for en praktisk synsvinkel: Udeblivelsesagerne er først og fremmest af interesse, fordi de udgør den dominerende sagstype – målt efter antallet af domme – og trods dette forhold er udeblivelse endnu ikke gjort til genstand for en systematisk behandling. Sagstypens praktiske betydning har såvel adresse til domstolene, for hvem sagerne trods alt udgør en stor arbejdsbyrde, som til offentligheden, for hvem udeblivelsesdommene og disses konsekvenser for de privates retsforhold er en ikke uvæsentlig del af det indtryk, som man i almindelighed må danne sig af domstolenes samfundsmæssige funktion.

Uanset reglernes store praktiske betydning er de på væsentlige punkter ganske summariske, og dette kan forklare, at der formentlig er betydelige variationer i den måde, hvorpå de praktiseres. Ser man særligt på sagsøgte udeblivelse ved første retsmøde, kan to yderpunkter beskrives. Nogle retter har rationaliseret sagsbehandlingen, således at kontorfunktionærer kontrollerer stævningens påstand og sagsfremstilling, værneting og forkyndelsespåtegning. Denne kontrol muliggør, at »vanskelige sager« på for-

hånd er udskilt og kan overvejes af dommeren umiddelbart inden ordinær ret, og under denne kan drøftes med sagsøgerens advokat under retsmødet. Når bortses fra disse sager, er det juridiske personales forbindelse med udeblivelsesdommene indskrænket til underskriften af dommen.

Ved første retsmøde »frasorteres de sager, hvori sagsøgte ikke har givet møde, til afsigelse af udeblivelsesdom«, Dommerforeningens Årsberetning 1973-74, 1974 s. 31. Den eneste garanti for, at dommeren har haft kontakt med hver enkelt sag, er at dommeren skal underskrive dommen. I visse retter har det samme gjort sig gældende med hensyn til tinglysning. Denne arbejdstilrettelæggelse har den paradoksale konsekvens, at juristerne udfører det ukvalificerede arbejde (underskrivningen), medens ikke-juristerne tager sig af det kvalificerede. Sml. også Michael Lunn i Jur. 1972 s. 355.

I andre retskredse behandles sagerne på alle stadier af dommeren. Der udfoldes stor intensitet i såvel forhåndskontrollen af stævningernes indhold, herunder forkyndelsespåtegningen, som under drøftelserne ved det forberedende retsmøde med sagsøgerens advokat. Variationerne i praksis mellem disse to yderpunkter følger ikke af retsplejelovens regler, men af embedernes arbejdskapacitet og dommerens prioritering.

Endelig har emnet interesse fra et retspolitisk synspunkt. Retspolitikken kan i denne sammenhæng udfoldes på to planer. For det første kan de netop nævnte variationer i praksis inden for de gældende regler sættes under diskussion, idet man kan rejse spørgsmålet, hvilke argumenter der kan anføres til støtte for den ene eller den anden tilrettelæggelse, ligesom spørgsmålet om en mere ensartet praksis må være relevant. Men også de legale rammer for behandlingen af udeblivessager kan sættes under diskussion. Reglerne blev på enkelte – relativt tekniske – punkter ændret ved 1979-reformen, medens de hovedregler, som er bestemmende for dommenes reelle indhold, ikke blev ændret.

I begge henseender er det et hovedsynspunkt i den følgende fremstilling, at dommeren i højere grad bør gives mulighed for – og udnytte bestående mulighed for – at gennemføre en bedømmelse af sagens realitet, og at der herunder bør ske en i hvert fald mere indgående kontrol af den mødende parts processtof. Kunne dette standpunkt gøres gældende uden modforestillinger og modifikationer, kunne diskussionen gøres kort. Men problemstillingen vanskeliggøres ved, at det undertiden viser sig, at en dommers kritik af f.eks. en sagsøgers fremstilling har været uberettiget, idet en fornyet behandling – navnlig under anke – viser, at sagsøgerens tilsyneladende mangelfulde grundlag er holdbart. I sådanne situationer må man være fristet til at opfatte dommerens beskyttelse af den ikke mødte sagsøgte som en »bjørnetjeneste«, jfr. Gomard s. 115, idet sagen trækkes i langdrag for sagsøgeren, sagomkostningerne forøges for sagsøgte, og retterne arbejder uden fornuftigt formål.

En illustration til denne problemstilling kan være dommen i UfR 1977.1010 V, hvor sagsøgte indtalte et krav på 804 kr. i henhold til ordresedler fra 1969. Byretsdommeren blev efter optagelsen opmærksom på, at sagsøgerens tilgodehavende efter det foreliggende måtte antages at være forældet, og han frifandt, men under anken viste det sig, at den sagsøgte havde betalt flere afdrag på gælden, og dette betragtedes af landsretten som en afbrydelse af forældelsesfristen.

Med hensyn til afgrænsningen af emnet skal følgende bemærkes: I denne fremstilling er udeblivelse emnet for undersøgelsen – det i enhver henseende normale. Med dette udgangspunkt må der tages stilling til, om nu den ganske civile proces, som kan have nogen som helst relevans for behandlingen af sager, hvor en af parterne udebliver, skal beskrives? Besvares dette spørgsmål bekræftende, må også regler, som i hovedsagen er relevante for mødesager, tages op. En sådan fremstilling vil i den grad overlappe den almindelige civilproces, at en afgrænsning er nødvendig.

Af retsplejelovens § 149, stk. 1, fremgår, at retssproget er dansk, og denne regel er naturligvis anvendelig også i den situation, hvor en sagsøgt, som er dømt som udebleven ved første instans, indsender ankestævning til landsretten. En sådan ankestævning kan altså ikke affattes på engelsk, jfr. UfR 1976.980 V.

Fremstillingen bør derfor begrænses til den del af civilprocessen, hvis indhold er påvirket af, at en af parterne udebliver. Mere præcist kan afgrænsningen beskrives således, at fremstillingen må omfatte 1) regler, der efter deres indhold direkte angår udeblivelsessituationen, og 2) regler, der vel efter deres indhold angår såvel udeblivelse som fremmøde, men som dog har en særlig praktisk betydning for udeblivelsessager.

Fremstillingen omfatter borgerlige sager, ikke straffesager, jfr. om disse § 847, stk. 2, og § 934, stk. 1, ej heller civile adhæsiionskrav i straffesager. Af borgerlige sager behandles kun de ordinære eller normale sager, der i hovedsagen er undergivet forhandlings- og dispositionsmaksimer. Udenfor holdes således de sagstyper, for hvilke der findes særlige behandlingsregler af betydning for spørgsmålet om partsudeblivelse, d.v.s. sager om ægteskab, faderskab, umyndiggørelse, administrativ frihedsberøvelse m.v., jfr. retsplejelovens kap. 42–43b. I sager om mortifikation og ejendomsdom og om dødsformodningsdom giver partsspørgsmålet anledning til særlige problemer, der ikke er taget op her. Udeblivelse i foged- og skiftesager omfattes ikke af fremstillingen.

I denne bogs titel er denne afgrænsning søgt sammenfattet ved betegnelsen »*dispositive retssager*«.

Fremstillingens tyngde må ligge i redegørelsen for sagsøgtes udeblivelse. Det er sagsøgtes udeblivelse, der fra et statistisk synspunkt kan bære den påstand, at udeblivelse er det normale, begge parter fremmøde det usædvanlige. Behandlingen af sagsøgtes udeblivelse kan praktisk opdeles i en redegørelse for de formelle betingelser for en realitetsbedømmelse, kap. V, og de regler, som er bestemmende for

udeblivelsesdommens indhold, dels generelt, dels i en række praktiske typesituationer, kap. VI. I forbindelse med behandlingen af udeblivelsesdom må også omtales de formelle regler vedrørende rettens kompetence m.v., som påses *ex officio* ved behandlingen af udeblivelsesagen.

Også sagsøgers udeblivelse behandles, om end kort, da det giver et hensigtsmæssigt grundlag for sammenligning med behandlingen af den udeblevne sagsøgte, ligesom en del regler er fælles for begge parter udeblivelse, kap. IV. Fremstillingen indledes med et historisk tilbageblik på den juridiske litteraturs behandling af udeblivelse og en statistisk redegørelse for sagsøgtes udeblivelse, kap. II og III, og bogen afsluttes med en behandling af retsmidler over for udeblivelsesdomme, såvel som udeblivelsesdommes retskraft og fuldbyrdelse, kap. VII og VIII.

Til denne indledende afgrænsning af emnet hører en præcisering af begrebet udeblivelse. Der sigtes herved til det fysiske fravær af en repræsentant for den pågældende part. Indholdet af denne afgrænsning lader sig bedst beskrive ved en opregning af, hvilke udeblivelseslignende forhold, der *ikke* er medtaget:

Er parten til stede, men uden advokat, foreligger ikke udeblivelse. Men finder retten det umuligt at behandle sagen på forsvarlig måde, uden at parten har advokatbistand, kan retten pålægge parten at lade sagen udføre af en advokat, jfr. § 259, stk. 2. Og efterkommes et sådant pålæg ikke. »anses parten for udeblevet« fra de efterfølgende retsmøder, d.v.s., at reglerne om udeblivelse anvendes, selv om parten fysisk er til stede.

Udeblivelsesregler er tillige bragt i anvendelse på manglende fremlæggelse af nødvendige processkrifter. Undlader sagsøger at fremlægge de dokumenter, som han agter at påberåbe sig, anvendes samme regel som i tilfælde af sagsøgers udeblivelse, § 354, stk. 1, jfr. § 351, stk. 2. Efter § 351, stk. 3, skal sagsøgte ved første retsmøde i landsretssager fremlægge svarskrift og dokumenter, som sagsøgte agter at påbe-

råbe sig, og undladelse af at fremlægge disse processkrifter medfører efter § 354, stk. 4, at reglerne om sagsøgtes udeblivelse kan anvendes. Denne regel suppleres ved højesteret af bestemmelsen om appellants udarbejdelse og indsendelse af ekstrakt, jfr. § 386, stk. 1, 2. pkt., se f.eks. UfR 1979.855 H. Tidligere anvendtes herved § 400, som tillige anvendtes i tilfælde, hvor parten ikke var i stand til at procedere sagen under domsforhandling, se UfR 1922.851 H, men denne fortolkning spiller næppe nogen rolle efter indførelsen af § 259. Jfr. herved Kommenteret Retsplejelov 1982 s. 402.

Er parten repræsenteret af en advokat, som er til stede, kan udeblivelse ikke forekomme. Dette er ikke ensbetydende med, at det er uden betydning for sagen, om parten giver møde eller ej, jfr. herved § 302 om indkaldelse af parten efter modpartens begæring, der sammenholdes med § 344, stk. 2, 2. pkt., hvorefter retten ved bevisbedømmelsen kan tillægge partens udeblivelse efter en sådan indkaldelse virkning til fordel for modparten. Det samme gælder, såfremt partens besvarelse af spørgsmål er uklar eller ufuldstændig. Endelig anvendes disse regler i forbindelse med uklarhed vedrørende partens erklæringer om sagens faktum og undladelse af at efterkomme opfordringer til bevisførelse, jfr. § 344, stk. 2 og 3, samt § 339, stk. 2 og 3. Disse regler vedrørende den materielle procesledelse er i første række relevante i forbindelse med mødesager, og de tages ikke op i det følgende.

De beskrevne anvendelser af udeblivelsesreglerne i forbindelse med manglende fremlæggelse af skriftligt processtof er et eksempel på en fiktiv udvidelse af udeblivelsesbegrebet. Trods den ubestridelige fysiske repræsentation af parten anvendes reglerne om partens udeblivelse. I hvilket omfang en sådan udstrækning af udeblivelsesreglerne er velbegrun- det, kræver en selvstændig overvejelse af, hvilken betydning det pågældende processkrift har, og hvilke andre sanktionsmidler end anvendelse af udeblivelsesregler der kan komme

på tale. Sådan analyse – der navnlig må tage sigte på den processuelle betydning af processkrifter og rettidig fremlæggelse af dokumenter – er en opgave for sig, og den må til dels bero på andre synspunkter end analysen af det fysiske fravær. Selv om reglerne i kraft af den fiktive udstrækning af udeblivelsesbegrebet er kædet sammen i gældende ret, forekommer det derfor forsvarligt at koncentrere sig om det fysiske fravær.

I denne fremstilling er udeblivelsen det normale. Giver begge parter undtagelsesvis møde, betegnes sagen som *mødesag*. I almindelighed nedlægger sagsøgte en påstand, der afviger fra sagsøgerens, og sagen er da *twistig*.

Kapitel II

HISTORIE

Et kort retshistorisk tilbageblik kan være en nyttig optakt til analyse og vurdering af gældende regler. Retshistorien kan fortælle os, at det har været anderledes, og derfor kan blive anderledes, mens en koncentration om de gældende regler kan give disse et eviggyldigt skær. Retshistorien kan endvidere bidrage til en tidsfæstelse af de gældende reglers indførelse. Som det vil fremgå, er disse i første række indført gennem praksis, der først blev kritiseret i teorien, men som dog endte med at blive taget til efterretning, og siden lovfæstet. Grundlaget for de gældende regler blev lagt i slutningen af det 18. århundrede og blev alment formuleret i begyndelsen af det 19. århundrede.

1. DANSKE LOV 1683

Det almene retsgrundlag for behandlingen af parters udeblivelse i den civile proces var op til retsplejeloven 1916 indeholdt i Christian V.'s Danske Lov af 15. april 1683.

Med hensyn til sagsøgers udeblivelse bestemte 1-4-32 følgende: »Men hvo som stævner anden for nogen Over-Dommere, og dog hverken selv, eller hans Fuldmægtig, eller hans lovlige Forfald, møder, da haver hand tabt Sagen, til hand Stævner lovligen igien, og der foruden skal hand give sin Vederpart hans bevislig Kost og Tæring.«

Af denne regel fulgte, at sagsøgerens udeblivelse medførte, at sagsøgeren havde »tabt sagen«, men dette udfald hindrede ikke, at der blev anlagt ny sag. Sagsøgte kunne

gøre krav på omkostninger. Reglen er efter sin formulering begrænset til højere retter, men denne formulering tilsigter næppe nogen begrænsning af reglens anvendelsesområde, se dog 1-4-33 om højesteret.

For sagsøgtes vedkommende indeholdtes reglen i 1-4-30: »Befmdis nogen lovlig stævnet muntlig, eller skriftlig, og hverken hand selv, eller hans Fuldmægtig, møder for sin tilbørlig Under- eller Over-Dommere, uden hand haver lovlig Forfald, og det nøjagtig beviser, da leggis hannem af Dommeren Lavdag for, dog ikke over fiorten Dage, til hvilken hand bør at møde, og, hvis hand da ikke vil møde, da skal Dommeren efter fremlagte Breve og Bevisligheder i Sagen dømme, hvor efter og Exsecution maa skee, og hand for motvillig Udeblivelse have Skade for Hiemgiæld.«

Anvendelse af denne udeblivelsesregel er betinget af, at sagsøgte er lovligt stævnet, at hverken sagsøgte selv eller en repræsentant for sagsøgte giver møde for rette dommer, og at denne udeblivelse ikke skyldes et lovligt forfald, der kan bevises. Udeblivelsesvirkningen er i første omgang en forelæggelse af sagen – d.v.s. en fornyet indkaldelse, en ordning, der blev afskaffet med Forordning angaaende Rettens vedbørlige og hurtige Pleie af 3. juni 1796 § 1.

Bortset herfra medfører udeblivelse efter bestemmelsen i 1-4-30, at dommeren skal dømme »efter fremlagte Breve og Bevisligheder«. Den nærmest liggende forståelse af denne passus må være den, at dommeren skulle foretage en vis efterprøvelse af de bevisligheder, som sagsøgeren støttede sin påstand på. Udeblivelsen skulle ikke automatisk medføre domfældelse, men dommeren skulle foretage en vis efterprøvelse af det bevismæssige grundlag for sagsøgerens opfattelse af sagen.

På dette punkt svarede den gennemførte regel ikke til indholdet af det første projekt til en lovbog 1669–72. Ved sagsøgtes udeblivelse skulle sagsøgte efter dette udkast »da hafve tabt Sagen, til saa lenge hand self paa nye stefner oc vil møde i Rette, hvilket om hand icke gjør inden tredie Ting, da bør ske Execution paa hvis, som imod

hannem er i Rette sat, oc hafve Skade for Hiemgiæld for hans Hiemmesidelse.« Dette forslag synes at lægge op til en dom i overensstemmelse med sagsøgerens påstand, men med mulighed for, at sagsøgte starter ny sag ved retten inden en vis frist. Der er vist grund til at bemærke, at den i den senere diskussion hyppigt påberåbte »Skade for Hiemgiæld« stammer fra dette udkast.

Såvel dette udkast til reglen om sagsøgtes udeblivelse som den tilsvarende bestemmelse om sagsøgerens udeblivelse, der svarer til den ovenfor omtalte gennemførte regel i 1-4-32 (projektet 1-4-30), indeholder en udeblivelsesvirkning, der består i, at partens udeblivelse medfører en realitetsdom i overensstemmelse med den mødendes krav, men med mulighed for »genoptagelse« af sagen. – Om de nævnte forarbejder henvises til Forarbejderne til Kong Kristian V.'s Danske Lov, udgivet af V. A. Secher og Chr. Støchel I 1891–92 s. 396–97, II 1893–94 s. 298.

2. 18. ÅRHUNDREDES LITTERATUR

Gennem det 18. århundrede blev udeblivelsessager behandlet efter de gengivne regler i Danske Lov, men alene på grundlag af den dogmatiske litteratur kan ses, at bestemmelserne har givet problemer i forbindelse med sagsøgtes udeblivelse. Op til omkring midten af århundredet fastholdtes reglerne, om end de praktiske problemer erkendes.

I Hojers Juridiske Collegium var i førsteudgaven fra 1742 blot anført, at ved sagsøgtes udeblivelse dømmes ifølge 1-4-30 »efter de i Sagen fremkomne Beviis«, og det påpegedes, at den dansk-norske proces herved adskilte sig fra fyrstendømmernes, »thi der contesterer han Litem affirmative uden videre Beviis«, ligesom udeblivelsen var strafbar og afskar fra ny sag, Hojer 1742 s. 139.

Hovedsynspunktet er det samme, men fremstillingen er uddybet i den senere udgave fra 1769. »Møder den Forelagte (d.v.s. sagsøgte) endda ikke, habetur Lis pro negative contestate, d.e. han agtes som nægtende, og dømmes da efter de i Retten af Citanten fremkomne NB. Beviser, og de fremlagde Documenter ansees da som erkjendte, 1.4.30.«, Hojer

1769 s. 148. På denne baggrund må Hojer tage afstand fra den automatiske domfældelse af sagsøgte:

»Heraf sees, at Jen Maxime, som paa nogle Steder bruges: at naar en alene er stevnet og forelagt, men dog ei noget Beviis fremkommet i Sagen, man da strax dømmer den Stevnte til at betale det han søges for, paa Fundament, at han ikke har nægtet eller imodsaugt Fordringen: ikke er grundet i Lov, ei heller i Billighed«, s. 149.

Retten skulle efterse, om sagsøgte var »lovligt stævnet«. Herom bemærkede Trojel, at dette udtryk alene refererede sig til »Stævnamaalet selv, ikke til Sagen. Man kan følgelig være lovlig stævnet, skønt Sagen er ulovlig«, Peder Kofod Trojel: Commentære eller Forklaring over den Danske og Norske Lov, 1780, s. 202. Om rettens kontrol, hvor de formelle betingelser var opfyldt, anførtes i overensstemmelse med loven:

»Og hvis han (sagsøgte) da ikke vil møde, da skal Dommeren efter fremlagde Breve og Beviisligheder dømme i Sagen. Lovgiveren anser altsaa ikke den Indstævntes Udeblivelse for Beviis paa, at han er skyldig, men Dommeren bør blot rette sig efter Sagsøgerens Beviser, anseende, at den der Sag giver, bør lovligten at bevise. Den Skyldige taber desuden nok ved at udeblive, siden han ingen Exceptioner faaer gjort enten imod Proceduren eller Beviislighederne, om der er Brøst hos nogen af Delene«, s. 205–06.

Men i en note gøres den relevante tilføjelse:

»Ikke desto mindre anseer Praxis idelig den Indstævntes Udeblivelse for Beviis paa at han er skyldig, især i Geldssager; og clausulerer Dommen: »siden den Indstævnte hverken har mødt eller ladet møde, saa kiendes for Ret ...««, s. 205–06, note **.

På linie hermed er Dons, der fremhævede, at fra sagsøgte »simple og blotte Udeblivelse lader sig ikke saa strax argumentere til hans Tilstaaelse«, Jens Bing Dons: Akademiske Forelæsninger, 4. del 1781 s. 196–97. Sagsøgte mister lejligh-

hed til at fremføre indsigelser eller modkrav, s. 197–98. Men dommen skal bygge på »de fremlagte Breve og Beviisligheder altsaa ikke, som han derved havde tilstaaet Sagen«, s. 196.

Hos Nørregaard blev problemstillingen mere udpenslet. Den formuleredes som et spørgsmål om, hvilken processuel erklæring udeblivelsen skulle antages at indeholde: skal man »anse Sagvolderen enten som den, der bejaende contesterer litem, eller som den, der benægtende contesterer litem?« Han konstaterer, at praksis antager det første, teorien det andet, mens loven er uklar: »Dette sammenlagt viser, at Sagen er tvivlsom; hvorfor man nok rettest følger Praxis, og det saa meget mere, som den her i dette tilfælde forebygger en Chicane, og hjælper mangan Mand til det, som han ellers formedelst sin Troskyldighed maatte tabe«, Nørregaard bd. 5 1790 s. 403.

Praksis er rykket fra noten til teksten og foretrækkes som grundlag for beskrivelsen af retstilstanden.

Brorson argumenterede for samme resultat. Hvad »Billighed« fordømte i 1769, krævede den i 1797:

»Sagens Natur fordrer saadan Fortolkning; Retfærdigheden og Billigheden kræve det Samme. Den Indstævnte, som paa lovlig Maade er kaldet for Retten, ja endog paa ny erindret, om at sørge for eget Vel, bør ikke formodes at tie, dersom Søgsmålet er urigtigt; han maa i andet Fald tilregne sig selv Tabet; Lovgiveren, som nævner Modtvillig Udeblivelse, synes selv at have bifaldet saa naturlig en Sandhed. Af en modsat Bestemmelse vilde opstaae betydelige Uleiligheder; den naturlige Undseelse, som følger af Pligternes Overtrædelse, vilde saaledes snarere overtale den Paagældende til at tie, end fremsætte urigtige Exceptioner.« Chr. Brorson: Forsøg til den første Bogs Fortolkning Bd. I 1797 s. 264.

Er søgsmålet urigtigt, kan der ikke bygges på en formodning, om at sagsøgte tier. Eller rettere: der »bør ikke formodes« en sådan passivitet. Spørgsmålet, om en formodning kan opstilles – en formodning, der skal give svaret på sag-

søgtes standpunkt til sagen – besvares således normativt. – I slutningen af det citerede foregribes den betragtning, som senere blev taget op af Ørsted, siden Hurwitz, om risikoen for, at sagsøgte skulle spekulere i det fordelagtige ved at udeblive snarere end at møde og fremsætte usande påstande.

Brorson præciserede, at sagsøgerens påstand ikke kan følges, »dersom Sagsøgerens fremlagte Dokumenter selv vidne om Søgsmaalets Urigtighed; den Indstævnte kan ikke ansees for at have samtykt Omstændigheder, hvis Urigtighed Sagsøgeren selv har oplyst. Dommeren kan heller ikke følge Sagsøgerens Paastand, dersom denne ikke er nedlagt overeensstemmende med de af ham selv anførte Omstændigheder og Lovgiverens Bud; den Indstævnte kan kun ansees at have tilstaaet de af Sagsøgeren anførte Omstændigheder i Henseende til Handlingerne; Dommeren bør fortolke og anvende Loven«, s. 265. Denne beskrivelse af rammen for rettens kontrol er stadig dækkende.

Rækkevidden af denne litterære diskussion om sagsøgtes udeblivelse begrænsedes af nyere lovgivning. En plakat af 13. august 1766 fastsatte, at ved byretten i København skulle, når den ene part i domssagerne mødte, mens den anden udeblev, det anses, som om sagsøgte intet videre havde at erindre, og sagen skulle, når sagen lovligt var forelagt, optages til dom. Ved forordningen af 15. juni 1771 § 20 udstraktes denne bestemmelse til Hof- og Stadsretten.

På baggrund af denne gennemgang af det 18. århundredes litteratur kan konstateres, at der med de seneste forfattere skete et omslag i opfattelsen af betydningen af sagsøgtes udeblivelse, tøvende hos Nørregaard 1790 og mere sikkert og bredt funderet hos Brorson 1797. Når Ørsted i sine erindringer gengiver modsætningen mellem praksis og teori på dette område og den tøvende tilslutning hos teoretikerne, forekommer det mig vel dækkende for Nørregaard, men ikke for den seneste teoretiske fremstilling hos Brorson, jfr. herved Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie I, 1851, s.

191–93 og Nellesmann i Anders Sandøe Ørsteds Betydning I, 1885, s. 86–90, smh. s. 81 f, 126 f.

3. A. S. ØRSTED

For studiet af de gældende udeblivelsesregler er Ørsteds behandling af emnet af særlig interesse. Det beror på, at Ørsteds antagelser med hensyn til, hvad der bør være gældende for de udeblivende parter, ikke alene satte sig igennem i den efterfølgende juridiske litteratur, men også på afgørende måde prægede retsplejelovens indhold og den fortolkningsstradition, som knytter sig til lovens knappe regler.

Af grundlæggende betydning for behandlingen af udeblivesspørgsmålet er, hvilke antagelser der gøres med hensyn til baggrunden for partens udeblivelse, og på hvilken måde udeblivelsen gøres relevant for sagens forløb. Her som ellers er det særligt den sagsøgte (sagvolderen), hvis udeblivelse har interesse.

Ørsted har behandlet den sagsøgtes udeblivelse første gang i Juridisk Arkiv nr. 3, 1804, s. 28–44 og genoptog emnet i Eunomia III, 1819, s. 526–45 i forbindelse med en bredere undersøgelse af tilståelsens betydning. Debatten med Hurtigkarl findes i Juridisk Tidsskrift, bd. 2, 1. hæfte, 1820, s. 244–59. Om fremmed ret, i Juridisk Tidsskrift, bd. 2, 2. hæfte, 1821, s. 54–82.

Om udeblivelse fra forligelseskommissioner, se Arkiv for Retsvidenskaben, 2. del, 1825, s. 474 f, særligt om procesomkostninger.

Udeblivelsen stiller spørgsmålet: hvis den sagsøgte virkelig har noget at indvende imod søgsmålet, ville han da ikke møde? Og dette spørgsmål besvarer Ørsted bekræftende: den udeblivende har »... ingen Skade lidt ved sin Udeblivelse, saafremt Søgsmålet i og for sig er grundet, og han altsaa intet har havt at fremføre til sit Forsvar. Dette Tilfælde er netop det, som ordentligviis finder Sted, da naturligviis den Indstævnte, naar han veed, at han ved Udebli-

velse taber sine Benægtelser mod Søgsmålet, ikke vil efterlade at møde, hvis han virkelig har noget at sige mod den Fordring, hvorfor han er kaldet til Retten«, 1820 s. 252.

Udeblivelsen skyldes altså, at den sagsøgte ingen indvendinger har. Dette svarer til bedømmelsen af den sagsøgte, som vel møder, men ikke protesterer. Den, der sagsøges for en fordring, »er opfordret til at erklære sig over denne Fordring«, 1819 s. 492. »At fortolke Tavsheden som Benægtelse er ... at tillægge samme den Mening, der har mindst sandsynlighed for sig«, s. 496. Og den samme tanke kan gøres gældende for den, der ikke blot er tavs, men undlader at møde.

Udeblivelsen betragtes altså som en vedgåelse eller tilståelse. Denne sammenstilling er baggrunden for, at en af de udførlige behandlinger Ørsted giver af emnet, sker i forbindelse med behandlingen af tilståelsens betydning, 1819 s. 462 f. For at forstå den betydning, som udeblivelsen tillægges, kan der derfor være grund til kort at omtale baggrunden for, at en tilståelse tillægges betydning i civile sager.

Dette beror ifølge Ørsted for det første på, at tilståelsen udgør et bevis i sagen. Men tilståelsen er ikke blot et bevis. Da den tilstående er beføjet til at råde over den ret, sagen angår, er han beføjet til at »samtykke i, at han behandles som om Factum forholdt sig saaledes som tilstaaet, om end det ikke virkelig maatte være Tilfældet«, 1819 s. 464 f, s. 467. Resultatet af denne betragtning er, at »den, som tier samtykker«, 1819 s. 492, og denne betragtningsmåde er relevant såvel, hvor parten møder, men ikke udtaler sig, som hvor parten udebliver. At den, som tier til modpartens beretning, antages at have indrømmet den, kan ikke medføre nogen uret: »... thi skulle Nogen, af Ligegyldighed, forsømme hvad der tjener til hans Tarv, har han at tilskrive sig selv det deraf flydende Tab«, 1819 s. 497 om den mødende men passive. Den, der forholder sig tavs, trods opfordring til at erklære sig over sagsøgerens fordring, »maa taale, at hans ... Forsømmelse udlægges saaledes, at han ...

antages at erkjende de factiske Omstændigheder, hans Modpart har opstillet. Den modsatte Forholdsregel, at alt blev anseet som benægtet, hvad der ej var udtrykkelig tilstaaet, vilde føre til stor Vidtløftighed i Proceduren, og aabne en banet Vej for Chikane og Uredelighed«, 1819 s. 493.

At den udeblivende antages at vedgå søgsmålets rigtighed, er imidlertid kun et hovedsynspunkt. Det nærmere indhold af vedgåelsen eller tilståelsen må naturligvis præciseres. Med støtte i DL 1-4-30 antages, at hovedsynspunktet ikke betyder, at der blot skal gives dom efter sagsøgerens påstand, jfr. tilsvarende om Brorson i forrige afsnit. I en række tilfælde må dommen afvige fra påstanden. I Ørsteds første behandling af emnet fremhæves følgende tre tilfælde (et fjerde tilfælde vedrørende appel omtales ikke nærmere): For det første skal der frifindes, såfremt sagsøgerens »Paa-stand ganske eller for en Deel er grundet paa en in jure urigtig Meening«, 1804 s. 31-32. Det samme skal ske, såfremt sagsøger ikke fremlægger »de Dokumenter, hvorpaa Søgsmålet, i Følge Stævningen, grunder sig«, 1804 s. 32. Dette beror på, at sagsøgte ved sin udeblivelse har samtykket i sagens fremme, men kun har »samtykt i at dømmes under det Vilkaar om, og for saa vidt de (d.v.s. dokumenterne) hjemle Søgsmålet«, 1804 s. 32. Da Hurtigkarl påpegede, at denne begrænsning kunne undgås, såfremt sagsøger undlod at påberåbe sig dokumenter, svarede Ørsted, dels at et dokument må fremlægges, såfremt det udgør en skyldsårsag, dels at den sagsøgte, der udebliver når dokumentet nævnes i stævningen og som ved, at sagsøger må fremlægge dokumentet for at opnå dom, ikke udebliver, hvis dokumentet ikke er nævnt, 1820 s. 249-50. Men ikke alene er vedgåelsen betinget af, at dokumenterne fremlægges. Dom i overensstemmelse med påstanden er yderligere betinget af, at dokumenterne ikke efter deres indhold går mod påstanden, f.eks. en regnefejl i en regning, 1804 s. 32.

Disse undtagelser fra dom i overensstemmelse med påstand gentages og udbygges i 1819. Der skal ikke gives dom

efter påstand, såfremt dokumentet er ugyldigt. Ej heller såfremt den påståede gæld er uforfalden (og der er krævet fuldbyrdelsesdom). Såfremt renter søges fra et for tidligt tidspunkt, må dette korrigeres af dommeren, jfr. 1819 s. 535–36. Sidst men ikke mindst »blive de Benægtelser og Indsigelser, som de af Sagsøgeren fremlagte Documenter allerede indeholde, at tage i Betragtning til den Udeblevnes Fordeel«, 1819 s. 537–38.

Denne gengivne opfattelse svarede efter Ørsted til gældende ret. Jeg skal ikke her nærmere referere de synspunkter, hvormed Ørsted søgte at forlige sit resultat med indholdet af DL 1-4-30 og de øvrige lovregler, som var gældende. Blot må det fremhæves, at efter Ørsteds opfattelse fulgte det ikke af 1-4-30, at der skulle være et fuldt bevis. Bestemmelsens virkning var, at »Indstævnte maa finde sig i at Sagen paadømmes saaledes, som den af Sagsøgeren er documenteret, uden Hensyn til den Muelighed, at den Indstævnte ... kunde have forskaffet Beviser, eller fremsat Erindringer, som deri vilde gjøre Forandring«, 1819 s. 535.

På dette sted er der grund til at se på den ramme, inden for hvilken Ørsteds argumentation bevæger sig. Den er klart angivet i problemstillingen i artiklen fra 1804, hvis titel er »Bør den udeblivende Sagsvolder antages at nægte eller at vedgaae Søgsmaalets Rigtighed?«, 1804 s. 28. Den behandlede problemstilling indeholder altså en forudsat ramme, hvorefter gældende ret må placeres et af to steder i alternativet, *enten* udgør udeblivelsen en benægtelse, og der kan i så fald kun afsiges dom, såfremt der er ført et fuldt bevis, *eller* udeblivelsen må betragtes som en vedgåelse eller tilståelse. I begge tilfælde sker der en omformning af det faktiske forløb, at en part er udeblevet, til en anden praktisk processuel situation, at en mødt sagsøgt afgiver en proceserklæring, som enten går ud på en benægtelse eller en tilståelse. Problemstillingen er med andre ord tilrettelagt ud fra den processuelle »normalsituation« (der, som det senere skal dokumenteres, er langt fra at være statistisk normal), at såvel

sagsøger som sagsøgte er mødt og afgiver en processuel erklæring i anledning af søgsmålet. Denne erklæring kan principielt have karakter af en benægtelse eller vedgåelse, og det er dette alternativ, der anvendes som fortolknings-skema for udeblivelsessituationen. Valget står mellem, om den udeblevne sagsøgte skal antages at have benægtet eller vedgået. En tredje mulighed findes ikke. Det fremhæves, at »... vor Lovgivning ikke tilstæder nogen Middelvei mellem ligefrem at antage alt for tilstaaet af den Udeblivende, som stemmer med de fra Sagsøgerens Side fremlagte Documenter, og at ansee alt for benægtet«, 1820 s. 256. Udsættelse til bevisførelse kan i reglen ikke ske.

Når udeblivelsen – såvel som den mødtes tavshed – fortolkes som et samtykke, opfattes dette som »meget naturligt, naar den der er taug havde været pligtig til at erklære sig; thi hvorfor skulde hans pligtstridige Taushed fortolkes til hans Fordeel?«, 1804 s. 35. Til dette normative synspunkt føjes, at sagsanlæg ofte er fornødent alene for at kunne foretage en eksekution, når debitor ikke kan eller vil betale. Der er derfor ikke »nogen tilstrækkelig Grund til at antage, at den Indstævnte, der udebliver, vil have Fordringen anseet for urigtig, og at Domstolene i civile Sager skulle gaae uden for Parternes Villie strider dog aldeles mod denne Proces-Natur«, 1804 s. 35–36.

Tankegangen har følgende forløb: udeblivelsen fortolkes som en processuel erklæring. Det faktiske forhold, at den sagsøgte ikke møder på det berammede tidspunkt og sted, tages som tilstrækkeligt grundlag for antagelse af en indholdsmæssig besvarelse af søgsmålet. Når udeblivelsen herefter skal »fortolkes«, skal man for det første tage hensyn til de meninger, man har om grunden til udeblivelsen som gengivet indledningsvis. Som regel har den udeblevne intet at indvende, og dette taler naturligvis for at betragte udeblivelse som en vedgåelse. Eller med den negative formulering i det citerede stykke – der er ikke grund til at tilskrive den udeblevne den opfattelse, at fordringen er urigtig. Når her-

efter den udeblevne antages at have vedgået, rammes rettens kontrolmulighed af den mere abstrakte betragtning over civilprocessens natur, hvorefter parternes vilje må sætte grænser for rettens afgørelse. Når man først har tilskrevet den udeblevne den viljeserklæring, at søgsmålet er vedgået, kan man ikke uden at komme i strid med processens natur gå uden for denne vedgåelse. Der må herefter gives dom i overensstemmelse med søgsmålet.

Om end Ørsteds synspunkter, som nævnt, på flere punkter genfindes hos tidligere danske forfattere, var det dog først i hans fremstilling, at det lykkedes at opstille en teori for udeblivelsen, som bragte en systematisk overensstemmelse mellem praksis og teori. Denne fremstilling har så meget desto større interesse, som den har været bestemmende for den senere retstilstand. Dette skal der kort redegøres for i det følgende afsnit. Her skal der afslutningsvis resumeres den procesretlige struktur, som Ørsted indplacerede udeblivelsen i:

1. Ved behandlingen af den udeblevne sagsøgte – og i og for sig også, om end med mindre grundighed, den udeblevne sagsøger – tages som udgangspunkt, at man må vælge mellem to polære standpunkter for behandlingen af den udeblevne
2. De to alternativer gives begge form af antagne »processuelle erklæringer«, hvorved den udeblevne enten bekræfter eller bestrider søgsmålet. Selv om udeblivelsen er netop det stik modsatte af en processuel erklæring, bliver retssystemets reaktion på udeblivelsen bestemt af, hvilken processuel erklæring udeblivelsen kan identificeres med.
3. Med denne sammenkobling af udeblivelsen med en antagne processuel erklæring opnås, at domsresultatet kan forklares som et udslag af den udeblevnes vilje. Udeblivelsen indebærer et samtykke til en udeblivelsesdom.

Fra en ældre procesretlig opfattelse er det naturligt, eller vel nødvendigt, at forklare behandlingen af den udeblevne part ud fra dette skema. Men for en aktuel vurdering forekommer det at rumme flere problemer. Det er let at se, at når et domsresultat søges legitimeret i partens vilje, som ikke foreligger expliciteret på nogen måde, ledes man let ud i cirkulære synspunkter, hvor en retlig kontrol, som findes nødvendig, forklares som et udtryk for en begrænsning af den vedgåelse, som udeblivelsen indeholder. Mere principiel er den kritik, at hele rammen er inadækvat, eftersom udeblivelsen netop ikke er en processuel erklæring og derfor bør vurderes uafhængigt heraf. Disse her kun antydede synspunkter er relevante i forbindelse med den retspolitiske vurdering af den pågældende retstilstand, og de tages derfor op i den senere fremstilling.

Nellemann finder det »klart, at Ørsted ikke bygger Virkningen af Taushed eller Tilbageholdenhed i Proceduren paa nogen Formodning om virkeligt Samtykke eller virkelig Renunciation«, Anders Sandøe Ørsteds Betydning I 1885 s. 83. Denne fortolkning forekommer mig i åbenbar modstrid med de ovenfor gengivne synspunkter vedrørende udeblivelse.

4. RETSPLEJELOVEN

Det 19. århundredes procesretlige litteratur efter Ørsted tilføjede ikke nyt til principperne for behandlingen af parternes udeblivelse. Hen mod århundredets slutning blev den præget af den igangværende procesreform. I det følgende skal kun enkelte punkter fremdrages.

Ved *sagsøgerens udeblivelse* bliver stævningen uden virkning, og sagsøgeren må udtage ny stævning, hvis han senere vil forfølge sagen. Møder sagsøgte, er han berettiget til erstatning for det forgæves møde. »Derimod har Indstævnte naturligtviis ei Ret til at paastaae Sagen selv anhängiggjort og

paakjendt, thi den er fra hans Side slet ikke paastævnet«, Bang og Larsen 1841 s. 123

Se i øvrigt Bang og Larsen I Deel, 1841, s. 120–23, 284–87. J. E. Larsen: Forelæsning over den danske Civilprocesses specielle Del, Samlede Skrifter 3. afd., 3. bd., 1860 s. 89, jfr. s. 108 f, bygger i hovedsagen på Hurtigkarl. Nellemann: Den ordinære civile Procesmaade, 1892 s. 187 anfører, at man netop fordi ingen sag er incamineret plejer at »afvise sagen«. Hvad enten sagsøgte møder eller ej, kan sagens realitet ikke påkendes, s. 187. Se yderligere Deuntzer: Den danske Civilproces 1901 s. 186 f, og H. Munch-Petersen: Den danske Civilproces 1906 s. 212 f, 223 f.

Fremstillingerne af *sagsøgtes udeblivelse* er naturligt nok mere omfattende. Men resultaterne bygger på Ørstedes fremstillinger.

Selv om de hidtidige resultater står fast, nuanceres problemstillingen dog, når den formuleres derhen, at man »ligesaalidet er beføjet til at antage, at den udeblivende Indstævnte tager bekræftende til Gjenmæle, som man kan antage, at han benægter alt af Citanten Anførte, (og derfor) maa man efter Sagens Natur skjelne imellem de forskellige Momenter, som høre til Indstævntes Forsvar, og bestemme Virkningen af Udeblivelsen med Hensyn til hvert af disse«, Bang og Larsen 1841 s. 245, hvis fremstilling i øvrigt lægger det senere anvendte skema: 1) Sagens *formalitet*, som retten kontrollerer. 2) Sagens *realitet*, der opdeles i a) Sagsøgerens *faktiske søgsmålsgrund*, der lægges til grund for så vidt de fremlagte bevisligheder ikke indeholder mangler, som bevirker at søgsmålet er ugrundet, b) De af sagsøgeren anvendte *retssætninger*, som for så vidt angår de almindelige retsforskrifter skal kendes og anvendes af retten, og c) Sagsøgtes *indsigelser*, som fortages, medmindre de umiddelbart fremgår af de fremlagte dokumenter.

Jfr. Bang og Larsen s. 246–57, 283–84. Jfr. tilsvarende J. E. Larsen s. 91–98, 109–10, og Nellemann 1892 s. 190–205 og s.

207–08. Jfr. yderligere Deuntzer s. 188 f og Munch-Petersen s. 213 f.

Retsplejelovens forarbejder giver anledning til en lidt bredere behandling af udeblivesspørgsmålet, om end i det følgende begrænset til første instans. For både udkast 1877 og udkast 1899 – og dermed den gældende lov – er det karakteristisk, at der næppe har været ønske om nogen fundamental ændring af netop udeblivelsesreglerne, men de ændringer, som retsplejereformen medførte, er afledte i forhold til retsplejeprincipper og praktiske hensyn, som er udformet med henblik på de sager, hvor begge parter møder. I udkast 1877 er det navnlig mundtlighedsprincippet, som slår igennem i udeblivessager. I udkast 1899 tilpasses det oprindelige udkast en ændret, mere praktisk tilrettelæggelse af rets-sagernes behandling.

I udkast 1877 optog man et særligt kapitel om udeblivelse, nemlig kapitel 5 i andet afsnit om procesmåden ved landsretterne (§§ 284–292). Udeblivelsesreglerne var forskellige for sagens forskellige stadier.

(1) Ved sagens indledende retsmøde(r) vedrørende skriftvekslingen medførte parternes udeblivelse blot et samtykke i, at skriftvekslingen afsluttedes, udkast § 164, jfr. § 284 og jfr. bemærkningerne s. 78–79.

(2) Efter skriftvekslingens afslutning overgik sagen til mundtlig forhandling. Ved den indledende mundtlige forhandling (der kunne være den eneste forhandling, såfremt bevisførelse ikke var nødvendig) fastholdt man i overensstemmelse med tidligere gældende ret de almindelige udeblivelsesvirkninger ved udeblivelse fra den mundtlige forhandling i det retsmøde, hvori denne skal begynde. Ved sagsøgers udeblivelse afvises sagen, § 285, og ved sagsøgtens udeblivelse »har Retten at anse de i Sagsøgerens mundtlige Fremstilling og Udvikling af Sagen anførte Kjendsgjernin-

ger for sande og afsige Dom i overensstemmelse med den i hans Sagsfremstilling indeholdte Paastand, for saavidt de ere i Stand til at begrunde denne og ikke ere i Strid med eller ligge helt udenfor hans skriftlige Sagsfremstilling«, § 286. For sagsøgerens vedkommende overvejedes, om hensynet til en ligestilling af parterne burde medføre frifindelse ved sagsøgerens udeblivelse, men en sådan ændring af retstilstanden afvistes ud fra den betragtning, at sagsøgeren ikke havde nedlagt sin mundtlige påstand i retten, og at der derfor »efter Mundtlighedsprincippet ikke fra hans Side (foreligger) noget processuelt Grundlag for Sagens Paadømmelse«, s. 130–31. For sagsøgtens vedkommende overvejedes, om bevisbedømmelsens frihed var forenelig med en legal bestemmelse af virkningen af sagsøgtens udeblivelse:

På den ene side har man sympati for tanken: »Det kan vistnok ikke nægtes, at en konsekvent Gjennemførelse af Principet om Rettens frie Bedømmelse af Forhandlingerne i det Hele ved Fastsættelsen af, hvad der indrømmes og benægtes, synes at maatte føre hertil, og at en Regel om, at Udeblivelsen *skal* have en lovbestemt Virkning i den ene eller den anden Retning, egentlig kommer i Strid med dette Princip«, s. 13–14. »Ligesom Ufuldstændighed eller Ubestemthed i en Parts Proceserklæringer ikke giver Modparten en *Ret* til at fordre det Paagjældende Punkt anset for indrømmet, men kun medfører, at Dommeren *kan* tillægge Tavsheden eller Ubestemtheden Betydning som Tilstaaelse ..., saaledes kunde det synes konsekvent ogsaa i Tilfælde af fuldstændig Udeblivelse at blive stående ved en Bemyndigelse for Dommeren til at give Udeblivelsen den Betydning, som den efter hans Skjøn i hvert enkelt Tilfælde bør have«, s. 131.

Men som et afgørende modsynspunkt anføres, at »de Grundsætninger, der gjøre sig gældende ved Bedømmelsen af en kontradiktorisk Forhandling, ikke lade sig anvende ved Bedømmelsen af en ensidig, fra hvilken Modparten holder sig borte«, s. 131. »... naar Sagsøgte bliver helt borte, er det ikke muligt i Kraft af almindelige Sandsynlighedsgrunde heraf at slutte Noget til, hvorledes han stiller sig over for de enkelte Punkter i Sagsøgerens Fremstilling«, s. 132. »Det bliver aldeles vilkaarligt at tillægge Udeblivelsen forskjellig Betydning i dette Tilfælde, saaledes at man undertiden betragter den som Benægtelse, undertiden som Indrømmelse«, s. 14.

»Istedetfor at henvise Retten til ved et Skjøn, for hvilket der savnes et virkeligt Grundlag, at afgjøre, om Udeblivelsen i det enkelte Tilfælde skal betragtes som Benægtelse eller som Indrømmelse, synes det derfor naturligere at bestemme Udeblivelsens Betydning ved en fast Lovregel, som da fornuftigvis maa sætte den paa lige Trin med en Vedgaelse«, s. 132.

I modsætning til den tidligere litteratur anerkendes det hermed, at fortolkningen af udeblivelsen som en processuel erklæring beror på en fiktion. Men denne fiktion er en praktisk nødvendighed.

Udeblivelsesvirkningen er, som nævnt, begrænset til det første retsmøde for mundtlig forhandling.

(3) Hvis den indledende mundtlige forhandling leder frem til en bevisførelse, skulle der afholdes særskilt retsmøde herom, og udeblivelse herfra medførte, at den udeblivende blev anset som den, der ikke ønskede beviser ført, ligesom den udeblevne fortabte indsigelser mod modpartens begæringer, § 288, stk. 1.

(4) Bevisførelse fandt i almindelighed sted for domsretten. Udeblivelse fra en »bevisforhandling«, der omfattede såvel bevisførelse som procedure over bevisførelsens resultat, jfr. udkastet § 188 og § 195, hindrede ikke, at sagen blev fremmet på sædvanlig måde af den mødende part. Den udeblevne parts påstand blev oplæst, og retten kunne også i den udeblevnes interesse stille spørgsmål til vidner, skønsmand og den mødende modpart, jfr. udkastet § 289. At fremmøde af hensyn til mundtlighedsprincippet ikke er nødvendigt, begrundes med, at enhver af parterne allerede i det til den første mundtlige forhandling afholdte retsmøde har fremsat deres påstande i sagen og afgivet deres sagsfremstilling, jfr. s. 133.

Den egentlige udeblivelsesvirkning var således i udkast 1877 begrænset til det første retsmøde, hvori en mundtlig forhandling fandt sted. I udkast 1899 er udeblivelsesreg-

lerne integreret i de almindelige sagsbehandlingsregler, og den ændrede tilrettelæggelse af processens forløb medfører en ændring af udeblivelsesreglerne. Beviskendelsens bortfald medførte en samling af den første mundtlige forhandling med den eventuelle senere mundtlige forhandling, den såkaldte domsforhandling. Dette kan forklare, at der knyttes udeblivelsesvirkning ikke blot til udeblivelse ved sagens begyndelse, men også fra domsforhandlingen.

Undlader sagsøgeren at møde på »første Tægtedag«, afvises sagen, og samme virkning havde »Sagsøgerens Udeblivelse eller Undladelse af at foretage de til Sagens Fortsættelse hørende Skridt ved senere Retsmøder, saafremt Domsforhandling ikke er berammet, eller ved selve Domsforhandlingen«, udkast 1899 § 203. Sagsøgerens udeblivelse under forberedelsen har altså udeblivelsesvirkning, indtil domsforhandlingen er berammet, uden at denne udvidelse af udeblivelsesvirkningen ses begrundet.

For sagsøgte vedkommende er udeblivelsesvirkningen under forberedelsen begrænset til det tidspunkt, hvor sagsøgte afgiver svar i sagen, udkast 1899 § 204. Med hensyn til udeblivelse ved domsforhandlingen anføres, at »naar Sagsøgte, efter at have svaret i Sagen, udebliver under Domsforhandlingen, kan der intet Hensyn tages til det af ham skriftligt Fremførte; men det maa, da den nødvendige mundtlige Udvikling og Nedlæggelse af Paastand mangler, betragtes som ikke fremkommet«, udkast 1899 sp. 196.

Udeblivelsesreglerne i retsplejeloven af 11. april 1916, navnlig § 340 og § 341, svarer bortset fra tekniske ændringer, til udkast 1899. På grundlag af et ændringsforslag fra 1906 var udeblivelsesvirkningen for sagsøgte vedkommende i forbindelse med indførelse af forberedelse af landsretssager ved byretter omformuleret til »skriftsvekslingens slutning«. En sammenligning af gamle og nye regler findes hos H. Munch-Petersen: Den nye Retspleje. 1908, s. 57 f.

Såvel før som efter gennemførelsen af retsplejeloven 1916 drøftedes i rigsdag og justitsministerium gennemførelse af særlige regler for inkassosager, som særligt ville have fået betydning for udeblivessager. Denne sagsgruppe omtales

nedenfor i kap. VI. 2. og skal derfor ikke omtales her. En fundamental omformning af behandlingen af udeblivelsessager ville være en følge af gennemførelsen af den autorisationsordning, som retsplejerådet foreslog i Betænkning 1973. Men retsplejerådets udkast 1973 blev på dette punkt opgivet allerede af justitsministeriet.

Justitsministerens forslag til lov om ændring af retsplejeloven m.v. blev fremsat 29. november 1978, og i dette genfindes – i et nyt processuelt regie – de klassiske udeblivelsesregler i lovforslagets § 354 og § 360, jfr. Ft 1978–79 A 1539 f. Fremsættelsen af lovforslaget findes i Ft 1978–79 sp. 3142 og forhandlingerne om det i sp. 3936, 11212 og 11667. Udeblivelsesreglerne berøres ikke under forhandlingerne. På foranledning af navnlig en henvendelse fra Københavns byret (af 5. februar 1979) udarbejdede retsplejerådet et revideret udkast til udeblivelsesreglerne, optaget i Ft 1978–79 B 1427 f, 1449 f, der blev lagt til grund for den vedtagne lov.

Det er den således ved lov nr. 260 af 8. juni 1979 gennemførte ændring af reglerne om behandling af borgerlige sager, der er genstand for den følgende fremstilling. Om lovændringen, der trådte i kraft 1. januar 1980, henvises til M. Lunn og C. C. Duus i Jur. 1979 s. 505 f.

Kapitel III

STATISTIK

Opbygningen af en lovtekst giver sjældent noget indtryk af det praktiske omfang af de problemer, som loven regulerer. Heller ikke antallet af domme vedrørende et bestemt emne er noget pålideligt udtryk for, hvilken praktisk betydning dette emne har. – Disse banale sandheder har umiddelbar relevans for parter udeblivelse i borgerlige sager. Retsplejelovens regler om behandling af udeblivelsessager er integreret i reglerne om behandling af mødesager, og udeblivelsen udgør formelt en afvigelse fra det normale, at begge parter møder under sagen. Ser man på de to parter, beskrives i regler og litteratur sagsøgers og sagsøgte udeblivelse som to ligestillede udeblivelsestyper.

Det juridiske materiale kan bruges som grundlag for en dogmatisk beskrivelse. Vil man se, hvad dogmatikken angår, må man supplere materialet.

Et sådant supplement kan søges i statistikken over borgerlige retssager, der kan belyse betydningen af *sagsøgte* udeblivelse.

Beklageligvis indeholder denne statistik ikke nogen selvstændig kategori for udeblivelsesdomme. I oversigten for de to *landsretter* er det slet ikke muligt at udskille udeblivelsesdommene.

I oversigten for *byretterne og sø- og handelsretten* har man sammenstillet udeblivelsesdomme med erkendelsesdomme.

Med erkendelsesdomme sigtes (formentlig) til domme afsagt efter, at sagsøgte har givet møde og taget bekræftende til genmæle. De to domstyper har det til fælles, at de kan afsiges på et relativt formelt

grundlag (under benyttelse af særlige formularer), sml. E. Mikkelson i Juridisk Grundbog 2. bd., 1975 s. 351. Sammenstillingen er formentlig påvirket af den i forrige kapitel beskrevne opfattelse af (sagsøgtes) udeblivelse som en processuel erklæring om erkendelse. Men sammenstillingen er uheldig, da de to domstyper angår to ganske forskellige situationer.

Ved bedømmelsen af statistikken kan det formentlig lægges til grund, at antallet af erkendelsesdomme er uhyre begrænset. Hvis sagsøgte giver møde og tager bekræftende til genmæle, *forliges* sagen i almindelighed. Dom afsiges undertiden, når der er usikkerhed vedrørende en fuldmagt, mødeberettigelse m.v., men det bliver da på den anden side en udeblivelsesdom. Det forekommer, at sagsøgeren insisterer på at få en dom, eller at sagsøgte ikke vil gå med til et forlig, f.eks. fordi sagsøgte ikke mener at burde gå med til et forlig, når han/hun er uden midler til at opfylde det. Sådanne situationer er imidlertid så sjældne, at man kan se bort fra dem.

Da antallet af erkendelsesdomme er så begrænset, at der kan ses bort fra dem ved anvendelsen af statistikken, bedømmes antallet af udeblivelsesdomme i byretssager i det følgende på grundlag af registreringen af det samlede antal af udeblivelses- og erkendelsesdomme.

I 1981 behandlede byretterne og sø- og handelsretten ialt 325.416 sager. Af disse blev der afsagt udeblivelsesdom i 169.706 sager eller 52 %. Det ville imidlertid være misvisende at konkludere, at udeblivelsesdomme udgør omkring halvdelen af det samlede antal domme.

For det første må oversigten begrænses til den sagsgruppe, som er genstand for denne fremstilling, nemlig 'dispositive' sager, idet den samlede statistik omfatter sags typer, som ikke udgør egentlige domssager, eller som er undergivet særlige behandlingsregler af relevans for udeblivelsesspørgsmålet.

Statistikken for 1981 omfatter:

1) Sager med økonomisk værdi, sager om færdelserstatning, veksel- og checksager, servitutsager, jfr. retsplejeloven § 225, 1-5, samt boligsager og søsager. Sager ved sø- og handelsretten

er medtaget her, selv om de fra 1980 er udtaget af statistikken for hele landet.

2) Endvidere mortifikations- og ejendomssager, ægteskabs- og faderskabssager, sager om umyndiggørelse og om administrativ frihedsberøvelse, dødsformodningssager, private straffesager, husdyrvoldgift, subsidiære sager, søforklaringer, landvæsenskommissionssager og »andre retssager«.

I det følgende er de under 2) nævnte sager holdt uden for statistikken.

Foruden sagstypen må statistikken analyseres med hensyn til sagens forløb. Udeblivelsesdommene udgør en afsluttende judiciel bedømmelse af et retsforhold, og denne domstypes vægt må måles i forhold til det samlede antal af afsluttende domme, mens sager der afsluttes uden sådan bedømmelse må holdes udenfor.

I Tabel A findes en oversigt over dispositive sager, der er opstillet efter sagens forløb.

Af tabellen fremgår, at det årlige antal af udeblivelsesdomme i slutningen af 1970'erne lå lidt over 130.000, stigende fra 130.179 i 1976 til 139.183. I de seneste år er denne stigning fortsat med 151.701 i 1980 og 169.491 i 1981.

Fra 1976 til 1981 er antallet steget med 30,20 %. Denne markante stigning i det absolutte antal af udeblivelsesdomme er i sig selv af interesse. Den bør dog tillige vurderes på baggrund af det samlede antal af domme.

Man kan for det første se på det procentvise forhold mellem udeblivelsesdomme og andre domme:

1976	1977	1978	1979	1980	1981
92,99	92,52	93,26	93,00	92,60	92,98

Udeblivelsesdommene har således nogenlunde konstant udgjort ca. 93 % af samtlige domme.

Denne procent bør dog reguleres, idet visse landsretssager tidligere blev forberedt ved byret, således at udeblivel-

TABEL A. Dispositive sager afgjort ved byretter og sø- og handelsret i 1976-81.

	1976	1977	1978	1979	1980	1981
1. Indenretlige forlig						
a) før domsforhandling	7.046	7.185	7.155	6.695	6.601	7.051
b) under domsforhandling	5.991	4.939	5.384	5.694	5.598	6.424
2. I øvrigt hævdede eller bortfaldne	54.464	53.528	52.698	55.993	60.330	62.924
1.-2. Afsluttede uden dom	67.483	65.652	65.237	68.382	72.529	76.399
3. Afviste	913	750	942	901	1.020	984
4. Frifindelsesdomme	1.572	1.508	1.484	1.699	1.990	1.972
5. I øvrigt realitetsdomme efter domsforhandling	7.322	8.251	6.977	7.858	9.111	9.816
6. Udeblivelsesdomme (samt erkendelsesdomme)	130.179	130.260	130.210	139.183	151.701	169.491
3.-6. Afsluttede med dom	139.986	140.769	139.613	149.641	163.822	182.263
1.-6. Færdigbehandlede	207.469	206.421	204.850	218.023	236.351	258.662
7. Henviste til landsret	694	738	856	971	431	180

Kilde: Oplysninger meddelt af Danmarks Statistik.

TABEL B. Dispositive sager ved byretter, fordelt på geografiske hovedområder 1980-81. *)

	Storkøbenhavn		Øerne		Jylland		Hele landet	
	1980	1981	1980	1981	1980	1981	1980	1981
1. Indenretlige forlig								
a) før domsforhandling	2.794	3.076	1.816	1.843	1.855	1.862	6.465	6.781
b) under domsforhandling	1.845	1.938	1.495	1.846	2.156	2.530	5.496	6.314
2. I øvrigt hævdede eller bortfaldne	15.666	17.518	18.814	19.960	25.748	25.329	60.228	62.807
1.-2. Afsluttede uden dom	20.305	22.532	22.125	23.649	29.759	29.721	72.189	75.902
3. Afviste	298	326	394	410	325	246	1.017	982
4. Frifindelsesdomme	578	578	482	391	901	672	1.961	1.941
5. I øvrigt realitetsdomme efter domsforhandling	1.329	1.823	2.336	2.293	5.393	5.654	9.058	9.770
6. Udeblivelsesdomme (samt erkendelsesdomme)	27.386	32.405	46.942	52.002	77.326	85.048	151.654	169.455
3.-6. Afsluttede med dom	29.591	35.132	50.154	55.096	83.945	91.920	163.690	182.148
1.-6. Færdigbehandlede	49.896	57.664	72.279	78.745	113.704	121.641	235.879	258.050
7. Henviste til landsret	13	31 ¹⁾	147 ²⁾	107 ³⁾	306 ⁴⁾	81 ⁵⁾	466 ⁶⁾	219 ⁷⁾

Kilde: Oplysninger meddelt af Danmarks Statistik.

sesdom i disse sager afsagdes af byretten, hvis udeblivelse fra retsmøde i byretten kunne begrunde dom. Da sådanne udeblivelsesdomme i landsretssager indgår i opgørelsen af udeblivelsesdomme, må de sammenholdes med antallet af domme i mødesager ved landsret. Dette sker ved at lægge antallet af henviste sager (Tabel A linie 7) til antallet af domme (3-6).

Landsretsdommene påvirker kun resultatet ubetydeligt, nemlig med omtrent en halv procent i de første år og med en svindende størrelse fra 1980, da tilgangen af byretsforberedte landsretssager ophørte:

1976	1977	1978	1979	1980	1981
92,53	92,04	92,70	92,40	92,36	92,90

Udeblivelsesdomme kan – i statistisk ubetydeligt omfang – indgå blandt afvisninger og frifindelser (Tabel A linie 3 og 4), og også blandt de til landsretten henviste sager (Tabel A linie 7) kan udeblivelse forekomme.

Det sikreste udtryk for udeblivelsesdommenes samlede vægt udgør den anden oversigt, omfattende landsretssager, hvor udeblivelsesdommene relativt udgjorde mellem 92,04 % (1977) og 92,90 % (1981).

Det kan herefter konkluderes, at *af samtlige domme i dispositive sager ved byretter og sø- og handelsretten er 92-93 % udeblivelsesdomme.*

*) Tabellen omfatter (i modsætning til Tabel A)

ikke sø- og handelsretten i København.

1) Heraf 8 henvist i medfør af § 227

2) Heraf 15 henvist i medfør af § 227

3) Heraf 30 henvist i medfør af § 227

4) Heraf 25 henvist i medfør af § 227

5) Heraf 6 henvist i medfør af § 227

6) Heraf 40 henvist i medfør af § 227

7) Heraf 44 henvist i medfør af § 227

Den geografiske betydning for sagernes behandling belyses af Tabel B, hvor sagerne er fordelt på 3 geografiske hovedområder.

Udeblivelsesdommenes relative andel af det samlede antal domme (plus landsretshenviste sager) var følgende:

<i>Storkøbenhavn</i>		<i>Øerne</i>		<i>Jylland</i>	
<i>1980</i>	<i>1981</i>	<i>1980</i>	<i>1981</i>	<i>1980</i>	<i>1981</i>
92,51	92,15	93,52	94,20	91,78	92,44

<i>Hele landet</i>	
<i>1980</i>	<i>1981</i>
92,37	92,91

Forskellene mellem de enkelte landsdele er ganske vist stabile, men ikke markante. Øerne ligger lidt over, Jylland lidt under, og Storkøbenhavn omkring landsgennemsnittet. En nøjere analyse kræver opdeling i mindre enheder, men en sådan analyse skal ikke foretages her.

Opdeles materialet i stedet på de forskellige salgstyper, fremtræder markante forskelle, der belyses af Tabel C. At udeblivelsesdomme, som nævnt, udgør 92–93 % af samtlige domme, viser sig naturligt nok at bero på »sager med økonomisk værdi«, der udgør ca. 97 % af samtlige de dispositive sager. I sager med økonomisk værdi udgjorde udeblivelsesdommene i 1981 93,86 %. De øvrige sagstyper har væsentlig mindre størrelse. Af interesse er blandt andet, at udeblivelsesprocenten i boligretssager er 72,30 %.

I sø- og handelsretten i København afsagdes i 1981 36 udeblivelsesdomme, der udgjorde 22,50 % af samtlige domme. Denne relativt lave udeblivelsesprocent kan udbygges ved en specifikation på de forskellige sager, som retten behandler, jfr. Tabel D. I de tre sagsgrupper – søsager, handelssager og funktionærsager – er udeblivelsen relativt mindre i sager om større værdier end i sager om mindre værdier.

TABEL C. Udeblivelsesdomme i enkelte dispositive sagstyper i 1981.

	Domme ¹⁾	Udeblivelsesdomme ²⁾	Procentandel (1980)	
Sager med økonomisk værdi og om færdselserstatning (§ 225, 1-2)	175.022	164.296	93,86	93,26
Sager mellem arbejdsgivere og medhjælpere (§ 225, 3)	27	5	18,52	15,79
Veksel- og checksager (§ 225, 4)	364	325	89,29	90,50
Servitutsager (§ 225, 5)	59	3	5,01	0
Boligretssager	6.675	4.826	72,30	74,53
Sø- og handelsager ved sø- og handelsretten i København	160	36	22,50	29,13

Kilde: Oplysninger meddelt af Danmarks Statistik.

1) Omfatter samtlige domme samt til landsretten henviste sager

2) Omfatter tillige erkendelsesdomme.

Det statistiske materiale kan kun belyse sagsøgtes udeblivelse. Sagsøgers udeblivelse er det ikke muligt at sige noget om på grundlag af statistikken. Afvisninger (linje 3 i Tabel A og Tabel B) omfatter tillige afvisninger, der ikke skyldes udeblivelse. Det må antages, at sagsøgers udeblivelse spiller en statistisk beskeden rolle.

TABEL D. Sø- og handelsretten i København i 1981.

	Søgager		Handels- sager		Handels- sager		Handels- sager		Markeds- føerings- sager		Konkurs- og likvidationspro- cedure	
	indtil 100.000	over 100.000	sager indtil 100.000	over 100.000	sager indtil 100.000	over 100.000	sager indtil 100.000	over 100.000	sager indtil 100.000	over 100.000	indtil 100.000	over 100.000
1. Indenretlige forlig												
a) før domsforhandling	12	6	28	25	35	4					6	116
b) under doms- forhandling	12	4	17	19	45	7					6	110
2. I øvrigt hævdede eller bortfaldne	21	9	28	23	24	1					11	117
1.-2. Afsluttede uden dom	45	19	73	67	104	12					23	343
3. Afviste	0	0	1	0	1	0					0	2
4. Frifindelsesdomme	3	2	7	7	6	2					4	31
5. I øvrigt realitets- domme efter domsforhandling	1	4	24	20	24	3					9	86
6. Udeblivelsesdomme (samt erkendelses- domme)	4	1	6	1	24	0					0	36
3.-6. Afsluttede med dom	8	7	38	28	55	5					13	155
1.-6. Færdigbehandlede	53	26	111	95	159	17					36	498
7. Henviste til landsret	0	1	1	2	0	1					0	5
Udeblivelsesdomme (linie 6) i procent af domme (linie 3-6 plus 7):												
1981	50,00	12,50	15,38	3,33	43,64	0					0	22,50
1980	62,50	13,33	50,00	13,51	65,38	25,00					0	13,33
												29,13

Kilde: Oplysninger meddelt af Danmarks statistik.

Kapitel IV

SAGSØGERS UDEBLIVELSE

1. INDLEDNING

Sagsøgers udeblivelse fra retsmøder spiller i praksis kun en beskeden rolle. Dette er nærmere omtalt i forrige kapitel. Forholdet hænger sammen med, at sagsøgeren er den af sagens to parter, der ved at udtage stævning har taget initiativ til retssagen og dermed har overvundet de barrierer, der er for at få retlige problemer forelagt for domstolene. I almindelighed er dette sket ved, at sagsøger har henvendt sig til en advokat, som har påtaget sig at føre sagen for sagsøgeren. Spørgsmålet om sagsøgers udeblivelse er derfor i praksis som regel et spørgsmål om, hvorvidt den advokat, der repræsenterer sagsøgeren, af den ene eller den anden grund ikke giver (korrekt) møde.

For en fremstilling af udeblivelse i civilprocessen er det derfor sagsøgtes udeblivelse, der har den største interesse. At undlade at omtale reglerne om sagsøgers udeblivelse vil imidlertid være forkert. En sådan omtale må til for at give balance i fremstillingen, da de processuelle regler bygger på den forudsætning, at en retssag normalt har to modstående parter. Endvidere kan man ved beskrivelsen af reglerne om sagsøgers udeblivelse fremhæve træk ved disse regler, som det har interesse at bruge som grundlag for en sammenligning med og en vurdering af reglerne om sagsøgtes udeblivelse, jfr. en tilsvarende sammenligning hos Ørsted i *Nyt Juridisk Arkiv* bd. 18, 1817, s. 175–76. Under hensyn til den dominerende vægt, som sagsøgtes udeblivelse har i

praksis, behandles en række fælles problemer for de to parter udeblivelse bedst i forbindelse med sagsøgtes udeblivelse. Sagsøgers udeblivelse behandles først, da sagsøger jo trods alt er den første af parterne, der gør – eller rettere sagt burde gøre – sin entre i retssagen.

Før 1979-reformen fandtes reglerne om sagsøgers udeblivelse i dispositive sager i § 340, jfr. § 434. Sagsøgers udeblivelse medførte afvisning, indtil skriftvekslingen afsluttedes eller – i byretssager – indtil sagsøger havde nedlagt sin påstand, som regel i første retsmøde. Samme virkning havde udeblivelse ved domsforhandlingens begyndelse, § 363. Hvad der var følgen af udeblivelse i tidsrummet mellem skriftvekslingens slutning og domsforhandlingen, var ikke ganske afklaret. Udeblivelse fra retsmøde, hvor parterne skulle tage stilling til en bevisførelse, medførte ikke afvisning, jfr. UfR 1970.384 V, og det samme antoges om end med nogen usikkerhed at gælde generelt for retsmøder i dette interval. Jfr. herved nærmere Gomard s. 116 f, Gammeltoft-Hansen i UfR 1973 B s. 130 f.

Uklarheden i retstilstanden er fjernet med 1979-reformen, men prisen for denne afklaring har været en udstrækning af afvisningsvirkningen. Fremstillingen indledes med en omtale af reglerne for de enkelte stadier af retssagen (afsnit 2 og 3), hvorefter omtales nogle gennemgående problemer, som ikke er knyttet til de enkelte stadier (4–9).

2. FORBEREDELSE

Forberedes sagen *med* retsmøder, indkaldes parterne af retten, jfr. § 351, stk. 1. I praksis sker der ikke nogen særskilt indkaldelse af sagsøger. Indkaldelsen følger uden videre af, at stævningen er forsynet med en berammelsespåtegning, altså angivelse af tid og sted for et retsmøde, hvilket sagsøgeren gøres bekendt med ved tilbagelevering eller tilbage-

sendelse af stævningen. Berammelsespåtegningen eller indkaldelsen indeholder ikke oplysning om virkningen af sagsøgerens udeblivelse. Hvor oplysning om udeblivelsesvirkning er optaget i berammelsespåtegningen, sigter den på virkningen af sagsøgtens udeblivelse. Vejledningspligten efter § 350 gælder ikke i forhold til sagsøgeren.

Ved det første retsmøde skal sagsøgeren give møde og fremlægge de dokumenter, som han agter at påberåbe sig, for så vidt de er i hans besiddelse, § 351, stk. 2. Fremlæggelsespligten refererer ikke i almindelighed til stævningen, idet det er retten, der efter § 360 lader den indleverede stævning forkynde, og kun hvis den efter forkyndelse er tilbagesendt til sagsøgeren, må denne sørge for at kunne fremlægge den ved første retsmøde. Udebliver sagsøgeren fra dette retsmøde, afvises sagen efter § 354, stk. 1, såfremt sagsøgte giver møde.

At sagen *afvises* indebærer, at der ikke med rettens afgørelse er taget stilling til sagens realitet, jfr. nærmere herom nedenfor kap. VIII. 1. om retskraft.

Er sagsøgte mødt og indforstået med en udsættelse af sagen, kan dette begrunde en udsættelse efter § 354, stk. 7, jfr. herom nedenfor i afsnit 9.

Også ved andre forberedende retsmøder ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt, medfører sagsøgers udeblivelse afvisning, jfr. § 360, stk. 1. For så vidt angår udeblivelse under skriftvekslingen, er dette som anført indledningsvis i overensstemmelse med retstilstanden før 1979-reformen, jfr. således også UfR 1960.531 H og 1971.275 H, der begge angik sagsøgers udeblivelse i en landsretssag, der forberedtes ved landsretten, ved et retsmøde, hvor sagsøgte skulle fremlægge duplik. Afvisningsvirkningen er imidlertid udstrakt til også at omfatte retsmøder af formel karakter, og en afgørelse som UfR 1970.384 V er således ikke længere aktuel.

Denne udvidelse af afvisningsvirkningen er ikke selvstændigt begrundet i Betænkning 1973. Den type retsmøder, som

begrundede en sædvanlig udeblivelsesvirkning, er de i § 355 omtalte særlige forberedende retsmøder.

I Betænkning 1973 s. 138 er anført, at »sagsøgerens udeblivelse fra et retsmøde eller gældende ret (medfører) enten, at sagen *afvises*, eller at sagsøgeren *afskrækes fra at varetage sine interesser i retsmødet*. Der foreslås *ingen ændring heri*« (kursivering tilføjet). Denne bemærkning må betragtes som vildledende, og den modificeres da også s. 141, hvor fremhæves, at udeblivelse fra retsmøder under forberedelsen ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt, medfører de særlige udeblivelsesvirkninger. Dette forhold sættes i forbindelse med § 355 om det særlige forberedende retsmøde, således som dette ville fungere ved skriftlig forberedelse, det vil sige forberedelse uden retsmøder. Skulle det særlige forberedende retsmøde opfylde sit formål, måtte der være knyttet særlige retsvirkninger, d.v.s. for sagsøgers vedkommende afvisningsvirkning, til udeblivelse fra retsmødet.

En nærmere omtale af forskellige typer af forberedende retsmøder og af betydningen af udeblivelse fra disse findes nedenfor i kap. V.7.

Udeblivelse fra forberedende retsmøder, der afholdes ved anden ret end den ret, ved hvilken sagen er anlagt, medfører ikke afvisning. Sagsøgeren kan på grund af sin udeblivelse ikke varetage sine interesser. Den inkonsekvens, som ligger i, at udeblivelse fra f.eks. en bevisførelse, medfører afvisning, såfremt bevisførelsen finder sted ved domsretten, men kun »processuel skadevirkning«, hvis bevisførelsen finder sted ved en subsidiær ret, må afbødes ved anvendelse af den særlige regel i § 360, stk. 6, jfr. Betænkning 1973 s. 141.

Ved forberedelsens afslutning kan retten indkalde parterne til drøftelse af fastsættelse af tidspunktet for domsforhandling, jfr. § 356, stk. 2, og sagsøgerens udeblivelse fra et sådant retsmøde medfører afvisning, såfremt denne virkning er angivet i indkaldelsen, jfr. § 360, stk. 4. Det samme er tilfældet, såfremt forberedelsen genoptages, f.eks. til afhøring af et vidne som på grund af sygdom befrygtes ikke at kunne afgive forklaring under domsforhandlingen, jfr.

§ 340.

En særlig regel gælder for retsmøder under genoptagelse af forberedelsen, hvor retsmødets formål er at tage stilling til en ændring af påstande, anbringender eller bevisbegæring, jfr. § 357, stk. 1, jfr. § 360, stk. 5. Udebliver under en sådan genoptagelse den part, der har fremsat en begæring, anses begæringen for bortfaldet. Møder den begærende, men udebliver modparten, anses begæringen for imødekommet. Bestemmelsen forudsætter, at retten har indkaldt parterne, inden den tager stilling til begæringen i overensstemmelse med § 363. Men bestemmelsen forudsætter næppe, at retten altid skal indkalde parterne, inden der tages stilling til begæring om nova. Denne særlige udeblivelsesvirkning er også anvendelig med henblik på eventuelt retsmøde om forsinket formalitetsindsigelse, jfr. henvisningen i § 357, stk. 2, til samme §'s første stykke.

3. DOMSFORHANDLING

Virksomheden af sagsøgerens udeblivelse fra domsforhandlingen er reguleret af den almindelige bestemmelse i § 362, der gælder for begge parter: En parts udeblivelse under domsforhandlingen, inden han har nedlagt sin påstand, har samme virkning som udeblivelse under sagens forberedelse fra retsmøder ved den ret, hvor sagen er anlagt, jfr. § 360.

Henvisningen til § 360 må – for sagsøgerens vedkommende – opfattes som en henvisning til afvisningsbestemmelsen i § 360, stk. 1, i forbindelse med den særlige regel i stk. 6. Særreglerne for forskellige typer af forberedende retsmøder er uden relevans.

Som det fremgår af reglen, er afvisningsvirkningen ikke generel, men knyttet til »udeblivelse under domsforhandlingen, inden han har nedlagt sin påstand«. Udtryksmåden er lidt knudret, men meningen er jo klar nok: Sagen afvises, såfremt sagsøgeren ikke giver møde under domsforhandlingen.

gen, eller såfremt han (vel giver møde men) forlader domsforhandlingen, inden han har nedlagt sin påstand. At sagen ikke afvises, såfremt parten giver møde, nedlægger sin påstand og derefter forlader retsmødet, var allerede antaget inden 1979-reformen, selv om den dagældende § 363 ikke indeholdt en tilsvarende begrænsning. Begrænsningen fulgte ifølge Munch-Petersen II s. 210–11 af, at ved den mundtlige nedlæggelse af påstanden havde sagsøgeren skabt mulighed for at give dom. Det er jo den af mundtlighedsprincippet følgende nødvendighed af at se bort fra alt skriftligt materiale, der ligger bag afvisningen af sagen på grund af sagsøgerens udeblivelse fra domsforhandlingen. Denne nødvendighed har den mundtligt formulerede påstand gjort det af med. Sagens realitet må tages under bedømmelse.

Denne noget spekulative betragtning kan suppleres af en henvisning til risikoen for, at sagsøgeren ellers ved udeblivelse kunne omgå begrænsningen i adgangen til ensidigt at ophæve sagen, jfr. Munch-Petersen s. 210–11. Har sagsøgeren nedlagt sin påstand under domsforhandlingen, kan sagsøgeren ikke ensidigt hæve sagen, jfr. § 366. Det er ønskeligt, at sagsøgerens mulighed for ved udeblivelse og ved sagens ophævelse at hindre en bedømmelse af sagens realitet, er knyttet til samme tidspunkt. Om det så skal være den mundtlige nedlæggelse af påstand, § 362 og § 366, er et andet spørgsmål.

At sagsøgeren har nedlagt sin påstand, må forstås bogstaveligt. Det er ikke nødvendigt, at fremsættelse af påstand er ledsaget af de nødvendige anbringender eller af en forelæggelse af sagen.

Begrænsningen tager sigte på to forskellige situationer. For det første kan det tænkes, at sagsøgeren giver møde og deltager i domsforhandlingens begyndelse, men derefter forlader retslokalet, f.eks. i ophidselse over modpartens optræden eller dommerens indstilling til sagen. Denne situation adskiller sig kun ganske formelt fra den fuldstændige udeblivelse, om end sagsøgerens fremmøde naturligvis de-

monstrerer en interesse for sagen, som ikke er kendelig, hvor sagsøgeren slet ikke møder.

En anden og mere normal situation er den, at domsforhandlingen strækker sig over flere dage – enten flere retsdage i fortsættelse af hinanden eller på grund af et vigtigt vidnes fravær eller rettens behandling af andre sager med en pause imellem. Domsforhandlingen udsættes ved hver arbejdsdags afslutning og fortsætter på en senere dag. Sagsøgerens undladelse af at give møde på et sådant senere tidspunkt har altså kun den anførte begrænsede virkning.

Det sidstnævnte forløb må adskilles fra det særligt i § 362, 2. pkt., regulerede forhold:

Er domsforhandlingen i henhold til § 253, stk. 1, opdelt i flere afsnit, gælder bestemmelsen i 1. pkt. (om udeblivelsesvirkning) for hver enkelt afsnit af domsforhandlingen. En tematisk opdeling af domsforhandlingen indebærer altså en tilsvarende tematisk begrænsning af udeblivelsesvirkningen. Har sagsøgeren nedlagt flere sideordnede påstande, og har retten efter § 253 bestemt, at domsforhandlingen foreløbig skal begrænses til en enkelt af disse, har sagsøgerens udeblivelse fra en domsforhandling vedrørende denne påstand kun afvisningsvirkning, for så vidt angår denne påstand. Behandlingen af de øvrige påstande står tilbage, og sagsøgeren må indkaldes til den fortsatte domsforhandling vedrørende de tilbagestående påstande. En tematisk opdeling af domsforhandlingen kan imidlertid ske på anden måde end på grundlag af nedlagte påstande. Domsforhandlingen kan foreløbig begrænses til en del af et krav, som er gjort gældende i en enkelt påstand, eller til behandlingen af et enkelt blandt flere anbringender, der er gjort gældende til støtte for en påstand. Også for sådanne situationer er det muligt at begrænse afvisningsvirkningen i overensstemmelse hermed, jfr. § 253, stk. 2, om særskilte afgørelser og Betænkning 1973 s. 110 f.

At domsforhandlingen skal foregå i tilslutning til et forbedrende møde, kan retten efter § 356, stk. 3, træffe bestem-

melse om, såfremt parterne er enige herom, eller sagen findes tilstrækkeligt oplyst og også i øvrigt egnet til straks at domsforhandles. En sådan bestemmelse om domsforhandling i tilslutning til et forberedende møde kan næppe tænkes truffet i en situation, hvor ikke begge parter er mødt eller repræsenteret under det forberedende retsmøde. Et fravær fra den efterfølgende domsforhandling kan derfor kun tænkes i den form, at en af parterne forlader retsmødet. Denne situation må da bedømmes efter § 362, men det må følge af domsforhandlingens »tilslutning« til det forberedende retsmøde, at påstanden må anses for nedlagt, hvis dette er sket ved det forberedende møde.

4. REALITETSDOM

At sagsøgerens udeblivelse – hvor udeblivelsesvirkning er aktuel – medfører *afvisning* er ensbetydende med, at retten ikke tager stilling til sagens realitet. At rettens adgang til at tage stilling til sagens realitet er forskellig ved sagsøgers og sagsøgtes udeblivelse, hænger sammen med, at sagsøgers udeblivelse procesretligt har en anden betydning end sagsøgtes fravær. Ved sagens start medfører sagsøgers udeblivelse, at der ikke er gjort noget krav gældende i forhold til retten, mens udeblivelse ved domsforhandlingens begyndelse tillægges betydning navnlig under henvisning til mundtlighedsprincippet.

Egmont Andersen ser afvisningen som »en Levning fra Forestillingen om, at Processen udelukkende var et Retsforhold mellem Parterne, og at Sagsøgte som den, der ikke havde rejst Sagen, ikke kunne raade over den«, UfR 1918 B s. 178. Han fandt det dog fortsat nødvendigt at hævde, at der »ved Sagsøgtes møde for Retten skabes et Retsforhold mellem denne og ham« (det vil sige mellem retten og sagsøgte), for derpå at kunne støtte, at sagsøgte burde kunne forlange en afgørelse i realiteten.

Sådanne teoretiske betragtninger har kun begrænset bæredygtighed. Om man vil antage, at der består et sådant »retsforhold« til den fraværende sagsøger eller til den mødte sagsøgte, at retten kan pådømme sagens realitet, er kun relevant for den, der tager sit udgangspunkt i teorier om procesretsforhold som grundlag for rettens bedømmelse af partens (parternes) forhold. Men dette udgangspunkt er forladt, se navnlig Per Henrik Lindblom: *Processhinder*, 1974, Olivecrona: *Rätt och Dom* 1966 s. 165–66 (1960 s. 343–400), samt Gomard s. 158–59.

Ej heller den af mundtlighedsprincippet afledte forskel mellem, om parterne ved domsforhandlingen har nedlagt deres påstand eller ej, har den rimelighed, som mundtlighedsprincippet i øvrigt har. Det er ikke i oplæsningen af de som regel korte og tekniske påstande, at mundtligheden skal stå sin prøve.

Ved en argumentation *for* adgang til realitetsbedømmelse, hvor sagsøger udebliver, kan situationen søges paralleliseret med sagsøgtes udeblivelse. Udeblivelsen kunne da fortolkes som en handling, der indeholdt en processuel erklæring, og denne erklæring kunne i så fald være en opgivelse eller et frafald af det til grund for stævningen lagte faktum og dermed af det derpå støttede retskrav. Denne tankegang er imidlertid ikke adækvat. For det første har sagsøger gennem sagsanlægget vist en aktivitet, som ikke genfindes for sagsøgtes vedkommende. For det andet har sagsøger i stævningen gjort en opfattelse gældende, mens sagsøgte ikke før retsmødet har tilkendegivet nogen eksplicit opfattelse vedrørende sagen. Hvis sagsøgers udeblivelse fortolkes som en processuel erklæring, skulle den indeholde et dementi i forhold til stævningen, hvilket er videregående end en fortolkning af sagsøgtes udeblivelse, hvor en vedgåelse ikke står i modsætning til en tidligere erklæring fra sagsøgte.

Denne modsætning mellem stævning og udeblivelse kunne der tages hensyn til, såfremt udeblivelsen blev fortolket som en tilbagetræden i forhold til, hvad stævningen indeholdt.

Parternes retsforhold har efter stævningens forkyndelse udviklet sig på en sådan måde, at det i stævningen fremstillede faktum og derpå støttede retskrav *ikke længere* er korrekt. Det kan være, at sagsøgte har opfyldt kravet, eller der er indgået et udenretligt forlig, der overflødiggør sagen. Eller sagsøgte har fremlagt for sagsøgeren materiale eller synspunkter, der har overbevist sagsøgeren om kravets manglende berettigelse. Uanset hvilket af disse forløb, der tænkes at forklare sagsøgers udeblivelse, ville en *frifindende* dom svare til retsforholdet mellem parterne.

Hvilke argumenter kan da anføres *mod*, at retten trods sagsøgerens udeblivelse tager sagen under realitetsbehandling? Ved besvarelsen af spørgsmålet kan tages udgangspunkt i Munch-Petersens argumentation, II s. 207 f, som angår udeblivelse under forberedelsen:

1. På en præsumeret vilje hos den udeblevne sagsøger kan en frifindelse ikke bygges, idet sagsøgerens vilje, hvis man skulle tage hensyn til den, snarere ville gå ud på at lade sagen falde, at »hæve« sagen, II s. 208. – Hertil bemærkes, at det utvivlsomt er rigtigt, at sagsøgeren foretrækker, at sagen hæves fremfor at sagsøgte frifindes, såfremt sagen viser sig uholdbar. Tilsvarende vil sagsøgte naturligvis, når sagsøgte må erkende rigtigheden af søgsmålet, foretrække en anden udgang af sagen, end at sagsøgte bliver domfældt. Hvis man går ind på at præsumere en viljeserklæring ind i udeblivelsen, og hvis en sådan præsumption skal opbygges analogt med fortolkningen af sagsøgtes udeblivelse, må den gå på sagsøgerens bedømmelse af grundlaget for søgsmålet, ikke på konklusionen. Og der er her intet i vejen for efter omstændighederne at fortolke sagsøgerens udeblivelse som udtryk for en erkendelse af, at forudsætningerne for en domfældelse ikke er til stede.
2. Endvidere anføres, at det formelle grundlag for sagsøgtes frifindelsespåstand synes at mangle, så længe sagsøge-

ren selv slet ikke har nedlagt nogen påstand i sagen, II s. 208. – Tanken er formentlig bygget på det principielle synspunkt, at frifindelsesdom ikke kan afsiges i tilfælde, hvor der ikke ved påstand fra sagsøgeren er tilvejebragt et processuelt forhold. Argumentet er altså afledt af den ovenfor nævnte principielle procesretlige opfattelse, som er tilbagevist i nyere teori.

3. Endelig anføres som det afgørende, at der sikkert ikke er tilstrækkelig praktisk grund til at knytte en så streng virkning til sagsøgers udeblivelse, som det ville være, uden prøvelse at lade ham tabe sagen. – Til dette argument må for det første bemærkes, at frifindelsen ikke behøver at følge »uden prøvelse«. Er sagsøgers anbringender og dokumentation overbevisende, bør sagen kunne gives et andet udfald, se svensk RB 44:8, stk. 1, der omtales nedenfor. Bortset herfra er synspunktet vel ofte korrekt, men dette beror på, at afvisningen *ikke* efterfølges af ny sag. Der består et behov for, at retten efter en prøvelse af det under sagen tilvejebragte materiale tager stilling til realiteten, eventuelt med det resultat, at sagsøgte bliver frifundet. I denne udformning vil det heller ikke være rigtigt – som Munch-Petersen II s. 208 – at betragte udeblivelsesvirkningen som strengere i forhold til sagsøgeren end i forhold til sagsøgte, idet der da for begge parter udeblivelse blev praktiseret en vis prøvelse af den mødendes påstand på grundlag af det processtof, som forelå.
4. Særligt med hensyn til udeblivelse fra domsforhandlingens begyndelse beror afvisningen, som nævnt ovenfor kap. IV.3., på mundtlighedsprincippet. Som konsekvens af den mundtlige procesmåde må alt det hidtil fremkomne lades ude af betragtning, og sagen må da afvises som slet ikke procederet fra sagsøgerens side, II s. 208. Mundtlighedsprincippet påberåbes også i relation til sagsøgte, jfr. nedenfor i kap. V.9., men hindrer ikke her realitetsdom. Ved sagsøgers udeblivelse fra domsfor-

handling kan det være særligt iøjnefaldende, hvor utilfredsstillende det er, at retten ikke er berettiget til at afsige en realitetsdom. Sagsøgers udeblivelse fra domsforhandlingen kan netop være begrundet i, at der under forberedelsen er fremkommet materiale, der på afgørende måde taler for, at sagsøgers krav ikke er berettiget. Til illustration af en sådan situation kan anføres en ældre dom:

UfR 1913.289 H: Sagsøgeren påstod sagsøgte dømt til betaling af en erstatning, som efter sagsøgerens fremstilling tilkom ham i anledning af et gammelt mellemværende, da sagsøgte 6 år tidligere havde været medindehaver af et firma i New York. Sagsøgte påstod sig frifundet, idet han gjorde gældende, at sagsøgerens sagsfremstilling var helt igennem urigtig, og idet han til støtte for sin fremstilling af sagen henviste til en række afskrifter af de i sin tid vekslede breve og telegrammer. Sagsøgeren søgte ikke at afkræfte sagsøgtes fremstilling, men begærede en vidneførsel i Hamburg. Denne vidneførsel nægtede retten at yde sin medvirken til, navnlig fordi retten på det foreliggende måtte gå ud fra, at sagsøgeren overhovedet ikke med rette kunne gøre krav på nogen erstatning, og at den ønskede vidneforklaring derfor var uden interesse. Sagen udsattes herefter, og sagsøgerens advokat udtrådte af sagen med en bemærkning om, at hans klient var underrettet om, at han udtrådte af sagen og om tidspunktet for næste retsmøde. Sagsøgeren gav ikke møde ved retsmødet eller ved den mundtlige forelæggelse for retten. Herefter fandtes sagsøgte at have krav på dom i realiteten, og denne fandtes at måtte gå ud på, at sagsøgte blev frifundet og tillagt sagsomkostninger. Der fandtes ikke aldeles tilstrækkelig grund til at idømme sagsøgeren en mulkt for unødigt trætte.

En dom af dette indhold kunne ikke gentages efter gældende ret, sml. herved Egmont Andersen i UfR 1918. B s. 182. Man har i senere domme haft situationer, hvor sagsøgeren er mødt ved domsforhandlingen, men ude af stand til at procedere sagen. I enkelte tilfælde, hvor retten ikke har fundet grund til udsættelse af domsforhandlingen, har man afvist efter »princippet« i udeblivelsesreglen, jfr. UfR 1921.776 V og 1979.701 Ø.

UfR 1979.701 Ø: Efter Valby Gasværks eksplosion 1964 gjorde en husejer gældende, at hans ejendom havde lidt skade, og at skaden var omfattet af en forsikring. Under sagen mod forsikringsselskabet, der påstod frifindelse, udmeldtes efterhånden i alt 6 syns- og skøns mænd, der afgav adskillige erklæringer. I april 1978 blev domsforhandling berammet til 8 retsdage i marts 1979. Umiddelbart før domsforhandlingens begyndelse meddelte sagsøgerens advokat, at han udtrådte af sagen. Sagsøgeren mødte personligt og begærede udsættelse. Efter en kortere udsættelse (på nogle timer) mødte sagsøgeren med en advokat, der på ny begærede udsættelse, hvilket retten nægtede. Herefter afvises sagen »i medfør af princippet i ... § 363, stk. 1« (nu § 362), da sagsøgeren havde undladt på behørig måde at fremme domsforhandlingen.

Dommen angår ikke udeblivelse, men den illustrerer det uheldige i – når udeblivelsesreglen anvendes – ikke at kunne foretage en realitetsbedømmelse. Efter det for mig oplyste, gav ingen af de afgivne skøns erklæringer nogen støtte til sagsøgerens opfattelse af skadesårsagen, og sagsøgeren anlagde *ikke* ny sag efter afvisningen. Dommen fik altså samme virkning som en frifindelsesdom. Dommens formelle indhold (afvisning med mulighed for ny sag) afspejlede ikke dens reelle indhold.

De betænkeligheder, som kan være forbundet med en realitetsdom trods sagsøgers udeblivelse, er ikke knyttet til manglende procesforhold eller til mundtlighedsprincippet, men til muligheden for fejlagtige afgørelser. Dette kan imødegås på to punkter: For det første bør udeblivelsesdommen ikke ubetinget være frifindende, men dette udgangspunkt må efter omstændighederne kunne fraviges. Foruden de situationer, hvor sagen er tvistig og processtoffet taler til fordel for sagsøgeren, kan en dom til fordel for sagsøger være ønskelig og ubetænkelig, hvor sagsøgte møder og tager bekræftende til genmæle. For det andet bør en frifindelsesdom kunne genoptages.

En generel adgang til at afsige dom vedrørende realiteten ved sagsøgers udeblivelse gælder i svensk og norsk ret.

I *svensk* ret er der ikke forskel på domstolens adgang til at afsige dom vedrørende kravet (realitetsdom) eftersom det er sagsøger eller sagsøgte, der udebliver. Uanset hvilken af parterne der udebliver, skal der afsiges udeblivelsesdom (tretdskodom), jfr. RB 44:2, stk. 1. Udeblivelsesdommens indhold er altså i almindelighed en frifindelsesdom. Men en sådan udeblivelsesdom er ligesom en udeblivelsesdom over sagsøgte omfattet af de særlige regler om genoptagelse i RB 44:9. At der på denne måde kan afsiges en udeblivelsesdom over sagsøger indebærer, at der også for sagsøgerens vedkommende er et incitament til at give møde, ligesom reglerne indebærer en sikring af sagsøgtes ret til at opnå dom. Sagsøgeren kan nemlig ikke ved at udeblive opnå, at sagens realitet ikke underkastes en bedømmelse. Jfr. herved Ekelöf V s. 186.

At en udeblivelsesdom over sagsøgeren skal være en frifindelsesdom, gælder dog ikke undtagelsesfrit. Har sagsøgte taget bekræftende til genmæle eller er det på anden måde åbenbart, at søgsmålet er begrundet, skal sagsøgte ikke frifindes, RB 44:8, stk. 1, og dommen må udformes i overensstemmelse med sagsøgerens påstand.

Efter *norsk* ret går udeblivelsesdommen ud på frifindelse, jfr. tvistemålslov § 344, og der er ingen adgang til efter omstændighederne at fravige dette, se kritisk herom Bratholm – Hov s. 371.

5. MODKRAV

Sagsøgte kan under en retssag fremsætte modkrav mod sagsøgeren, og disse modkrav kan bevirke, at sagsøgerens udeblivelse ikke blot medfører en afvisning af sagen, men kun en afvisning af sagsøgerens krav, mens det af sagsøgte hævdede modkrav tages under bedømmelse efter reglerne om sagsøgtes udeblivelse.

Adgangen til at fremsætte modkrav er reguleret i § 249, stk. 2. Har sagsøgte fremsat et modkrav, kan dettes betydning for sagsøgerens påstand være *enten*, at sagsøgte helt eller delvis frifindes *eller*, at der gives en selvstændig dom for modkravet uanset bedømmelsen af sagsøgerens påstand. Om sagsøgte ønsker at gøre modkravet gældende til compensation eller som grundlag for en selvstændig dom, må

fremgå af fremsættelsen af modkravet. Kun hvor der er nedlagt påstand om selvstændig dom for modkravet, kan dette underkastes en bedømmelse, såfremt sagsøgeren udebliver. En påstand om frifindelse – hvad enten den begrundes i indsigelse mod sagsøgerens krav eller i en modfordring, der anvendes til modregning – indeholder ikke en påstand om selvstændig dom (eller måske bedre: selvstændig påstand om dom). Modkravets selvstændighed viser sig netop blandt andet ved, at modkravet kan fastholdes uanset udeblivelsen.

Dom for modkravet forudsætter, at sagsøgte giver møde. Udebliver sagsøgte, afvises modkravet, se nærmere nedenfor kap. VI.1.2. om UfR 1977.571 V.

Sagsøgte adgang til at fremsætte modkrav med påstand om selvstændig dom er betinget af, 1) at modkravet kan behandles efter samme processuelle regler som sagsøgerens krav, og 2) at der er værneting for kravet her i landet eller kravet udspringer af den samme kontrakt eller det samme forhold, som sagsøgerens krav støttes på, jfr. § 249, stk. 2. Jfr. hertil nærmere Betænkning 1973 s. 82 f, 86. At disse betingelser for rettens kompetence til at bedømme modkravet er opfyldte, påser retten ex officio. At sagsøgeren udebliver er ikke noget relevant bevisdatum i denne forbindelse. Også med hensyn til hovedkravet må retten naturligvis være kompetent i overensstemmelse med de her gældende regler, og er denne kompetencebetingelse ikke opfyldt, må såvel sagsøgerens krav som modkravet afvises, jfr. Betænkning 1973 s. 86.

Adgangen til at fremsætte modkrav er, som det fremgår af de anførte betingelser, ikke underkastet de sædvanlige regler om saglig og stedlig kompetence. Et modkrav kan således fremsættes ved byret med påstand om selvstændig dom, uanset det hører under landsret. Også sagsfordelingen mellem de almindelige og særlige domstole kan fraviges, ligesom modkravet ikke kun kan fremsættes ved den stedligt kompetente domstol. Fravigelserne med hensyn til den sag-

lige (men ikke stedlige) kompetence modificeres af en henvisningsregel i § 249, stk. 3, 2. pkt., hvorefter retten kan henvisne modkravet til afgørelse ved den rette domstol efter § 232, stk. 2, såfremt retten ikke har saglig kompetence. Denne regel kan også anvendes i tilfælde af sagsøgerens udeblivelse. Men en sådan henvisning bør formentlig kun finde sted, såfremt retten efter de foreliggende oplysninger finder, at henvisningen har en reel betydning for udøvelsen af domstolens kontrol med udeblivelsesdommen, f.eks. kan en handelskutyme som muligt begrænser eller ophæver sagsøgtets modkrav begrunde henvisning til sø- og handelsretten. Retten må altså være i tvivl om, hvorvidt betingelserne for afsigelse af sædvanlig udeblivelsesdom er til stede, og finde at denne tvivl vil være mindre ved den sagligt kompetente domstol.

Modkrav kan efter § 249, stk. 2, fremsættes »under sagen«. Denne beskrivelse af tidspunktet for fremsættelsen må med henblik på udeblivelsessager søges uddybet på grundlag af § 354, stk. 1, smh. med § 360, stk. 1. Sagsøgerens udeblivelse fra første retsmøde medfører blot afvisning, mens muligheden for en bedømmelse af det fremsatte modkrav kun er omtalt i § 360, stk. 1, om senere forberedende retsmøder: Har sagsøgte fremsat modkrav i et retsmøde, hvor sagsøgeren var repræsenteret, eller i et processkrift, der er forkyndt for sagsøgeren, afsiges efter sagsøgtets anmodning dom herom.

Ved sager, der forberedes *med retsmøder*, betyder denne regel, at sagsøgte, der møder ved første retsmøde, ikke kan få modkrav under pådømmelse, hvis sagsøger ikke møder. Udebliver sagsøger på senere stadier, kan modkrav fremsat ved tidligere møder, pådømmes.

Det samme gælder, hvis sagsøgte til det første retsmøde medbringer sit svarskrift indeholdende modkrav, jfr. § 351, stk. 4, 2).

Forberedes sagen *uden retsmøder*, skal sagsøgte sende svarskriftet til sagsøgeren, jfr. § 352, stk. 2, 2. pkt., og modkrav i

svarskriftet kan pådømmes, selv om sagsøger udebliver fra særligt forberedende møde i henhold til § 355 eller fra domsforhandling. Det er dog en forudsætning, at svarskriftet er forkyndt, § 360, stk. 1, og dette krav er opfyldt, når svarskriftet er kommet sagsøgeren i hænde, § 162, stk. 2.

Da modkrav således under forberedelse uden retsmøde kan forkyndes *inden* retsmøde, kan spørges, om der også under forberedelse med retsmøde kan ske forkyndelse af svarskrift inden første retsmøde. For en benægtende besvarelse taler, at det forkyndte processkrift er nævnt i § 360, stk. 1, om de senere forberedende møder, men ikke i § 354, stk. 1, om det første forberedende møde. De to reglers tilblivelseshistorie bekræfter dog ikke, at denne forskel skulle have denne betydning.

Bestemmelsen i § 354, stk. 1, er indføjet på grundlag af retsplejerådets forslag af 25. april 1979, Ft 1978–79 A 1453 f. Lovforslagets § 360, stk. 1, gjaldt for alle forberedende retsmøder, altså også det første, og det ville næppe være muligt efter denne bestemmelse at afvise et modkrav fremsat i et forinden første retsmøde forkyndt processkrift. Nogen drøftelse af om retsplejerådets forslag tilsigtede en ændring på dette punkt, findes – i betragtning af problemets størrelse – naturligt nok ikke i retsplejerådets udkast.

Sagsøgeren kan ikke på forhånd (med sikkerhed) vide, hvordan forberedelsen tilrettelægges, og bør i hvert fald ikke kunne bygge på nogle heraf afledte forventninger om sagsøgtes mulighed for at opnå realitetsdom for modkrav. Et inden første retsmøde forkyndt svarskrift synes derfor at burde kunne medføre dom for modkrav, anderledes Kommenteret Retsplejelov s. 402 (4).

Et andet spørgsmål er, om den sagsøgte, som *ikke* efter det anførte kan kræve realitetsdom for modkrav, kan begære udsættelse med henblik på forkyndelse af modkrav. Før 1979-reformen besvaredes spørgsmålet benægtende, for så vidt angik første retsmøde, jfr. Gomard s. 215. Den tidligere § 340 svarer i denne henseende til gældende § 354, stk. 1, og

for senere retsmøder åbner § 360, stk. 1, ikke for et andet svar. Resultatet følger af den ovenfor nævnte procesretlige opfattelse, og uanset hvad man måtte mene om den, må dens afspejlinger i gældende ret respekteres. Sagsøgte kan således ikke indhente det forsømte ved at begære udsættelse, se anderledes under anke med hensyn til nova § 386, stk. 1, 6. pkt., og § 386, stk. 2, 4. pkt., og Betænkning 1973 s. 176, og nedenfor kap. V.6. om sagsøgerens adgang til at ændre eller udvide påstand om anbringender trods sagsøgtes udeblivelse.

I UfR 1960.416 SH havde sagsøgte i svarskriftet gjort gældende, at han hidrørende fra en anden automobilhandel end den, som dannede grundlag for sagsøgerens krav, havde et modkrav på 4.500 kr., der foreløbigt gjordes gældende til modregning. Da sagsøgeren ved et senere forberedende retsmøde udeblev, nedlagde sagsøgte påstand om selvstændig dom for modkravet, men retten tog ikke modkravet under påkendelse, da det var en forudsætning herfor, at der var nedlagt påstand om selvstændig dom for modkravet. Sagsøgeren var udeblevet fra det pågældende retsmøde, da sagsøgte havde betalt det påståvne beløb. Sagsøgerens udeblivelse skyldtes altså betaling, og en afvisning af sagen var for så vidt rimelig. Havde sagsøgte ventet med at betale til efter retsmødet, måtte sagsøgeren give møde, og sagsøgte kunne da have begæret ændring af sin påstand vedrørende modkravet.

Om fremsættelse af modkrav under sagen gælder tillige reglerne om fremsættelse af nye påstande og anbringender, jfr. § 249, stk. 4. Modkrav kan således frit fremsættes under forberedelsen. Såfremt modkrav ønskes fremsat efter forberedelsens afslutning, er adgang til fremsættelse begrænset af § 357, jfr. § 353. Vil sagsøgeren ikke samtykke i modkravets fremsættelse, men undlader sagsøgeren at møde ved et hertil berammet retsmøde, anses sagsøgtes ønske om modkravets fremsættelse for imødekommet, jfr. § 360, stk. 5. Udeblivelsesvirkningen er begrænset til spørgsmålet om kravets fremsættelse, ikke kravet selv.

Sagsøgtes manglende mulighed for at opnå realitetsdom i

sagen kan give anledning til at drøfte, hvorvidt en påstand om frifindelse kan nedlægges som en påstand om selvstændig dom. En frifindelsespåstand kan ikke i sig selv konstituere et modkrav, der kan tages under bedømmelse i tilfælde af sagsøgerens udeblivelse. Med modkrav omfatter ikke blot krav, som gøres gældende med henblik på selvstændig dom, men en hvilken som helst påstand om dom, hvor den påståede dom ikke blot indeholder en hel eller delvis frifindelse, sml. Gomard s. 209, Betænkning 1979 s. 78. Modkravet kan således være et krav om anerkendelse af en bestemt retstilstand. Anerkendelsespåstanden kan ikke blot angå andre retsspørgsmål end sagsøgerens påstand, men kan angå denne. Sagsøgte kan således nedlægge påstand om, at sagsøgeren tilpligtes at anerkende, at ingen del af den formentlige tilgodehavende består, hvor sagsøgeren kun har indtalt en del af, hvad han mener at have til gode, jfr. Munch-Petersen II s. 95. Sagsøgte kan i almindelighed ikke alene ved at omforme frifindelsespåstanden til en påstand om, at sagsøgeren tilpligtes at anerkende, at det af ham indtalte krav ikke består, komme uden om den begrænsning i adgangen til realitetsdom om hovedkravet, som er beskrevet ovenfor kap. IV.4. Men efter retsforholdets beskaffenhed kan det ikke være udelukket, at sagsøgte nedlægger en mere bred påstand end sagsøgerens, f.eks. en påstand om, at sagsøgeren tilpligtes at anerkende, at et nærmere beskrevet mellemværende er afviklet, eller lignende. Pointen er, at det af sagsøgte hævdede modkrav ikke er sammenfaldende med frifindelsespåstanden, og at sagsøgte har en videregående interesse i denne påstand. Det er tvivlsomt, om man tillige kan indrømme sagsøgte en adgang til i særlige tilfælde at fremsætte en anerkendelsespåstand, som reelt kun er en frifindelsespåstand, såfremt sagsøgte kan underbygge rimelig interesse i en sådan anerkendelsesdom, f.eks. en dokumentation af, at sagsøgeren gentagne gange vedrørende samme sag har rettet påkrav til sagsøgte og anlagt inkassosager, som er afbrudt uden begrundelse.

6. OMKOSTNINGER

Når en sag afvises på grund af sagsøgerens udeblivelse, betragtes den med hensyn til sagsomkostninger som tabt af sagsøgeren, jfr. § 313. Efter den almindelige regel om sagsomkostninger i § 312 er sagsøgeren herefter forpligtet til at erstatte sagsøgte de udgifter, som er påført sagsøgte ved retssagen.

Særligt med hensyn til sagsøgers udeblivelse fra første retsmøde, må det antages, at sagsøgte har krav på tilkendelse af omkostninger, uanset at sagsøgte ikke har antaget advokat eller på anden måde har sat sig i konkrete udgifter i anledning af søgsmålet. Omkostningsbeløbet kan ikke udmåles efter de almindelige takster for fastsættelse af omkostninger, bortset fra, at taksterne kan sætte det maksimale beløb, der kan tilkendes en sagsøgt, som er mødt personligt. Omkostningsfastsættelsen må i øvrigt ske under hensyn til omfanget af den tid og ulejlighed, som sagsøgte forberedelse og fremmøde ved retsmødet har krævet.

UfR 1979.907 V: I sag mod malermester om betaling af 1.065 kr. mødte sagsøgte personligt ved første retsmøde, mens sagsøgerens advokat udeblev (eller rettere: var i en anden afdeling). Retten hævede sagen og pålagde sagsøgeren omkostninger med 275 kr. Sagsøgeren påkærede omkostningsafgørelsen under henvisning til, at det ikke var oplyst, at sagsøgte havde udgifter ved sagen, bortset fra eventuel befordringsudgift, og at sagsøgte som selvstændig ikke havde lidt noget indtægtstab. Dommeren oplyste i anledning af kæremålet, at det var praksis ved retten (i Århus), når sagsøger udebliver, men sagsøgte møder personligt, at tilkende sagsøgte et omkostningstab på 100–200 kr.

Vestre landsret tiltrådte denne praksis, uanset beløbet lå over vidnegodtgørelse, under takstmæssigt salær. Retten bemærkede, at også den tid og ulejlighed, som den sagsøgte forberedelse før retsmødet har krævet, må tages i betragtning. Det tilkendte omkostningsbeløb nedsattes til 200 kr.

Medfører fremmødet indtægtstab, må det efter omstændig-

hederne kunne dækkes af omkostningerne, for så vidt beløbet holdes inden for det takstmæssige salær som maksimum.

Er sagen inden første retsmøde forligt udenretligt i overensstemmelse med sagsøgerens påstand, eller har sagsøgte ligefrem betalt sagsøgerens krav, tilkendes der ikke sagsøgte omkostninger, hvis han ved en fejltagelse giver møde ved første retsmøde.

På den anden side kan sagsøgte ved at tilbyde sagsøgeren, hvad der kan tilkomme denne, sikre sig mod at skulle dække udgifter ved den derefter følgende del af retssagen, jfr. § 312, stk. 5. Men omkostningerne indtil et sådant lovligt tilbud eller opfyldelse af sagsøgerens krav fordeles efter de almindelige regler. Hvis sagsøgte således betaler sagsøgerens fordring, tilkendes der ikke sagsøgte omkostninger, hvis sagsøgeren efter en sådan opfyldelse udebliver, f.eks. for at gøre et modkrav gældende, som må afvises, jfr. UfR 1960.416 SH. Om betydningen af sagsøgtes indsigelser fremsat inden sagsanlæg, se UfR 1963.643 V.

Retten træffer bestemmelse om sagsomkostninger, selv om der ikke er nedlagt påstand herom, jfr. § 328 (tidligere § 293, stk. 1, 2. pkt.). Denne regel gælder også, hvor sagsøgeren udebliver. Praksis med hensyn til tilkendelse af omkostninger i denne situation er dog næppe lagt så fast, at det er uden betydning, om den fremmødte gør krav gældende for sagsomkostninger. Omkostninger tilkendes ikke, hvis sagsøgte frafalder omkostninger.

Har sagsøgte antaget advokat til at møde for sig, og er dette efter sagens beskaffenhed nødvendigt, må der tilkendes sagsøgte omkostninger i overensstemmelse med takstmæssigt salær. Om det har været nødvendigt at antage advokat, jfr. § 312, stk. 2, kan det være vanskeligt for retten at vurdere ved sagens start, og man må derfor i almindelighed holde sig til taksterne, sml. Retsrådet i UfR 1920 B s. 159. Det må bemærkes, at taksterne her som ellers kun en vejledende.

7. AFGØRELSENS FORM OG AFSIGELSE

Afvisning sker ved beslutning, § 354, stk. 1, og § 360, stk. 1, ikke som tidligere ved dom, se herom Betænkning 1973 s. 138.

Beslutningen om afvisning skal meddeles parterne, jfr. § 354, stk. 1, og § 360, stk. 1, 1. pkt. Såfremt beslutningen træffes med det samme, kan den meddeles sagsøgte i retslokalet. En særskilt meddelelse kommer derfor kun på tale i forhold til sagsøgeren samt i forhold til sagsøgte, såfremt beslutningen ikke meddeles under retsmødet. Retten afgør i hvilken form, meddelelsen skal ske, jfr. § 154, stk. 1. Praktisk kan meddelelse ske ved fremsendelse af udskrift af retens beslutning, sml. f.eks. UfR 1974.166 H, men retten har naturligvis også mulighed for at lade afgørelsen forkynde.

Hvis beslutningen om afvisningen ikke træffes straks, kræver loven ikke tilsigelse af parterne til afsigelse af beslutningen, og en sådan tilsigelse kan i øvrigt ikke befri retten for pligten til at meddele afgørelsen til parterne. I forhold til fraværende er forkyndelse nødvendig af hensyn til beregning af frist for kære og for fuldbyrdelse af omkostninger, jfr. § 219, stk. 3, og UfR 1967. 925 Ø. Under hensyn til den udtrykkelige bestemmelse om meddelelse til parterne er det næppe muligt at lade disse frister regne fra tidspunktet for afgørelsen, uanset at sagsøgeren er tilsagt til det retsmøde, hvor afgørelsen er truffet eller tidspunktet for den fremtidige afgørelse er oplyst, jfr. § 162, stk. 2, og om den tilsvarende problemstilling for sagsøgtens vedkommende nedenfor kap. V.11.

Sagsøgeren har endvidere interesse i at erfare kendelsen, da den nødvendiggør et fornyet søgsmål, såfremt kravet fortsat agtes forfulgt. For et sådant nyt søgsmål gælder ikke andre frister end dem, der følger af anden lovgivning. Undertiden kan disse frister være overskredne som følge af afvisningen. Undertiden kan de kræve, at nyt søgsmål an-

lægges snarest muligt.

8. KONKURS

Sagsøgerens udeblivelse kan bero på, at sagsøgerens bo er under konkursbehandling. Boets succession er fakultativ, jfr. konkursloven § 136, stk. 1.

Af praktisk betydning er den »processuelle mellempriode«, hvor konkursen afholder sagsøgeren fra at møde, men hvor boet ikke har taget stilling til, om det vil indtræde. Herom bestemmes i § 136, stk. 2:

»Oplyses det under sagen, at sagsøgeren er kommet under konkurs, og har boet ikke givet møde, udsættes sagen, og bostyret underrettes.«

Boet indtræder ikke automatisk i sagen. Bliver det under sagen oplyst, at sagsøgerens bo er under konkursbehandling, kan sagen ikke uden videre fortsætte. Boet må underrettes om sagen. Mens det af udkast til lov om gældsordning, 1941, § 81, stk. 3, klart fremgik, at underretningen påhvilede retten, er den gældende konkurslov § 136 ikke klar på dette punkt, men da betænkning nr. 606 om konkurs og tvangsakkord 1971 s. 222 ikke antager nogen forskel mellem udkast 1941 og 1971, må retten kunne, og skulle, underrette boet, hvis sagsøgte ikke sørger herfor. Boet må have en rimelig frist til at tage stilling til, om det vil indtræde. Også hvor sagsøgte har underrettet boet inden retsmødet, eller boet på anden måde er blevet bekendt med sagen, må der trods boets udeblivelse fra et retsmøde indrømmes det en rimelig frist til at tage stilling.

Østre landsrets dom af 3. april 1979 (10. afd. kære 82/1979): En regionalavis (R) anlagde den 29. september 1978 sag mod et byggecenter (B) til betaling af 22.904 kr. for annoncer. Efter nogle forberedende retsmøder, det første den 7. november, skulle »bevis-

førelse og domsforhandling« finde sted den 14. februar 1979. Ved dette møde kom kun B, og det oplystes, at R var erklæret konkurs 7. december 1978 på grundlag af begæring af s.d. Under retsmødet blev forelagt et brev af 31. januar 1979 fra skifterettens medhjælper, hvori oplystes, at boet ikke ønskede at tage stilling til spørgsmålet om indtræden, før B havde redegjort nærmere for sine indsigelser mod betaling. B oplyste, at disse oplysninger først dagen før var meddelt medhjælperen mundtligt. Retten udsatte i medfør af § 136, stk. 2, sagen til 13. marts. Denne beslutning påkærede B med påstand om afvisning, jfr. § 362 (tidligere § 363, jfr. § 434). Retten udtalte i anledning af kæremålet bl.a., at B havde besvaret boets spørgsmål så sent, at boet ikke havde kunnet tage stilling til, om det ønskede at indtræde.

Landsrettens flertal *afviste* sagen, da boet havde modtaget fornøden underretning om sagen og om retsmødet den 14. februar 1979. En dommer fandt »ikke, at det er en følge af konkurslovens § 136, stk. 2, at der ubetinget skal ske afvisning, når det dokumenteres, at bostyret er bekendt med retsmødet og desuagtet ikke giver møde. Der bør efter min opfattelse være plads for et rimeligt skøn om, hvorvidt bostyret har haft tilstrækkelig adgang til at overveje om boet skal indtræde i sagen«. Med dette udgangspunkt – som svarer til det ovenfor i teksten anførte – fandt han, at den påkærede udsættelse burde stadfæstes.

9. SÆRLIGE UDEBLIVELSES-GRUNDE (UDSÆTTELSE)

Adgangen til efter § 354, stk. 7, og § 360, stk. 6, at undlade at tillægge en parts udeblivelse sædvanlig virkning gælder også ved sagsøgers udeblivelse. Dette medfører som regel, at retten udsætter behandlingen af sagen i medfør af § 345, og retten underretter snarest sagsøgeren om udsættelsen.

Ved bedømmelsen af, om en sådan udsættelse skal indrømmes, kan retten for det første tage hensyn til, om sagsøgers udeblivelse må antages at skyldes lovligt forfald. I forbindelse med sagsøgtets udeblivelse sættes spørgsmålet om lovligt forfald i første række i forbindelse med sagsøgtets egne forhold, herunder sagsøgtets mulighed for at hverve en advokat. For sagsøgerens vedkommende er, som nævnt i ind-

ledningen til dette kapitel, denne barriere som regel overvundet, idet stævningen er udtaget af en advokat på sagsøgerens vegne. Forfaldet er under sådanne omstændigheder i almindelighed advokatens forfald. Advokaten har adgang til at lade andre møde for sig, såvel uden særlig forhindring, jfr. § 129, stk. 1 og 3, som på grund af særligt lovligt forfald af en hvilken som helst uberygtet person over 18 år, § 129, stk. 2. En fuldmægtig i skattedepartementet, der havde deponeret sin beskikkelse, kunne derfor give møde for en advokat ved en sag for sø- og handelsretten, der efter aftale behandledes som byretssag, da det var ubestridt, at advokaten havde haft lovligt forfald ved den pågældende lejlighed, jfr. UfR 1954.711 H, hvor sagsøgte påkærede et i retten indgået forlig med henvisning til, at afvisningen ville betyde, at en ny sag ifølge fristbestemmelsen i aktieselskabslovens § 65 ikke ville kunne anlægges af sagsøgeren. Bestrides advokatens forfald, må dette bevises, og en blot erklæring om forfald er ikke tilstrækkelig, jfr. UfR 1944. 1194 Ø. I praksis er kravene næppe så store, som den anførte afgørelse kunne give indtryk af.

Er advokaten indkaldt til møde i anden ret, er dette vel i almindelighed lovligt forfald, men er det pågældende retsmøde berammet efter aftale med advokaten, kan § 129, stk. 2, ikke anvendes, jfr. UfR 1937.614 Ø.

Endvidere skal tages hensyn til, om der må antages at foreligge undskyldende omstændigheder. Sådanne undskyldende omstændigheder kan følge af misforståelser vedrørende indkaldelsen. Spørgsmålet kan belyses af sager vedrørende begæring om genoptagelse i medfør af den tidligere § 373 om utilregnelig udeblivelse. UfR 1975.964 H angik meddelelse til en advokat om tidspunktet for sagens foretagelse, som ikke var nået frem til advokaten, fordi advokaten tidligere havde anvendt et brevpapir med en tidligere kontoradresse. Uanset at en sådan udeblivelse vel ikke er utilregnelig, foreligger der dog undskyldende omstændigheder, og en udsættelse er begrundet, såfremt forholdet bliver op-

lyst rettidigt.

Også forsinkelser som følge af transportvanskeligheder kan begrunde udsættelse.

Jfr. således UfR 1936.624 Ø om isslag og den i Adv. 1980 s. 239–40 gengivne vestre landsretsdom, 8. afd. af 14. april 1980: En københavnsk advokat skulle møde til domsforhandling den 30. oktober 1979 kl. 13.30 i Herning by- og herredsret. Han rejste med tog, der planmæssigt skulle ankomme kl. 12.55, men toget blev undervejs forsinket, og advokaten gav telefonisk besked til dommerkontoret om, at han ville blive forsinket, formentlig højst et kvarter. Da advokaten ikke gav møde, blev sagen optaget til dom, der afsagdes samme dag og som gik ud på afvisning af sagen. Af retsbogens indhold fremgår ikke noget om udsættelse af domsforhandlingen. Advokaten kom kort efter kl. 13.45. Under disse omstændigheder fandt vestre landsret, at dommen burde ophæves og sagen henvises til fornyet behandling ved byretten.

Inden 1979-reformen ville en sådan afgørelse kunne støttes på § 277, stk. 3, om forfald, jfr. også om retsplejelovens § 376, Gomard s. 129–30, mens resultatet nu må støttes på § 354, stk. 7, jfr. § 362. I denne forbindelse er det vigtigt at bemærke, at anvendelsen af udtrykket *kan* efter omstændighederne må opfattes som obligatorisk, altså som gengivende en kompetence som pligtmæssigt udøves, ikke en fri skønsmæssig afgørelse.

Endelig kan der tages hensyn til, om sagsøgte ønsker sagen udsat. Forudser sagsøgte, at sagsøgeren blot vil anlægge ny sag, har sagsøgte i almindelighed ikke interesse i en afvisning. Særlige frister for saganlæg kan imidlertid motivere sagsøgte på en anden måde, jfr. den ovenfor nævnte UfR 1954.711 H, hvor afvisning af sagen ville medføre, at fristen for anlæg af sag i aktieselskabslovens § 65 ikke ville kunne overholdes. – Hvis sagsøgte ikke ønsker sagsomkostninger tilkendt, har sagsøgte ingen interesse i en kendelse. Sagsøgte kan erklære ikke at møde, og sagen hæves, jfr. § 354, stk. 2, og § 360, stk. 2.

Kapitel V

SAGSØGTES UDEBLIVELSE I FØRSTE INSTANS (FORMALITETEN)

1. INDLEDNING

For en redegørelse om betydningen af parternes udeblivelse i civile sager er *sagsøgte* udeblivelse i første instans det centrale delemne. Som statistikken i kap. III viser, må sagsøgte udeblivelse gøres til genstand for en mere intensiv behandling end de parallelle regler om sagsøgers udeblivelse. I den følgende fremstilling er udeblivelsen anskuet fra to forskellige synsvinkler:

1. De processuelle regler sætter en række *formelle* rammer for, i hvilke tilfælde sagsøgte er forpligtet til at møde i retten, og en redegørelse for disse rammer er den nødvendige betingelse for, at man kan se, om der foreligger »udeblivelse«.
2. Hvor der foreligger udeblivelse, må der gives en redegørelse for, hvilket *indhold* der skal gives den afgørelse, som retten i en udeblivelsessituation skal træffe.

Praktisk kan det under 1. anførte emne betegnes som henhørende under sagens formalitet, mens det under 2. omtalte vedrører dens realitet. Som foreløbige orienteringspunkter er disse begreber anvendelige, men som det vil fremgå af den følgende fremstilling, er sondringen mellem formalitet

og realitet (bl.a.) i forbindelse med udeblivelsesdomme ikke skarp.

Redegørelsen for de formelle rammer findes i dette kapitel. Fremstillingen af udeblivelsesdommens indhold er udskudt til det følgende kap. VI, hvor udeblivelsesdommens indhold behandles dels generelt, dels med særligt henblik på en række retlige emner, som har særlig betydning i udeblivelsesager.

For den sædvanlige civilprocessuelle fremstilling giver retssagens progressive fremadskriden en hensigtsmæssig systematik:

Denne opdeling er fulgt i det følgende, således at udeblivelse under forberedelsen omtales i kap. V.2.-8., og udeblivelse under domsforhandling i kap. V.9. I kap. V.10. omtales en række særlige udsættelsesgrunde, som henhører under formaliteten, eftersom de afskærer en realitetsdom, og som kan gøre sig gældende såvel under forberedelsen som ved domsforhandlingen. Kapitlet afsluttes med en fremstilling af dommens form og afsigelse, herunder reglerne omkring fremmøde ved domsafsigelsen.

Ved behandlingen af sagens forberedelse tages udgangspunkt i det sædvanlige forløb:

Stævning og tilhørende bilag omtales i kap. V.2., forkyndelse i afsnittet V.5., og reglerne om retsmøder og svarskrift i kap. V.6.-8. Skemaet må imidlertid udbygges lidt. For det første må man ved beskrivelsen af rettens virksomhed i ude-

blivelsessager særligt beskæftige sig med rettens kontrol med kompetencen, kap. V.3., og den i 1980 indførte sondring mellem forskellige forberedelsesmåder kræver en særskilt behandling, jfr. kap. V.4., idet valg af forberedelsesmåde er bestemmende for tilrettelæggelse af forkyndelsen og dermed tillige for opdelingen mellem sager, hvori der afholdes retsmøde, jfr. kap. V.6.–7., og sager, der forberedes uden retsmøder, kap. V.8.

2. STÆVNING OG BILAG

En proces indledes med, at sagsøgeren indleverer en stævning, § 348, stk. 1. Stævningen er en afgørende ramme for rettens bedømmelse af sagen og er i udeblivelsessager ofte det *eneste* konkrete grundlag for rettens bedømmelse af sagen. Møder sagsøgte, suppleres sagsøgerens oplæg af sagsøgtes sagsfremstilling og bevisførelse. Mangler ved stævningen kan udbedres, og nye anbringender kan inddrages, når sagsøgte ikke protesterer. Protesterer sagsøgte mod stævningen, må kravene fastholdes. Om kravene i denne situation er de samme som ved sagsøgtes udeblivelse, drøftes nedenfor.

Kravene til stævningens indhold er således af særlig betydning for, i hvilket omfang sagsøgeren kan opnå udeblivelsesdom, og de skal derfor omtales nærmere.

Med stævningen skal følge 3 genparter af denne. Stævning og genparterne af denne skal udfærdiges i A4 format. Endvidere skal indleveres 1 genpart af påberåbte dokumenter. De originale dokumenter skal fremlægges ved første retsmøde. Jfr. herved § 348, stk. 3 og 4, og justitsministeriets bekendtgørelse nr. 505 af 14. december 1979, samt § 351, stk. 2.

Stævningen skal ifølge § 348, stk. 1, indeholde følgende:

(1) *Parternes navn og adresse*

Med hensyn til parternes *navne* har man i tidligere praksis godtaget, at fornavne i almindelighed kan forkortes, jfr. UfR 1957.932 Ø og UfR 1964.347 Ø. Angivelse af stilling er ikke nødvendig, men kan dog i tvivlstilfælde få betydning for identifikation af sagsøgte, anderledes tidligere § 337, stk. 1, og § 425, stk. 2, der dog ikke blev fastholdt i praksis, jfr. UfR 1964.347 Ø om udeladt stillingsbetegnelse.

Med kravet om angivelse af parternes *adresse* må det antages, at der sigtes til bopæl eller, hvor parten ikke har bopæl, dennes opholdssted. (Tidligere krævedes angivelse af parternes »bopæl eller opholdssted«, § 337, stk. 1, og § 425, stk. 2). Angivelse af adresse er af betydning dels af hensyn til identifikation af parten, dels for sagsøgtes vedkommende af hensyn til forkyndelsen. Mindre fejl i bopælsangivelsen er uden betydning, UfR 1964.347 Ø.

Kravene til fuldstændighed og korrekthed med hensyn til navn og adresse må afpasses efter, hvad ønsket om en sikker identifikation kræver. Selv om der foreligger flere mangler under samme sag, kan retten godt efter en samlet bedømmelse af manglerne nå til det resultat, at betingelserne for udeblivelsesdom er til stede. I UfR 1964.347 Ø manglede stillingsbetegnelse, og den anførte bopæl var sagsøgtes arbejdsplads, der lå ved siden af bopælen. Efter de oplysninger, som især var tilvejebragt af stævningsmanden under forkyndelsen, var der øjensynlig ingen tvivl om sagsøgtes identitet, og dom kunne afsiges. Hyppigt er sagsøgte i det tilgrundliggende retsforhold alene betegnet ved efternavn og bopæl, medens fornavnet mangler, f.eks. i kreditkøb. I praksis forekommer det, at stævningsmanden udbedrer mangelen ved under forkyndelsen at få oplyst sagsøgtes fornavn, som stævningsmanden indføjer i stævningen, jfr. Adv. 1978 s. 235. I hvilket omfang retten bør tage hensyn til sådan uofficiel udbedring, er dog tvivlsomt. Sagsøgeren kan ikke indestå for den indføjede præcisering, da stævningens mangelfuldhed netop beror på, at sagsøgeren ikke kender fornav-

net m.v. At den, som stævningsmanden er kommet i kontakt med, og hvis efternavn stemmer med stævningen, kan supplere med et fornavn, bestyrker ikke identiteten, medmindre den pågældende samtidig bekræfter at være part i det retsforhold, som stævningen angår. At tillægge (den formentlig) sagsøgtes tilkendegivelse under forkyndelsen betydning for bedømmelsen af sagens realitet, er imidlertid ikke noget godt grundlag for sagens bedømmelse.

På denne baggrund synes det rimeligt at fastholde kravet om fuldt fornavn på sagsøgte, hvor stillingsbetegnelse og adresse ikke gør identiteten tilnærmelsesvis entydig. Dommeren i Rødovre udsendte den 15. januar 1978 en »kundgørelse«, hvorefter stævninger vil blive tilbagesendt i uberammet stand, blandt andet »når sagsøgtes fornavn(e) – altså ikke blot forbogstaver –, efternavn, angivelse af gade- og husnummer og etage, og hvis boende hos en anden person, dennes navn, ikke er fyldestgørende anført«, Adv. 1978 s. 84 f (kursivering i originalen). For så vidt denne tilkendegivelse praktiseres på en sådan måde, at tilbagesendelse også sker i tilfælde, hvor der reelt ikke er tvivl om sagsøgtes identitet, og hvor hverken forkyndelse eller senere fuldbyrdelse kan forventes at ville give anledning til praktiske identifikationsproblemer, går kundgørelsen for vidt. Men praktiseres den i overensstemmelse med det ovenfor anførte hovedsynspunkt, afspejler den blot et hensigtsmæssigt samarbejde mellem ret og inkassoadvokater.

Fuldstændig sikkerhed for, at ingen forveksling er mulig, er ønskelig, men ikke altid opnåelig. I et vist omfang må man forlade sig på fogedretten, der i første række ifølge § 501, stk. 2, må efterse, at rekvisitus er identisk med domfældte. Fogedretten må tillige kunne kontrollere, om der undtagelsesvist er givet den domfældte et urigtigt navn, eventuelt som følge af fejl i stævningen, sml. UfR 1935.1124 Ø, jfr. Gomard: Fogedret 1981 s. 45, F. Taksøe-Jensen: Udlæg, 1977 s. 73. At dommens identifikation af domfældte ikke svarer til parten i det materielle retsforhold er mere sandsyn-

ligt i udeblivelsessager end ellers, og fogedrettens prøvelse må allerede af den grund være mere intens over for udeblivelsesdomme end over for andre domme, jfr. herom nærmere nedenfor kap. VIII.2.

Hvis antallet af sagsøgte er stort, kan det være praktisk at udskille angivelse af de sagsøgte til en særskilt fortegnelse, der vedhæftes stævningen. Dette må uden videre være i overensstemmelse med § 348, der med god grund ikke stiller krav om, at stævningen skal være indeholdt i et enkelt stykke papir. Problemer kan imidlertid opstå, såfremt kredsen af sagsøgte ikke blot er anført ved henvisning til den vedhæftede fortegnelse, men er søgt beskrevet i en generel karakteristik, f.eks. med udtrykket »samtlige lejere« i en ejendom under en boligretssag. Der kan da opstå divergenser mellem denne karakteristik og den personkreds, som den vedhæftede fortegnelse angiver.

Spørgsmålet er bedømt et par gange, tildels med modsat resultat:

UfR 1977.734 V angik en boligretsstævning, hvor de sagsøgte var betegnet som »samtlige ejendommens lejere i henhold til omstående navne- og adresseliste«. Den vedlagte liste omfattede lejerne i ejendommens 9 lejligheder samt 3 fraflyttede lejere. Sagsøgeren tilkendegav under forberedelsen forskellige indbyrdes uforenelige præciseringer af kredsen af sagsøgte, og denne uklarhed begrundede, at landsrettens flertal afviste sagen, hvilket tillige fandt støtte i, at det ikke for hver enkelt lejer var angivet, hvilket beløb pågældende lejer blev påstået dømt til at udrede. En dissenterende dommer lagde vægt på, at de personer, som havde givet møde i boligretten, alle var omfattet af lejerfortegnelsen, og at den nævnte uklarhed ikke burde medføre afvisning af sagen »over for de således mødte lejere, der udgør et stort flertal af de på lejerfortegnelsen anførte personer, og som ved at give møde har tilkendegivet, at de selv opfattede sig som sagsøgte i sagen«. Denne dommer ville altså ikke afsige udeblivelsesdom over for de ikke-mødte.

Et andet resultat nåede man til i UfR 1979.220 Ø, hvor stævningen som sagsøgte angav »ejendommens beboere«. Sagsøgeren havde udfærdiget en liste over lejerne med angivelse af påstanden for hver enkelt, og denne liste blev efter sagens indbringelse for

boligretten sendt til de mødte lejeres advokat, ligesom der blev udarbejdet berigtigede stævninger for de enkelte lejere. De sagsøgte lejere, der mødte ved første retsmøde, fandtes »ikke på forhånd at være afskåret fra at sætte sig ind i sagen, idet de forkyndte kopier af stævningen med bilag var påført de enkeltes navne og bopæl ...«. Sagens genstand fremgik af indholdet af ankenævnskendelsen såvel som af den efterfølgende berigtigede stævning. Herefter fandt landsretten ikke tilstrækkeligt grundlag for at afvise sagen.

En tilsvarende afgørelse findes med hensyn til angivelse af sagsøger som »ejerne af ejendommen«, jfr. UfR 1956.890 Ø, hvor kun en blandt flere sagsøgte lejere havde påstået afvisning, inden sagsøgerne var blevet identificeret, og hvor man herefter ikke fandt tilstrækkeligt grundlag for afvisning.

Det må herefter kunne lægges til grund, at selv om der består en vis uklarhed med hensyn til kredsen af sagsøgte, kan dette ikke uden videre begrunde afvisning af sagen. Hvor bestemte personer utvivlsomt er omfattet af sagen, må disse betragtes som parter i denne, selv om der for enkelte andre kan være tvivl om deres partsstatus. Uklarhed med hensyn til parterne kan efter omstændighederne afhjælpes efter sagens anlæg inden for rammerne af den oprindelige stævning. UfR 1979.220 Ø tog ikke udtrykkelig stilling til, hvorledes der kunne gås frem over for ikke mødte lejere. Selv om dommeren nåede til samme resultat som dissensen i UfR 1977.734 V, kan dette ikke tages til indtægt for, at man som dissensen i denne dom kan lade sagen realitetsbehandle for de mødte, men nægte realitetsbehandling for de ikke-mødte.

At de usikre parter udskilles, mens sagen fremmes over for de sikre parter, illustreres af UfR 1981.1043 V: I stævningen var »de sagsøgte« angivet som »I/S XXX ved A, (adresse), og B (adresse), in solidum«. Der blev alene givet dom over interessentskabet, da det var uklart, om påstanden også var rettet mod A og B personligt. Hertil kan føjes, at det vel var klart, at i hvert fald B var sagsøgt, men det måtte forekomme vilkårligt at behandle A og B forskelligt.

Stævningens angivelse af parternes adresse skal suppleres

af en *processuel adresse*. For sagsøgeres vedkommende skal anføres en postadresse i Danmark, hvortil meddelelse til sagsøgeren vedrørende sagen kan sendes, og hvor forkyndelse kan ske. (De tilsvarende bestemmelser for sagsøgtets vedkommende fremgår af kravene til svarskriftets indhold, jfr. § 351, stk. 4, nr. 5, jfr. for sager uden svarskrift § 351, stk. 3). En adresse må som regel være den pågældende parts advokats adresse, sml. Betænkning 1973 s. 131–32.

(2) *Angivelse af den ret ved hvilken sagen anlægges*

(3) *Sagsøgers påstand*

Påstanden indeholder sagsøgerens ønske med hensyn til domskonklusionens indhold, jfr. Spleth i Proceduren 1980 s. 43, og påstanden må derfor være i overensstemmelse med de krav, som kan stilles til udformningen af en domskonklusion. For så vidt angår eksegible bestemmelser skal påstanden – omformet til konklusion – definere relativt entydigt de retspositioner, som fogedretten skal kunne medvirke til at gennemføre uden på grund af uklarhed eller tvetydighed at være tvunget til en fornyet prøvelse af sagen.

Vedrører sagen et pengekrav, kræves blot, at påstanden indeholder en bestemt pengesum. Under en boligretssag mod flere lejere om anerkendelse af husleje(-stigning) må den påståede leje angives for hver lejer, UfR 1977.734 V, men mangler kan eventuelt senere udbedres, UfR 1979.220 Ø. Henvi sning til kendelse fra nævn (eller ankenævn), der er vedlagt som bilag, kan efter omstændighederne være tilstrækkelig.

Særlige fristbestemmelser i forbindelse med praktiske vanskeligheder ved forberedelsen af sagen kan føre til, at et sagsanlæg sker på et tidspunkt, hvor påstand og sagsfremstilling ikke kan gives en endelig og tilfredsstillende form. I sådanne tilfælde har man – i sager, hvor sagsøgte er mødt – admitteret stævninger, der ellers ville være afvist, jfr. UfR 1959.105 H og senere afgørelse i samme sag, UfR

1961.353 H, jfr. TfR 1959 s. 252. For at undgå en sådan afvigelse fra sædvanlige krav bør overvejes at tillægge et søgsmål fristafbrydende virkning, selv om det afvises på grund af ubestemthed, forudsat ny sag med korrekt påstand anlægges, så snart det er muligt. Der er næppe nogen fordel ved at admitttere en sag som UfR 1959.105 H, der må udsættes i længere tid. Og *hvis* det antages, at der ikke – i tilfælde af sagsøgtes udeblivelse – kunne være afsagt udeblivelsesdom, danner denne særbehandling grundlag for spekulation i udeblivelseskontrollen.

Sml. f.eks. UfR 1972.925 Ø (om forældelse) og 1976.596 V (om omstødelse), hvor ny sag efter sag ved urigtigt værneting straks anlagdes. Om påstand alene vedrørende forældelse, se UfR 1963.592 H og Gomard s. 67. Forbehold om udvidelse af påstand afvist i UfR 1981.703 (Esbjerg).

Hvor sådanne ekstraordinære forhold ikke foreligger, må udbedring af fundamentale mangler – navnlig kredsen af sagsøgte og individuel påstand – ske *inden* eventuel frist for sagsanlæg.

(4) Sagsfremstilling

Endelig skal stævningen indeholde en sagsfremstilling, d.v.s. en »kort fremstilling af de kendsgerninger, hvorpå påstanden støttes«, § 348 (der ordret svarer til tidligere § 337, stk. 1, og § 425, stk. 2). Set fra et praktisk synspunkt kan – med særligt henblik på udeblivessituationen – kravene til stævningens sagsfremstilling formentlig grupperes om følgende punkter:

- a. Sagsfremstillingen skal konkretisere eller *identificere* det krav, som stævningen vedrører, og som dermed skal være emnet for dommen.
- b. Stævningen skal beskrive det konkrete retsfaktum, som giver grundlag for den nedlagte påstand – i sager om pengebeløb tales om en *skyldgrund*.

- c. Fremstillingen må fremtræde med en vis *klarhed og konsistens* i forhold til såvel påstand som bilag.

De i teorien gængse udtryk individualisering og substantiering, f.eks. Munch-Petersen II s. 182 f, Hurwitz s. 192–93 (1959 s. 178–79), er både sprogligt og indholdsmæssigt vanskelige at forene med problemstillingens karakter, sml. Gomard s. 71, note 14.

ad a): Hvad først identifikationen angår, har denne relevans i flere sammenhæng. De samme to parter kan have flere mellemværender. Det har derfor betydning, at sagsfremstillingen identificerer det relevante sagsforhold på en sådan måde, at det er muligt for sagsøgte at tage stilling til sagsfremstillingen. Såfremt sagsøgeren senere rejser sag vedrørende et (tilnærmelsesvist) identisk retsforhold, muliggør kun en sikker identifikation, at sagsøgte og retten benytter sig af den første doms retskraft. Identifikationen har endvidere betydning i forbindelse med eksegibilitet eller frivillig opfyldelse i overensstemmelse med dommen, idet det må være muligt at se, hvad det er for et krav i parternes samlede mellemværende, som eksekutionen eller den frivillige betaling fyldestgør.

Hensynet til sagsøgtes mulighed for at tage stilling til sagsfremstillingen, såvel som behovet for en senere identifikation af det pådømte retsforhold taler for en entydig identifikation. Praktiske hensyn kan på den anden side tale for ikke at stille for store krav, og der er derfor grund til at overveje, om de anførte hensyn kan varetages på anden måde. Sagsøgtes muligheder for at bedømme sagsfremstillingen må sammenholdes med den betragtning, at såfremt sagsøgte er i tvivl om sagsfremstillingens genstand, kan sagsøgte give møde for at protestere mod fremstillingen, subsidiært for at få den præciseret med henblik på en stillingtagen.

Betragtningen er fristende, men ikke korrekt. Når sagsøgtes udeblivelse tillægges betydning, beror det tildels på antagelsen om, at sagsøgte har overvejet det rejste krav. En sådan overvejelse kræver som sit grundlag et mindstemål af

præcision fra sagsøgerens side. Ganske vist kan en manglende præcisering af tidspunkt og karakter af en vareleverance være acceptabel for den sagsøgte, som er klar over, at sagen kun kan dreje sig om det ene mellemværende, som sagsøgte har med sagsøgeren. Men retten kan ikke vide, om sagsøgte har baseret sin bedømmelse af den ufuldstændige stævning på en sådan forudsætning.

Sagsfremstillingen skal endvidere ikke blot bruges af sagsøgte, men også af retten som grundlag for dennes kontrol af bl.a. forældelsesregler. Ser man derefter på risikoen for, at en uklar sagsfremstilling fører til, at retten kommer til at behandle samme sag igen, og sagsøgte kommer til at betale samme gæld to gange, kunne denne risiko imødegås ved at opstille en bevisbyrderregel, hvorefter det påhviler den sagsøger, der anlægger sag nr. 2, at bevise, at den anden sag angår et andet krav, end det der blev pådømt under den første sag, når dette ikke uden videre ses af de to stævningers sagsfremstilling. Men en sådan bevisbyrderregel forudsætter, at sagsøgte giver møde og protesterer under den anden sag, og det ville være uheldigt at lade en sådan bevisbyrderregel for sag nr. 2 få afsmittende virkning på kravene til sagsøgerens sagsfremstilling i sag nr. 1.

Ved sag om betaling for leverance af varer eller tjenesteydelser må i almindelighed kræves, at stævningen angiver 1) tidspunkt for levering eller aftale og 2) præstationens karakter, Gomard s. 72–73, sml. allerede Retsrådet i UfR 1920 B s. 234 og 1923 B s. 156. I overensstemmelse hermed er en påstand om betaling for »varer leveret i årene 1955 og 1956« ikke tilfredsstillende, og en sådan påstand må derfor afvises, jfr. UfR 1957.908 V. Dette standpunkt er imidlertid ikke fastholdt i et par senere domme. UfR 1966.491 Ø fandt, at en sagsøgende boghandels påstand om betaling af 500 kr. »for bøger købt i foråret 1965« kunne danne grundlag for en udeblivelsesdom, men det kan måske forstås i lyset af, at landsretssagen kun angik spørgsmålet, om byretsdommeren skulle betale ankesagens omkostninger, idet sagsøgte

allerede da havde betalt hovedstol og byretsomkostninger. UfR 1979.642 V ville ikke afvise et betalingskrav, der støttedes på »diverse varer leveret i perioden 1976–77«.

Angivelse af varens karakter er dog ikke nødvendig, såfremt varen er leveret af sagsøgeren, og sagsøgerens vareudbud er så begrænset, at der fra partsbetegnelsen kan sluttes en vis afgrænsning af den pågældende varetype, jfr. UfR 1971.161 V, hvor sagsøgeren drev en specialfabrik for fremstilling af kiks, og hvor en angivelse af »varer leveret henholdsvis den 19/1 og den 26/1 1970« under de således foreliggende omstændigheder var tilstrækkelig klar. Jfr. Retsrådet i UfR 1923 B s. 157 og VLT 1941.215.

Identifikationen i sagsfremstillingen kan indskrænkes til en henvisning til et bilag, der indeholder de nødvendige oplysninger, f.eks. en faktura, jfr. UfR 1968.651 V.

Er der efter den pågældende levering tilvejebragt et skriftligt skyldgrundlag, er en henvisning til dette tilstrækkelig, jfr. UfR 1963.1045 Ø.

Sammenfattende må konstateres, at enkelte nyere domme åbner op for en temmelig lemfældig sagsfremstilling. Der ses ikke i en sag som f.eks. UfR 1979.642 V at have foreligget nogen praktisk vanskelighed ved at give en entydig fastlæggelse af ydelse og leveringstidspunkt, og generelt ligger en entydig identifikation på disse punkter ikke uden for det praktisk gennemførlige. Foruden de ovenfor anførte hensyn kan fremhæves, at man gennem en sådan entydighed sikrer en bedre kontrol af sagens grundlag fra såvel sagsøgeren selv som sagsøgerens advokat. Kravene kan uden ulejlighed opfyldes af sagsøgeren, jfr. Ole Unmack Larsen i Proceduren 1980 s. 66. Selv om den enkelte isolerede afvisning kan forekomme formalistisk, kan den være egnet til at styrke ikke blot forberedelsen af inkassosager, men tillige tilrettelæggelsen af det materielle retsforhold og dets registrering hos sagsøgeren.

ad b): Der foreligger flere afvisningsdomme, hvor det frem-

hæves som en mangel, at der ikke i stævningen er anført en *skyldgrund*, eller – hvor en sådan er angivet – at der ikke er fremhævet visse supplerende forhold, som kan danne et legitimt grundlag for sagsøgerens påstand. Bagved sådanne formuleringer ligger et krav om, at der i et vist omfang i sagsfremstillingen findes en gengivelse af søgsmålgrundlaget for det pågældende krav. Men hvad kravene nærmere går ud på, er ikke klart.

Indeholder påstanden et rent pengekrav, som udgør en modydelse for en vare eller tjenesteydelse, er det ikke nødvendigt, at det anføres, at parterne har indgået en aftale, at denne aftale er opfyldt fra sagsøgerens side, og at sagsøgtes modydelse er forfalden. Det er tilstrækkeligt, at det indtalte beløb sættes i forbindelse med den tidligere stedfundne leverance fra sagsøgerens side. Typisk er en formulering som, at det indtalte beløb »skyldes for x-varer leveret den ...«.

At en vare er »leveret«, implicerer ganske vist ikke nødvendigvis, at sagsøgeren har indgået en aftale om den pågældende leverance, men denne slutning er dog så nærliggende, at det er overflødigt – eller i hvert fald ikke påkrævet – at anføre det. Når tilsvarende en »rest for kursusafgift« for et nærmere angivet tidsrum opkræves, og når det anføres, at afgiften er forfalden, er det ikke nødvendigt at henvise til, at kravet støttes på en aftale om det pågældende kursus, og at denne aftale hjemler det rejste krav som et forfaldent krav uden afkortning, jfr. UfR 1976.612 Ø.

Kravene synes at blive skærpet, når grundlaget for gælden og dens forfald er mindre gængse, om end ikke usædvanlige emner for inkasso. Udspringer betalingsforpligtelsen ikke af en stedfunden levering, men af et lån, evt. et gælds-brev, må der i sagsfremstillingen ikke blot henvises til »skyldgrundlaget«, f.eks. det pågældende gælds-brev, som kan fremlægges, men tillige til forfaldsgrundlaget, f.eks. ved en henvisning til, at hovedstolen er krævet betalt i anledning af udeblivelse med afdrag. I UfR 1972.643 V var der i sagsfremstillingen henvist til, at det indtalte beløb skyldtes »i

henhold til nedenfor påberåbte lånedokument«, og af dette dokument fremgik, at udeblivelse med betaling af renter eller provision medførte, at kreditor straks kunne betragte kontraktsforholdet som hævet og gælden som forfalden. Da debitor udeblev ved domsforhandlingen, afvistes sagen, da søgsmålsgrunden, ophævelse af kontraktsforholdet, ikke var anført.

Det hænder ofte, at stævningens sagsfremstilling er relativt gennemarbejdet med hensyn til hovedstolen, mens man har været mindre opmærksom på rentekravet. Det fører til det paradoksale, at dommerens kritik kommer til at rette sig mod de økonomisk ofte underordnede rentekrav, mens hovedstolen må passere uden kontrol, se f.eks. UfR 1972.924 Ø. I voldgiftssager er der bedre mulighed for at skelne mellem væsentligt og uvæsentligt. Det antages, at renter i handelsforhold kan tilkendes uden påstand herom. Hjejle: Frivillig Voldgift, 1973 s. 103. Om rentekrav se nærmere nedenfor i kap. VI.6.

Sagsfremstillingen skal angå »kendsgerninger«, men fremstillingen kan ske i ord, der knytter kendsgerningerne til retssystemet, jfr. Gomard s. 71. I sædvanlige inkassosager følger det af begreber som »betaling«, »levering« o.lign., hvilke regler kendsgerningerne skal bedømmes efter. Eller den retlige relevans følger af sammenhængen, jfr. UfR 1978.497 H om advokatansvar (sagsøgte mødt).

Angivelse af relevante regler og deres fortolkning er ikke nødvendig, sml. Gomard s. 71, 273 f, 282 f, Ole Unmack Larsen i Proceduren s. 67 f. Beror rentekravet ikke på en speciel aftale, men på almindelige regler, er en særskilt påberåbelse af disse ikke nødvendig, jfr. UfR 1972.846 Ø vedrørende købelovens § 38, stk. 2, 2. pkt.

ad c): Selv om en stævning opfylder de krav til identifikation og søgsmålsgrundlag, som er fremstillet ovenfor, og dermed for så vidt skulle kunne udgøre et tilfredsstillende grundlag for såvel sagsøgtes forberedelse som rettens bedømmelse af,

om sagsøgerens påstand kan tages til følge, kan der dog indgå sådanne uklarheder eller inkonsistenser i materialet, at en endelig bedømmelse er umulig eller i hvert fald forudsætter en større indsats fra rettens side, end man finder rimeligt. Dette synspunkt kan forklare:

UfR 1975.435 V: Sagsøgeren havde foretaget arrest for en hovedstol, der inkluderede inkassoomkostninger, samt for arrestomkostninger og anslåede justifikationsomkostninger. Under justifikationssagen nedlagdes påstand om betaling af et beløb, som svarede til arresthovedstolen og arrestomkostninger. Ifølge sagsfremstillingen skulle det påstævnte beløb skyldes for en restvarmegæld med tillæg af arrestomkostninger, hvortil var lagt gebyr for 2 fagedbogsudskrifter og anslåede justifikationsomkostninger. Sagsfremstillingens sum svarede ikke til påstandens, der på sin side fejlagtigt inkluderede inkassoomkostninger. Sagen afvistes, idet stævningen på væsentlige punkter fandtes at have været tildels uforståelig og derfor uegnet som procesgrundlag.

Baggrunden for de forskellige opgørelser kunne vel være bragt på det rene ved en indsats fra rettens side og med bistand af den uheldige sagsøger. Men når sagsøger møder ved advokat, må det grundlæggende arbejde være advokatens – inden stævningen indleveres, og det kan som fremhævet af landsretten i UfR 1975.435 ikke påhvile dommeren at søge en så mangelfuld stævning repareret gennem spørgsmål.

(5) *Bevisfortegnelse*

Stævningen skal angive de *dokumenter* og *andre beviser*, som sagsøgeren agter at påberåbe sig, § 348, stk. 2, 5). Tidligere skulle kun dokumenter, som sagsøgeren agtede at påberåbe sig, anføres. Begrundelse for, at også andre beviser end dokumenter nu skal angives i stævningen er, at det er af væsentlig betydning for en hensigtsmæssig tilrettelæggelse af sagens behandling, at parten så tidligt som muligt orienteres om, hvilke beviser der vil blive fremført fra modpartens side, *Betænkning* 1973 s. 132. Hvis sagsøgeren agter at føre

vidner, at afhøre parter, eller at begære syn og skøn, skal dette altså anføres.

Besigtigelse skal næppe anføres. Ej heller bevistema skal oplyses. F.eks. kan anføres, at NN agtes indkaldt som vidne, men det skal ikke oplyses, hvad NN skal spørges om, eller hvad forklaringen skal bevise. Orienteringsværdien er – også bortset fra det nedenfor anførte – begrænset.

Bevisangivelsen i stævningen er ikke præklusiv i den forstand, at den afskærer inddragelse af andre beviser. Dette er ganske vist ikke udtrykkeligt angivet. Af § 357 fremgår, at når forberedelsen er afsluttet, må yderligere inddragelse af bevismateriale ske på grundlag af enten modpartens samtykke i den ønskede bevisførelse, jfr. § 357, stk. 1, eller rettens tilladelse, jfr. § 363, stk. 2. Disse regler besvarer imidlertid ikke spørgsmålet om, hvad der gælder under forberedelsen. Herom findes den udtrykkelige bestemmelse om et eventuelt særligt forberedende retsmøde efter § 355, hvor sagen kan søges skåret til eller forligt. Her skal dokumenter, som agtes påberåbt, så vidt muligt en uge før mødet tilstilles retten og modparten, såfremt dette ikke er sket tidligere. De dokumenter, som er påberåbt i stævning og svarskrift (eller mundtligt svar), og som er i partens besiddelse, skal være fremlagt efter § 351, stk. 2 og stk. 3, (eller ved forberedelse uden møde, § 352, stk. 2), og undladelse af at efterkomme denne forpligtelse er tillagt udeblivelsesvirkning, § 354, stk. 1 og 4. Bestemmelsen i § 355, stk. 3, synes således ikke at kunne have betydning for dokumenter, som er påberåbt i stævning eller svarskrift (bortset fra tilfælde, hvor »undskyldningsreglen« i § 354, stk. 7, er anvendt). Bestemmelsen kan således kun få selvstændig betydning i to grupper, nemlig dels med hensyn til sådanne dokumenter, som ikke er påberåbt af parten, men vel var i partens besiddelse, da processkriftet udarbejdedes, dels med hensyn til dokumenter, som efter indlevering af processkriftet er kommet i partens besiddelse. Sådanne senere opdukkede dokumenter spiller

en vis rolle i praksis, men kan næppe forklare og udtømme § 355, stk. 3. Det forekommer på denne baggrund rimeligt at antage, at sagsøgeren er beføjet til under forberedelsen at påberåbe sig andre dokumenter end de i stævningen angivne. (Det tilsvarende gælder for sagsøgte med hensyn til svarskrift eller mundtligt svar, § 351, stk. 4, jfr. stk. 3). Dette resultat stemmer med den almindelige, men ikke udtrykkeligt hjemlede antagelse, at parterne under forberedelsen frit kan fremkomme med nye beviser, se f.eks. Betænkning 1973 s. 154. Den eneste begrænsning består i, at dokumenter skal angives og fremlægges, inden retten slutter forberedelsen. Afholdes særligt forberedende møde efter § 355, stk. 1, skal dokumenter som nævnt fremsendes en uge før det forberedende møde, jfr. § 355, stk. 3, men fortsætter forberedelsen *efter* dette retsmøde, hjemler § 355, stk. 3, ingen begrænsning i fortsat supplerende bevisangivelse, sml. Betænkning 1973 s. 150 og 156 f., sml. dog s. 157, sp. 1.

Efter forberedelsens afslutning må bestemmelsen i § 357, jfr. § 363 følges. Dokumenter, som ønskes påberåbt efter forberedelsens afslutning, men inden domsforhandling, kan ikke afvises af retten, såfremt modparten samtykker, jfr. § 357. Dokumenter, som ønskes inddraget efter domsforhandlingens begyndelse, kan afvises af retten, selv om parten ikke protesterer, jfr. § 363, stk. 3. Er et dokument påberåbt under forberedelsen, men ikke rettidigt fremlagt, kan det efter domsforhandlingens begyndelse afskæres efter § 363, stk. 2 og stk. 3, men inden domsforhandlingens begyndelse må det kunne fremlægges og medinddrages med modpartens samtykke.

(6) *Bilag*

Sagsøgeren skal sammen med stævningen indlevere en genpart af de dokumenter, som sagsøgeren agter at påberåbe sig, for så vidt de er i hans besiddelse, jfr. § 348, stk. 3, og justitsministeriets bekendtgørelse nr. 505 af 14. december 1979 § 1.

Denne indleveringspligt – dokumentationspligt – kan ses på baggrund af de almindelige regler for stævningens sagsfremstilling:

I visse tilfælde er et dokument som bilag nødvendigt for at forstå sagen. Det gælder navnlig, hvor sagsfremstillingen indeholder en henvisning til dokumentet på en sådan måde, at sagsfremstillingen kun får indhold og mening i kraft af kendskab til dokumentet. Hvor sagsfremstillingen blot indeholder en identifikation af det pågældende dokument som led i en redegørelse – eksempelvis hvor et krav tidsfæstes for at vise, at det ikke er forældet – er en fremlæggelse af dokumentet som bilag ikke nødvendig, jfr. UfR 1939.409 Ø og UfR 1920.58 Ø. Men en sagsfremstilling kan afkortes, således at den i hovedsagen bygger på de i et bilag indeholdte oplysninger. Et sådant bilag må da fremlægges, jfr. UfR 1968.651 V og Betænkning 1973 s. 132 note. Hvor forståelsen af sagen i kraft af en sådan henvisning til bilag afhænger af bilagets indhold, må dette i øvrigt være i overensstemmelse med de krav, som stilles til en sagsfremstillings indhold, jfr. UfR 1929.552 V.

I gældsforhold må det være angivet, at gælden er forfalden, og hvor fremstillingen består af en henvisning til en veksel, må denne medfølge som bilag, og det må fremgå af denne, hvornår den er forfalden. Hvor forfaldstiden uden videre kan sluttes af vekslens indhold, er en særskilt angivelse af forfaldsdatoens årstal ikke nødvendig, jfr. UfR 1969.963 V.

Et dokument kan have betydning som andet end et »berettende bevis«. Påstås dom for en restskyld, indeholder dommen undertiden en identifikation af dokumentet i domskonklusionen: »Mod udlevering af gældsbrief/veksel ..., stor oprindelig kr. ..., bør sagsøgte inden 14 dage til sagsøger betale ...«. Men det kan ikke kræves, at gældsbriefet eller en kopi er fremlagt. Kvitterings-/udleveringskravet kan gøres gældende uafhængigt af, om det er optaget i domskonklusionen.

Bortset fra de ovenfor nævnte tilfælde, hvor sagsfremstillingen byggede på bilag, var det efter Betænkning 1973 ikke nødvendigt, at de i stævningen anførte dokumenter skulle medfølge denne. Det var i udkast 1973 § 348, stk. 3, foreskrevet, at der skulle indleveres genparter af »de dokumenter, der ledsager stævningen«. Hermed begrænsedes besværet med udvælgelse og kopiering af bilag ved sagens start, hvor man ikke ved, om sagsøgte havde indvendinger mod sagsøgerens krav, eller hvad disse i bekræftende fald gik ud på. Hvis sagsøgte ikke mødte, skulle dommen tage påstanden snarere end fremstillingen som udgangspunkt.

Den gældende § 348, stk. 3, indeholder imidlertid en skærpet formulering, idet der skal indleveres genparter af »de dokumenter, som sagsøgeren agter at påberåbe sig, for så vidt de er i hans besiddelse«. Heraf følger, at samtlige dokumenter, som er påberåbt i stævningen, så vel som dokumenter, sagsøgeren har til hensigt at påberåbe sig under domsforhandlingen, skal medfølge i genpart, forudsat de er i sagsøgerens besiddelse. Hermed imødekommes, hvad præsidenterne for de to landsretter har betegnet som sagsøgtes naturlige krav om samtidig med stævningen at blive gjort bekendt med samtlige dokumenter, som sagsøgeren i stævningen har angivet at ville påberåbe sig. Dokumenterne vil desuden være af betydning for retten med henblik på eventuel vejledning af parterne.

Mens der efter udkast 1973 § 348, stk. 1, 5), jfr. stk. 3, og § 349, stk. 1, kunne gives modparten en orientering i form af *angivelse* af dokumenter, uden at disse blev *medindleveret*, må den orienterende »angivelse« og bilagsdokumentation nu være kongruente.

Betydningen af denne ændring begrænses af, at dokumentation kan omtales i sagsfremstillingen, f.eks. gældsbev, kontrakter m.v., uden at skulle anses »påberåbt«. Men er dokumentet påberåbt, men ikke indleveret, skal sagen afvises eller i hvert fald udsættes i medfør af § 349, og dette gælder også selv om sagsøgte ikke er mødt. De manglende doku-

menter må forkyndes særskilt sammen med retsbogsudskrift.

Efter reglens ordlyd og baggrund er der ikke adgang til – som ved andre beviser – at angive, hvad man vil påberåbe sig, uden at vedlægge dokumentet som bilag.

Sammenholder man de under (5) og (6) omtalte regler kan konstateres, at mens loven ubetinget kræver kongruens mellem stævningens angivelse af dokumenter, som agtes påberåbt, og stævningens bilag, er sagsøgeren ikke afskåret fra senere under forberedelsen at tilkendegive, at han vil påberåbe sig yderligere dokumenter. Som grundlag for en vurdering af retstilstanden kan med særligt henblik på udeblivessager fremhæves følgende synspunkter:

- Sagsøgeren – eller sagsøgerens advokat – må være interesseret i at kunne begrænse dokumentationsbyrden ved sagens start, idet man for en stor gruppe af sager med høj grad af sandsynlighed kan forudsige, at sagsøgte ikke vil give møde.
- Sagsøgte må være interesseret i en sådan dokumentation, som er nødvendig ikke alene for at forstå sagsfremstillingen, men også for at danne sig et indtryk af sagens bevismæssige stilling set fra sagsøgerens synspunkt. Selv om sagsøgte har en anden opfattelse af et relevant faktum end sagsøgeren, kan sagsøgte foretrække at udeblive, såfremt sagsøgte må forudse, at sagsøgerens bevisdata er overvældende.
- Dommeren må være interesseret i at få det materiale, som er nødvendigt til gennemførelse af en effektiv kontrol. Men dommeren skal ikke i almindelighed kontrollere sagsfremstillingens rigtighed, og fremlæggelse af bilagsmateriale med dette formål forekommer derfor overflødig. Dommeren må være tilbøjelig til at tillægge sagsøgers advokat ansvaret for rigtigheden af stævningens oplysninger, jfr. H. Rosenmeier i Adv. 1979 s. 284 og Adv. 1981 s. 87–88.

De anførte synspunkter taler vel for en relativt restriktiv fremlæggelse af bilag. Dog må bemærkes, at fastholdelsen af et krav om enten en konkretisering af sagsfremstillingen eller en vedlæggelse af fakturaer eller lignende er relevant med henblik på at sikre, at sagsøgerens advokat har haft et tilfredsstillende grundlag for at gøre kravet gældende. Det er nok uomgængeligt, at domstolene til en vis grad må lade advokaten bære ansvaret for rigtigheden af stævningens oplysninger, Rosenmeier i Adv. 1979 s. 284, men hertil må så høre, at retten sikrer sig, at advokaten reelt har skaffet sig de fornødne oplysninger. Dette kan ikke kontrolleres i retsmødet, hvor den mødende advokat (fuldmægtig/sekretær) sjældent har kendskab til sagen.

Når der ikke destomindre er en vis spænding i reglerne, som bl.a. kommer til udtryk i den ændring af dokumentationsreglen, som skete under 1979-reformens forberedelse, hænger det sammen med, at det ikke på forhånd står klart, om en sag bliver en udebliversag. For sager, hvor sagsøgte agter at give møde, er det naturligvis et rimeligt krav, at sagsøgte ikke blot i stævningen får oplyst, hvilke dokumenter sagsøgeren agter at påberåbe sig, men tillige får genparter af disse dokumenter udleveret med stævningen. Og dette synspunkt har altså været bestemmende for den gældende regel. Det er herefter nærliggende, at man i praksis vil tilrettelægge disse sager, hvor sagsøgte ikke forventes at møde, med en relativt restriktiv sagsfremstilling og få bilag, og så – såfremt sagsøgte mod forventning giver møde – påberåbe sig og fremlægge yderligere dokumenter. Ændringen hænger sammen med forberedelsens tvetydige funktion. I stedet for – som i udeblivelsessituationen – at være forum for sagens afslutning bliver den til en egentlig forberedelse, nemlig forberedelse af domsforhandling.

(7) Der stilles ikke i den gældende lov krav om, at stævningen skal indeholde en opfordring til sagsøgte om at møde m.v. Kravet herom gled ud som følge af den i udkastet fore-

slåede autorisationsordning, men efter at denne var opgivet, indeholdes opfordringen i stedet i *rettens indkaldelse* til sagsøgte, jfr. § 351, stk. 1, eller – for forberedelse uden retsmøde – *pålæg om indlevering af svarskrift* efter § 352, stk. 1.

Rettens kontrol af stævning og bilag

De ovenfor beskrevne krav til stævningens indhold og bilag må opfyldes, for at udeblivelsesdom kan afsiges. Opfyldelsen af disse krav er for så vidt relevant som en betingelse for afsigelse af udeblivelsesdom. Kontrollen med, at kravene er opfyldt, tager derfor den form, at retten nægter at afsige udeblivelsesdom, såfremt kravene ikke er opfyldt.

Af § 349, stk. 1, fremgår, at sagen *afvises* ved en beslutning eller – såfremt sagsøgeren anmoder herom – ved kendelse. Såvel en beslutning som en kendelse kan påkæres, jfr. Retsrådet i UfR 1920 B s. 319. Men kun kendelsen skal begrundes, jfr. § 218, stk. 1. For at sagsøgerens mulighed for at begære kendelse skal blive reel, må sagsøgeren forinden være bekendt med, at der er i hvert fald en nærliggende mulighed for afvisning på grundlag af stævningens indhold m.v., og denne orientering kan ske ved, at rettens kontorpersonale inden eller efter retsmøde gør sagsøgeren (eller dennes advokat) bekendt med manglerne, Betænkningen 1973 s. 133–34, eller ved at sagsøgeren under retsmødet bliver gjort bekendt med denne mulighed. Sagsøgeren må, efter at have modtaget meddelelse om afvisningsbeslutningen, have adgang til at begære kendelse om samme spørgsmål. Beslutningen eller kendelsen skal »meddeles« sagsøgeren, d.v.s., retten træffer beslutning om, hvorvidt afgørelsen skal forkyndes eller kommunikeres på anden måde til sagsøgeren. Afsiges kendelse ikke på et tilkendegivet domstidspunkt, må kendelsen forkyndes af hensyn til kærefristen, jfr. § 394, stk. 1, og § 219, stk. 3. Der består ikke nogen underrettningsforpligtelse i forhold til sagsøgte.

I almindelighed vil denne afvisningsmulighed ikke blive aktuel, før retten har udnyttet muligheden efter § 349, stk.

2, for at indrømme sagsøger en *frist til at afhjælpe manglerne*. Som regel vil denne frist blive indrømmet ved, at sagen udsættes til et senere retsmøde, således at manglerne skal være afhjulpet senest ved dette retsmøde. Men der kan i stedet sættes en frist, inden hvilken sagsøgeren til retten skal fremsende det manglende materiale m.v.

Tidspunktet for rettens reaktion på et utilfredsstillende sagsmateriale fra sagsøgerens side behøver ikke at falde så sent som efter optagelse til dom. Allerede ved modtagelsen af stævningen kan retten foretage en indholdsmæssig kontrol af stævningen med bilag og på dette grundlag træffe beslutning i overensstemmelse med § 349. Rettens kritik af stævningen indebærer i så tilfælde, at sagen slet ikke berammes, og spørgsmålet om forkyndelse bliver ikke aktuelt. Fordelen ved et så tidligt indgreb er i første række, at sagsøgte ikke indkaldes på et grundlag, som alligevel ikke kan føre til dom. Imidlertid må et sådant indgreb formentlig begrænses til specielle tilfælde. Et eksempel er den situation, at parterne ikke er tilstrækkeligt identificerede, hvor manglen har betydning for gennemførelse af forkyndelse, jfr. som eksempel på nægtelse af berømmelse i anledning af partsbeskrivelsen UfR 1957.932 Ø. I almindelighed kan sagsøgte eventuelle møde i retten indebære, at manglen kan udbedres på stedet eller i hvert fald uden forsinkelse af sagens forløb i øvrigt, ligesom der også i et vist omfang er mulighed for at tilvejebringe supplerende oplysninger ved første retsmøde, selv om sagsøgte ikke møder. Mulige mangler i stævningen kan senere eventuelt tillægges betydning ved omkostningsfastsættelsen.

Det forekommer derfor ikke tilrådeligt, at man generelt nægter at beramme stævninger, som ikke antages at være korrekte, såfremt manglerne ikke har betydning for gennemførelsen af forkyndelsen og for en rimelig – om end ikke fuldt ud tilfredsstillende – forståelse for sagsøgte af sagens karakter.

Afslag af berømmelse bør i hvert fald ikke følge af en vil-

kårlig opmærksomhed om enkelte af de indkomne sager. Der må opstilles nogle generelle og bekendtgjorte kriterier for antagelse af indleverede stævninger, jfr. eksempelvis den ovenfor omtalte meddelelse fra retten i Rødovre, trykt i Adv. 1978 s. 84 f.

Den i Betænkning 1973 s. 133 f foreslåede autorisationsordning ville føre til et andet resultat: I komplicerede sager bør prøvelsen som hovedregel være så omfattende, at påstanden uden yderligere undersøgelser af stævningen kan tages til følge, såfremt sagsøgte ikke fremkommer med indsigelser eller modkrav eller udebliver, jfr. udkastets § 353 og § 363, stk. 2. En prøvelse af dette omfang vil ikke mindst være praktisk, hvor sagen fremtræder som inkassosag, således at der er en vis formodning for, at sagsøgte ikke vil fremsætte indsigelser. Dette ville typisk være tilfældet i sager, der behandles efter autorisationsordningen og forberedes uden retsmøde. I mere komplicerede og kontroversielle sager fandt rådet ikke, at retten burde foretage samme gennemgribende prøvelse af stævningen. Den nærmere afgrænsning af de tilfælde, hvor retten skal afvise stævningen, udvikles bedst i praksis. Denne praksis antog rådet forholdsvis hurtigt ville blive så fast, at prøvelsen af stævningerne kan overlades til retternes personale.

Eftersom forberedelse uden retsmøde ikke efter 1979-reformen er blevet hovedreglen, bør den af rådet ønskede intensive prøvelse ikke praktiseres.

3. RETTENS KOMPETENCE

De almindelige kompetenceregler gælder også i udeblivelsessager. At en af parterne udebliver, skaber ikke grundlag for et særligt værneting. Med ophævelsen af reglerne om forberedelse af landsretssager ved byret er byrettens adgang til at afsige udeblivelsesdomme i landsretssager bortfaldet. Tværtimod udelukker udeblivelsen, at der ved udtrykkeligt eller stiltiende samtykke etableres en værnetingsaftale, der kunne fravige de almindelige regler, sml. § 248 a, stk. 1, 2. pkt.

Om retten er stedligt eller sagligt kompetent til at behandle den anlagte sag, kontrollerer retten *ex officio*, jfr. § 232, stk. 1, og § 248 a, stk. 1, 1. pkt., tilsvarende tidligere, jfr. Gomard s. 157.

Hvis denne processuelle officialmaksime sættes op som modsætning til forhandlingsmaksimen, sml. Gomard s. 31, er der grund til præcisering. Den retlige officialkontrol er nemlig indskrænket til en formulering af et bestemt undersøgelsestema – et anbringende om man vil –, mens tilvejebringelsen af de fornødne oplysninger påhviler den mødte part. Man kan sige, at der gælder et officialprincip, men ikke et undersøgelsesprincip, jfr. f.eks. B. Christensen, Nævn og Råd, 1958 s. 293 f og 353 f, og supplerende henvisninger om tematisering og produktion af bevisdata hos Zahle i Jur. 1979 s. 339.

Dette uddybes i forbindelse med de forskellige kompetenceproblemer, d.v.s. spørgsmålet om stedlig kompetence, nedenfor (1) og (2), og saglig kompetence, nedenfor (3) og (4). Under (5) omtales værnetingsaftale, og afslutningsvis omtales nogle interne kompetenceregler (6).

(1) Den *stedlige, nationale kompetence* er først og fremmest et spørgsmål om *sagsøgtets bopæl*. Retten tematiserer på egen hånd, om sagsøgte har bopæl i retskredsen, og bevismæssigt er sagsøgerens sagsfremstilling ikke afgørende. Det er sagsøgeren, der bærer bevisbyrden for, at sagsøgte har bopæl i retskredsen.

I praksis stiller problemet sig som regel enkelt: Når værnetinget bygger på sagsøgtets bopæl i retskredsen, vil angivelsen af bopælen i stævningen i forbindelse med en påtegning om forkyndelse på den angivne adresse være tilstrækkeligt bevis. Er sagsøgte flyttet, fremgår dette som regel af forkyndelsespåtegningen, jfr. som eksempel UfR 1933.183 Ø, hvor det – da stævningen søgtes forkyndt på den i stævningen anførte adresse i København – oplystes til stævningssmanden, at sagsøgte for længe siden var flyttet til Fær-

øerne. Her blev stævningen herefter forkyndt, men sagen blev afvist.

Dommeren kan fra andre sager være bekendt med, at sagsøgte ikke har den i stævningen anførte bopæl. En dommer i en enkeltmandskreds kan f.eks. som foged have udsat sagsøgte eller fra politiets eftersøgning i en straffesag være bekendt med, at den sagsøgte (tiltalte) er flyttet fra retskredsen. En sådan viden må dommeren kunne inddrage, således at den forelægges for sagsøgeren, der dermed er opfordret til at tilvejebringe et supplerende bevis for værnetinget – et bevis, der til eksempel kan bestå i, at den sagsøgte kun har skiftet midlertidigt opholdssted, men har bevaret sin bopælstilknytning til retskredsen. Bopæl dokumenteres let ved folkeregisterattest, og i praksis optages sag undertiden til dom under forudsætning af, at attest fremsendes. Dom afsiges, når attesten er blevet fremsendt, og dette sker uden tilsigelse af sagsøgte.

Søgsmål på grundlag af *sagsøgtes ophold* i retskredsen, jfr. § 236, stk. 2, giver næppe heller anledning til særlige problemer, såfremt en forkyndelse kan gennemføres inden for retskredsen på sædvanlig måde (stævningsmandsforkyndelse eller brevforkyndelse). Opholdet kan være ganske kortvarigt. I UfR 1966.245 H havde sagsøgte været til stede under en fogedforretning i retskredsen den 2. juli, og dette kunne ifølge flertallet betragtes som (sidst kendte) ophold. Mens bopælen skal foreligge ved sagens anlæg, skal opholdet foreligge ved »berammelsen«, d.v.s. på det tidspunkt, retten fastsætter det (første) forberedende retsmøde eller efter § 352 pålægger sagsøgte at indlevere svarskrift.

Mest subsidiært kan retten bygge sin kompetence på sagsøgtes sidst kendte bopæl eller opholdssted, § 236, stk. 2 i.f., og efter den ovenfor nævnte UfR 1966.245 H er disse to muligheder sidestillede – det vil sige, at sagsøgeren kan vælge mellem dem, sml. om bopæl § 236, stk. 1.

Hvor sagsøgeren i udeblivelsessager påberåber sig *undtagelsesværneting*, opstår nogle særlige problemer. Det indicium

for tilknytning til retskredsen, som i hjemtinget følger af, at forkyndelse er sket på bopæl eller arbejdsplads i retskredsen, findes ikke, og fjernelsen af sagen fra den sagsøgtes bopæl/opholdssted kan befrygtes at være forklaringen på, at den sagsøgte ikke er mødt. Dette kan tale for en skærpet kontrol af kompetencen. Påberåbes eksempelvis § 241 a, kan retten ved ex officio at tematisere kompetence-betingelsen opfordre sagsøger til at søge bevist, at sagsøgte driver en erhvervsvirksomhed, og at sagen vedrører denne.

Mens spørgsmålet om bopæl og ophold som regel let kan adskilles fra sagens realitet, kan en vis sammenblanding finde sted ved visse undtagelsesværn timer.

Ved § 243, stk. 2, hører det således til kompetencebetingelsen at bevise, at sagsøgte har opholdt sig i retskredsen, at han herunder har pådraget sig en forpligtelse, og at denne efter sit indhold skulle opfyldes i retskredsen inden afrejse. Det åbne spørgsmål, som kan besvares i medfør af udeblivesreglerne, er først og fremmest om sagsøgte har udfyldt forpligtelsen.

§ 244 anvendt i erstatningssager forudsætter, at den skadelige handling er bevist, sml. UfR 1973.806 H, der omtales nedenfor.

Sagsøgtes aktuelle ophold og tidligere bopæl eller ophold kan kun anvendes, hvis sagsøgte er *processuel indlænding*. Generelt er dette tilfældet, når sagsøgte ved bopæl eller ophold har en i det mindste lige så stærk tilknytning til Danmark som til udlandet, se nærmere Gomard s. 509 f, Philip, Dansk international privat- og procesret, 1976, s. 88 f, 156 f. I praksis tager spørgsmålet ofte den form, at en tidligere bopæl i Danmark (i den valgte retskreds) skal konfronteres med en efterfølgende udlandsrejse. Problemstillingen har været aktuel i flere sager, hvor der har foreligget udeblivelse, og skal derfor behandles nøjere. En omtale af praksis kan indledes med UfR 1937.432 Ø, der var en umyndigheds-afgørelsessag (altså en indispositiv sag) vedrørende en 73-årig dame, der ikke var mødt. Hun havde indtil

1916–17 haft fast bopæl på Frederiksberg, men havde siden »flakket verden rundt uden fast bopæl« (UfR 1957.666 note 1), og i 1937 opholdt hun sig i Italien. Da hun ikke havde erhvervet fast bopæl andetsteds, fremmedes umyndiggørelsesagen.

Denne meget »rundhændede« inddragen af »udlandsdanskere« er fastholdt i nyere praksis. I nogle sager er sagsøgte repræsenteret, og udeblivelse er der derfor ikke tale om. Men sagsøgte er ikke mødt personligt, og hans fremmøde ville volde vanskeligheder. Et langt fravær kan umuliggøre et reelt forsvar.

I UfR 1961.454 Ø havde den udeblevne sagsøgte tidligere haft bopæl i København, nu havde han hyre på et norsk skib, og en stævning var blevet forkyndt for ham under skibets ophold i Chicago. Københavns byret antoges at være rette værning.

Tre nyere afgørelser angår konkursbegæring, der kun kan fremmes ved dansk skifteret, såfremt skyldneren har hjemting i Danmark, konkurslov § 3, jfr. Munch: Konkursloven, 1980 s. 65 f.

UfR 1958.279 H, jfr. 1957.666 Ø, angik en grossist, der 20. oktober 1951 til folkeregisteret meldte flytning til Santiago i Chile, hvortil han kom 1. januar 1952. Han opholdt sig i landet til 29. februar 1952, og igen fra 2. juni 1952 til 19. februar 1954 og fra 1. april til 17. december 1954. Senere havde han været på forretningsrejse i europæiske lande. I Chile havde han adresse på et hotel. Til trods for, at sagsøgte havde opholdt sig i Santiago i 2½ år med en måneds pause, fandt både landsret og højesteret det *ikke* tilstrækkeligt *godtgjort*, at sagsøgte havde taget fast bopæl uden for Danmark. (Sagsøgte var under sagen repræsenteret af advokat).

UfR 1976.212 V angik en tømrermester, der 17. december 1974 forlod Danmark, efter at hans virksomhed var kommet i økonomiske vanskeligheder, og slog sig ned i en by i Norge, hvor han boede i en mindre lejlighed, havde eget indbo og en dansk indregistreret bil. En kreditor indgav konkursbegæring, en udlægskreditor protesterede mod konkurs, mens debitor ikke selv gav møde for skifteretten. Ved subsidiær afhøring i Norge forklarede han, at han ikke

nu eller tidligere havde besluttet sig for, om han ville blive boende i Norge. Landsretten fandt i november 1975, at han *ikke* havde erhvervet fast bopæl uden for Danmark.

UfR 1977.266 H: Sømandsskattekontoret indgav konkursbegæring mod ejeren af et skib, der havde tilbageholdt, men ikke indbetalt skat. Skibsejeren havde været tilmeldt adresse på ejendom på Frederiksberg fra den 15. februar 1974 til 6. august 1974. Ved købet af ejendommen havde han været bosiddende i Norge. Ved forskellige udpantningsforretninger sidenhen blev der givet oplysning om sagsøgtes adresse i London. Her havde han sin bolig og forretningsadresse – også da sagen i december 1976/februar 1977 blev bedømt. Til støtte for, at skyldneren måtte betragtes som indlænding efter § 236, stk. 2, henviste kammeradvokaten blandt andet til, at selv om hans bolig og forretningsadresse var i England, var intet nærmere oplyst om hans erhverv, bortset fra at han var reder for det pågældende skib og i denne egenskab havde forpligtelser i forhold til danske skattemyndigheder. Dette udgjorde så stærk tilknytning til Danmark fremfor England, at han måtte betragtes som processuel indlænding. Til disse værnetingssynspunkter søjedes, at en konkurs var den eneste reelle mulighed for at forfølge kravet. Sagsøgte burde bære bevisbyrden for at have opnået bopæl i London. Disse betragtninger gav højesteret medhold i, for så vidt den fremhævede, at rederen *ikke* havde *godtgjort*, at han ved konkursbegæringens indgivelse havde bopæl i England. På daværende tidspunkt havde han opholdt sig i England i omtrent 22 måneder. (Spørgsmålet om bopæl i Danmark er ikke drøftet nøjere i dommen).

Praksis kan sammenfattes derhen, at der stilles strenge krav til fastheden af den nye bopæl, jfr. Gomard s. 509–10. UfR 1961.454 Ø angik reelt kravene til et opholdssted, idet den ligger forud for UfR 1966.245 H og forudsætter, at et ikke-aktuelt opholdssted fortrænger en tidligere bopæl. De øvrige sager angår værneting i konkurs. I relation til spørgsmålet om værneting ville sager som UfR 1958.279 H og 1976.212 V – såfremt de sagsøgte var blevet betragtet som processuelle udlændinge – kunne være fremmet efter § 248, stk. 2, om gods. Man kan ikke se bort fra, at det praktiske behov for en udstrækning af den danske skifterets kompetence til behandling af konkursboer, hvis væsentligste ak-

tiver befinder sig i Danmark, har spillet en rolle i disse sager. Godsværneting kan ikke anvendes i konkurs, Philip s. 425. I den tredje sag udgjorde skibet ikke blot et formentligt væsentligt aktiv, men også det aktiv, som betingede et fortsat stigende krav hos danske skattemyndigheder på tilbageholdt skat, sml. om konkursbegæring med det formål at stoppe gæld-skabende virksomhed, Zahle: Konkurs uden aktiver? i UfR 1979 B. s. 119–20, 121.

Afvises konkursbegæringen i tilfælde som de ovenfor nævnte, må rekvirenten gå til den pågældendes nuværende hjemting – hvilket kunne være vanskeligt at fastslå i UfR 1958.279 H, og aktiverne i Danmark skal da søges inddraget under udenlandsk konkurs. Jfr. Gomard: Skifteret s. 100, Munch s. 59 f. Eller rekvirenten henvises til individualfølgning, hvilket er utilfredsstillende i såvel UfR 1976.212 V, hvor rekvirentens formål var at opnå omstødelse, som i UfR 1977.266 H, hvor – som kammeradvokaten påpegede – tvangsauktion over et ikke tilstedeværende skib ikke vil være hensigtsmæssigt.

At konkurslovens § 3 henviser til det civilprocessuelle hjemting, bør derfor næppe føre til, at det civilprocessuelle hjemting fastlægges af skifterettens lange arm. Højesterets flertal i UfR 1966.245 H, der er omtalt ovenfor, lagde vægt på, at der ikke burde skabes for mange vanskeligheder for den, der ville sagsøge indlændinge, der er udflyttet af riget, jfr. Trolle i UfR 1966 B s. 252. Dette synspunkt bør ikke bruges til en urimelig udstrækning af kredsen af indlændinge, sml. Trolle s. 252 note 1, anderledes måske Siesby i UfR 1980 B s. 383. Problemet kan forventes sat på spidsen, hvis danske værnetingsregler begrænses i overensstemmelse med EF-domskonventionen. Er de nævnte domme i harmoni med domicilbegrebet? Godsværnetinget vil ikke være et bagvedliggende alternativ, jfr. nedenfor kap. VIII. 3.

Spørgsmålet skal kun drøftes med henblik på muligheden for sagsøgtes udeblivelse. Den af højesteret forudsatte regel

om, at bevisbyrden for erhvervelse af bopæl påhviler sagsøgte, kan kun angå tilfælde, hvor sagsøgte er mødt, og må i sådanne tilfælde fortolkes som en processuel *bevisførelsesbyrde*. Ved udeblivelse kan hensynet til mangel på oplysninger for kompetencebetingende kendsgerninger kun spille en begrænset rolle. For sagsøgte kan jo ikke bebrejdes ikke at give oplysninger, hvis kompetencebetingelsen ikke er opfyldt. Og om denne betingelse er opfyldt, kan retten jo ikke vide – det er netop på grund af usikkerhed herom, at retten søger hjælp i bevisregler. Bevisbyrdereglen i UfR 1977.266 H, der i landsretsdommen var knyttet til formodningen om flugt fra gæld, fortsætter den hos Gomard: Skifteret s. 97–98, kritiserede praksis, hvorefter 1872-konkurslovens § 41 kunne anvendes, selv om den undvegne skyldner havde erhvervet bopæl i udlandet.

Den begrænsning af processtoffet, der følger af sagsøgtes udeblivelse, træder særligt frem, hvor rettens kompetence er knyttet til sagsøgtes tidligere ophold i Danmark – en tilknytning, der mister betydning ved senere ophold i udlandet. Ofte beror oplysningerne om sagsøgtes bopæls- og opholdsforhold hovedsagelig på offentlige registre. I UfR 1971.564 Ø – hvor stævningen var forkyndt i Statstidende, da sagsøgtes aktuelle opholdssted var ukendt – fremgik det af folkeregisterattest, at sagsøgte, der var australsk statsborger, den 12. oktober 1968 havde tilmeldt sig et hotel i København, og af oplysning fra rigspolitechefen, at han var udrejst den 27. oktober 1968 til Tyskland. Denne spinkle tilknytning til Danmark fortjente ikke betegnelsen bopæl, og da man måtte lægge til grund, at sagsøgte nu havde ophold i udlandet, fandtes han ikke at have værneting her i landet, § 236, stk. 2.

(2) Rettes søgsmålet mod en processuel udlænding, må retten tematisere betingelserne for dens stedlige, *internationale kompetence*. Den internationale placering af sagens forum er økonomisk og praktisk mere belastende for parterne.

Der kan til denne placering være knyttet materielretlige konsekvenser, som følge af det valgte forums internationale privatret. Disse forhold må skærpe dels rettens opmærksomhed på, om der er et internationalt problem, dels kravene til sagsøgerens bevis for de kompetencebetingende forhold.

Anledningen til rettens opmærksomhed på kompetence-spørgsmålet kan være en henvendelse fra sagsøgte, og en sådan – telefonisk eller skriftlig – henvendelse fra sagsøgte får betydning, uanset at den ikke opfylder kravene til et evt. svarskrift (i landsretssager), og uanset at den ikke fremlægges ved et retsmøde, § 351, stk. 3.

Retten kan opfordre sagsøger til at erklære sig over kompetencespørgsmålet og til at bevise sagsøgtes tilknytning til landet og retskredsen, jfr. § 339, stk. 2 og 3. Der kan berammes et særskilt retsmøde til bevisførelse og procedure vedrørende dette spørgsmål. Retten kan give sagsøgte meddelelse om nyt retsmøde, jfr. § 162, stk. 2, 2. pkt. En meddelelse bør forsøges, hvis sagsøgte skriftligt har protesteret mod kompetencen. Hvis retten ikke forventer, at det af sagsøger bebudede materiale vil kunne føre til, at retten anses kompetent, bør meddelelse udskydes. Når retten – evt. efter flere retsmøder – tager stilling, sker det ved dom eller kendelse, se § 253, stk. 2, **Betænkning 1973 s. 114–15, sml. Spleth i UfR 1962 B s. 45–46.**

Retten kan opfordre sagsøger til tilvejebringelse af bestemte bevistyper, men kan ikke selv foranstalte nogen bevisførelse. Er de kompetencebetingende fakta ikke godtgjort, må retten afvise sagen, selv om retten er opmærksom på, at sagsøgeren har forsømt visse bevismuligheder.

Er et kompetencebetingende retsfaktum godtgjort (som til stede på et bestemt tidspunkt), men hævder sagsøgte, at denne tilknytning senere (på det for sagens fremme relevante) tidspunkt er ophørt, må sagsøgte – hvis sagsøgte møder – underbygge dette anbringende.

Når retten i UfR 1982.266 Ø henviser til, at sagsøgte »ikke har godtgjort« et sådant ophør, må det forstås i overensstemmelse hermed: Sagsøgte har ikke løftet sin bevisførelsesbyrde, sml. om dette begreb Gomard s. 318–19, Zahle i Om det juridiske bevis, 1976, s. 258 f, 566 f. Jfr. ovenfor om UfR 1977.266 H. I UfR 1982.266 Ø (hvor sagsøgte mødte ved advokat) kunne dette være forsøgt f.eks. gennem partsafhøring.

Men en mere omfattende bevisførelse kan ofte være vanskelig, dels på grund af sagens udenlandske tilknytning i almindelighed, dels på grund af sagsøgtes udeblivelse. Det er derfor vigtigt at fastholde, at sagsøgeren bærer bevisbyrden for et kompetencebetingende retsfaktum.

Den internationale kompetence kan efter § 248, stk. 1, for det første bero på et *undtagelsesværneting*, d.v.s. de værneting, der ikke beror på bopæl/ophold, men på en særlig tilknytning til retskredsen, der er relevant for sagen.

Som eksempel kan nævnes UfR 1973.806 SH: Et dansk skib og et sovjetisk skib kolliderede i Øresund ud for Vedbæk. Den danske reder anlagde erstatningssag mod rederiet for det sovjetiske skib ved sø- og handelsretten, idet det i stævningen anførtes, at kollisionen havde fundet sted på dansk søterritorium, og at sagen anlagdes i henhold til § 244. Det sovjetiske rederi gav ikke møde under sagen, men protesterede ved skriftlig henvendelse til retten inden første retsmøde, idet man henviste til, at føreren af det danske skib havde indgået en værnetingsaftale. Retten indkaldte sagsøgte til formalitetsprocedure om værnetingsspørgsmålet, men sagsøgte gav fortsat ikke møde. Retten, der ikke fandt det godtgjort, at der forelå en gyldig værnetingsaftale, anførte med hensyn til anvendelsen af § 244, at man efter oplysningerne om kollisionsstedet måtte anse det for »tvivlsomt«, om kollisionen havde fundet sted på dansk søterritorium. Herefter anså man det ikke for godtgjort, at der var dansk værneting, og sagen afvistes.

Også det særlige gods- og opholdsværneting for udlændinge, § 248, stk. 2, kan anvendes i udeblivelsessager.

Ved *godsværneting* må sagsøgeren godtgøre godsets eksi-

stens og tilhør til sagsøgte. Afgørende er forholdene ved stævningens *forkyndelse*. Retten kan derfor i almindelighed ikke forlange, at sagsøgeren beviser godsværnetinget, før sagen berammes, jfr. UfR 1982.207 V.

Når godsværneting beror på en arrest i penge eller andet, giver værnetingsspørgsmålet sjældent anledning til særlig bevisførelse, men hvor der består mulighed for, at udlændingen før arresten har overdraget kravet på købesummen eller godset, må det bevises, at sagsøgte ikke har overdraget dette krav, og dette bevis følger ikke alene af sagsøgerens fremstilling. I UfR 1973.257 SH støttedes et godsværneting på, at den sagsøgte udlænding havde krav på en købesum, som sagsøgeren (køberen) netop havde indbetalt til en dansk bank mod konnossement, og som køberen derefter straks havde foretaget arrest i til sikkerhed for et ældre, anerkendt krav mod udlændingen. Under justifikations sagen udeblev den sagsøgte udlænding. Retten anførte, at kravet på købesummen ikke var overdraget til tredjemand, men tilkom den pågældende udlænding, som derefter havde gods her i landet, da arresten blev foretaget og da justifikations sagen blev anlagt.

Om sagsøgte har gods hører til formaliteten, jfr. Philip s. 98. Om arresten i øvrigt er ulovlig, f.eks. fordi aftale om betaling mod konnossement afskærer, at der søges fyldestgørelse i det betalte, skal retten ikke tematisere som genstand for særlig bevisførelse vedrørende kompetencen, men afgørelsen heraf må følge almindelige udeblivelsesregler.

Godset må være således beskaffent, at retten så vidt muligt kan tage stilling til formalitetsspørgsmålet uden at være nødsaget til først at tage stilling til sagens realitet. Betydningen af en sammenhæng mellem realitet og formalitet kan illustreres af to udeblivelsesdomme.

UfR 1963.345 SH: Et dansk selskab sagsøgte under henvisning til § 248, stk. 2, et schweizisk firma med påstand om betaling af et pen-

gebeløb. Sagsøgte gav ikke møde under sagen, men protesterede skriftligt mod sagsanlægget. Der berammedes et særskilt retsmøde om værnetingsspørgsmålet, og herunder oplyste sagsøgeren, at det nødvendige gods tilhørende sagsøgte bestod af maskiner, som sagsøgte havde leveret til sagsøgeren, men som denne havde afvist. Kun hvis denne afvisning viste sig at være berettiget, havde sagsøgte gods her i landet. Dette spørgsmål ville udgøre realiteten i sagen. Under disse omstændigheder fandt retten ikke § 248, stk. 2, anvendelig mod sagsøgtes protest.

Godsets karakter blev i denne sag – som i de fleste udeblivelsessager – i hovedsagen bedømt på grundlag af sagsøgerens oplysninger. At sagens realitet inddrages i værnetingsspørgsmålet, følger af sagsøgerens fremstilling af sagens forhold. Anledning til en dybere prøvelse findes vel i det forhold, at sagsøgte protesterer, men selv om dette forhold er nævnt i rettens afsluttende præmisser, er protest fra sagsøgte ikke nogen nødvendig betingelse for rettens kontrol af værnetingsbetingelsen, og den har i dette tilfælde næppe heller nogen egentlig oplysningsværdi. Havde sagsøgeren henvist til et mindre kompliceret »gods«, ville sagen ikke kunne afvises alene på grundlag af indholdet af sagsøgerens egen fremstilling om godset.

Retten må i sådanne tilfælde ved intens udspørgen af sagsøgeren sikre sig, at der bag det tilsyneladende enkle og sikre gods ikke gemmer sig komplikationer, som får tilknytningen til Danmark til at smuldre.

Den anden dom, der skal omtales er

UfR 1974.839 Ø: Sagsøgeren påberåbte sig, at den sagsøgte hoved-entreprenør for et byggeri havde gods her i landet. Godset skulle bestå i, at entreprenøren havde krav på en rate af et byggelån. Sagsøgerens påstand gik imidlertid ud på, at sagsøgte ikke havde yderligere krav i henhold til transporten, og § 248, stk. 2, kunne derfor ikke anvendes. Ved første retsmøde udsattes sagen til »forhandling« om værneting. Denne forhandling bestod i, at sagsøgerens advokat redegjorde for værnetingsforholdene, hvorefter sagen blev optaget.

Spørgsmålet om sagsøgte aktiver i dette land er også i denne sag udelukkende bedømt på grundlag af de af sagsøgeren fremlagte oplysninger. Netop i sager, hvor der er sammenhæng mellem formalitet og realitet, vil sagsøgerens oplysninger ofte være relativt udførlige, og dette letter naturligvis kontrollen.

Denne afhængighed af sagsøgerens materiale indebærer, at rettens kontrol i virkeligheden har en vis lighed med den kontrol, som udføres vedrørende realiteten. De to sager blev afvist, fordi sagsøgte *ifølge sagsøgerens egen fremstilling* ikke havde værneting her i landet.

Den i dommene antagne begrænsning af godsværneting er blevet kritiseret af Siesby i Jur. 1974 s. 84 f og s. 532 f, jfr. UfR 1980 B s. 378–85. Men kritikken har ikke vundet genklang, Gomard s. 523 f, Philip s. 98 f.

Den diskuterede begrænsning af godsværneting kan særligt anskues med henblik på muligheden for udeblivelse:

Når sagsøgte ikke møder, må retten tage stilling til, om den er kompetent på grundlag af sagsøgerens sagsfremstilling og bevismateriale. Sagsøgte bidrager ikke med modstående oplysninger, og selv om sagsøgte undertiden protesterer skriftligt eller telefonisk, må værnetingsspørgsmålet som regel afgøres uden sådanne supplerende synspunkter. Denne »faktiske« ramme for rettens afgørelse om kompetencespørgsmål skal sammenholdes med, at der må være en betydelig sikkerhed for, at sagsøgte kan sagsøges ved den pågældende domstol, for at sagen skal kunne fremmes. Det er uheldigt, hvis det i større omfang viser sig, at afsagte udeblivelsesdomme har beroet på et uholdbart værnetingsgrundlag. Dette beviskrav vedrørende værneting understøttes af, at resultatet af bedømmelsen af sagens realitet som regel vil gå mod sagsøgte. Dette indebærer, at kravene til værneting må fastholdes, for kun derved kan sikres, at sagsøgte har en sådan tilknytning til den pågældende retskreds, at man

med rimelighed har kunnet forlange, at sagsøgte havde givet møde og protesteret vedrørende sagens realitet.

Dette principielle synspunkt taler for den retspolitiske grundopfattelse, at kompetencebetingelser bør være relativt enkle retsfakta. Enkle i den forstand, at de aftegner visse præcist beskrevne fakta som betingende kompetence, men også i den forstand, at de er relativt lette at bevise, hvis de foreligger, og vanskelige at bevise, hvis de ikke foreligger. Selv om der retspolitisk vel er noget rigtigt i dette synspunkt, har det bestemt ikke præget de gældende værnetingsregler, hverken nationalt eller internationalt. De retsfakta, som betinger domstolens kompetence, er komplicerede, og det er i og for sig på ingen måde betryggende set fra domstolens synspunkt, at de kun skal oplyses i kraft af sagsøgerens materiale. Sagsøgte passivitet under sagen kan skyldes, at sagsøgte – i overensstemmelse med ideen med udeblivelsesdommen – ikke har haft noget at indvende mod sagsøgerens krav, men udeblivelsen kan også skyldes, at sagsøgte ikke har haft praktisk mulighed for at give møde i en for sagsøgte fjern og ubekendt domstol, der ikke er kompetent.

De gældende værnetingsregler er formentlig udformet ud fra en forudsætning om, at parterne gav møde, og dette fremmøde fra begge sider muliggør naturligvis en langt mere alsidig belysning af kompetencebetingelserne, end man finder i udeblivelsesager. Den, der er sagsøgt ved en ikke-kompetent domstol, kan være nødt til at møde for at hindre, at en udeblivelsesdom afsiges.

Når man ser særligt på udeblivelsesager, kan det ikke undre, at visse elementer fra sagens realitet inddrages i formaliteten, det vil sige, at retten foregriber den problemstilling vedrørende realiteten, som kun skal bedømmes, hvis kompetence antages. Retten konstaterer undertiden, at sagens realitet fremstår som tvivlsom, og denne tvivl kan inddrages som en anfægtelse af værnetingsgrundlaget. De ovennævnte domme, som i almindelighed tages som udtryk for, at formaliteten skal kunne bedømmes uafhængigt af realiteten,

kan måske i stedet ses som et udtryk for, at retten ikke har brudt sig om at antage, at værneting forelå, når man kunne forudse, at den udeblivelsesdom, der ville blive resultatet af rettens kompetence, ville være af tvivlsom materiel rigtighed. Hvis sagens realitet havde fremtrådt som velbegrun- det, ville en vis sammenhæng mellem formalitet og realitet ikke anfægte grundlaget for med en rimelig sikkerhed at lægge til grund, at sagsøgte havde værneting – og dermed kunne dømmes som udebleven.

Ud fra dette ønske om at undgå at afsige udeblivelsesdom af tvivlsom rigtighed forekommer de to afgørelser rimelige, om end det må fremhæves, at dette ønske ikke fremstår som nogen begrundelse for dommens resultat.

(3) *De saglige kompetenceregler* om forholdet mellem byret og landsret påses ex officio, jfr. § 232, stk. 1. En byretssag, der anlægges ved landsretten, vil uden videre blive afvist eller – hvor det er muligt – henvist til rette byret. Mens det tidligere i retssager, der forberedtes ved byret, var byretsdommeren, som afsagde udeblivelsesdom, jfr. tidligere § 341, stk. 1, er denne mulighed faldet bort med bortfaldet af byretsforberedelsen af landsretssager. Anlægges landsretssag ved byret, afvises eller henvises sagen, jfr. eksempelvis allerede UfR 1972.1050 Ø, hvor landsretssag om justification af arrest anlagdes ved byret.

Berer rettens kompetence på sagens værdi, kan denne aflæses af påstanden (om et pengekrav) eller af sagsøgerens anslag over værdien, jfr. § 229. Selv om retten er beføjet til at ansætte værdien, vil sagsøgerens angivelser i reglen være bestemmende, når sagsøgte ikke møder. Den tidligere bevisbyrderegulering (§ 230) er ophævet, ifølge Betænkning 1976 s. 59, fordi den var unødvendig. Hertil føjes den lidet oplysende kommentar, at parterne må fremsætte de oplysninger de kan og vil give, og at retten på dette grundlag træffer sin afgørelse, om fornødent ved et skøn, jfr. nu § 229, hvorefter retten om fornødent ansætter værdien ved et skøn.

Tendensen til at lade byretterne være almindelig første instans kan næppe begrunde et beviskrav, hvorefter der skal være en rimelig sikkerhed for, at sagens værdi *overstiger* værdigrænsen, for at den skal kunne behandles ved landsretten. Landsretten må admittere sager, hvor der ikke består rimelig sikkerhed for, at sagerne ikke er omfattet af landsrettens residuale kompetence.

(4) Ved valget mellem *almindelig eller særlig domstol* må gælde, at hvis det fremgår af den i stævningen indeholdte påstand i forbindelse med sagsfremstilling og bilag, at sagen er anlagt ved sagligt urigtig domstol, må sagen henvises til rette instans eller afvises, jfr. § 232, stk. 1. I betragtning af de forpligtelser til at foranstalte bevisførelse, som er omtalt i forbindelse med den stedlige kompetence, er der særlig grund til at overveje, i hvilket omfang retten bør følge en beskeden mistanke om saglig inkompetence op gennem nærmere undersøgelse. Dette må bero på en bedømmelse af betydningen af den forskellige sagkundskab og repræsentativitet, som de i betragtning kommende domstole besidder, og de praktiske konsekvenser, som en afslutning af sagen ved den af sagsøgeren valgte domstol vil få.

Det forekommer ubetænkeligt at se bort fra en mistanke om, at sagen burde være anlagt som henholdsvis *boligretssag* eller almindelig borgerlig sag, forudsat at dette valg ikke samtidig indebærer en afvigelse med hensyn til byret/landsret eller med hensyn til den stedlige kompetence, jfr. § 232, stk. 2.

Også i forholdet mellem *sø- og handelsretten* og de almindelige domstole findes hjemmel for henvisning i tilfælde af inkompetence, § 232, stk. 2, der anvender den særprægede afgrænsning af almindelige domstole i § 1, stk. 1. Afgørelsen af, om fagkundskab til søforhold eller til handelsforhold (§ 6, stk. 5) skønnes at være af betydning i den pågældende sag, må på dette indledende stadium af sagen træffes på et relativt objektivt grundlag.

Selv om sø- og handelsretten i København i stigende omfang har taget funktionærsager under behandling, er det dog stadig således, at ikke enhver funktionærsag kan behandles ved sø- og handelsretten under medvirken af sagkyndige. Ikke destomindre afsiges udeblivelsesdommen uden særligt grundlag.

Udeblivelsesdom er afsagt, såfremt det af stævningen fremgår, at sagsøgers krav hidrører fra en ansættelse som funktionær, jfr. f.eks. sø- og handelsretsdom af 11. januar 1978 (F 152/77), eller blot at kravet angår løn- og feriebetaling til en ansat, jfr. f.eks. sø- og handelsretsdomme af 3. august 1977 (F 69/77) og af 21. februar 1977 (F 87/77)

Uanset at sagsbehandlingsreglerne ved sø- og handelsretten i hovedsagen er de samme som ved de almindelige domstole, og uanset at udeblivelsesdomme afsiges uden medvirken af sagkyndige, jfr. § 9 a, stk. 2, burde man nok undgå, at sager, som fremtræder som rene inkassosager, og som ellers ville henhøre under byret, behandles ved sø- og handelsretten.

Denne begrænsning af sø- og handelsretten behandling af inkassosager bør dog ikke overbetones. Tværtimod synes de hensyn til det opportune, der har fundet udtryk i § 232, stk. 2, sidste pkt., hvorefter retten kan færdigbehandle en sag, såfremt spørgsmålet om saglig inkompetence først kommer til afgørelse under sagens gang, også at kunne tale for at se bort fra mulig inkompetence, når sagsøgte udebliver ved sagens begyndelse, og udeblivelsen ikke skyldes sagsøgerens valg af domstol.

Afgrænsningsvanskelighederne hænger sammen med, at »kendskab« til de i § 6, stk. 5, beskrevne forhold – der betinger den københavnske sø- og handelsrets kompetence, § 9, stk. 3, 1) – kun sjældent vil have betydning, når sagsøgte ikke møder. Heraf kan imidlertid ikke sluttes, at udeblivelsesdomme slet ikke kan afsiges.

Arbejdsrettens kompetence er beskrevet i arbejdsretslovens

§ 9. Arbejdsrettens kompetence er eksklusiv, således at arbejdsretssager, der anlægges ved almindelig domstol, skal afvises, og afvisning skal ske ex officio. Arbejdsretten henhører ikke under de almindelige domstole, som defineret i retsplejelovens § 1, og henvisningsreglen i § 232, stk. 2, er derfor ikke anvendelig. Er det valgte forum forkert, afvises sagen. Rettens kompetence efter arbejdsretslovens § 9, stk. 1, 1. og 2., er betinget af, at der foreligger en kollektiv overenskomst, og det spørgsmål må retten besvare uden anvendelse af udeblivelsesregler, om end prøvelsen vel påvirkes af den ene parts udeblivelse, sml. Per Jacobsen: Kollektiv Arbejdsret, 1982, s. 459 note 79 om K 9081, Arbejdsretlige Domme 1980 s. 59. Er spørgsmålet om en kollektiv overenskomsts beståen gjort til genstand for selvstændig sag i henhold til arbejdsretslovens § 9, stk. 1, 4, kan udeblivelsesreglen anvendes, forudsat retten er kompetent.

Fra arbejdsrettens eksklusive kompetence gælder to undtagelser, nemlig § 10, stk. 2, om sager af ringe betydning, og § 11, stk. 2, om løntilgodehavender. Men uanset disse regler føres også rene inkassosager ved arbejdsretten, jfr. Per Jacobsen s. 457 og 474.

I øvrigt gælder de civilprocessuelle udeblivelsesregler, og uanset arbejdsretslovens § 16, stk. 2, henviser til retsplejelovens § 341 og 363, der ophævedes i 1979, må de nugældende udeblivelsesregler skulle anvendes, herunder § 354, stk. 7, jfr. § 360, stk. 6, og § 362.

Udeblivelsesvirkning er betinget af, at stævningen er forkyndt, § 16, stk. 1, og dette sker i arbejdsretssager normalt ikke i forhold til organisationer. Udeblivelsesdomme forekommer derfor særligt i forhold til uorganiserede arbejdsgivere, se f.eks. sag nr. 9188 i Arbejdsretlige Domme 1981 s. 37, kun undtagelsesvis i forhold til organisationer, se f.eks. sag nr. 8940 i Arbejdsretlige Domme 1980 s. 55.

Et enkelt forbund udebliver altid, nemlig Dansk bryggeri-, brænderi- og mineralvandsarbejderforbund. Udeblivelsen udtrykker

forbundets principielle afvisning af arbejdsretten. I sagen K 7518, Arbejdsretlige Domme 1975 (1976) s. 138 (s. 142), havde Arbejdsgiverforeningen oprindelig nedlagt påstand om, at forbundet havde handlet overenskomststridigt ved at nægte at møde i arbejdsretten ved sagens behandling, og om at der pålagdes forbundet bod herfor. Påstanden blev frafaldet under domsforhandlingen, og var den opretholdt, kunne den ikke være taget til følge, jfr. Per Jacobsen s. 449 note 56.

(5) Ved *værnetingsaftale* kan en ellers inkompetent ret gøres kompetent, ligesom en kompetent ret kan gøres inkompetent. I forbindelse med udeblivelse har spørgsmålet navnlig været fremme ved domstolenes internationale kompetence, jfr. § 248, stk. 1, jfr. § 247.

Hvor sagsøgeren påberåber sig en *prorogatorisk* aftale, som skal gøre den valgte domstol kompetent, må aftalen naturligvis bevises. Er aftalen indgået skriftligt, må den dokumenteres, og såfremt aftalen eller dens fortolkning kræver yderligere bevisførelse, vil dette som regel kræve berømmelse af særskilt retsmøde til bevis og procedure vedrørende værnetingsspørgsmålet, hvorefter dette optages til kendelse eller dom.

Sø- og handelsretsdom af 22. november 1977 (H 179/1977): Sagsøgeren krævede sagsøgte dømt til betaling af 73.000 kr. i anledning af forretningsforholds ophør. I stævningen var anført, at sø- og handelsretten i København i henhold til sagsøgerens leveringsbetingelser var aftalt som værneting. Ved første retsmøde gav sagsøgte ikke møde, men der fremlagdes en skrivelse fra denne, hvori det gjordes gældende, at de af sagsøgeren angivne leveringsbetingelser ikke var gældende for de aktuelle leverancer, hvorfor sø- og handelsretten ikke var aftalt værneting. Ifølge retsbogen krævede sagsøgeren udeblivelsesdom, men begærede tillige (formentlig: subsidiært) »et retsmøde afholdt, hvor der gives sagsøgte lejlighed til f.eks. ved fremlæggelse af de originale ordreanerkendelser, at dokumentere anbringendet. Sagsøgeren gør gældende, at værnetingsbestemmelse også findes på de originale ordreanerkendelser, der var anvendt ved de i denne sag omhandlede leverancer«. Retten berammede forhandling om spørgsmålet og tilvarslede sagsøgte til dette retsmøde. Under dette gav begge parter møde, idet

sagsøgte nedlagde påstand om sagens afvisning med en bemærkning om, at han i øvrigt ikke størrelsesmæssigt kunne anerkende det opgjorte beløb. Spørgsmålet om værnetingsaftale, herunder navnlig anvendelsen af den pågældende ordrebekræftelsesblanket, var genstand for vidneforklaring og procedure. Retten fandt, at der ikke var indgået nogen aftale og afviste derfor sagen. (Anke til højesteret hævet efter forlig om realiteten).

Hvad enten sagsøgte er indlænding eller udlænding med gods eller ophold efter § 248, stk. 2, her i landet, kan danske domstole være gjort inkompetente i kraft af en *derogatorisk* aftale. Retten kan ikke tage sagen under realitetsbehandling, medmindre den er overbevist om, at en sådan aftale ikke er indgået. Som regel vil en sådan mulighed blive bragt for dagen ved en uformel indsigelse fra sagsøgte.

I UfR 1973.806 SH meddelte sagsøgte skriftligt, at der mellem den danske skibsfører og den sovjetiske kaptajn var indgået en aftale om, at den videre undersøgelse af kollisionen skulle overgå til sovjetisk myndighed. Såvel under hensyn til ordlydens begrænsede rækkevidde som til skibsførerens manglende kompetence til at afgive erklæringer af denne art, fandt retten ikke, at der var indgået en gyldig værnetingsaftale.

Sø- og handelsretsdom af 30. november 1977 (F 81/1977): Sagsøger var ansat som salgskonsulent hos et tysk selskab, og i ansættelseskontrakten var Hamburg aftalt som værneting. Efter ansættelsesforholdets ophør indtalte sagsøgeren ved en dansk domstol et lønkrav, idet han henviste til, at sagsøgte havde godsværneting i Danmark. Sagsøgte gav ikke møde ved første retsmøde, og sagen blev udsat til undersøgelse af forkyndelsens lovlighed. Ved et senere retsmøde, hvor en advokat for sagsøgte »var til stede«, berammedes særskilt formalitetsprocedure om værneting og forkyndelse. Ved dette retsmøde nedlagde sagsøgte påstand om, at sagen ikke kunne fremmes på grund af manglende forkyndelse, subsidiært om afvisning på grund af manglende værneting. Der nedlagdes ikke påstand om realiteten, og ifølge dommen havde advokaten »alene bemyndigelse til at procedere ...« formaliteten. Retten afviste sagen på grund af manglende værneting, idet det dog tillige bemærkedes, at stævningen ikke var lovligt forkyndt.

Hvor retten – som vi har set i flere af de ovenfor omtalte

sager – berammer særskilt retsmøde (formalitetshandling) vedrørende saglig og stedlig kompetence og herefter når til det resultat, at retten er kompetent, kan sagen optages til afsigelse af udeblivelsesdom. Sagsøgte har ikke krav på efter afgørelsen af værnetingsspørgsmålet at blive indkaldt til et nyt retsmøde med tilkendegivelse om udeblivelsesretsvirkning, selv om sagsøgte har protesteret uformelt mod kompetencen. Det samme må gælde, hvis sagsøgte lader sig repræsentere af en advokat, der – som i den netop omtalte sø- og handelsretssag 81/77 – kun »er til stede« og kun har »bemyndigelse til at procedere« formaliteten, ikke realiteten, og tilkendegiver kun at kunne nedlægge påstand vedrørende formaliteten. At der i sådanne tilfælde afsiges udeblivelsesdom – og ikke en ugunstig mødedom, kan begrænse dommens betydning i sagsøgtes hjemland.

Hvis derimod sagsøgte – eller dennes advokat – begærer værnetingsspørgsmålet udskilt til særskilt afgørelse, og dette tillades af retten, må forberedelsen/domsforhandlingen fortsætte på sædvanlig måde, efter retten har afsagt kendelse om kompetencen, jfr. § 253, smh. med § 351, stk. 6, om sagsøgtes svar.

I UfR 1982.266 Ø drev sagsøgte et spansk selskab med kontoradresse i København. Sagsøgte mødte og påstod afvisning under henvisning til, at det danske kontor var overtaget af et andet selskab. Retten fandt ikke denne overtagelse godtgjort, og afvisningspåstanden toges derfor ikke til følge. Kendelsen gengiver ikke nogen påstand fra sagsøgte vedrørende realiteten. Af sagens dokumenter fremgår, at svarskriftet var udarbejdet af en advokat, der angav ikke at have procesfuldmagt fra sagsøgte, og som blot protesterede mod værneting og forkyndelse. Herpå fulgte replik og duplik begrænset til formaliteten, og bilagt den i kendelsen omtalte dokumentation. Yderligere bevisførelse fandt ikke sted. Efter kendelsen er forberedelsen fortsat med advokatrepræsentation.

Havde kendelsen statueret værneting, men ikke forkyndelse, havde den for sagsøgte mødende advokats forbehold medført, at der måtte ske fornyet berømmelse og forkyndelse heraf, og at forkyndelsen ikke kunne ske i forhold til advokaten, sml. § 161.

Værnetingsreglerne kan ikke på forhånd fraviges i forbruger­køb: Efter lov nr. 275 af 9. juni 1982 om køb på kredit § 39 er i forbruger­køb en forudgående aftale om værneting ikke bindende. Reglen er begrænset til *forbruger­køb*, men gælder ikke kun for kredit­køb, jfr. om disse begreber lovens § 1 og § 4. Om baggrunden for denne regel henvises til H. Wendler Pedersen og Ole Zacchi i Jur. 1975 s. 343 og be­tænkning nr. 839/1978 om køb på kredit s. 117, hvor frem­hæves, at hvis en forbrugersag anlægges fjernt fra hjemtin­get, vil forbrugeren ofte af praktiske grunde føle sig mere eller mindre tvunget til at udeblive. Betænkning nr. 886/1979 om behandling af sager af mindre værdi indeholdt et tilsvarende forslag for »småsager«, jfr. lovudkastet § 2 og s. 42–43, men lovforslaget er ikke gennemført, jfr. neden­for i kap. VI.2.

(6) Den *interne kompetence* i de enkelte domstole påvirkes af, om sagen kan afgøres på grund af en af parternes udebli­velse.

Ved *byretterne* spiller udeblivelsen dog næppe nogen af­gørende rolle. Det er som regel den pågældende civildom­mer, der afsiger dommene eller kendelserne, fordi den på­gældende civildommer har ordinær ret og dermed behand­ler sagen under forberedelsen. Finder udeblivelsen sted under domsforhandlingen, er det naturligvis den pågæl­dende dommer eller dommerfuldmægtig, der træffer den nødvendige afgørelse.

Ved *landsretterne* deltager i almindelighed tre dommere, men en enkelt dommer kan dog uden for domsforhandlingen handle på rettens vegne, jfr. § 6, stk. 1. Denne adgang til at lade en enkelt dommer afgøre sagen er naturligvis særligt relevant i forbindelse med udeblivelse under forberedelsen.

I *højesteret* deltager i almindelighed mindst 5 dommere, § 2 a, stk. 1. Men det særlige anke- og kæremålsudvalg kan dog efter rettens nærmere bestemmelse træffe afgørelse i de i § 2 a, stk. 2, nævnte tilfælde. Bestemmelsens opregning dækker

formentlig alle tilfælde af afgørelse, der baseres på en af parternes udeblivelse, bortset fra appelindstævntes udeblivelse under domsforhandlingen. Med den anførte undtagelse vil udeblivelsessager altså kunne overlades til kære-målsudvalget.

Om *arbejdsretten* se arbejdsretsloven § 16, stk. 2, 2. pkt.

Af bestemmelsen om *sø- og handelsretten* i § 9 a, stk. 2, fremgår, at tiltrædelse af sagkyndige kun er aktuel under domsforhandling. Afgørelse i anledning af udeblivelse inden domsforhandling træffes altså af præsident eller vicepræsident. Hvis udeblivelse finder sted under domsforhandling, må afgørelsen tilsyneladende træffes under medvirken af de to tilkaldte sagkydige.

For de almindelige domstole fremgår det, at retsplejelo-vens beskrivelse af den interne kompetencestruktur ikke udtrykkeligt benytter sig af *udeblivelse* som et relevant faktum til forenkling af den personelle kompetence. I betragtning af udeblivelsessagernes antal havde det formentlig været heldigere, om udeblivelsens betydning udtrykkeligt fremgik af reglerne, der hermed burde tage hensyn til udeblivelse såvel under forberedelse som under domsforhandling.

4. FORBEREDELSESMÅDE

Når man taler om »forberedelse« under en retssag, menes i almindelighed: forberedelse af *domsforhandlingen*. Forberedelsens funktion er som optakt til domsforhandlingen at afklare parternes stridspunkter og tilvejebringe det procesmateriale til belysning af disse, som kan tilvejebringes inden domsforhandlingen. Bevisførelsen kan i større eller mindre omfang være henlagt til forberedelsen, men er nu fortrinsvis henlagt til domsforhandlingen.

Skematisk er forløbet ovenfor i kap. V.1. opstillet således:

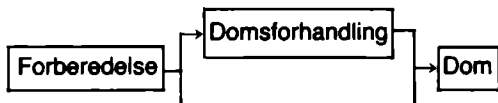
Med den konstatering, at et meget stort antal retssager afsluttes på grund af sagsøgtes udeblivelse ved det første retsmøde, er det tillige sagt, at denne opfattelse af forberedelsen tager sigte på en statistisk beskeden – men fra andre synsvinkler vigtig – sagsgruppe, nemlig de sager, hvor begge parter møder og fremfører modstående synspunkter over for hinanden. For den største gruppe af sager er »forberedelsen« tillige afslutningen:

Efter at sagsøgte er udeblevet fra ordinær ret optages sagen til dom:

Der er ingen domsforhandling at forberede, men man kan i stedet hævde, at indstævning og retsmøde forbereder dom.

Udeblivelsessager og mødesager kan sammenfattes i et skema:

For en undersøgelse af udeblivelsens betydning er en redegørelse for rammerne for forberedelsen derfor af betydning. Rammerne for forberedelsen angiver nemlig de situationer, herunder særligt retsmøder, hvor en passivitet fra sagsøgtes side kan medføre en udeblivelsesdom. Disse rammer skal derfor beskrives her og i det følgende.

På den anden side følger af det givne perspektiv på forberedelsen, at adskillige emner vedrørende forberedelsens tilrettelæggelse ikke har betydning for udeblivelsesspørgsmålet og derfor ikke skal behandles her. Herom må henvises til den omfattende litteratur, Gomard s. 62 f, 77 f om retstilstanden indtil 1980, Betænkning 1973 s. 15 f om synspunkter

bag 1979-reformen, og Michael Lunn og C. C. Duus i Jur. 1979 s. 510 f om 1979-reformen.

Betænkning 1973 foreslog, at forberedelsen skulle tilrettelægges som en »skriftlig« forberedelse, som med hensyn til inkassosager ville fungere som en »autorisationsordning«, Betænkning s. 9 f, udkast 1973 § 351. Forslaget blev ikke fulgt af justitsministeren, der herved tog hensyn til den kritik, som navnlig var blevet rejst fra dommerside, jfr. Dommerforeningens Årsberetning 1973–74 s. 29–33. Fremmødets betydning blev særligt med henblik på udeblivelsesager præciseret til at angå rettens mulighed for at stille spørgsmål til sagsøgeren eller dennes advokat vedrørende grundlaget for det rejste krav. Denne kontrol ville vanskeliggøres, hvis sagsøgeren ikke var til stede i retten.

Kapitel 33 om sagsforberedelsen i første instans opstiller som en slags almindelig regel, at retten indkalder parterne til et møde med et varsel, der i almindelighed skal være på mindst to uger fra forkyndelsen, jfr. § 351, stk. 1. Men denne bestemmelse er suppleret af § 352, hvorefter retten kan undlade at indkalde til det i § 351 nævnte møde. Retten pålægger i så fald sagsøgte at indlevere et svarskrift inden en fastsat frist, § 352, stk. 1. Man siger i almindelighed, at retten med disse bestemmelser har valg mellem en mundtlig og en skriftlig forberedelse, og dette valg angår altså spørgsmålet om, hvorvidt der skal afholdes forberedende retsmøde eller ikke.

Sml. f.eks. sø- og handelsrettens meddelelse i Adv. 1980 s. 199, hvorefter »mundtlig forberedelse sker som hidtil«, medmindre der gøres undtagelse herfra efter § 352, og lidt mindre klart, østre landsrets meddelelse i Adv. 1979 s. 349.

Ved 1979-reformen bestræbte man sig på at gøre reglerne om sagsforberedelsen i første instans generelle, således at de gælder såvel for byret som for landsret, jfr. Betænkning 1973 s. 22, udkast § 355. Af § 351, stk. 3, fremgår dog, at der i landsretssager skal afgives et svarskrift, idet

retten dog har mulighed for at træffe bestemmelse om, at der i stedet skal afgives en mundtlig udtalelse, § 351, stk. 5. Svarskrift er altså det almindelige i landsretssager. I byretssager kommer svarskrift kun på tale, såfremt retten har truffet bestemmelse om, at sagen skal forberedes i overensstemmelse med § 352, eller såfremt retten efter § 353 har bestemt, at der under en sag, som forberedes med afholdelse af retsmøder, skal udveksles yderligere processkrifter. Mundtligt svar er således det almindelige i byretssager. Med henblik på disse forskelligheder skelnes mellem mundtlig og skriftlig forberedelse, jfr. Betænkning 1973 s. 24 f, 145 f.

Den terminologiske uklarhed omkring forberedelsens tilrettelæggelse skyldes følgende forhold: Om der skal afholdes retsmøde eller ej, beskrives ikke særligt godt ved at tale om mundtlig over for skriftlig forberedelse. For den form, hvori der under et retsmøde efter § 351 skal svares fra sagsøgt side, er ikke afgjort, før det er afklaret, om der skal foregå skriftveksling eller ej. Svaret kan være »mundtligt« eller »skriftligt« (nemlig et svarskrift). Sondringen mellem § 351 og § 352 går på, om forberedelsen skal ske *med retsmøde* eller *uden retsmøde*. Det forekommer mest praktisk at fremstille alternativet i overensstemmelse hermed.

For det andet er det misvisende at opfatte en forberedelse i den sædvanlige byretssag som mundtlig, eftersom grundlaget for sagen findes i en stævning, og stævningen er et nødvendigt dokument for sagens start såvel som en afgørende ramme for dens senere udvikling. Spørgsmålet med hensyn til procesmaterialets karakter – om det kan fremstilles mundtligt eller det skal foreligge på skrift – stiller sig praktisk som et spørgsmål, om stævningen skal suppleres af et svarskrift og eventuelt yderligere skriftveksling, eller om stævningen er det eneste skriftlige partsindlæg. Det forekommer praktisk at formulere alternativet i overensstemmelse hermed som et valg mellem forberedelse *med skriftveksling over for forberedelse uden skriftveksling* (udover den altid

nødvendige stævning).

Betydningen af denne tvetydighed i alternativet mellem mundtlig og skriftlig forberedelse kan fremstilles skematisk således:

	<i>Med skriftveksling</i>	<i>Uden skriftveksling</i> (kun stævning)
<i>Med retsmøde:</i>	Østre landsret	Byretterne
<i>Uden retsmøde:</i>	Vestre landsret	(skriftlig indsigelse)

Den terminologiske uklarhed, som er beskrevet ovenfor, består i, at modsætningen mellem skriftlig og mundtlig forberedelse undertiden angår valget mellem de lodrette søjler, d.v.s. processkrifternes omfang, undertiden valget mellem de to vandrette linier, d.v.s. spørgsmålet om afholdelse af retsmøde.

Begrebet mundtlighed bør formentlig forbeholdes en tredje dimension, nemlig at bevismidler og andet processtof i videst muligt omfang skal formidles mundtligt til retten. Bruges skriftligt materiale, skal det oplæses. Mundtlighedsprincippet sigter altså til den kommunikationsmetode, der skal anvendes i forhold til dommeren. Dette er indholdet af § 148, stk. 1, jfr. grundlovens § 65, jfr. Gomard s. 243–46. I forhold til dette princip sigter de to ovenfor nævnte mere tekniske spørgsmål til henholdsvis, *om* parterne i større eller mindre omfang skal nedfælde deres synspunkter på papir, som herefter skal oplæses i overensstemmelse med mundtlighedsprincippet, og *om* parterne i større eller mindre omfang er tvunget til at give møde i retten eller kan nøjes med postvæsenet, telefon eller anden budbringer. I skemaet er i parentes indføjet en fjerde forberedelsesmåde, nemlig »skriftlig indsigelse«, hvor sagsøgte ikke skal møde, ej heller aflevere et formelt svarskrift, men kan nøjes med en

skriftlig indsigelse inden en fastsat frist. En sådan ordning blev under forberedelsen af 1979-reformen drøftet som en »autorisationsordning«, og selv om denne ordning ikke blev gennemført, er den taget op i enkelte byretter, jfr. nedenfor.

Retsplejelovens kap. 33 giver den enkelte ret betydelig frihed ved tilrettelæggelsen af forberedelsen. Om der skal afholdes ordinær ret, følger af, om retten indkalder parterne i medfør af § 351, stk. 1, eller pålægger sagsøgte at afgive svarskrift uden retsmøde, § 352, stk. 1. Om der skal afgives svarskrift beror vel i første række af, om sagen henhører under landsret eller byret, § 351, stk. 3, men landsretten kan lade en mundtlig udtalelse træde i stedet, og byretten kan pålægge fremlæggelse af svarskrift (med eller uden retsmøde), § 352, stk. 5.

Reglerne giver de enkelte retter adgang til at tilrettelægge forberedelsen inden for forskellige *generelle rammer*. Og den enkelte ret kan fravige den generelle ramme under hensyn til *den enkelte sag*. Dog er skriftvekslingen forbundet med landsretssager, således at en landsret ikke i almindelighed kan beslutte, at der ikke skal afgives svarskrift, ligesom en byret ikke i almindelighed kan træffe bestemmelse om, at svarskrift skal afgives. Den almindelige regel skal forblive den almindelige, og afvigelserne må vedrøre specielle sagstyper eller enkelte sager. Betydningen heraf drøftes nedenfor i kap. V.8.

I forbindelse med 1979-reformen har de to landsretter tilkendegivet deres stilling til forberedelsesmåden. Ved *østre landsret* er bestemt, at forberedelse *med* retsmøde fastholdes. Forberedelsen indledes således med et retsmøde på »ordinær retsdag«, og retten vil kun undtagelsesvist, og hvor særlige omstændigheder foreligger, anvende § 352, stk. 1, om forberedelse uden retsmøde. Såfremt den ordinære ret holdes uden for København (d.v.s. i Odense, Svendborg eller Nykøbing F), sker udsættelse ved første retsmøde til yderligere skriftveksling i reglen således, at der samtidigt fastsættes en frist for såvel aflevering af replik som

af duplik. Østre landsret vil »kun rent undtagelsesvis, og hvor særlige omstændigheder foreligger«, forberede uden retsmøder, jfr. Adv. 1979 s. 349 f. *Vestre landsret* har – også i fortsættelse af hidtidig praksis – generelt bestemt, at afgivelse af processkrifter sker ved indlevering af processkrifterne til retten *uden* afholdelse af retsmøde i »ordinær ret«, jfr. Adv. 1979 s. 350 f. Sø- og handelsretten har i almindelighed forberedelse *med* afholdelse af retsmøde, jfr. Adv. 1980 s. 199.

Ved landets 84 byretter sker forberedelse som hidtil med afholdelse af retsmøder. Forberedelse uden retsmøde sker således kun, hvor særlige omstændigheder begrunder anvendelse af § 352. Enkelte byretter har indført »skriftlig forberedelse« efter § 352, jfr. § 354, stk. 6, i alle eller visse nærmere afgrænsede civile sager. Sådanne ordningers forenelighed med loven drøftes nedenfor i kap. V.8.

5. FORKYNDELSE OG VEJLEDNING

Forkyndelse af stævningen er af central betydning i udeblivelsesdomme. Det er jo i kraft af forkyndelsen, at sagsøgers opfattelse af sagen er eller i hvert fald bør være bragt til sagsøgtes kundskab. Og det er gennem rettens supplerende opfordring til at møde på et bestemt tidspunkt eller afgive svar inden en vis frist, at sagsøgte har anledning til over for retten at fremstille sin modstående opfattelse af sagen. I dette afsnit omtales de problemer, der er knyttet til forkyndelse m.v. ved sagens start, medens forkyndelsesproblemer ved sagens senere stadier vil blive berørt i de følgende afsnit.

Det er nærliggende at sammenknytte fremstillingen af forkyndelsesreglerne med en omtale af den vejledningsforpligtelse, som nu er optaget i § 350, der foruden at pålægge retten at lade stævningen forkynde for sagsøgte foreskriver, at der samtidig med forkyndelsen skal udleveres en vejled-

ning til sagsøgte om, hvad han bør foretage sig til varetagelse af sine interesser.

(1) Forkyndelse

Sprogligt er begrebet forkyndelse knyttet til, at man gør en anden bekendt med noget, at man tilføjer en anden viden om noget. Denne del af formålet kunne udtrykkes med et mere tidssvarende udtryk end forkyndelse, f.eks. »meddelelse«, svarende til det svenske »delgivning«. Men på to vigtige punkter er forkyndelse noget andet og mere end den blotte orientering.

For det første er det traditionelt et centralt element i forkyndelsens gennemførelse, at der tilvejebringes et sikkert bevis for, at forkyndelse er sket, sml. retsplejerådet i Ft. 1971-72 A sp. 78. Denne bevisfunktion hænger sammen med, at der skal trækkes nogle praktiske og ganske håndfaste konsekvenser af, hvorledes sagsøgte reagerer på det forkyndte dokument, stævningen. Og denne reaktion hænger sammen med den anden udvidelse af orienteringsfunktionen: Sagsøgte skal ikke blot gøre bekendt med sagsøgerens opfattelse af sagen, men der skal gives anvisninger til sagsøgte om, hvorledes sagsøgte kan modsige sagsøgerens opfattelse. Denne vejledning af sagsøgte har dels et snævrere, regelbundet indhold, som er en bestemmende betingelse for gennemførelse af en udeblivelsessag, dels et bredere, retshjælpspræget rådgivende indhold, som tilfredsstilles af en mere almindelig vejledning i forbindelse med forkyndelsen.

Det anførte kan sammenfattes i følgende formålsbeskrivelse for forkyndelsen:

1. Forkyndelsen skal gøre sagsøgte bekendt med sagsøgerens opfattelse af sagen, de til støtte herfor påberåbte beviser, og det deraf afledede krav, udtrykt i påstanden.
2. Der skal anvises sagsøgte, hvilke muligheder sagsøgte har for modsigelse, hvortil bl.a. hører fastsættelse af mødetidspunkt eller svarfrist.

3. Der gives ved sagens start sagsøgte nærmere vejledning om, hvorledes sagsøgte kan varetage sine interesser, herunder særligt om, hvorledes der gives møde i en ret, og hvilken virkning passivitet/udeblivelse har.

Som genstand for forkyndelse foreligger i første række sagsøgerens stævning med bilag. Genparter af stævning og bilag er indleveret ved sagens anlæg, jfr. § 348, stk. 3, og ved forkyndelsen overleveres der sagsøgte et eksemplar af disse dokumenter, jfr. § 155 og § 157, stk. 3. Stævningen skal være ledsaget af de bilag, som er påberåbt som bilag i stævningens sagsfremstilling, jfr. f.eks. fra ældre ret UfR 1929.552 V, sml. RU i UfR 1920 B s. 200 og 1924 B s. 171. Konstateres inden gennemførelse af forkyndelse, at de i stævningen angivne bilag mangler, må forkyndelse nægtes, idet det manglende må tilvejebringes, jfr. § 349, stk. 2, eller sagen afvises. Mangler i forbindelse med sagsøgte forsyning med bilag kan sjældent konstateres i forbindelse med udeblivelsessagens behandling, men kan eventuelt dukke op under en genoptagelsessag. Et dokument kan være åbenbart uden betydning, således at der også ville kunne ses bort fra det, hvis sagsøgeren undlod at fremlægge det, og i så tilfælde kan manglen ikke have betydning. Sagsøgeren har ikke nogen forpligtelse til at sørge for, at sagsøgte bliver bekendt med tidligere påtegninger om forgæves forkyndelse, jfr. UfR 1961.1046 H.

Af fremstillingen ovenfor om stævningens indhold fremgår, at der ikke efter 1979-reformen stilles noget krav om, at der i sagsøgerens stævning skal indeholdes en opfordring til at give møde i retten. Formuleringer som at sagsøgte »indstævnes til at give møde i ...« eller »opfordres til at give møde på den nedenfor berammede tid ...« er således levn fra de tidligere stillede krav til stævningens indhold. Opfordringen til at give møde eller til at give svarskrift følger altså ikke af sagsøgerens stævning, som dermed ikke udgør det eneste emne for forkyndelse. Hvor forberedelse sker

med retsmøde, skal sagsøgtes anledning til at give møde findes i rettens indkaldelse af parterne efter § 351, stk. 1. Hvor forberedelse sker uden retsmøde, gives der pålæg om indlevering af svarskrift, jfr. § 352, stk. 1.

De i praksis anvendte berammelsespåtegninger i sager, der forberedes med retsmøde, synes præget af den tidligere retstilstand. Visse retter anvender stempeltekster, der kun giver en ren tidsmæssig og stedlig berømmelse. Retten i Århus stempler f.eks. således: »Sagen foretages i rettens xx afd.« med adresse og tidspunkt, Københavns byret: »Berammes til foretagelse ...«, og østre landsret: »(Tid) foretages sagen i (sted)«. Andre retter tilføjer en summarisk gengivelse af udeblivelsesreglen, f.eks. retten i Ålborg: »Berammes til foretagelse på Tinghuset ... En sagsøgt, der ikke møder, må regne med at blive dømt efter påstanden og sagsfremstillingen i stævningen«. Denne tilføjelse kan dog være formuleret således, at det særligt er sagsøgerens interesse, der haves for øje: »Sagen foretages: (Tidspunkt) i retten i Odense ... (sted). Hvis sagsøgte udebliver, kan dom forventes afsagt straks«. Hvad dommen kan forventes at ville gå ud på, anføres ikke.

For den fagkyndige er der naturligvis ikke tvivl om, at udtryk som, at en sag »foretages« eller »berammes« er en kraftig opfordring til at være til stede på det pågældende sted og tidspunkt. Men for andre er de anvendte udtryks tekniske karakter i forbindelse med den neutrale, beskrivende angivelse af, hvad retten vil foretage sig på det anførte sted og tidspunkt, formentlig et godt stykke fra, hvad en læg person vil betegne som en »indkaldelse«, § 351, stk. 1. Hvad der i denne henseende savnes i de anvendte berammelsesstempler, kan læseren undertiden hente i den af inertien snarere end retsplejeloven bestemte udformning af stævningsteksten, og i hvert fald i rettens vejledning (som østre landsrets stempeltekst nævner).

Med hensyn til *stævnevarsel* skal kort bemærkes, at det efter 1979-reformen principielt fastsættes i hver enkelt sag, og af

§ 351, stk. 1, og § 352, stk. 1, fremgår kun, at varslet i almindelighed skal være på mindst to uger. Der gælder således ikke på dette punkt almene forskelle mellem byret og landsret, se herom tidligere § 339 og § 427, jfr. f.eks. UfR 1955.1003 H.

Om *forkyndelse* findes nærmere regler dels i retsplejelovens kap. 17, dels i de dertil hørende bekendtgørelser nr. 255 af 20. juni 1972 om instruks for stævningsmænd, og nr. 256 af samme dato om forkyndelse.

Forkyndelsen kan ske ad forskellige *kanaler*, hvoraf stævningsmandsforkyndelse er den mest praktiske, når det gælder stævninger i borgerlige sager. I almindelighed sendes stævningen fra rettens berammelseskontor direkte til stævningsmanden. Som andre kanaler, ad hvilken den retlige forkyndelse kan gennemføres, må nævnes forkyndelse ved postbud, brevforkyndelse (d.v.s. privat fremsendelse af brev med genpart til returnering) samt forkyndelse gennem politiet. Også meddelelse under et retsmøde af et emne for forkyndelse kan betragtes som forkyndelseskanal, jfr. herom nedenfor vedrørende forkyndelse af domme. Forkyndelse i Statstidende vender jeg tilbage til. »Brevkasseforkyndelse« fungerer praktisk, når sagsøgte møder, men er utilstrækkelig, hvis sagsøgte udebliver, jfr. UfR 1981.918 Ø (straffesag).

De forskellige forkyndelseskanaler fører i bedste fald direkte til den sagsøgte selv. Men forkyndelsen kan med samme virkning ske overfor, hvad man kan betegne som *instrumentale* adressater, altså en kreds af personer, som retssystemet tillader sig at opfatte som formidlere af den pågældende meddelelse til den sagsøgte personligt. Forkyndelsen er gennemført, når det forkyndte emne er nået frem til en instrumental adressat, selv om det ikke er gået videre fra denne til sagsøgte, jfr. § 163, stk. 1. En principielt anden, men praktisk sammenlignelig situation foreligger, hvor sagsøgte er aktie- eller anpartsselskab m.v. med forretningssted på privat bopæl, og hvor forkyndelse er sket for »sag-

søgte personligt« eller »sagsøgtes hustru«. Selv om en sådan forkyndelsepåtegning ikke er korrekt, sml. Zahle i Jur. 1973 s. 296–97 med note 23, passerer den formentlig, når dommeren ud fra sit kendskab til sagsøgte tør antage, at stævningen er nået frem til den rette adressat.

Indtil kap. 17 i 1972 fik sit nugældende indhold, indeholdt kapitlet en række bevisregler. Stævningsmandens og politiets påtegning på stævningen om forkyndelsen afgav således bevis for det, som ifølge påtegningen var foregået. Modbevis var dog ikke udelukket. Denne og enkelte andre tilsvarende regler udgik ved revisionen, men dette har dog ikke haft den betydning, at stævningsmandens påtegning ikke har en bevismæssig virkning, som svarer til indholdet af den tidligere regel. I almindelighed er retten uden grundlag for at anfægte rigtigheden af påtegningen. Kun i tilfælde, hvor påtegningen er uklar – det fremgår f.eks. ikke, om forkyndelse er sket for sagsøgte personligt eller for en anden – eller hvor påtegningen selv indeholder et resumé af stævningsmandens egen tvivl – f.eks. om grundlaget for at antage, at pågældende instrumentale adressat er samlever med sagsøgte –, er der grundlag for en prøvelse, og rettens kontrol må baseres på indholdet af stævningsmandens egen påtegning, eller der må indhentes supplerende oplysninger fra stævningsmanden. Hvis sådanne oplysninger ikke kan indhentes eller ikke er tilfredsstillende, må en fornyet forkyndelse iværksættes.

Spørgsmålet, om forkyndelsen har været korrekt, er sjældent brændende, når sagsøgte giver møde (eller giver et rettidigt skriftligt svar). Er sagsøgte mødt, kunne efter den tidligere § 343, stk. 3, en indsigelse om, at stævningen var urigtigt forkyndt, eller at stævnevarslet havde været for kort, ikke bevirke sagens afvisning, men kun berettigede til udsettelse, Kommenteret Retsplejelov 1965 s. 350. Bestemmelsen udgik ved 1979-reformen, men formentlig uden at realitetsændring var tilsigtet, sml. Betænkning 1973 s. 148–49.

Undertiden kan det fremstå som nødvendigt at give møde, uanset at forkyndelsen ikke antages at være korrekt. I UfR 1980.640 V blev H-P. sagsøgt under en adresse i Vejle, der var adressen for et aktieselskab, som H-P. var medejer af og direktør for. H-P. havde bopæl i Berlin. Forkyndelse blev foretaget for en i selskabet ansat. Byretten fandt forkyndelsen korrekt under hensyn til, at stævningen rent faktisk var kommet sagsøgte i hænde, således at han lod give møde, mens landsretten uden at tage stilling til betydningen heraf henviste til adgangen til at forkynde på den sagsøgtes arbejdssted over for arbejdsgiver eller dennes repræsentant, § 158, jfr. § 157, stk. 1, 2), b. Sagsøgeren gjorde gældende, at sagsøgte havde mistet muligheden for at påberåbe sig, at stævningen ikke var lovligt forkyndt. Hertil svarede sagsøgte, at han havde »for at undgå at blive dømt som udebleven været nødt til at lade give møde«, hvilket beroede på den opfattelse, at retten næppe ville kritisere forkyndelsen, såfremt der ikke blev rettet nogen indvending mod den. Selv om sagsøgtes indsigelse mod forkyndelsen i denne sag viste sig ikke at være holdbar, kan man ikke bortse fra, at rettens kontrol med forkyndelsen i udeblivelsessager er begrænset. Der er dog ikke noget betænkeligt ved, at den sagsøgte, som faktisk får kendskab til, at en sag er under behandling, føler sig foranlediget til at give møde, uanset at forkyndelse ikke er sket eller ikke er sket korrekt. UfR 1980.640 V synes snarere – at dømme efter referatet – at repræsentere et værnetingsproblem: H-P. kan ikke som direktør i et aktieselskab sagsøges ved selskabets hjemsted. Der fremgår ikke nogen tilknytning til Danmark, der kan påberåbes over for den processuelle udlænding. End ikke i stævningen er særligt værneting påberåbt. Det er af den pågældendes advokat oplyst mig, at sagsøgte havde bankindestående i den pågældende retskreds, og dette er muligt baggrunden for, at sagsøgeren ikke fandt påberåbelse af et særligt værneting nødvendigt. Om udeblivelsesdom så kan afsiges, beror på, om dommeren kan og tør arbejde på almindeligt kendskab til byens erhvervsaktive udlandsdanskernes økonomi. Sagen blev forligt ved domsforhandlingens begyndelse.

Sml. UfR 1982.266 Ø, hvor sagsøgte – der var indehaver af et spansk selskab med kontoradresse i København – gav møde for at protestere mod værneting i København efter § 241 a, jfr. § 248, stk. 1.

Kravet om, at forkyndelsen er korrekt gennemført, får mere manifeste udslag i tilfælde, hvor sagsøgte ikke møder.

Begærer sagsøgeren udeblivelsesdom under henvisning til, at forkyndelse er korrekt gennemført, eller viser spørgsmålet om forkyndelsens korrekthed sig først eller optagelsen, må sagen afvises, jfr. herved eksempelvis UfR 1929.826 Ø, hvor en stævning mod et aktieselskab var forkyndt for direktøren på dennes private bopæl ved hans husassistent. Men tvivl om forkyndelsens korrekthed kan – mere praktisk – gøres til genstand for særskilt afgørelse, jfr. eksempelvis UfR 1980.640 V.

Indtil 1979-reformen var det en betingelse for udeblivelsesdom over sagsøgte, at sagsøgte var »lovligt stævnet« (§ 341, stk. 1). Uanset at dette udtryk ikke findes i de gældende regler, er det stadig en betingelse for udeblivelsesdom, at (bl.a.) forkyndelse er sket korrekt. I tilknytning til denne tidligere regel diskuteredes, hvorledes man skulle forholde sig, såfremt der ikke forelå en korrekt forkyndt stævning ved første retsmøde. Var retten kategorisk afskåret fra i en sådan situation at give sagsøgeren udsættelse med henblik på fornyet forkyndelse, f.eks. fordi stævnevarslet havde været for kort? Dette antoges af Grønlund i UfR 1921 B s. 337 f. Eller måtte det være overladt til rettens skøn, om retten fandt anledning til at tilstå sagsøgeren en udsættelse, navnlig i tilfælde, hvor fejlen ved stævningens forkyndelse ikke kunne tilregnes sagsøgeren? Dette antoges af Munch-Petersen II s. 211. Eller kunne sagsøgeren i almindelighed forlange en udsættelse med henblik på en fornyet forkyndelse, evt. forkyndelse af såvel udskrift af det pågældende retsmøde som af stævningen? Dette antoges af Egmont Andersen i UfR 1922 B s. 17 f, men i tilknytning hertil må fremhæves, at udeblivelsesdom – såfremt den sagsøgte ikke gav møde efter den fornyede indkaldelse – kun kunne opnås, såfremt fejlen ved den oprindelige forkyndelse vedrørte stævnevarslet, medens udeblivelsesdom ikke kunne gives, såfremt fejlen havde bestået i, at det var en helt anden person, som var indstævnet. Retsrådets udtalelse nr. 44, UfR 1920 B s. 238, tog ikke klart stilling mellem de to sidste

tolkningsmuligheder. Disse tidligere i øvrigt ivrigt debatterede spørgsmål har i praksis, så vidt ses, været behandlet derhen, at retten i almindelighed har givet udsættelse til sagsøgeren, og at en mangel ved stævning eller forkyndelse kunne tilregnes sagsøgeren, har kun afskåret en udsættelse i ekstreme tilfælde.

Som eksempler på forsømmelser med sagens fremme, der har begrundet afvisning, kan nævnes tilfælde, hvor retten allerede en gang har givet udsættelse, jfr. som eksempel på afvisning af anke efter udsættelse på grund af for kort stævnevarsel UfR 1936.578 V, og manglende forkyndelse af ankestævning trods tidligere udsættelse, UfR 1962.64 H og UfR 1963.463 H. På den anden side gives udsættelse, hvor der ikke er begået fejl, eller hvor fejl ikke har medført ekstraordinær forhaling, se UfR 1975.404 H, hvor stævningen ikke var blevet forkyndt, og hvor sagsøgerens advokat endda med urette havde givet møde for begge parter ved første retsmøde.

Med reglen i § 349, stk. 2, er skabt et klart retsgrundlag for rettens stilling til spørgsmålet, for så vidt angår rettens behandling af stævningen *inden* forkyndelsen. Reglen tager ikke stilling til den situation, at mangel ved stævningen først opdages efter forkyndelsen, nemlig ved dommerens gennemsyn af stævningen i forbindelse med afholdelse af første retsmøde. Og reglen *kan* naturligvis ikke tage stilling til den situation, at forkyndelsen ikke er gennemført korrekt, eller at det af retten fastsatte varsel ikke er overholdt. Men i alle tre situationer bør en regel svarende til § 349, stk. 2, kunne anvendes, således at retten kan udsætte sagen efter begæring i overensstemmelse med den ovennævnte praksis.

Af særlig betydning for en vurdering af reglerne om forkyndelse med henblik på udeblivelsessager er en vurdering af, i hvilket omfang udeblivelsessager behandles på grundlag af en lovlige forkyndelse til trods for, at sagsøgte ikke har modtaget stævning med eventuelle bilag. Om dette spørgsmål foreligger så vidt vides ikke nogen empirisk forskning.

Af de almindelige forkyndelsesregler kan slttes, at forkyndelse i almindelighed tilsigter, at stævning med bilag når frem til sagsøgte i rette tid, og dette resultat af forkyndelsen er da også det almindelige at aflæse efter indholdet af stævningsmændenes forkyndelsespåtegninger (f.eks. »forkyndt for sagsøgte personligt«). Men ikke alene indeholder de almindelige forkyndelseskanaler som nævnt en åbenhed over for, at stævningen afleveres til en instrumental adressat, altså en anden end sagsøgte personligt. Der anerkendes tillige en forkyndelseskanal, nemlig forkyndelse gennem Statstidende, som med en til vished grænsende sandsynlighed *ikke* indebærer en formidling af kendskab til sagen for sagsøgte. Betingelserne for at anvende Statstidende fremgår af § 159, stk. 1, hvorefter forkyndelse kan foretages i Statstidende, såfremt

1. den pågældendes bopæl eller opholdssted eller hans arbejdssted her i landet ikke kan oplyses, eller
2. vedkommende fremmede myndighed nægter eller undlader at efterkomme en anmodning om forkyndelse efter § 158 om personer med kendt bopæl eller opholdssted i udlandet.

I almindelighed vil disse betingelser være opfyldt, såfremt sagsøgeren (eller dennes advokat) har udfoldet en rimelig ihærdighed ved tilvejebringelse af oplysninger om sagsøgtes bopæl eller ophold. Hertil hører at rette henvendelse til stævningsmændene og om nødvendigt til politiet. Rettens forpligtelse til at lade stævningen forkynde forudsætter, at sagsøgeren kommer med fornødne og korrekte oplysninger. Retten er ikke forpligtet til selv at eftersøge sagsøgte, *Betænkning 1973 s. 14 og 134. Om stævningsmændenes tilvejebringelse af supplerende oplysninger, se bkg. nr. 256 af 20. juni 1972 § 8 og nr. 255 af s.d. § 6, stk. 6 og 7.* Har sagsøgeren ikke foretaget de undersøgelser eller henvendelser, som herefter påhviler ham, kan Statstidende ikke anvendes.

UfR 1981.393 Ø: Stævning var forgæves søgt forkyndt for sagsøgte på adresse i København. Ifølge folkeregisterattest var sagsøgte frmeldt København til Sverige uden nærmere adresseangivelse, og sagsøgeren havde ikke søgt at indhente supplerende oplysninger. Betingelsen i § 159, stk. 1, nr. 1, var ikke opfyldt, da det påhvilede sagsøgeren at fremskaffe nærmere oplysninger, eventuelt ved henvendelse til politiet.

Er sagsøgtes adresse forgæves eftersøgt, herunder gennem sagsøgerens henvendelse til politiet, kan forkyndelse ske, sml. østre landsrets kendelse af 17. april 1978 (9-86/1978). Over for de vanskeligt tilgængelige debitorer kan Statstidende således anvendes. Dette sker imidlertid sjældent i praksis. I almindelighed anvendes Statstidende inden for sagstyper, som falder uden for denne undersøgelse, nemlig i ægteskabs- og faderskabssager, jfr. f.eks. sag om omstødelse af ægteskab mod udvist pakistaner, UfR 1981.700 (Kbh.). At Statstidende ikke anvendes i almindelige borgerlige sager beror naturligvis på, at en dom vedrørende et økonomisk spørgsmål over en person, som ikke engang er tilgængelig for en forkyndelse, sjældent har nogen interesse. Har den sagsøgte aktiver, som kan gøres til genstand for retsforfølgning, udelukker sagsøgtes fravær dog ikke gennemførelse af retsforfølgning med arrest og udlæg, og som grundlag for udlæg kan en udeblivelsesdom naturligvis have interesse.

I sådanne tilfælde – såvel som i de nævnte indispositive sager – forekommer anvendelse af Statstidende kun at tilsløre det faktum, at dom reelt afsiges *uden* forkyndelse, sml. retsplejerådet i Ft. 1971–72 A sp. 89, og Zahle i Jur. 1973 s. 292–93, 305.

(2) *Vejledning*

Efter § 350 skal der samtidig med forkyndelse udleveres en vejledning til sagsøgte om, hvad han bør foretage sig til varetagelse af sine interesser. Udleveringen af en sådan vejledning er altså obligatorisk, og da det i almindelighed er retten, der foranlediger forkyndelsen gennemført, må det

også være retten, der har ansvaret for, at forkyndelsen suppleres af den pågældende vejledning.

Behovet for særlig vejledning var særlig aktuell, hvis den af retsplejerådet i 1973 foreslåede autorisationsordning var blevet gennemført, jfr. Betænkning 1973 s. 134. Når sagsøgte ikke indkaldes til et retsmøde, har sagsøgte ikke nogen direkte kontakt med retten, og en orientering om sagsøgtes retsstilling kan derfor ikke opnås mundtligt. Forslaget om at foreskrive udlevering af en trykt vejledning blev imidlertid opretholdt, efter at autorisationsordningen var udgået af det for folketinget fremsatte lovforslag, og pligten til at udlevere en vejledning gjaldt da ifølge udkast 1973 § 350 også for andre sager end dem, der ville være omfattet af autorisationsordningen.

Vejledningens indhold bestemmes principielt af den enkelte ret, men en omfattende standardisering er slået igennem. Hyppigt anvendes den samme vejledning, som flere retter brugte før vejledningen blev obligatorisk, sml. Betænkning 1973 s. 10–11, jfr. s. 134. For en kritik af denne tekst henvises til Zahle i Jur. 1973 s. 312–13. Østre landsret har foretaget en mindre tilretning af denne tekst, mens Københavns byret anvender en noget mere afvigende tekst. Fælles for de forskellige vejledninger er, naturligt nok, fremhævelsen af udeblivelsens virkning: »De må regne med, at De bliver dømt til at betale det beløb, der står i stævningen, med tillæg af sagsomkostninger«. Dette domsresultat er imidlertid ikke blot en simpel, summarisk orientering om udeblivelsesreglerne, men er ledsaget af det *råd*, at »Hvis De skylder beløbet, behøver De ikke at give møde i retten«, i Københavns byrets vejledning: »Hvis De mener, at De skylder pengene, behøver De derfor ikke at møde«. Hertil føjes, at sagsomkostningerne er lige store, hvad enten sagsøgte møder eller udebliver, og at der ved fremmøde er mulighed for at opnå en rimelig afdragsordning. Den for den mulige udebliver relevante del af vejledningen *opfordrer* altså den sagsøgte til at undlade at møde i retten, såfremt sagsøgte

anerkender påstanden (og ikke er interesseret i at drøfte en afdragsordning).

Vejledningen kan betragtes som en i henhold til § 350 obligatorisk retshjælp. Vejledningen må derfor sammenholdes med de regler, som i øvrigt gælder for afholdelse af retsmøder under forberedelsen. Ved en sådan sammenligning falder to forskelle mellem vejledningens indhold og de gældende udeblivelsesregler i øjnene:

For det første gengives domsindholdet som det beløb, der står i stævningen, og de fleste vil vel læse dette som svarende til det beløb, hvorom der er nedlagt påstand. Denne formulering var i harmoni med 1973-udkastet § 363, stk. 2, men netop denne formulering var et af de punkter, hvor man i justitsministeriets forslag og den vedtagne lov vendte tilbage til et domsindhold, der lægger vægt på en dom i overensstemmelse med sagsøgerens sagsfremstilling. Denne afvigelse er formentlig af mindre betydning. (Formuleringen svarer også til den tidligere anvendte vejledning). Påstandsbeløbet må udgøre det maksimum, som sagsøger kan blive idømt, og de reduktioner i forhold til dette udgangspunkt, som kan følge af rettens kontrol, er der ikke grund til at gøre sagsøgte bekendt med på forhånd.

En væsentligere afvigelse ligger i det forhold, at vejledningen reelt fraråder de sagsøgte, som mener at skyldes påstandsbeløbet, at møde. Dette råd har den reelle baggrund, at den sagsøgte ikke vil opnå noget bedre resultat ved at give møde, og derfor med sindsro kan undlade at give møde. Men rådet svarer ikke til indholdet af § 350, stk. 1, hvorefter retten »indkalder« sagsøgte.

Man har altså på den ene side retsplejelovens generelle system for forberedelse med retsmøder, hvorefter »retten indkalder parterne til et møde«, § 351, stk. 1, og på den anden side en vejledningstekst, jfr. § 350, som reelt tilråder en betydelig gruppe af de sagsøgte at undlade at give møde. Tidligere fandt man denne modsætning mellem på den ene side sagsøgerens stævningstekst, som skulle indeholde en op-

fordring til sagsøgte til at give møde, og på den anden side vejledningen, jfr. Zahle i Jur. 1973 s. 312. En stævning skal imidlertid, som omtalt ovenfor i kap. V.2., ikke længere indeholde en opfordring til at møde, jfr. § 348, stk. 2, idet sagsøgeren ikke kan foregribe rettens afgørelse af, om sagen skal forberedes med eller uden retsmøde.

Opfordringen til at give møde, indeholdes altså i rettens indkaldelse. Som det fremgår af de ovenfor gengivne berammelsespåtegninger på stævninger, går de hyppigt ikke videre end til det angivne sted og tid. Undertiden er selve berammelsespåtegningen suppleret af en oplysning om virkningen af udeblivelse. Hvis de anvendte påtegninger fortolkes som indkaldelser, der gør fremmøde til det »korrekte«, modsiges påtegningen af vejledningen, for så vidt angår en stor del af de sagsøgte.

De anførte bemærkninger skal ikke forstås derhen, at jeg finder det kritisabelt, at vejledningen opfordrer de personer, som mener at skyldes det påstævnte beløb, til ikke at møde. Intet vindes ved, at de møder op i retten. Tværtimod vil deres fremmøde hindre en rimelig hurtig afvikling af de sager, som domstolene reelt ikke vil gøre noget ved. Men det forekommer uheldigt, at man ved revisionen af retsplejerådets udkast 1973 har opretholdt modsætningen (i sager hvor forberedelsen sker ved retsmøde) mellem på den ene side en generel opfordring til fremmøde, som tidligere fandtes i sagsøgerens stævning, nu i rettens indkaldelse, og på den anden side vejledningens dementi af denne opfordring eller indkaldelse.

Vestre landsrets vejledning er naturligvis tilpasset det forhold, at sagerne forberedes *uden* retsmøde. Efter en kort orientering om den fremsendte stævning og de medfølgende bilag indeholder vejledningen en angivelse af, hvad sagsøgte skal gøre, hvis sagsøgte har indsigelser mod sagsøgerens påstand eller ønsker at fremsætte modkrav. Kravene til svarskriftet og påberåbte bilag gengives. Afslutningsvis angives, at hvis sagsøgte ikke indleverer et sådant svarskrift inden fristen eller dette ikke opfylder de anførte krav,

må sagsøgte regne med at blive dømt i overensstemmelse med sagsøgerens påstand i stævningen. Vejledningen opfordrer ikke den, der kan anerkende stævningen, til at undlade at svare.

Den ved 1979-reformen indførte obligatoriske vejledning giver anledning til spørgsmålet, hvorvidt det har nogen betydning for retssagens forløb, om en vejledning ikke udleveres, jfr. Bangert i UfR 1974 B s. 264.

Hovedsynspunktet må formentlig være, at manglende udlevering i almindelighed ikke bør have nogen betydning for sagens behandling. Sagsøgte er i kraft af rettens indkaldelse til retsmødet eller pålæg om aflevering af svarskrift gjort bekendt med sin primære forpligtelse, nemlig enten at møde eller at indsende et svarskrift. Forsømmes disse forpligtelser, har sagsøgte sat sig ud over den retlige beslutning. Denne noget formelle betragtning har relevans, fordi den kan sammenkobles med en rimelig vurdering af vejledningens indhold. Vejledningens indhold fungerer forskelligt for forskellige sagsøgte. For mange må dens funktion være at afholde sagsøgte, som ikke kan opnå noget ved at møde, fra at give møde. At vejledningens funktion således i vidt omfang er at afholde folk fra at møde må have betydning for, hvilken konsekvens en manglende udlevering af vejledningen har. Den sagsøgte, som ikke har modtaget en sådan vejledning, må i almindelighed have større tilbøjelighed til at give møde i overensstemmelse med rettens indkaldelse.

For en gruppe af sagsøgte må vejledningen forekomme helt irrelevant. Fremstår det som åbenbart, at sagsøgte har let adgang til juridisk rådgivning – sagsøgte selskab har måske en juridisk afdeling, eller sagsøgte er i andre sammenhænge kendt for at benytte sig af advokat – forekommer det urimeligt, om oplysning om, at vejledning ikke er udleveret, skulle sinke sagens behandling. Stævningsmanden kan måske endda have undladt at udlevere vejledningen, fordi han efter drøftelse med sagsøgte har fundet dette overflødig.

Til dette hovedsynspunkt må søjles den modifikation, at sagsøgtes udeblivelse eller ukorrekte fremmøde/svar måske kunne have været afværget af vejledningen. Har sagsøgte således gjort opmærksom på, at han/hun har lovligt forfald og derfor ikke møder, vil det ikke være rimeligt at afsige udeblivelsesdom under henvisning til, at den pågældende kunne have ladet sig repræsentere af en anden, såfremt det må lægges til grund, at sagsøgte ikke har modtaget vejledningen. Tilsvarende må gælde med hensyn til et af sagsøgte i en sag forberedt uden retsmøder indsendt svarskrift, som ikke i overensstemmelse med § 351, stk. 4, 1–3. I østre landsrets berammelsesstempel er pligten til at fremlægge svarskrift ikke anført, og møder sagsøgte uden svarskrift, kan manglende udlevering af vejledning ikke være uden betydning. I sådanne tilfælde kan den manglende udlevering af vejledningen tale for anvendelse af § 354, stk. 7, og virkningen er altså, at sagen udsættes, jfr. § 345, eller indleveringsfristen forlænges, jfr. § 352, stk. 1, 3. pkt.

De udarbejdede standardvejledninger er kun anvendelige i sager om betaling af penge, og i andre dispositive sager anvendes således ikke vejledning, hvilket klart er i strid med § 350.

Betragtes vejledningen som en form for retshjælp, kunne rådene for sagsøgtes varetægelse af sine interesser vel generelt gøres bredere: Eksisterende retshjælpsordninger er som regel mere relevante for den rådvilde end en henvisning til at lade sig repræsentere ved advokat, og de burde derfor omtales. Adgangen til at fremsætte modkrav kan være af interesse. Om reglerne om genoptagelse skal omtales, er mere tvivlsomt. Disse punkter skal ikke uddybes her, da de ikke særligt angår udeblivelsesproblemet.

6. FØRSTE RETSMØDE

Har retten indkaldt parterne til retsmøde i overensstem-

melse med § 351, stk. 1, skal parterne give møde i overensstemmelse med indkaldelsen. Forberedelsesmåden er mundtlig eller, som jeg foretrækker at sige, forberedelsen sker *med* afholdelse af retsmøde. I dette og det følgende afsnit, kap. V.7. om senere forberedende retsmøde, forudsættes, at forberedelsen sker med afholdelse af retsmøder, og at retten i den konkrete sag har indkaldt parterne i overensstemmelse hermed. I et senere afsnit, kap. V.8., behandles reglerne om eventuelle forberedende retsmøder i sager, hvor forberedelsen ikke indledes med afholdelse af retsmøde.

De forberedende retsmøders funktion er omtvistet. I Betænkning 1973 foresloges, at forberedelsen i inkassosager skete uden afholdelse af retsmøde, jfr. Betænkningen s. 9–14, 24–25, s. 134 f. Men dette forslag mødte energisk modstand, navnlig fra domstolene, jfr. den Danske Dommerforenings Årsberetning 1973–74 s. 29 f, Bangert i UfR 1974 B s. 258 f. Kritikken førte til, at justitsministeriet på dette punkt afveg fra retsplejerådets forslag, idet man i det for folketinget forelagte forslag opretholdt den ordinære ret, jfr. Ft. 1978–79 A sp. 1590–92. Og denne ordning er altså opretholdt i den vedtagne lov.

Hermed er diskussionen om den ordinære ret afsluttet, i hvert fald for nogen tid. Synspunkter fra diskussionen skal kun omtales i det følgende i det omfang, de har betydning for forståelsen af den nugældende ordning.

Alle almindelige domstole – med undtagelse af vestre landsret – afholder én gang ugentligt på en fast ugedag ordinær ret, hvor første retsmøde – såvel som senere forberedende retsmøder – finder sted, jfr. § 22. Den ordinære ret med hensyn til første retsmøde varer i byretterne 1–2 timer. Som regel, er flere sager berammet til samme tidspunkt, og der er derfor kun få minutter til behandling af hver enkelt sag. Når det er muligt at beramme så mange sager til samme tidspunkt, beror det på, at størsteparten af de sagsøgte ikke giver møde, og en væsentlig funktion af rets-

mødet er netop at konstatere dette fravær, hvorved »fraseres de sager, hvori sagsøgte ikke har givet møde, til afsigelse af udeblivelsesdom«, Dommerforeningen a. st. s. 31.

Inden retsmødet kan enkelte sager være gennemgået af kontorpersonalet, som har kontrolleret, om stævningen er forkyndt, og om forkyndelsen i givet fald er sket korrekt. Undertiden har også dommeren forinden foretaget en sådan kontrol. Men som regel er det først i retssalen, at dommeren stifter bekendtskab med de indkomne stævninger med bilag og forkyndelsespåtegninger, idet stævningen er returneret til sagsøgeren efter forkyndelsen.

Sagsøger skal møde, jfr. ovenfor kap. IV.2., og fremlægge stævning og bilag, jfr. § 351, stk. 2.

Hvis retten bliver opmærksom på uklarheder i stævning eller bilag, eller vedrørende forkyndelsen, er det muligt gennem spørgsmål til sagsøgeren at søge tvivlsspørgsmål afklaret, ligesom sagsøgerens tilstedeværelse forenkler muligheden for at udsætte sagen til korrektion af mulige mangler. Selv om sagsøgerens fremmøde således ikke er uden værdi i udeblivelsesager, er det i første række i sager, hvor også sagsøgte giver møde, at nytten af afholdelse af et første retsmøde skal vise sig. Se hertil Dommerforeningen a.st.s. 30–32.

Sagsøgeren møder som regel ved advokat. Den pågældende advokat (advokatfuldmægtig) har ofte ikke noget reelt kendskab til den pågældende sag, og stilles der spørgsmål vedrørende denne, må sagen som regel udsættes med henblik på indhentelse af udtalelse fra anden jurist eller fra klienten.

Sagsøgte første og elementære opgave er at give møde. Dette er ikke udtrykkeligt fastsat i loven, men fremgår indirekte af § 354, stk. 3, der beskriver konsekvensen af, at sagsøgte *udebliver* fra mødet, idet der nemlig i så fald afsiges udeblivelsesdom. Mødepligten er ikke personlig. Sagsøgte kan give møde ved advokat eller ved anden lovlig repræsentant. (Anderledes med hensyn til indkaldelse efter modpar-

tens begæring af en part til afgivelse af partsforklaring, jfr. § 302 smh. med § 344, stk. 2, 2. pkt.). Repræsenteres parten af en ikke-advokat, må repræsentanten falde inden for grænserne i § 260, stk. 2.

Såfremt den, der møder, ikke er omfattet af § 260, må sagsøgte betragtes som ikke mødt. Konsekvensen heraf er i almindelighed, at sagsøgte bliver dømt efter reglerne om udeblivelsesdom. Om den mødende står i et familiært eller tjenstligt forhold til sagsøgte, som er omfattet af § 260, stk. 2, skal ikke nødvendigvis bevises i første retsmøde, jfr. § 260, stk. 3. Men andre fuldmægtige end advokater skal kunne fremlægge fuldmagt, og kan dette ikke ske, må udeblivelsesdom afsiges, § 265, stk. 3.

Undtagelsesvis kan resultatet dog blive et andet. Den mødte kan fremkomme med oplysninger, som har betydning for rettens formelle behandling af sagen. Før 1979-reformen var det således muligt, at det pågældende »bud« kunne give oplysninger, der viste, at sagsøgte havde lovligt forfald, f.eks. ved at fremlægge lægeerklæring. Sådanne oplysninger kunne efter den tidligere § 227, stk. 3, medføre, at retten lod sagen udgå af retslisten og overførte den til en af de påfølgende retsdage. Denne særlige adgang til omberømmelse er nu slået sammen med andre udsættelsesgrunde i bestemmelsen i § 345, der for udeblivessager må sammenholdes med § 354, stk. 7, jfr. nedenfor kap. V.10.

Hvis budets tilkendegivelser angår sagens realitet, kan der ikke tages hensyn til disse. Den ikke-legale repræsentant kan ikke nedlægge påstand eller fremkomme med anbringender, men efter § 176 er der adgang til at gennemføre en afhøring af den pågældende som vidne. Undtagelsesvist kan det således tænkes, at retten stiller spørgsmål til sagsøgeren, som ville give anledning til bevisførelse, f.eks. vedrørende forældelse, og at sådanne spørgsmål kan belyses ved, at sagsøgeren gennemfører en afhøring af den mødte person som vidne.

Undertiden foreligger der ved første retsmøde skriftlig

henvendelse fra sagsøgte vedrørende sagen. Hvis den vedrører sagsøgtes muligheder for at give møde eller andre særlige undskyldende omstændigheder, kan det medføre anvendelse af § 354, stk. 7. Vedrører den sagens realitet, vil den i almindelighed ikke blive tillagt nogen betydning. Ej heller begæring om bevisførelse inden afgørelse træffes, tillægges betydning, jfr. eksempelvis SHT 1963.303, hvor sagsøgte hørte til i Iran (og hvor der dog tillige forelå konkrete oplysninger om sagsøgtes accept af sagsøgers krav).

Undertiden må en sådan henvendelse vedrørende sagens realitet dog kunne tillægges en vis praktisk betydning. Den kan nemlig give anledning til, at retten stiller spørgsmål til sagsøgeren vedrørende sagens realitet. Henvendelsen kan ikke udgøre noget bevisdatum i sig selv og den kan ikke tillægges betydning som et svarskrift. Men hvis den berører et punkt, som retten på egen hånd ville være beføjet til at stille spørgsmål om, må en sådan henvendelse være en legitim anledning til spørgsmål. Besvarelsen af spørgsmål vil ofte kræve en udsættelse, og for så vidt kan en henvendelse fra sagsøgtes side vedrørende sagens realitet få samme funktion, som hvis retten på andet grundlag havde været villig til at anvende § 354, stk. 7.

Når retten som forudsat her, har truffet bestemmelse om, at sagen skal forberedes med retsmøde, jfr. § 351, kan retten ikke i anledning af sagsøgtes udeblivelse og på grundlag af en henvendelse fra sagsøgte træffe bestemmelse om, at sagen i stedet skal forberedes uden retsmøde, jfr. § 352, med den indirekte virkning, at henvendelsen fra sagsøgte kommer til at fungere som et svarskrift.

De retlige rammer for at tage hensyn til sagsøgtes skriftlige indsigelser i sager, som forberedes med retsmøde, er begrænsede. Den gennemførte lov fulgte *ikke* forslaget i udkast 1973 § 351, hvorefter retten opfordrede »sagsøgte til skriftligt at fremsætte mulige indsigelser og modkrav over for retten inden en frist«. Det vil dog være hensigtsmæssigt, om henvendelser fra sagsøgte tillægges – større – betyd-

ning inden for de ovenfor beskrevne rammer. Dette kan ske, uden at forberedelsessystemet i almindelighed anfægtes. Vanskelighederne ved at give korrekt møde om formiddagen på en hverdag er så store, at de ikke konsekvent kan negligeres.

7. SENERE FORBEREDENDE RETSMØDER

I dette afsnit behandles sagsøgtes udeblivelse fra forberedende retsmøder, der følger efter det første retsmøde.

I visse tilfælde sker der udsættelse ved første retsmøde til et senere forberedende retsmøde, selv om sagsøgte ikke er mødt. Det gælder, hvis stævningen *ikke* er blevet forkyndt, f.eks. fordi den anførte adresse har vist sig at være forkert, eller fordi det ikke har været muligt at træffe nogen på bopælen. Der vil da ske en udsættelse, og for sagsøgte vil stævningen så blive forkyndt i forbindelse med udskrift af det første retsmøde. Er stævningen blevet forkyndt forkert, må reglen om stævnevarsel føre til, at stævningen må forkyndes på ny med et korrekt varsel. I disse tilfælde er sagsøgte ikke mødt ved første retsmøde, men betingelserne for behandling af sagen med henblik på udeblivelsesdom har ikke været til stede.

En anden type af udsættelse kan følge af, at der er tvivl om værnetinget. Også en sådan udsættelse kan ske, selv om sagsøgte ikke er mødt. Emnet er behandlet ovenfor i kap. V.3.

Begge disse typer af udsættelse fra et første retsmøde falder uden for emnet for dette afsnit. Når der her tales om *senere* forberedende retsmøder, sigtes til retsmøder efter et »første« retsmøde, hvor sagsøgeren har givet møde med en forkyndt stævning ved en kompetent domstol, således at sagsøgtes udeblivelse kunne medføre, at sagen optoges til realitetsbehandling (udeblivelsesdom).

De forberedende retsmøder, der følger efter det første

retsmøde, kan navnlig vedrøre følgende emner:

- Sagen kan undtagelsesvis være udsat til afgivelse af svar/svarskrift. Sagsøgte har ikke svaret/afgivet svarskrift ved første retsmøde, og sagsøgeren har været indforstået med en udsættelse.
- Sagen kan være udsat til yderligere skriftveksling (replik, duplik).
- En af parterne skal fremlægge eksisterende dokumenter, f.eks. mødereferater, kvitteringer eller lignende.
- Sagen kan være udsat på syn og skøn, herunder formulering af spørgsmål, udpegning af sagkyndige, fremlægelse af erklæring.
- Det senere retsmødes emne kan være et processuelt, nemlig at foretage ændring af påstand eller anbringender.
- Endvidere kan der afholdes retsmøder med henblik på stillingtagen til bevisførelsens omfang, herunder hvilke vidner er relevante, editionspålæg og lignende.
- Undtagelsesvis kan der under forberedelsen ske afhøring af vidner, jfr. § 340, stk. 1, 2. pkt. En sådan bevisførelse kan finde sted såvel under forberedelsen som – efter forberedelsens afslutning – under en genoptagelse af forberedelsen inden domsforhandlingen.
- Ved § 355 er indført en adgang for retten til at indkalde til et særligt forberedende retsmøde med henblik på afklaring af parternes divergens og det relevante materiale.
- Forberedelsen kan, efter at være sluttet, genoptages, jfr. § 358, f.eks. med henblik på ændring af påstand eller anbringender, § 357, og genoptagelse kan ske så sent som under domsforhandlingen, § 364, stk. 2, og Betænkning 1973 s. 30. Også efter sagens optagelse til dom kan behandlingen genoptages, § 346, og dette kan eventuelt føre til fornyet forberedelse, f.eks. subsidiær afhøring, sml. § 339, stk. 3.

- Endelig kan der afholdes retsmøde med henblik på berømmelse af domsforhandling, § 356, stk. 2.

Retsmøder ved *anden ret* end den, ved hvilken sagen er anlagt, angår som hovedregel afhøring af parter eller vidner, som man ikke ønsker indkaldt til domsforhandling. I visse tilfælde kan retsmødet vedrøre syn og skøn, f.eks. udmeldelse af syn og skøn vedrørende en fast ejendom, eventuelt tillige fremlæggelse og afhjemling af erklæringen.

Hvilken betydning har sagsøgtes udeblivelse fra sådanne retsmøder?

Besvarelsen af spørgsmålet fulgte indtil 1979-reformen af § 341, stk. 3, hvorefter skillelinien var sat, når sagsøgte havde afgivet svar i sagen. Af de her anførte retsmøder ville en udeblivelse altså kunne medføre en udeblivelsesdom i det først omtalte tilfælde, hvor sagsøgte ikke havde afgivet sit svar i første retsmøde. Denne retstilstand er fuldstændig ændret med 1979-reformen, idet udeblivelse under sagens forberedelse fra retsmøder ved den ret, ved hvilken sag er anlagt, medfører udeblivelsesdom, jfr. § 360, stk. 3. For retsmøder vedrørende berømmelse af domsforhandling gælder dette dog kun, såfremt dette er angivet i indkaldelsen, § 360, stk. 4, jfr. § 356, og en sådan særlig angivelse af virkningen af udeblivelsen er tillige nødvendig i tilfælde af, at forberedelsen genoptages, uanset hvad den genoptagne forberedelse vedrører.

Ændringen i retstilstanden består altså i, at medens udeblivelse under forberedende retsmøder ved den dømmende ret – efter første retsmøde – tidligere normalt ikke medførte udeblivelsesdom, er det strukturelle område for udeblivelsesdommen nu udvidet, således at sagsøgtes fremmøde ved første retsmøde med protest med sagsøgerens krav som regel ikke afskærer fra, at der afsiges udeblivelsesdom i tilfælde af udeblivelse senere under forberedelsen.

Baggrunden for denne ændring er den særlige udformning af forberedelsen, som Betænkning 1973 foreslog. Efter

1973-udkastet kap. 33 skulle der under forberedelsen i almindelighed ikke afholdes retsmøde. Det første retsmøde var erstattet af en fremsendelse af sagsøgerens stævning med opfordring til sagsøgte om at protestere inden en vis frist. Hvis sådan protest fremkom, skulle retten træffe bestemmelse om forberedelsen, udkastet § 355, men det var dog tanken, at sagen i almindelighed skulle forberedes skriftligt, det vil sige uden afholdelse af retsmøder til udveksling af processkrifter, fremlæggelse af bevismateriale eller stillingtagen til processuelle spørgsmål, jfr. Betænkning 1973 s. 24 f, 27. Sagen skulle forberedes uden retsmøder. Herefter var et retsmøde kun nødvendigt til gennemførelse af det særlige forberedende retsmøde, nu § 355. At 1973-udkastets tanke således var »at der så vidt muligt kun afholdes et forberedende retsmøde« (s. 27), var afgørende for de overvejelser, som blev gjort i forbindelse med en vurdering af udeblivelse under forberedelsen, jfr. Betænkning 1973 s. 141. Her drøftes nemlig i hovedsagen kun udeblivelse fra retsmøder efter § 355. Et sådant retsmøde med henblik på en afklaring af parternes tvist kræver naturligvis, at parterne er til stede. »Skal det forberedende møde opfylde sig formål, må der være knyttet særlige retsvirkninger til udeblivelse fra mødet«, s. 141, og dette formål krævede efter rådets opfattelse, at udeblivelse fra retsmødet medførte sædvanlig udeblivelsesvirkning. Den heraf følgende udvidelse af området for den sædvanlige udeblivelsesvirkning modificeredes af, at retten kunne undlade at tillægge en parts udeblivelse sædvanlig virkning efter § 354, stk. 7.

Man var opmærksom på, at denne udeblivelsesvirkning efter forslagets formulering tillige ville omfatte de tilfælde, hvor en bevisførelse fandt sted under forberedelsen. Rådet anså vel ikke en udeblivelsesvirkning i denne situation for hensigtsmæssig, men fandt ikke grund til at foreslå en særlig undtagelse for bevisførelse, da en sådan bevisførelse måtte antages at blive ret sjælden. Man formodede, at parterne og retten ville benytte lejligheden til at foretage andet ved det

pågældende retsmøde end bevisførelse, og der kunne i givet fald ske en anvendelse af den særlige undskyldningsregel i § 354, stk. 7, Betænkning 1973 s. 141.

Under hensyn til at udkastet faktisk formelt sidestillede forberedelse med og uden retsmøde, kan det undre, at betænkningen ikke nærmere drøfter, hvorvidt udstrækningen af den sædvanlige udeblivelsesvirkning er hensigtsmæssig i sager, som ville blive forberedt med retsmøde. Mens denne forsømmelse bedømt ud fra retsplejerådets intentioner kunne forventes at skulle angå en minoritet af sager, er konsekvensen af de ændringer, som udkastet blev undergivet inden fremsættelsen i folketinget imidlertid, at netop denne type retsmøder må dominere overvejelserne.

Det er – med andre ord – ganske urimeligt, at betragtninger vedrørende betydningen af parternes fremmøde i de særlige retsmøder efter § 355 har fået afgørende betydning for behandlingen af udeblivelse under forberedelse i almindelighed. Denne virkning er ikke i harmoni med retsplejerådets intentioner – navnlig var det jo netop fordi parternes fremmøde var uden betydning for sagens gang, at man ønskede at undgå disse rent ekspeditions-mæssige retsmøder. Og ændringens konsekvenser synes ikke bemærket under forslagetets videre behandling.

Man kan drøfte, om ikke den vægt på parternes fremmøde, som var baggrunden for, at ministeriet og senere folketinget fastholdt forberedelse med retsmøder, taler for en udeblivelsesvirkning som den gældende. Til støtte herfor kan anføres, at parternes stadige fremmøde på de berammede tidspunkter indeholder en markering af deres interesse for sagen og bekræftelse af deres tidligere indtagne standpunkt. Fremmødet bekræfter, at der stadig består en tvist. På den anden side behøver ethvert fravær ikke at indeholde et dementi af tvisten. Bortset fra de tilfælde, hvor sagsøgte ikke har svaret, er det allerede tilkendegivet fra sagsøgtes side, at han/hun ikke kan tiltræde sagsøgerens påstand og anbringender. Det synes derfor rimeligt at udskyde en ude-

blivelsesvirkning til, at sagsøgte på en mere entydig måde har tilkendegivet, at de fremførte indsigelser ikke længere gøres gældende.

Problemet kan også vurderes mere konkret: I almindelighed forventer den læge sagsøgte, at når der er indkaldt til et retsmøde (det første retsmøde), skal der ved dette retsmøde ske en vis drøftelse af sagen. Denne forventning bliver jo som bekendt grundigt skuffet, idet en drøftelse af sagen ud over et par minutter falder uden for de rammer, som de tæt belagte retslistor tillader på den ordinære retsdag. Sagen bliver udsat. I almindelighed volder fremmøde sagsøgeren vanskeligheder – og vanskelighederne er i det mindste proportionale med antallet af retsmøder. Et fortsat krav om fremmøde er således simpelthen en urimelighed, når sagsøgtes tilstedeværelse reelt er overflødig, f.eks. fordi man under retsmødet blot konstaterer, at en syns- og skønsmand (stadig) ikke er færdig med sin erklæring. Men selv om sagsøgtes tilstedeværelse har betydning for varetagelsen af sagsøgtes interesser, ville den skadevirkning, der følger af, at man *ikke* får varetaget sine interesser, være tilstrækkelig.

Det er ikke nogen tilfældighed, at disse betragtninger i første række formuleres med henblik på den læge sagsøgte. I de tilfælde, hvor sagsøgte er repræsenteret af en advokat, ændrer problemet karakter. Det er advokatens opgave at give møde, og en udeblivelse fra et forberedende retsmøde beror på en forglemmelse eller fejltagelse. I de tilfælde, hvor sagsøgeren er repræsenteret af en advokat, vil denne som regel give møde for begge parter. Udeblivelsesvirkningen vil i kraft af denne advokatoriske kollegialitet sjældent blive aktuel. Da sagsøgere faktisk i langt de fleste tilfælde er repræsenteret af advokater, er udeblivelsesvirkningen i forhold til sagsøgte altså indirekte knyttet til, at sagsøgte ikke har advokat.

Retstilstanden er imidlertid klar nok: Udeblivelse under forberedelsen medfører realitetsbehandling med henblik på

udeblivelsesdom. Udeblivelse fra berammelsesmøde medfører dog kun udeblivelsesvirkning, såfremt dette er angivet i indkaldelsen, jfr. § 360, stk. 4. Ens fortrøstning må rette sig mod bestemmelsen i § 354, stk. 7.

Udeblivelse fra retsmøder ved anden ret indebærer ikke udeblivelsesdom. Dette følger af en modsætningslutning fra § 360, stk. 3. Som påpeget i Betænkningen 1973 s. 141 kan det forekomme mindre konsekvent, at udeblivelsesvirkningen i forbindelse med en bevisførelse indtræder, når bevisførelse finder sted for den dømmende ret, mens udeblivelse fra et tilsvarende retsmøde ved anden ret ikke medfører udeblivelsesvirkning.

Udeblivelsen er ganske vist ikke uden konsekvenser. Den udeblevne kan ikke varetage sine interesser ved at stille spørgsmål til indkaldte vidner eller deltage i argumentationen omkring udmeldelse af sagkyndige m.v. Et andet spørgsmål, som ikke tages op her, er, i hvilket omfang en part, der er ramt af denne udeblivelsesvirkning, har adgang til at søge skaden genoprettet ved at indkalde det pågældende vidne til den dømmende instans.

Udeblivelsesreglen sonderer mellem, om udeblivelsen vedrører møder ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt, eller anden ret. Er sagen anlagt ved en ret og derefter i medfør af § 232 eller § 248 a henvist til anden ret, eller er der i kraft af en værnetingsaftale efter sagens anlæg i medfør af analogien af § 247 sket overflytning, jfr. eksempelvis UfR 1980.640 V, er udeblivelsesvirkningen knyttet til den ret, hvor sagen nu behandles, og hvor dom skal afsiges. Eller med andre ord: Det er udeblivelse fra *domsretten*, der medfører udeblivelsesvirkning.

Udeblivelse fra forberedende retsmøder kunne tidligere, når sagsøgte havde givet svar i sagen, ikke medføre udeblivelsesdom, jfr. f.eks. UfR 1962.628 H. Dette gjaldt tillige, når sagen var udsat til bevisførelse eller til »vidneførelse og partsforklaring« inden domsforhandlingen, jfr. eksempelvis UfR 1921.869 Ø, uanset om man gerne havde fortsat med

domsforhandlingen i det pågældende retsmøde. Denne begrænsning af adgangen til afsigelse af udeblivelsesdom var imidlertid til en vis grad søgt omgået i praksis. Navnlig i tilfælde, hvor sagen udsattes til gennemførelse af et bestemt bevismæssigt skridt, som muligt ville styrke en indsigelse fra sagsøgtes side, kunne retten (og ikke mindst sagsøgeren) være interesseret i, at sagen kunne afsluttes hurtigt, såfremt sagsøgte ikke gav møde ved det næste forberedende retsmøde. Man kom derfor ind på at benytte den formel, at sagen udsattes til fremskaffelse af det pågældende bevis, f.eks. fremlæggelse af kvittering, men med tilføjelse af et »og eventuel domsforhandling«. I forbindelse med anvendelse af denne formel blev det som regel indskærpet over for sagsøgte, at udeblivelse fra dette retsmøde ville kunne medføre, at sagsøgte blev dømt. Undertiden var muligheden for gennemførelse af en domsforhandling en realitet, idet det forventede bevis kunne tænkes fremskaffet, og der var afsat tid til gennemførelse af domsforhandling på det berammede tidspunkt. Formlens praktiske virkning viste sig imidlertid navnlig, hvor sagsøgte var selvmøder, og hvor retten på forhånd skønnede, at der ikke var noget hold i indsigelsen. I sådanne tilfælde var »berammelsen« af en eventuel domsforhandling alt andet end reel, idet den var placeret på den ordinære retsdag, således at retsmødet måtte afvikles på få minutter. Under disse omstændigheder forekommer den uberettigede inddragelse af de virkninger, som var knyttet til udeblivelse fra domsforhandlingens begyndelse. Det uberettigede følger ikke blot af, at der ikke formelt var hjemmel for udeblivelsesvirkning fra forberedende retsmøder, men til lige af, at domsforhandlingen berammedes, uanset at sagen ikke var moden hertil.

Betænkning 1973 s. 141–42 omtaler denne klausul i forbindelse med behandlingen af retsmøder i tidsrummet mellem forberedelsens afslutning og domsforhandlingens begyndelse. Som omtalt ovenfor er betænkningens forventning

om, i hvilket omfang forberedende retsmøder afholdes, ikke dækkende for den gældende lov. Klaususlen er derfor ikke overflødiggjort – som betænkningen forudsætter – ved et krav om, at indkaldelsen skal angive virkningen af udeblivelse, jfr. § 360, stk. 4, men af den almindelige regel om udeblivelse fra forberedelse i § 360, stk. 3, 1. pkt., hertil Karnov 1978 s. 3064 note 505.

Efter det anførte har det betydning, om forberedelsen er sluttet. Retten kan træffe en udtrykkelig bestemmelse herom, § 356, stk. 1. Men afslutningen *kan* være stiltiende. Domsforhandlingen berammes som regel i forbindelse med afslutningen af forberedelsen, jfr. § 356, stk. 2. Hvor sagen forberedes med retsmøder, berammes domsforhandlingen ofte i det sidste af de forberedende retsmøder. Har retten efter § 356, stk. 1, truffet bestemmelse om, at forberedelsen er afsluttet, og udsættes sagen derefter til berømmelse af domsforhandling, kan de almindelige regler om udeblivelse under forberedelse ikke finde anvendelse, § 360, stk. 4. I UfR 1981.561 V, hvor der fremsattes begæring om nyt anbringende efter berømmelse af domsforhandling, men inden domsforhandlingen, og hvor udtrykkelig bestemmelse om forberedelsen ikke forelå, ansås forberedelsen for afsluttet ved berømmelse af domsforhandling.

Anteciperet bevisførelse kan, som nævnt ovenfor, være emnet for det forberedende møde. De særlige omstændigheder, der kan begrunde fremskyndelse af bevisførelse, f.eks. pludselig sygdom, kan medføre afvigelser fra almindelige regler.

Bevisførelse finder i almindelighed sted under domsforhandlingen, jfr. § 340, stk. 1, 1. pkt., men retten kan undtagelsesvis træffe bestemmelse om, at bevisførelsen eller en del af denne skal ske inden domsforhandlingen, og hvis sådan beslutning træffes af den ret, hvor sagen er anlagt, og bevisførelse finder sted ved denne ret, vil retten ofte træffe beslutning om, at forberedelsen er genoptaget. For udeblivelse

gælder da § 360, stk. 4, hvorefter der afsiges udeblivelsesdom, såfremt denne virkning har været angivet i indkaldelsen til sagsøgte.

Af § 340, stk. 1, fremgår, at beslutning om bevisførelsen inden domsforhandlingen i almindelighed skal træffes af domsretten. En sådan beslutning bør indeholde en beslutning om genoptagelse af forberedelsen, men selv hvor dette ikke udtrykkeligt er anført, må beslutningen fortolkes som en sådan genoptagelse, og den ovennævnte regel må være gældende.

Hvor beslutning om bevisførelsen er truffet af domsretten, men bevisførelsen finder sted ved anden ret, såvel som hvor beslutning om bevisførelsen er truffet af anden ret end domsretten, kan udeblivelse fra det pågældende retsmøde ikke medføre udeblivelsesvirkning. Den udeblevne afskæres fra at deltage i gennemførelsen af bevisførelsen, men bevisførelsen kan gennemføres af den anden part og benyttes under domsforhandlingen.

Den part, som har begæret den anteciperede bevisførelse – »vedkommende part« – skal underrette modparten om bevisførelse inden domsforhandlingen med en uges varsel. Underretningspligten påhviler altså parten, ikke retten. Den ret, hvor bevisførelsen skal ske, kan dog efter § 340, stk. 2, i påtrængende tilfælde gøre undtagelser fra dette varslingskrav og kan i så fald beskikke en advokat til at varetage modpartens interesser. Hvor retten ser bort fra varslingen, bør der vel i almindelighed beskikkes advokat, hvis dette er muligt. Advokatens fremmøde afbøder (men fjerner næppe) de skadelige virkninger af modpartens fravær. En beskikkelse kan ske såvel ved domsretten som ved en subsidiær ret. § 340, stk. 2, afspejler altså en yderligere reaktionsmulighed i tilfælde af partens udeblivelse under forberedelsen.

Reglerne om virkningen af sagsøgtens udeblivelse fra senere forberedende retsmøder kan sammenfattes således:

- (A) Udeblivelse fra domsretten.
1. Under forberedelsen.
Udeblivelsesdom, § 360, stk. 3.
 2. Forberedelsen sluttet.
Berømmelse af domsforhandling: Udeblivelsesdom, hvis angivet i indkaldelse, § 360, stk. 4.
Anteciperet bevisførelse – kan fremmes.
 3. Forberedelsen genoptaget.
Udeblivelsesdom, hvis angivet i indkaldelse, § 360, stk. 4.
Undtagelse: Møde om ændring af påstand eller anbringender, § 360, stk. 5.
- (B) Udeblivelse fra anden ret end domsretten.
Sagen fremmes.

8. FORBEREDELSE UDEN RETSMØDER

De senere års bestræbelser på at begrænse overflødige retsmøder under forberedelsen tog med Betænkning 1973 et væsentligt skridt frem. Autorisationssystemet ville have fjernet hovedparten af »inkassosagerne« fra retssalene. For de »egentlige retssager« foresloges forberedelse med og uden retsmøde vel opstillet som parallelle forberedelsesmåder, jfr. udkast 1973 § 355, stk. 1, hvorefter retten traf bestemmelse om, hvorledes sagen skulle forberedes. Men i samtlige sager var det tanken, at der så vidt muligt kun skulle holdes ét forberedende retsmøde, Betænkning 1973 s. 27.

Dette angreb på de processuelle traditioner nåede ikke engang frem til justitsministeriets lovforslag. Autorisationsordningen udgik, og udkastets sammenkædning af svarskrift med forberedelse uden retsmøde (udkast 1973 § 356, stk. 1, smh. med § 358, stk. 1) opløstes, således at sagsøgte indkaldes til retsmøde med henblik på aflevering af svarskrift, jfr. § 351, stk. 3, medmindre retten træffer bestemmelse om for-

beredelse uden retsmøde. Endelig er det *ene* retsmøde blevet et særligt forberedende retsmøde, der kan *supplere* den foregående række af forberedende møder.

I dette afsnit omtales de sager, der behandles efter § 352. Sagsøgte passivitet yrer sig i første række ved undladelse af at afgive (korekt og rettidigt) svarskrift. Da det er partens passivitet i form af *fravær* (udeblivelse), der er genstand for fremstillingen, behandles anden passivitet summarisk.

Vestre landsret er den eneste domstol, hvor der generelt er truffet bestemmelse om, at forberedelsen sker uden afholdelse af retsmøder, jfr. Adv. 1979 s. 350.

Ved modtagelse af stævningen kontrolleres, at retten er sagligt og stedligt kompetent, at stævningen opfylder kravene i § 348, stk. 2, 1)–4), og at den er ledsaget af de nødvendige dokumenter. Denne kontrol adskiller sig ikke fra kontrollen i andre sager.

Kontakten med sagsøgte etableres ved, at stævning med bilag fremsendes til sagsøgte suppleret af vejledning efter § 350 og med pålæg om indgivelse af svarskrift i henhold til § 352. Fristen for afgivelse af svarskrift skal i almindelighed være på mindst 2 uger, § 352, stk. 1, men fastsættes i almindelighed til 4 uger regnet fra forkyndelsen. Fristen kan forlænges. (Østre landsrets almindelige stævnevarsel er 2 uger).

Forkyndelse kan erstattes af aftale med advokat, der på sagsøgte vegne har frafaldet forkyndelsen. Aftalen træffes telefonisk. Den advokat, der afgiver svarskrift, skal være mødeberettiget for landsret, jfr. § 261, stk. 2, Adv. 1980 s. 223, og UfR 1974.919 H. Men fremkommer svarskrift ikke inden den aftalte frists udløb, følges de almindelige regler. Stævningen bliver i så fald forkyndt for sagsøgte personligt med en kopi til sagsøgte advokat.

Stillingtagen til, om skriftveksling skal fortsættes, og den eventuelle gennemførelse af en sådan skriftveksling, kan ske uden retsmøde. Virkningen af, at svarskrift ikke indleveres er, som nævnt, den samme som ved udeblivelse, hvor forbe-

redelse sker *med* retsmøde, jfr. § 354, stk. 6. Har retten truffet bestemmelse om yderligere skriftveksling, men indgives der ikke replik eller duplik, sluttet forberedelsen, jfr. § 353, men passiviteten kan ikke sidestilles med udeblivelse, jfr. Betænkning 1973 s. 148.

Retten kan benytte sig af adgangen efter § 355 til at indkalde parterne til et særligt forberedende møde. Et sådant møde afholdes dog ikke i alle sager.

Når der ikke skal foregå yderligere bevisførelse før domsforhandlingen eller i øvrigt afholdes retsmøder inden denne, sluttet forberedelsen i medfør af § 356, stk. 1. Dette bemærkes udtrykkeligt i retsbogen, og herefter berammes sagen til domsforhandling med eventuel bevisførelse.

Enkelte byretter har indført en særlig form for »skriftlig forberedelse«. Dette gælder retten i Tåstrup og retten i Hørsholm.

Retten i Tåstrup har i en meddelelse fra retten anført om ordningen:

»Ved retten i Tåstrup anvendes skriftlig forberedelse efter retsplejelovens § 352, jfr. § 354, stk. 6, i alle civile sager under 10.000 kr., således at udeblivelsesdom afsiges i alle sager, i hvilke sagsøgte slet ikke svarer (ca. 90 %). – Hvis sagsøgte svarer (protesterer), berammes sagen først derefter på normal måde. () Ordningen skønnes således at være i såvel rettens som advokaternes interesse, men såfremt sådan skriftlig forberedelse af en eller anden grund ikke ønskes, er det altid muligt at anføre det ved indsendelsen af den pågældende stævning«, Adv. 1981 s. 205.

Ved retten i Hørsholm tages stilling fra sag til sag, om den skal forberedes uden retsmøde (»behandles skriftligt«). Størsteparten af sagerne behandles uden retsmøde. I disse sager forkyndes stævningen for sagsøgte, ledsaget af en vejledning af følgende indhold:

»I anledning af foranstående stævning pålægges det Dem at indlevere svarskrift til retten, således at dette er retten i hænde senest den

Hvis De skylder beløbet, behøver De ikke at indgive svarskrift.

Hvis De har indvendinger mod det i stævningen anførte, bør De indlevere svarskrift med henvisning til rettens sagsnummer (B.S. nr.)

Svarskriftet skal indeholde Deres påstand og angive Deres eventuelle modkrav.

Såfremt svarskrift ikke er modtaget inden udløbet af fristen, må det påregnes, at der vil blive afsagt dom i overensstemmelse med sagsøgerens påstand.«

Sagsøgeren underrettes om, at retten i medfør af § 352 har pålagt sagsøgte at indlevere svarskrift. Modtages svarskrift ikke rettidigt, afsiges i almindelighed udeblivelsesdom.

Disse ordninger synes således bygget på samme lovgrundlag, som vestre landsret bygger på, nemlig § 352, der giver adgang til – som alternativ til indkaldelse af parterne – at pålægge indlevering af svarskrift. Dette alternativ er ikke udtrykkeligt begrænset til landsretssager, og i tilknytning til de bagved liggende bestemmelser i udkast 1973 § 352 og § 355, jfr. § 356, stk. 1, var det netop tilkendegivet som intentionen, at reglerne om forberedelsen skulle være fælles for byrets- og landsretssager, jfr. Betænkning 1973 s. 22.

Imidlertid blev svarskriftet som hovedregel reserveret landsretssager, § 351, stk. 3, om end hovedreglen kan fraviges, idet byretten kan træffe bestemmelse om fremlæggelse af svarskrift, § 351, stk. 5. Om denne bestemmelse bemærkedes i lovforslaget:

»Bestemmelsen i 2. pkt. vil navnlig kunne bringes i anvendelse i særligt komplicerede underretssager,« Ft. 1978–79 A sp. 1618.

At svarskrift som hovedregel anvendes i landsretssager begrundede den forventning, at § 352 kun meget sjældent ville komme på tale i byretssager:

»§§ 351 og 352 indeholder ikke nogen nærmere angivelse af, i hvilke tilfælde en sag skal forberedes ved afholdelse af retsmøder

efter § 351 eller skriftligt uden retsmøder efter § 352. Valget mellem disse to forberedelsesmåder er således overladt til retternes bestemmelse. Retterne kan træffe afgørelsen på grundlag af et konkret skøn over, hvad der i hvert enkelt tilfælde må anses for den mest hensigtsmæssige forberedelsesmåde, men kan også fastlægge en generel praksis med hensyn til valget mellem de to forberedelsesmåder. Det må forudses, jfr. § 351, stk. 3, 1. pkt., at forberedelse efter § 352 kun meget sjældent vil komme på tale i underretts-sager«, Ft. 1978–79 A sp. 1618–19.

Den af retterne i Tåstrup og Hørsholm lancerede ordning harmonerer ikke med disse tilkendegivelser fra forarbejderne.

Hertil kommer, at der tilsyneladende ikke foreligger pålæg om svarskrift som beskrevet i § 351, stk. 4, men en opfordring til at protestere, altså en ordning svarende til den i udkast 1973 § 351 foreslåede autorisationsordning. Denne fortolkning stemmer – for så vidt angår retten i Tåstrup – med, at sagen i tilfælde af protest overgår til forberedelse med retsmøde (»berammes sagen ... på normal måde«), og at sagsøgeren frit kan frabede sig den »skriftlige forberedelse«. Disse to træk findes ikke i samme generelle form, hvor en ret – som vestre landsret – foreskriver forberedelse uden retsmøde. I vejledningen fra retten i Hørsholm pålægges indlevering af »svarskrift«, men angivelsen af svarskriftets indhold (påstand og modkrav) stemmer ikke med § 351, stk. 4.

De to byretter har med andre ord med tvivlsom hjemmel indført den autorisationsordning, som mødte en sådan modstand, at justitsministeren ikke lod den indgå i det for folkettingen forelagte lovforslag. De har gjort brug af den i skemaet i afsnittet kap. V.4. anførte 4. kombination af forberedelse uden skriftveksling og uden retsmøde.

Hvad enten beslutningen om forberedelse uden retsmøde er generel – som i vestre landsret – eller konkret begrundet i sagens karakter og parternes forhold, skal sagsøgte rettidigt aflevere et indholdsmæssigt korrekt svarskrift med

bilag, jfr. § 354, stk. 6. Svarer sagsøgtes adfærd ikke til disse krav, kan udeblivelsesdom afsiges. Men der består dog adgang til ikke at betragte sagsøgtes optræden som udeblivelse. For det første gælder den almindelige regel i § 354, stk. 7, om undladelse af at tillægge en parts udeblivelse eller »de forhold, som efter de foranstående bestemmelser sidestilles med udeblivelse« virkning efter udeblivelsesreglerne. Denne bestemmelse omfatter blandt andet de særlige tilfælde, hvor svarskriftet indholdsmæssigt ikke er fuldt korrekt eller ikke er ledsaget af de nødvendige genparter, hvilke situationer var særligt fremhævet i udkast 1973 § 356, stk. 6, 3. pkt., hvorefter retten kunne indrømme sagsøgte en frist til at afhjælpe mangler ved svarskriftet eller indlevere manglende genparter.

Hertil kommer, at § 354, stk. 6, 2. pkt., indeholder en almindelig adgang for retten til, i stedet for straks at træffe afgørelse i sagen, at indkalde parterne til et møde. Baggrunden for denne bestemmelse er ikke let at se af den sammenhæng, hvori den står, men forstås på baggrund af dens tilblivelseshistorie: I udkast 1973 § 353 omhandles de sager, som forberedtes under autorisationsordningen. Fremsatte sagsøgte ikke rettidigt indsigelse eller modkrav, afsagde retten dom i overensstemmelse med sagsøgerens påstand. Dette gjaldt dog kun, såfremt påstand og sagsfremstilling var tilfredsstillende som grundlag for en udeblivelsesdom. Hvis dette ikke var tilfældet, jfr. herom nærmere § 353, stk. 2, kunne retten enten afvise sagen eller træffe bestemmelse om mundtlig forberedelse af sagen. Såfremt retten traf beslutning om mundtlig forberedelse, det vil sige med min terminologi forberedelse med retsmøde, måtte parterne naturligvis indkaldes til et sådant retsmøde. I udkast 1973 § 356, der omhandlede den skriftlige forberedelse i sager, som ikke var omfattet af autorisationsordningen, fandtes i § 356, stk. 6, 2. pkt., en henvisning til reglen i § 353. Formålet med overgang til mundtlig forberedelse er således at undgå en afvisning af sagen, hvor en sådan afvisning ville være begrundet

i, at påstanden fandtes uklar eller at sagsfremstillingen antoges i væsentlig henseende at være urigtig eller åbenbart ikke at kunne begrunde påstanden. Retten har på grund af den skriftlige forberedelse ikke nogen mulighed for ved drøftelse med sagsøgeren at opnå en ændring af påstand eller sagsfremstilling eller få spørgsmål besvaret, og der er derfor i sådanne sager et særligt behov for at kunne indkalde til retsmøde.

Uanset at indkaldelsen ikke efter den gældende formulering udtrykkeligt indeholder en beslutning om forberedelse med retsmøde, må det pågældende retsmøde, hvortil begge parter indkaldes, betragtes som et sædvanligt forberedende retsmøde. Dette indebærer, at en parts udeblivelse fra et sådant retsmøde har sædvanlig udeblivelsesvirkning, jfr. Betænkning 1973 s. 25.

Ovenfor under kap. V.7. er nævnt en række eksempler på forberedende retsmøder. De fleste af disse søges undgået, når sagen forberedes efter § 352. Dette gælder dog ikke det særlige forberedende møde efter § 355, der som omtalt netop var baggrunden for udeblivelsesvirkningen i § 360.

9. DOMSFORHANDLING

Udeblivelse under domsforhandlingen har samme virkning som udeblivelse fra forberedende retsmøder ved domsretten, såfremt parten ikke har nedlagt sin påstand, jfr. § 362. Der afsiges altså i almindelighed udeblivelsesdom.

Dette princip udspringer ikke blot af en reproduktion af reglen for sagsøgtes udeblivelse i første retsmøde. Under hensyn til, at sagsøgte under forberedelsen har nedlagt en påstand og anført anbringender, og at der eventuelt kan være ført beviser vedrørende disse, må lovens udeblivelsesvirkning bero på mere end en henvisning til sagsøgtes passivitet.

Af *mundtlighedsprincippet* følger, at retten kun kan tage hen-

syn til, hvad der er mundtligt fremført i retten, og dette princip kunne frygtes omgået ved en anden ordning, jfr. Munch-Petersen II s. 220 f med note 44, sml. udkast 1877 s. 130.

Udeblivelsesvirkningerne ved domsforhandlingens begyndelse bygger yderligere på den særlige udformning af et »*koncentrationsprincip*«, at det mundtligt fremkomne skal være fremkommet under domsforhandlingen. Sagsøgtes påstand om frifindelse med tilhørende anbringender er uden betydning, når den ikke er fremkommet under domsforhandlingen.

I UfR 1936.584 V mødte sagsøgte under forberedelsen og påstod (delvis) frifindelse. Sagsøgte udeblev fra domsforhandling i både byret og landsret. Ved byretten blev han (delvis) frifundet, da sagsøgeren ikke havde modbevist hans forklaring. Men landsretten tog sagsøgerens påstand til følge uden nogen vurdering af det under sagen fremkomne.

Dette udgangspunkt, som er bestemmende for de fleste sagers udfald, er modificeret på forskellige punkter.

Der ligger i henvisningen til udeblivelsesreglerne ved sagens start en første begrænsning. Er der ikke anført en tilstrækkelig søgsmålsgrund, afvises, jfr. UfR 1972.643 V, og anses kravet for forældet, tages sagsøgerens påstand ikke til følge, jfr. UfR 1957.861 Ø, der refereres nedenfor.

Denne prøvelsesret bygger på samme regler, hvad enten sagsøgtes udeblivelse indtræder under forberedelse eller under domsforhandling. Men rettens prøvelse har ofte et bedre grundlag under domsforhandlingen. Retten kan ganske vist ikke i almindelighed tage hensyn til, hvad der fremgår af den skriftlige forberedelse af sagen. Udeblivelsesreglen udtrykker netop en afstandtagen fra den skriftlige proces. Det skriftlige materiale kan dog ikke være uden betydning. Det kan danne grundlag for spørgsmålet til sagsøgeren om forhold, som retten ikke uden dette materiale ville være opmærksom på.

Er forberedelsen foregået mundtligt, må en tidligere stedfunden bevisførelse for samme ret kunne tages i betragtning af retten. Er sagsøgtes indsigelse tilstrækkeligt bevist gennem en sådan bevisførelse, kan sagsøgerens påstand ikke tages til følge, uanset at bevisførelsen ikke er sket under domsforhandlingen, jfr. UfR 1957.861 Ø.

UfR 1957.861 Ø: M lovede H ægteskab, men brød forholdet kort efter at H havde født barn, som M anerkendte faderskabet til. H led af en ryglidelse, der forværredes ved fødslen. H krævede erstatning af M. M mødte ikke under domsforhandlingen. H's principale krav i henhold til ægteskabslov 1922 § 2 blev ikke taget til følge, da sagen ikke var anlagt inden 1 år, § 4. H henviste subsidiært til »de almindelige erstatningsregler«, men heller ikke dette synspunkt fulgte retten, da det »ikke fremgik af det foreliggende, at sagsøgte har haft eller burde have haft kendskab til, at et svangerskab kunne have særlige helbredsmæssige følger for sagsøgerinden ...«

Hvor bevisbyrden for den pågældende indsigelse påhviler sagsøgte, og beviset ikke er ført inden domsforhandlingen, kan indsigelsen naturligvis ikke lægges til grund, men sagsøgerens påstand må tages til følge, jfr. UfR 1971.846 V.

Sagsøgtes undladelse af at give møde og føre bevis for indsigelsen må komme sagsøgte bevismæssigt til skade. At sagsøgeren i sådanne tilfælde kan nøjes med en ikke nærmere begrundet bestridelse af sagsøgtes indsigelse, selv om indsigelsen ikke klart er grundløs, jfr. Gomard s. 122, er for så vidt ikke udtryk for nogen særlig udeblivelsesvirkning.

Er der flere sagsøgte under en kumuleret sag, må der ved udeblivelse ved domsforhandlingen tages hensyn til de oplysninger, som fremkommer under sagen mod den medsagsøgte. Dette gælder, selv om den udeblevne ikke har givet møde under sagen overhovedet, såfremt udebliversagen er udsat på linje med den kumulerede sag. Jfr. nærmere nedenfor VI.8.

For at modificere de urimelige resultater, som en principfast anvendelse af mundtligheds- og koncentrationsprin-

cipper fører til, har man gjort gældende, at man i byrets-sager kan rykke domsforhandlingen frem, således at denne som regel anses for begyndt, så snart parterne i første retsmøde har nedlagt deres påstande, jfr. Munch-Petersen II s. 355–56. Dette forsøg på at begrænse virkningerne af udeblivelse ved domsforhandlingens begyndelse i byretssager er imidlertid ikke blevet godtaget i praksis, jfr. UfR 1936.584 V.

Før 1979-reformen angik udeblivelsesreglen generelt den, der »udebliver ved domsforhandlingen«, jfr. tidligere § 363, stk. 2, jfr. § 434. Dette talte for at lade udeblivelses-virkningen følge af udeblivelse på ethvert stadium, d.v.s. ikke blot udeblivelse ved domsforhandlingens begyndelse, men tillige efter at påstand og anbringender/indsigelser er gjort gældende og ved udsatte domsforhandlinger. Munch-Petersen II s. 221–22 fandt dog dette resultat urimeligt og ville lade det bero på rettens skøn, om den ville betragte den senere udeblivelse som lig med fuldstændig udeblivelse eller ikke. Et skøn er ikke en tilfredsstillende løsning af et sådant problem, og afgørende blev, om sagsøgte havde nedlagt påstand ved domsforhandlingens begyndelse, jfr. Hurwitz 1959 s. 201, Gomard s. 122. Denne retstilstand er blevet bekræftet i § 362, stk. 1, jfr. Betænkning 1973 s. 142 og 145.

Rækkevidden af udeblivelsesreglen kan begrænses ved, at retten træffer bestemmelse om opdeling af domsforhandlingen. Herom bestemmer § 362, 2. pkt.: Er domsforhandlingen i henhold til § 253, stk. 1, opdelt i flere afsnit, gælder bestemmelsen i 1. pkt. for hvert enkelt afsnit af domsforhandlingen.

Virkingen af § 362, 2. pkt. er, at afgørelsens rækkevidde afgrænses i overensstemmelse med emnet for den pågældende (del af) domsforhandlingen. I almindelighed afsiges sædvanlig udeblivelsesdom, blot begrænset til en del af sagsøgerens påstand. Angår domsforhandlingen kun et blandt flere krav (objektiv kumulation), opnås kun udeblivelsesdom for et ene krav, mens de øvrige skal gøres til genstand for

fortsat behandling. Angår domsforhandlingen en del af et krav (udstykning), begrænses dommen tilsvarende. I andre tilfælde er der en kvalitativ forskel sammenlignet med sædvanlige udeblivelsesdomme. Angår domsforhandlingen et blandt flere »spørgsmål«, § 253, kan afgørelsen kun tage stilling til dette, sml. tidligere § 286, stk. 3, og § 295. Udeblivelsen medfører, at sagsøgerens anbringende vedrørende det pågældende »spørgsmål« lægges til grund. Har man under en erstatningssag udskilt spørgsmålet om ansvarsgrundlag, medfører sagsøgtes udeblivelse, at sagsøgerens fremstilling vedrørende de erstatningsbetingende forhold skal lægges til grund. Denne fremstilling er underkastet den almindelige kontrol, herunder om det af sagsøgeren fremstillede faktum kan begrunde et erstatningskrav. Herefter fortsættes rettens behandling og bedømmelse af sagens øvrige spørgsmål, f.eks. erstatningsudmåling.

Også forberedelsen kan opdeles i henhold til § 253, stk. 1. Men man fandt ikke noget behov for en særlig udeblivelsesregel, svarende til § 362, 2. pkt. Betænkning 1973 s. 145 henviste herved til, at udeblivelsesreglen ved manglende svarskrift (udkast 1973 § 356, stk. 6, nu § 354, stk. 6) gælder for ethvert svarskrift, og udeblivelsesreglen (udkastet § 363, nu § 360) for ethvert retsmøde ved den ret, ved hvilken sagen er anlagt.

En afgrænsning af udeblivelsesvirkningen svarende til § 362, 2. pkt., er herefter ikke muligt. Dette må gælde selv om der forekommer at være et tilsvarende behov for afgrænsningen, anderledes Betænkning 1973 s. 145.

At udeblivelse fra domsforhandling medfører udeblivelsesdom, forudsætter at sagsøgte er behørigt indkaldt til retsmødet.

Sker forberedelse uden retsmøde, eller kan berømmelsen ikke ske i det sidste retsmøde, kan tidspunktet for domsforhandlingen aftales telefonisk. Herefter bekræftes den trufne aftale skriftligt, Betænkning 1973 s. 151-52, og berømmelsen kan i almindelighed betragtes som forkyndt, jfr. § 163,

stk. 2.

Underretning om tidspunktet for domsforhandlingen vol-der ingen problemer, når berammelsen er sket under et retsmøde, hvor begge parter er mødt, herunder eventuelt ved et særligt berammelsesmøde, § 356, stk. 2, 2. pkt. Er sagsøgte tilsagt, men ikke mødt, kan sagsøgeren begære udeblivelsesdom, jfr. § 354, stk. 3, og § 360, stk. 3, ved berammelsesmøde dog kun hvis denne virkning af udeblivelsen er angivet i indkaldelsen, § 360, stk. 4. Sagsøgeren kan i stedet begære domsforhandlingen berammet, f.eks. med henblik på imødegåelse af indsigelser fra retten eller sagsøgte. Denne berammelse kræver i almindelighed ikke forkyndelse, når det forudsættes, at sagsøgte er tilsagt til det retsmøde, hvor berammelsen finder sted. Dette følger af § 162, stk. 2, hvorefter en beslutning anses for forkyndt for personer, der har været lovligt tilsagt til retsmødet, men som er udeblevet.

Har sagsøgte således givet møde ved første retsmøde og er udeblevet fra det andet forberedende retsmøde, hvor eksempelvis et skriftligt bevis er fremlagt, kan den sagsøgte nok betragtes som tilsagt til dette og en berammelse under dette som for så vidt forkyndt, jfr. § 162, stk. 2, 1. pkt. Men retten bør dog give den udeblevne meddelelse om berammelsen, da berammelse af en domsforhandling i tilfælde, hvor sagsøgte tidligere er mødt og har protesteret, må antages at være af særlig interesse for sagsøgte, jfr. stk. 2, 2. pkt. En efter lovens ordlyd tilsyneladende anden situation foreligger, hvor der – som i UfR 1975.652 V – er afholdt en række forberedende retsmøder, hvor den pågældende part er udeblevet, idet der da ikke efter lovens formulering foreligger det samme grundlag for at betragte den udeblevne som tilsagt. Men nogen reel forskel er der jo ikke tale om. I begge situationer bør berammelsen forkyndes for eller meddeles sagsøgte, og retten kan nægte at afsige udeblivelsesdom, såfremt sådan særlig meddelelse ikke er søgt givet sagsøgte. Praktisk er det dog, at retten straks i det rets-

møde, hvor berammelsen sker, træffer bestemmelse om, at berammelsen skal forkyndes, f.eks. ved forkyndelse af udskrift af retsmødet. Dette var ikke sket i UfR 1975.652 V.

UfR 1975.652 V: Sagsøgte mødte personligt i første retsmøde og påstod frifindelse. Herefter foretoges sagen i en række ordinære retsmøder, hvorfra sagsøgte udeblev. I det seneste retsmøde berammedes domsforhandling. Da sagsøgte også udeblev fra denne, begærede sagsøgeren udeblivelsesdom, men byretten nægtede dette, »da sagsøgte ikke har været tilvarslet til domsforhandlingen eller til det retsmøde, hvori denne blev berammet«. Denne kendelse stadfæstedes under henvisning til, at berammelsen burde være meddelt sagsøgte af retten, jfr. § 162, stk. 2, 2. pkt. Efter 1979-reformen kan allerede den første udeblivelse begrunde dom.

Jfr. tillige sø- og handelsretsdom af 23. maj 1975 med kendelse af 15. april 1975 (F 209/1974): Sagsøgte var lovligt tilsagt til retsmøde, hvor berammelse af domsforhandling skete. Berammelsen betragtedes derfor som forkyndt, men det tilføjedes, at retten efter § 162, stk. 2, 2. pkt., havde forsøgt at give sagsøgte meddelelse. Sagsøgte blev dømt som udeblevet fra domsforhandlingen.

Om ældre praksis henvises til Kommenteret Retsplejelov 1965 s. 162 (ad § 166) og s. 418 (ad § 434).

Visse formalitetsindsigelser prækluderes. Er sagsøgte mødt ved forberedelsen uden at påstå afvisning, skal retten ikke i tilfælde af udeblivelse under domsforhandlingen tage værnetingssspørgsmålet op. Denne følge udspringer ikke af en (fiktiv) antagelse om en værnetingsaftale. Spørgsmålet kan derfor undtagelsesvis tages op, i hvert fald i byretssager, sml. Gomard s. 94 og s. 528. En forudsætning for at betragte spørgsmålet som prækluderet er, at eventuel vejledningspligt er overholdt. Også kontrollen med hensyn til stævningen kan ytre sig i forbindelse med en berammet sag, jfr. f.eks. UfR 1972.643 V, der afviste en sag på grund af manglende angivelse af spørgsmålsgrunden, nemlig ophævelse af et låneforhold i stævningen, men en sådan afgørelse vil være sjælden.

Udtræder sagsøgtes advokat umiddelbart før domsforhandlingen, kan den forkyndelsesmæssige identifikation af

part og advokat i § 161 ikke opretholdes.

Illustrerende er østre landsrets kendelse af 17. september 1976 (7. afd. a.s. 154/1976): Der blev på sagens første tægtedag den 26. september 1975 og de følgende 4 retsmøder givet møde for sagsøgte. I et retsmøde den 21. november 1975 oplyste sagsøgtens advokat, at han agtede at udtræde af sagen, der herefter på hans begæring blev udsat til den 28. november 1975, for at han kunne give sagsøgte meddelelse herom. Sagsøgte gav ikke møde under retsmødet den 28. november 1975, og sagen blev udsat til den 23. januar 1976 til bevisførelse og domsforhandling (se om dette udtryk ovenfor V.9.), med tilkendegivelse til retsbogen om, at sagsøgte i tilfælde af udeblivelse måtte påregne, at der blev givet dom efter sagsøgerens påstand. I retsmødet den 23. januar 1976, hvorunder sagsøgte ikke gav møde, blev sagen på sagsøgerens begæring udsat til den 13. februar 1976; i et retsmøde denne dag, hvor sagsøgte ikke gav møde, blev domsforhandling berammet til den 19. marts 1976. Sagsøgte gav ikke møde under retsmødet den 13. februar. Da der ikke var forkyndt udskrift for sagsøgte af det i retten den 13. februar passerede, fandt østre landsret ikke, at sagen burde være optaget til dom, og den afsagte udeblivelsesdom – som var påanket af sagsøgeren med henblik på dækning af udlagt stempel- og statsafgift – blev ophævet.

Sammenfattende forekommer det uhensigtsmæssigt, at reglerne om udeblivelse ved domsforhandling i hovedsagen består af en henvisning til tilsvarende regler for forberedelsen. En del af de ved forberedelsen aktuelle problemer foreligger ikke under domsforhandlingen. Spørgsmålet om sagsøgte er lovlig stævnet eller ej såvel som en række formalitetsspørgsmål er ikke længere relevante, når sagen er nået til domsforhandling, jfr. allerede Egmont Andersen i UfR 1918 B s. 184, Munch-Petersen II s. 221.

Henvisningen til forberedelsesreglerne tager heller ikke højde for det forhold, at der under forberedelsen er fremkommet påstand fra sagsøgte, anbringender fra begge parter og eventuelt bevisførelse, og at der derfor må opstå spørgsmål, i hvilket omfang dette processtof kan tages i betragtning ved siden af den af sagsøgeren nedlagte påstand.

Fastholdes mundtlighedsprincippet kategorisk, må et sådant hensyn til det under forberedelsen tilvejebragte processtof, som ikke reproduceres mundtligt under domsforhandlingen, afvises, jfr. således Munch-Petersen II s. 220. Dette må være en for bastant fastholden af et processuelt princip. Eller med Egmont Andersens ord: »Er mundtligheden et princip, er det også et princip, at man ikke forlanger af dommeren, at han skal afsige en materiel uretfærdig dom«, UfR 1918 B s. 185–86, sml. S. Grundtvig UfR 1920 B s. 36, se hertil Munch-Petersen UfR 1918 B s. 199–200, II s. 220–21. Det må således antages, at såvel den bevisførelse, som måtte have fundet sted under forberedelsen, som de af sagsøgte fremsførte indsigelser må kunne indgå i rettens bedømmelse af, om der er grundlag for at give sagsøgeren udeblivelsesdom. De hensyn der allerede ved retsplejelovens ikrafttræden talte for en sådan modifikation af mundtlighedsprincippet har fra et praktisk synspunkt fået øget vægt ved, at forberedelse ved byret er bortfaldet, således at det tidligere af sagsøgte fremlagte processtof som regel er blevet fremlagt for den (dem), der nu skal dømme i sagen.

10. SÆRLIGE UDEBLIVELSES-GRUNDE (UDSÆTTELSE)

Reglerne for sagsøgtes udeblivelse er i deres almindelige funktion præget af en temmelig fast automatik. Denne automatik kan ses i to – sammenhængende – henseender: 1) Afgrænsningen af den *processuelle situation*, hvor sagsøgte kan betragtes som »udeblevet« med mulighed for realitetsdom over sagsøgte, og 2) bestemmelsen af *udeblivelsesdommens indhold* følger kriterier, der er fastlagt legalt i en generel form. Udeblivessagens resultat kan forudses uden hensyn til konkrete omstændigheder. – Dette er ganske vist kun et udgangspunkt. Hvad angår dommens indhold, omtales afvigelserne fra udgangspunktet i det følgende kap. VI, navnlig

VI.1. I dette afsnit skal omtales de processuelle afvigelser fra det udgangspunkt, at sagsøgte udeblivelse fører til realitetsdom.

Indtil 1979-reformen gjaldt følgende særlige regler for mulig udsættelse:

- Sagsøger kunne begære sagen udsat, jfr. § 341, stk. 2. Udskrift af retsmødet skulle i så fald forkyndes for sagsøgte.
- Udsættelse kunne følge af lovligt forfald. Bestemmelsen herom i § 177, stk. 3, bemyndigede retten til at lade en sag udgå af retslisten og overføre den til en af de påfølgende retsdage, det vil sige omberamme eller eventuelt blot udsætte sagen, når der var grund til at antage, at sagen på grund af forhindringer for advokater eller parter ikke ville kunne forhandles på den oprindeligt fastsatte tid. Oplysninger i denne henseende kunne både mundtligt og skriftligt meddeles retten, såvel under retsmøder som uden for disse. Om en sådan udsættelse eller omberammelse skulle retten underrette »alle vedkommende«, § 277, stk. 4. Bestemmelsen sammenholdes i almindelighed med den tidligere § 373 om genoptagelse efter en utilregnelig udeblivelse, der belyses af en omfattende praksis.
- I landsretssager skulle sagsøgte fremlægge et svarskrift, og undladelse heraf medførte, at han betragtedes som udebleven, jfr. § 343, stk. 1. Men til denne bestemmelse knyttedes en modifikation i § 346, idet retten kunne bevilge den sagsøgte udsættelse til fremlæggelse af svarskrift m.v.

Udkast 1973 opretholdt en særregel svarende til den sidstnævnte vedrørende svarskriftet i § 356, stk. 6, sidste pkt., om frist til afhjælpning. Denne bestemmelse modsvarede udkastets § 349, stk. 2, om afhjælpning ved mangel af stævning, jfr. Betænkning 1973 s. 139. Udsættelsesreglerne blev –

sammen med en lang række andre specielle udsættelsesregler – samlet i § 345. For udeblivelsessagerne indførtes en hertil knyttet adgang til at undlade at lade udeblivelse få sædvanlig virkning, jfr. § 354, stk. 7, hvortil henvises i § 360, stk. 6, og § 362, jfr. § 386, stk. 5, om anke. Adgangen til genoptagelse er ikke betinget af, at udeblivelsen er utilregnelig, jfr. nedenfor kap. VII.2.

Efter 1979-reformen er også særreglen vedrørende svarskrift – men ikke den modsvarende særregel vedrørende stævning – udgået, således at udgangspunktet for en bedømmelse af mulighederne for retten til at foretage en mere lempelig behandling af den sagsøgte, som ikke lever op til de processuelle krav om fremmøde og hermed sidestillede forpligtelser, må bedømmes alene med udgangspunkt i § 354, stk. 7.

§ 354, stk. 7, stiller retten temmelig frit ved afgørelsen af, om partens udeblivelse skal medføre udeblivelsesdom. Retten »kan« undlade at tillægge udeblivelsen sædvanlig virkning. De hensyn der herved skal tages i betragtning er til dels vagt beskrevet, og de er ikke angivet udtømmende (»navnlig«). De hensyn, der navnlig tages hensyn til, er følgende:

- om udeblivelsen må antages at skyldes lovligt forfald,
- om der i øvrigt må antages at foreligge undskyldende omstændigheder, eller
- om modparten ønsker sagen udsat.

Hensynet til lovligt forfald dækker den tidligere omtalte regel i § 277 ind. Hvis det foreligger oplyst med tilstrækkelig sikkerhed, at sagsøgte har lovligt forfald, er retten beføjet til at nægte udeblivelsesdom. Den præcise afgrænsning af »forfald« er af mindre betydning, da også andre »undskyldende omstændigheder« er nævnt udtrykkeligt. Foruden hensynet til modpartens ønske fokuserer de udtrykkeligt nævnte hensyn på baggrunden for udeblivelsen. Dette kan dog ikke be-

grænse reglens anvendelsesområde.

At sagsøgeren ønsker sagen udsat, kan bero på forskellige forhold. Sagsøgeren kan være indforstået med, at sagen udsættes, alene fordi sagsøgeren finder det utilfredsstillende, at sagsøgte skulle blive dømt som udebleven. Sagsøgeren nærer ikke noget ønske om at ændre kravet, og kun det nye tidspunkt for retsmødet skal forkyndes for sagsøgte. Denne situation kan undtagelsesvis foreligge i forbindelse med udeblivelse fra første retsmøde, hvor sagsøgeren er bekendt med sagsøgtes stilling til sagen på forhånd, men forekommer navnlig ved udeblivelse fra senere retsmøder. En anden interesse i en sådan udsættelse foreligger, når sagsøgeren ønsker at ændre sin påstand eller at supplere sine anbringender i forhold til stævningen. En sådan ændring af processtoffet kan ikke lægges til grund af retten, medmindre ændringen er forkyndt for sagsøgte i forbindelse med indkaldelse til retsmøde. Sagsøgeren er i almindelighed berettiget til at ændre påstande og anbringender under forberedelsen, og retten kan ikke modsætte sig en sådan udvidelse af sagsøgerens krav. Men sagsøgtes udeblivelse kan naturligvis ikke få betydning for det udvidede krav, før forkyndelse om dette er sket. Reguleringen af denne situation i § 354, stk. 7, 3. pkt., er for så vidt kun en speciel anvendelse af den almindelige regel i § 354, stk. 3, 2. pkt., om at påstande og anbringender, som ikke er angivet i stævningen, ikke kan tages i betragtning til skade for sagsøgte.

Der kan være grund til at forvente, at § 354, stk. 7, vil blive tillagt et større anvendelsesområde end de tidligere regler. En mere systematisk opstilling af de hensyn som kan begrunde udsættelse, kan derfor være ønskelig.

(1) Hensynet til sagsøgtes personlige forhold (sygdom)

Hensynet til sagsøgte ytrer sig først og fremmest som et hensyn til lovligt forfald. En skriftlig henvendelse om sygdom må i almindelighed lægges til grund, selv om den ikke er dokumenteret. Retten kan eventuelt anmode sagsøgte om at

fremsende f.eks. lægeerklæring. Henvendelse om forhindringen kan ske så vel skriftligt som mundtligt, herunder telefonisk. Såfremt retten har mistanke om, at der foreligger forsøg på forhaling af sagen, kan udsættelse eventuelt betinges af, at forfaldsgrunden dokumenteres, f.eks. ved fremlæggelse af lægeerklæring.

Den af en lægeerklæring følgende dokumentationsværdi er undertiden begrænset. Efter omstændighederne kan lægeerklæringen da tilsidesættes, jfr. om appellants udeblivelse UfR 1978.573 V og 1979.647 V, hvor lægeerklæringerne alene var baseret på telefoniske oplysninger fra pågældende.

Oplysninger om fraværsgrunden behøver således ikke tilvejebringes i overensstemmelse med de formelle krav til oplysningers tilvejebringelse, som gælder for almindeligt bevismateriale. Sagsøgte kan således dokumentere sit forfald ved fremsendelse af et brev med dokumentation for fraværsgrunden. Eller disse oplysninger kan formidles fremlagt under retsmødet af en person, som ikke er berettiget til at give møde for sagsøgte. Det kan fremgå af forkyndelsespåtegningen eller være retten bekendt på anden måde, at sagsøgte afsoner en fængselsstraf, og en udeblivelsesdom må da forudsætte, at retten kan lægge til grund, at frihedsberøvelsen er ophørt, eller at sagsøgte har haft adgang til at møde, smh. kriminalforsorgens cirkulære af 10. juni 1976 § 31, stk. 1, 3), om udgang med henblik på møde i retten.

Oplysninger om det lovlige forfald må som regel fremkomme inden eller senest under retsmødet. Fremkommer meddelelsen først efter optagelsen, er det dog ikke udelukket at genoptage forberedelsen, sml. om genoptagelse UfR 1975.964 H.

En nærmere præcisering af forfaldsgrunden er af betydning. Det er ikke altid tilstrækkeligt, at parten selv er forhindret i at give møde, men forhindringen må tillige kunne gælde som en forklaring af, at parten ikke har givet en mødeberettiget fuldmagt til at møde for sig. Er det en be-

fuldmægtiget, som er blevet forhindret i at møde, må den manglende mulighed for at give en anden person fuldmagt oplyses.

Jfr. herved østre landsrets kendelse af 19. december 1974 (11. afd. 480/1974): I første retsmøde oplyste et ikke-mødeberettiget bud for sagsøgte, at denne var forhindret i at møde, og fremlagde et brev, i hvilket sagsøgte blandt andet oplyste at være invalid. Østre landsret fandt ikke grundlag for omberømmelse af sagen til fornyet foretagelse, men fandt at betingelserne for afsigelse af udeblivelsesdom var til stede.

Oplysning om forfaldsgrunden kan overbringes af et ikke-mødeberettiget bud, men sagsøgtes oplysning må dække en reel forfaldsgrund.

Den ordinære retsdag afholdes inden for almindelig arbejdstid, og det er klart, at denne tidsmæssige placering af den ordinære ret afskærer mange sagsøgte fra selv at give møde. For mange er den reelle mulighed for at undgå en udeblivelsesdom derfor at overlade det til en anden at give møde for sig. § 260, stk. 2, muliggør, at blandt andet ægtefælle eller personer, der hører til samme husstand som parten, kan møde for denne. Men hovedreglen er dog, at »advokater er eneberettiget til at møde i retten som fuldmægtige for parterne«. Dette advokatmonopol indebærer derfor, at den praktiske mulighed for at undgå udeblivelsesdom er tilnærmelsesvis identisk med muligheden for at opnå advokatbistand.

De problemer, der er forbundet med at etablere en tilfredsstillende retshjælp, skal ikke løses ved en udvidelse af forfaldsbegrebet. Men det ville dog ikke være urimeligt, om man ved afgrænsningen af, hvornår lovligt forfald antoges at foreligge, tog hensyn til de praktiske vanskeligheder, som er forbundet med fremmøde. Det er under alle omstændigheder relativt få sager, hvor retten overhovedet modtager en reaktion fra sagsøgtes side, og en mere lempelig anvendelse af begrebet forfald i sådanne sager vil næppe medføre

nogen væsentlig belastning. Har retten således inden den ordinære retsdag modtaget et brev fra sagsøgte, der erklærer at være ude af stand til at møde på grund af sygdom m.v., forekommer en udsættelse med fornyet indkaldelse og opfordring til at søge advokatbistand, at være en mere rimelig reaktion end blot at lade dommen falde.

Denne liberale indstilling understøttes af den supplerende henvisning til, om der iøvrigt foreligger »undskyldende omstændigheder«. Den ældre praksis vedrørende »utilregnelig« udeblivelse kan ikke være afgørende, jfr. om denne Gomard s. 126–27, Kommenteret Retsplejelov 1965 s. 373–74.

(2) Trafikale forhold

Hensyn kan tages til særlige trafikale forhindringer for rettidigt fremmøde. Jfr. herved den ovenfor i IV.9. refererede vestre landsrets dom af 14. april 1980.

At advokater hyppigt kommer for sent til retsmøder i vestre landsret, fremgår af præsidentens påmindelse i Adv. 1979 s. 371:

Retten og sagens øvrige implicerede har sædvanligvis stillet sig villigt med hensyn til udsættelse af domsforhandlingen i de én til to timer det normalt varer, inden en advokat, der på grund af tåge ikke kan lande i Karup, når frem til Viborg. Præsidenten henstiller, at man tager vejrforholdene og årstiden med i betragtning, når man vælger rejsemåde og tidspunkt for færdens til Viborg.

Sml. om begge parters udeblivelse UfR 1982.380 H (snevejr omkring Viborg).

(3) Sagsøgtes advokat

Har sagsøgte ikke advokat, er der ikke i almindelighed adgang til at udsætte sagen, under hensyn til at sagsøgte bør søge kontakt med en advokat. Udsættelse med henblik på juridisk bistand forudsætter, at sagsøgte giver møde, jfr. UfR 1974.66 H om manglende svarskrift.

Der foreligger en ganske omfattende praksis til belysning

af, hvorvidt udeblivelse, der beror på fejl hos sagsøgtes advokat, kan begrunde genoptagelse, jfr. f.eks. UFR 1980. 187 V, sml. Gomard s. 127. Særlige problemer er knyttet til den situation, at sagsøgtes advokat er udtrådt af sagen.

Østre landsrets kendelse af 27. maj 1981 (5 113/1981): Ved første retsmøde mødte sagsøgtes advokat for begge parter og nedlagde for sagsøgte påstand om frifindelse. I et senere forberedende retsmøde, hvor begge advokater mødte, blev sagen berammet til domsforhandling. Ved domsforhandlingen mødte imidlertid sagsøgeren og dennes advokat samt sagsøgtes advokat, der oplyste, at han havde underrettet sin klient om tidspunktet for domstolsforhandlingen og havde anmodet ham om at give møde. Sagsøgte var imidlertid ikke mødt, og sagsøgtes advokat erklærede derefter, at han udtrådte af sagen. Retten nægtede at imødekomme sagsøgerens begæring om udeblivelsesdom. Byretten henviste til, at sagsøgte ikke på forhånd var blevet gjort bekendt med, at hans advokat i tilfælde af hans udeblivelse fra domsforhandlingen ville udtræde af sagen. Da sagsøgte således ikke med sikkerhed havde været klar over, at han under denne forudsætning ville blive dømt som udebleven, var betingelserne i § 362 ikke til stede. Yderligere bemærkedes, at retten under behandlingen af en anden sag mod sagsøgte havde modtaget en lægeerklæring, hvor sagsøgte blev sygemeldt fra datoen for domsforhandlingen. Landsretten tilsluttede sig resultatet: Af de i kendelsen anførte grunde fandtes der i medfør af retsplejelovens § 354, stk. 7, jfr. § 360 stk. 6, ikke at burde tillægges indkæredes udeblivelse fra domsforhandlingen virkning efter retsplejelovens § 362. Kendelsen forudsætter altså, at sagsøgte må betragtes som tilsagt til domsforhandlingen, jfr. herved retsplejelovens § 161. Det kan formentlig lægges til grund, at byrettens bemærkning om den foreliggende lægeerklæring har været af underordnet betydning for resultatet.

Har sagsøgte haft advokat, som ved påtegning på en fremsendt stævning har frafaldet kald og varsel, må der ske fornyet forkyndelse af stævningen, såfremt advokaten udtræder af sagen inden første retsmøde, jfr. herved østre landsrets dom af 5. december 1967 (II a.s. 252/1967), hvor sagsøgtes advokat i en boligretssag om ophævelse af et lejemål havde frafaldet kald og varsel, men derefter var udtrådt før

første retsmøde, og hvor der i retsmødet mødte en bekendt af sagsøgte, sml. om dommen nedenfor i kap. VI.5.

Han sagsøgte ikke i rimelig tid inden retsmødet modtaget underretning om advokatens udtræden og det berammede retsmøde, er udeblivelsen undskyldelig, trods den formelle identifikation mellem advokat og klient i § 162.

I praksis før 1979-reformen synes man undertiden at have forudsat, at der efter advokatens udtræden skete forkyndelse af tilsigelse af parten, jfr. østre landsrets kendelse af 17. september 1976 (7. afd. a.s. 154/1976). Se i øvrigt om advokatudtræden UfR 1913.289 H, 1970.384 V, 1979.701 Ø (sagsøgers advokat), og 1978.573 V (appellantens advokat).

Bortses fra sådanne udtrædelsesspørgsmål, hører det til sjældenhederne, at den ene advokat påberåber sig udeblivelsesvirkningerne i forhold til en modpart, der er repræsenteret af en advokat. Ofte vil den mødende advokat tillige give møde for den fraværende, jfr. herom Spleth i Jur. 1966 s. 168, og Gomard s. 118. Dette sker uanset det er klart for enhver, at et sådant bemyndigelsesforhold reelt ikke foreligger. Men det er ikke i almindelighed i strid med »god advokatskik« at påberåbe sig udeblivelsesreglerne, ej heller når modparten er repræsenteret af en advokat, der ikke giver møde, sml. A. H. Pedersen: Indledning til advokatgerningen II, 1963, s. 128, der omtaler men undlader at tage stilling til spørgsmålet.

(4) Sagsøgtes kendskab til sagen/retsmødet

De ovenfor omtalte problemer vedrørende kontakten mellem sagsøgte og dennes advokat kan gives en mere generel form. Undertiden kan der opstå usikkerhed omkring forkyndelsens gennemførelse. Dette medfører undertiden, at forkyndelse må betragtes som ikke sket, og udeblivelsesdom kan naturligvis ikke afsiges. Er forkyndelse sket korrekt, men er stævningen bevisligt ikke nået frem til sagsøgte eller foreligger der andre særlige omstændigheder, kan dette tale

for en udsættelse, sml. om utilregnelig udeblivelse som grundlag for genoptagelse UfR 1921.65 Ø og 1956.171 Ø, anderledes UfR 1952.1015 H.

Sker forkyndelse gennem Statstidende, er der god grund til at antage, at sagsøgte ikke kender søgsmålet, i hvert fald ikke i kraft af forkyndelsen. Denne konstatering kan imidlertid ikke begrunde, at udeblivelsen i almindelighed nægtes på grundlag af en sådan forkyndelse. Forkyndelseskanalens generelle karakter kan tillægges relevans, såfremt genoptagelse (undtagelsesvis) begæres, jfr. østre landsrets kendelse af 18. december 1980, refereret nedenfor VII.2.

Er forkyndelse ikke sket, kan udsættelse i almindelighed bevilges, jfr. § 345. En sådan udsættelse har imidlertid en anden karakter, idet den ikke afværger en dom. I UfR 1975.514 H imødekom retten sagsøgerens begæring om udsættelse med henblik på forkyndelse af stævningen, idet det bemærkedes, at der ikke ved de af sagsøgeren begåede fejl var sket en ekstraordinær forhaling af sagen.

(5) Udeblivelsesdom utilfredsstillende

I en del af de ovenfor omtalte eksempler forelå udeblivelse (eller hermed sidestillet mangel), som vel ikke er processuel uvæsentlig, men hvor anvendelsen af udeblivelsesvirkning ikke vil være hensigtsmæssig. Dette vil ofte vise sig ved, at sagsøger fremsætter begæring om udsættelse. Opnåelse af en udeblivelsesdom har ikke noget formål, hvis sagsøgte straks efter vil begære sagen genoptaget. Også fra sagsøgers synspunkt kan det være mere hensigtsmæssigt, at sagen udsættes, eller at der gives en frist til aflevering af svarskrift m.v., jfr. herved også Betænkning 1973 s. 140 om sagsøgers udeblivelse, hvor det nævnes, at sagsøgte kan have interesse i at få en realitetsafgørelse og derfor ikke ønsker udeblivelsesdom (afvisning). Rettens bedømmelse af partens interesse i udeblivelsesdom følger vel i almindelighed partens begæring, men er hverken positivt eller negativt bundet til denne.

(6) Stævning m.v. utilfredsstillende

Sagsøgeren kan være interesseret i at foretage en ændring af den nedlagte påstand eller af de anførte anbringender. Sagsøgtets udeblivelse hindrer ikke en sådan ændring. Men ændringen nødvendiggør udsættelse med henblik på forkyndelse af den ændrede påstand m.v., jfr. herved § 354, stk. 7, 3. pkt.

En udsættelse kan være en nødvendighed som følge af, at sagsøgeren ønsker at ændre grundlaget for sagens bedømmelse. Er stævningen ikke korrekt eller mangler de nødvendige bilag, er alternativet en afvisning. Udsættelsen må suppleres af en forkyndelse om det under retsmødet passerede.

Er stævningen korrekt, ligesom forkyndelsen er rettidig, foreligger normalt det tilstrækkelige grundlag for en dom. Men på foranledning af retten kan der stilles spørgsmål, f.eks. vedrørende forældelse eller renteaftale, og besvarelse af sådanne spørgsmål vil indgå i rettens bedømmelse af sagen. I praksis er det undertiden antaget at sådanne oplysninger tilvejebragt på rettens foranledning ikke nødvendiggør en udsættelse med forkyndelse af udskrift for sagsøgte. Standpunktet er formentlig begrundet i, at stævningen forudsættes at indeholde et tilstrækkeligt grundlag for en domfældelse, og den omstændighed, at retten stiller spørgsmål f.eks. om afbrydelse af en forældelsesfrist, som besvares bekræftende, kan ikke kræve en forelæggelse for sagsøgte.

Som et led i beskrivelsen af sagsøgtets forventninger i forbindelse med forkyndelsen af en stævning antages, at sagsøgte ikke blot forventer at blive domfældt i overensstemmelse med den nedlagte påstand, men forventer at domfældelsen sker i overensstemmelse med gældende ret på grundlag af sagsfremstillingen. Er fordringen forældet ifølge sagsfremstillingen, forventer sagsøgte således at blive frifundet. Sagsøgte har derfor ikke anledning til at give møde i retten for der at imødegå et supplerende anbringende fra sagsøgerens side om, at forældelse er afbrudt. En sådan anledning har sagsøgte kun, såfremt anbringendet om afbrudt foræl-

delse gøres ham bekendt enten ved at være anført i stævningen – i hvilket tilfælde der ikke opstår spørgsmål om forkyndelse med nyt retsmøde (eller ny frist for svar) – eller, hvor det supplerende anbringende gøres gældende ved første retsmøde. Hvis sagsøgerens supplerende oplysninger medfører et andet (for sagsøgte mindre gunstigt) resultat end stævningens sagsfremstilling alene, forekommer de supplerende oplysninger at måtte forelægges for sagsøgte, før sagen optages.

Klart nødvendigt er en sådan supplerende forkyndelse, såfremt sagsøgeren ønsker at udvide sin påstand eller ændre sine anbringender i forhold til stævningen, jfr. § 354, stk. 3, 2. pkt., smh. med § 354, stk. 7, sidste pkt.

(7) Fremmøde reelt unødvendigt

Udeblivelsesvirkningen er ikke blot knyttet til fravær fra retsmøder, hvor parternes tilstedeværelse er en processuel nødvendighed eller i hvert fald ønskelig, men er udstrakt til retsmøder, hvor fremmøde er uden reel funktion. Mange retsmøder er rene praktiske ekspeditioner, hvor begge parter tilstedeværelse er unødvendig. Denne konstatering var baggrunden for retsplejerådets ønske om at omlægge forberedelsen. Synspunktet er derfor ikke blot relevant i forhold til de retsmøder vedrørende bevisførelse, der efter forberedelsen afholdes forud for en domsforhandling, jfr. Betænkning 1973 s. 140, jfr. s. 141, men også vedrørende flere andre retsmøder under forberedelsen. At udeblivelse fra en bevisførelse fra den ene ret (subsidiær afhøring) skal have en lempeligere virkning end udeblivelse fra en anden ret (domsretten) er uden saglig begrundelse. Retsplejerådet har da heller ikke anden kommentar til denne disharmoni end en henvisning til bestemmelsen i § 354, stk. 7.

Betragtningen kan for det første anvendes hvor fremmødet er uden noget formål, f.eks. retsmøde under afventning af syn og skøn, hvor det er klart, at sagsøgte følger sagen, og hvor retten blot kan fastsætte en ny frist. Betragtningen kan

– som ved bevisførelse – yderligere anvendes, hvor fremmødet er ønskeligt for retten, men tillige opportunt for parten selv, og hvor udeblivelsens processuelle skadevirkning giver et tilstrækkeligt incitament til fremmøde.

Et vanskeligere spørgsmål er, i hvilket omfang bestemmelsen i § 354, stk. 7, kan anvendes til afværgelse af udeblivelsesdomme, som ud fra rettens bedømmelse af sagens realitet forekommer urigtige eller i hvert fald uheldige. Spørgsmålet berøres i Betænkning 1973 s. 140, hvor det omtales, at hvis kun nogle ud af flere sagsøgte udebliver kan den eller de udeblevne sag udsættes. Ønsket om en sådan udsættelse beror naturligvis på, at en realitetsdom over den udeblevne ved sagens start må følge de almindelige udeblivelsesregler, og der vil derfor bestå en risiko for, at dette resultat ikke stemmer med, hvad der vil blive resultatet for de øvrige sagsøgte. Der er grund til at overveje, om denne betragtning ikke bør udstrækkes, således at den ikke blot gælder kumulerede sager, men tillige andre »parallelle sager«, hvis realitet er sammenlignelig, og hvor en samlet behandling derfor kunne være ønskelig. I sådanne tilfælde har retten ikke nogen almindelig adgang til at anvende sine erfaringer i den ene sag som bevismæssigt grundlag for bedømmelsen af den anden sag, men dette udgangspunkt kunne vel fraviges, når sagsøgeren er den samme i flere sager, og sagernes realitet er ensartet. En udsættelse af udeblivelsessagerne vil i så fald ikke være uden formål.

En anden reaktionsmulighed er afvisning eller frifindelse efter de almindelige bestemmelser om realitetsbehandling, nedenfor kap. VI.1. Denne reaktion må navnlig overvejes, hvor udsættelse ikke vil medføre forøgelse af processtoffet.

De særlige udeblivelsesgrunde, som er omtalt, fører i almindelighed til *udsættelse*. Udsættelsen følger ikke direkte af de grundlæggende regler i § 354, stk. 7, 1. og 2. pkt., jfr. § 360, stk. 6, men af § 345, hvorefter retten kan udsætte behandlingen af en sag, når dette findes hensigtsmæssigt og er

forudsat i § 354, stk. 7, 3. pkt.

De ovenfor omtalte udeblivelsesgrunde fungerer som udsættelsesgrunde, der er særligt relevante for udeblivessager. Også udsættelsesgrunde, der kendes fra mødesager, kan forekomme i udeblivessager. Den i § 345 fremhævede udsættelsesgrund, at retten ønsker at afvente en administrativ eller retlig afgørelse, der vil kunne få indflydelse på sagens udfald, illustreres af UfR 1973.61 H, hvor en sag vedrørende et regreskrav udsattes under hensyn til, at hovedkravet var under behandling ved højesteret. Hvor den ved anden myndighed verserende sag ikke direkte angår det krav, som er indeholdt i udeblivessagens påstand, men kan tænkes at tilvejebringe oplysninger eller belyse visse andre retlige synspunkter, må det naturligvis forudsættes, at disse oplysninger eller synspunktet kan tages i betragtning af retten trods sagsøgtes udeblivelse.

§ 354, stk. 7, er, som nævnt, formuleret som en skønsmæssig beføjelse til at fravige den sædvanlige udeblivelsesvirkning. Denne formulering kan give det indtryk, at rettens fravigelse fra den sædvanlige udeblivelsesvirkning ikke er pligtmæssig, idet den beror på en konkret bedømmelse, der er hævet over kritik. Hertil kan anføres generelt, at domstolens skønsmæssige beføjelser naturligvis må udøves sagligt og ikke vilkårligt. Dette synspunkt har vel ikke præcise implikationer, men fjerner dog afgørelsens karakter af judiciel nådesakt. Det er ikke legitimt, om der udvikler sig systematiske forskelle mellem de enkelte retter.

Om udeladelse af udeblivelsesdom kan være pligtmæssig kan for visse fraværsgrunde bero på en overvejelse af den legislative baggrund for, at udeblivelse overhovedet kan fungere som et tilstrækkeligt domsgrundlag i forhold til sagsøgte. At udeblivelsen kan spille denne rolle, hænger – med forskellige formuleringer – sammen med, at sagsøgtes udeblivelse kan tolkes som et standpunkt til sagsøgerens oplæg. Denne sammenhæng mellem udeblivelsen og sagsøgtes holdning til kravet er imidlertid ikke til stede, når sagsøgte er

forhindret i at give møde af en grund, som retten vil betegne som lovligt forfald. Kan udeblivelsesvirkningen strækkes til sådanne tilfælde, hvor de nødvendige forudsætninger for at tolke udeblivelsen som en vedgåelse ikke er til stede? Et tilsvarende spørgsmål kan rejses, når sagsøgte ikke har fået kendskab til stævningen trods formelt korrekt forkyndelse, og hvor dette ikke kan bebrejdes sagsøgte. Besvarelsen af disse spørgsmål vanskeliggøres af, at sagsøgte sjældent (aldrig?) er absolut forhindret i at varetage sine interesser, og at bedømmelsen af om forudsætningerne for at betragte udeblivelsen som vedgåelse derfor tildels må bero på normative antagelser om, hvad man (retten) med rimelighed kan forlange af sagsøgte.

Hvad enten udsættelse sker som alternativ til udeblivelsesdom, eller udsættelse sker som led i sagsbehandlingen, kan beslutning om udsættelse påkæres efter den almindelige regel i § 389. (Anderledes tidligere, jfr. § 290, stk. 3, herom Betænkning 1973 s. 128–29). Fremsætter sagsøgeren begæring om udsættelse, men nægtes den, kan nægtelsen påkæres. Fremmes sagen på sædvanlig måde til udeblivelsesdom, foreligger ikke nogen beslutning, som kan udgøre genstand for kæremål fra sagsøgte. Sagsøgte er henvist til at begære genoptagelse, § 367, eller eventuelt anke under påberåbelse af sagsbehandlingsfejl, § 369, stk. 4, herom nedenfor kap. VII. 2. og 3.

§ 354, stk. 7, regulerer anvendelsen af den virkning af partens udeblivelse (og hermed sidestillede forhold), som følger af »denne paragraf«, d.v.s. dom i overensstemmelse med sagsøgerens fremstilling (og afvisning ved sagsøgerens udeblivelse). Bestemmelsen angår ikke den »processuelle skadevirkning«, som i øvrigt kan følge af udeblivelse. § 360, stk. 6, der udstrækker reglen til senere forberedende møder ved domsretten, omfatter dog tillige de i § 360, stk. 5, omtalte møder om ændring af påstand eller anbringender. Om § 386, stk. 5, se nedenfor kap. VII.4.

Sagsøgte skal underrettes om udsættelsen, § 345, 2. pkt.

Hvor sagsøgeren ændrer påstand eller anbringender, fremgår det af § 360, stk. 3, 3. pkt., at ændringen kun kan lægges til grund for en udeblivelsesdom, hvis ændringen er forkyndt for sagsøgte. Forkyndelsen må tillige omfatte tidspunkt for retsmødet. Også i andre tilfælde bør underretning om udsættelse ske ved forkyndelse, såfremt eventuel udeblivelse fra det følgende retsmøde skal kunne danne grundlag for udeblivelsesdom.

11. DOMMENS FORM OG AFSIGELSE

Det store tal af udeblivelsesdomme beror på sagsøgtes udeblivelse ved første retsmøde. Sagen optages i disse tilfælde til dom ved det første retsmøde, og tidspunktet for domsafsigelsen meddeles ved optagelsen. Under disse betingelser er tilsigelse til domsafsigelse unødvendig, jfr. § 219, stk. 3, og Retsrådet i UfR 1920 B s. 90.

Tidligere forekom det undertiden, at sagsøgte undlod at møde ved en række forberedende retsmøder, efter at sagsøgte ved første retsmøde havde nedlagt sin påstand. Udeblivelsen fra de senere forberedende retsmøder kunne ikke medføre, at sagen optoges til udeblivelsesdom, men der måtte ske berømmelse af domsforhandling. Det var ikke afklaret, hvorvidt sagsøgte i sådanne tilfælde skulle tilvarsles til domsforhandling eller til retsmødet, hvori domsforhandlingen blev berammet.

Retsrådet havde i UfR 1922 B s. 102 tilkendegivet, at sagsøgte ikke havde et krav på en sådan orientering, men i UfR 1975.652 V fandtes det berettiget, at en byret havde nægtet at afsige udeblivelsesdom, da sagsøgte ikke havde været tilvarslet til domsforhandling eller til det retsmøde, hvori domsforhandlingen blev berammet. Til støtte for en sådan meddelelsespligt kunne henvises til retsplejelovens § 162, stk. 2, 2. pkt.

De to tilsyneladende modstridende standpunkter kan dog for-

enes, såfremt man på den ene side betoner, at sagsøgte ikke havde noget ubetinget krav på en sådan meddelelse, men at på den anden side en dommer, der fandt en sådan meddelelse nødvendig, havde adgang til at nægte at afsige udeblivelsesdom uden meddelelsen.

Med de ændrede regler om udeblivelse fra forberedende retsmøder er problemet reduceret. Det er ikke nødvendigt at afholde domsforhandling, idet udeblivelsen fra det forberedende retsmøde i sig selv kan udløse udeblivelsesdom, jfr. § 360, stk. 3.

En sag kan kun optages til dom i tilfælde af sagsøgtes udeblivelse, når sagsøgte er tilsagt til det pågældende retsmøde – hvad enten retsmødet er forberedende eller domsforhandling. Det nærmere indhold af dette krav er beskrevet ovenfor i afsnit V.5 med henblik på første retsmøde. Ved senere retsmøder har det betydning, at det senere retsmøde anses for forkyndt ikke blot for den, der var til stede, da retsmødet blev berammet, jfr. § 162, stk. 1, men tillige for den, der har været lovligt tilsagt til retsmødet men som er udeblevet, jfr. § 162, stk. 2, 1. pkt. Retten kan dog hjælpe den, der udeblev fra det tidligere retsmøde ved at meddele den udeblevne tidspunktet for det retsmøde, hvor sagen (i tilfælde af fornyet fravær) forventes optaget, jfr. § 162, stk. 2, 2. pkt., og under særlige omstændigheder kan undladelse af en sådan meddelelse begrunde, at udeblivelsesdom kan nægtes, jfr. UfR 1975.652 V. Med den i 1979 indførte § 354, stk. 7, har et sådant hensyn til konkrete undskyldningsgrunde fået et klarere grundlag.

Med 1979-reformen indførtes to forenklinger med hensyn til domsafsigelse. Dels indførtes den forenkling af formen, at dom i visse tilfælde kan udfærdiges ved påtegning på stævningen, dels forenkledes domsafsigelsen, idet visse af dommene ikke skal afsiges i offentligt retsmøde og oplæses.

Med hensyn til *domsformen* fremgår det af § 354, stk. 5, at dom efter § 354, stk. 3 og stk. 4, kan udfærdiges ved påtegning på stævningen. Reglen omfatter altså tilfælde, hvor sagsøgte i sager, der forberedes med retsmøde, udebliver eller

ikke fremlægger svarskrift m.v. Reglen gælder endvidere for domme afsagt på grund af sagsøgtes udeblivelse under den senere forberedelse, jfr. § 360, stk. 3, 2. pkt., såvel som i sager, hvor forberedelsen sker uden retsmøder, jfr. § 354, stk. 6. Påtegningen kan altså anvendes i alle sager.

Forenklingen hænger sammen med autorisationsordningen, og dennes gradvise fjernelse fra lovudkastene har givet en lidt broget forhistorie. Af udkast 1973 § 353, stk. 1, 2. pkt., fulgte udtrykkeligt, at domme i sager omfattet af autorisationsordningen kunne udfærdiges ved en påtegning på stævningen. Denne regel overførtes ved § 356, stk. 6, til sager, der forberedtes uden retsmøde, men synes efter § 358, jfr. § 363, stk. 2, ikke anvendelig i sager, der forberedtes med retsmøde. I justitsministeriets forslag 1978 var forenkling af domsformen efter § 354, stk. 3, 2. pkt., begrænset til udeblivelsesdom i anledning af manglende svarskrift, uanset om sagen forberedtes med eller uden retsmøde, jfr. § 354, stk. 1 og stk. 2. Udeblivelsesdom i anledning af sagsøgtes manglende tilstedeværelse i sager forberedt med retsmøde, jfr. § 360, stk. 2, indeholdt ingen afvigelse med hensyn til domsform. Og med retsplejerådets udkast til ændret affattelse af § 354 og 360 (25. april 1979) indføjes bestemmelsen om påtegning på stævning kun i § 354, stk. 5, jfr. stk. 6, altså i sager med retsmøder.

Nærmere regler om udeblivelsesdomme ved påtegning på stævning fremgår af justitsministeriets cirkulære 219 af 7. december 1979 og bekendtgørelse 505 af 14. december 1979, jfr. § 348, stk. 3, 2. pkt. Ved indlevering af stævningen skal medfølge 3 genparter af stævningen. Domspåtegning påføres ved stempel på den originalstævning, der arkiveres, og på den ene genpart, der indsættes i dombogen.

Cirkulæret angiver i et bilag den standardtekst, som »af retterne vil kunne påstemples«: »Da sagsøgte skønt lovligt stævnet er udeblevet under sagen, gives der dom efter sagsøgerens påstand med renter og sagsomkostninger som nedenfor anført ...«. Den anvendte formulering bygger dels på den tidligere § 341 (»lovligt stævnet«), dels på udkastet 1973 § 353 (»dom i overensstemmelse med sagsøgerens påstand«), mens den gældende lovs udeblivelsesregel er trådt i

baggrunden.

Som en indrømmelse til den judicielle uafhængighed er det anført i cirkulæret pkt. II, at »embederne efter den 1. januar 1980 fortsat vil kunne udfærdige udeblivelsesdomme som hidtil, såfremt man ikke ønsker at anvende domspåtegning«.

Med hensyn til *formen for domsafsigelse* fremgår af § 29, stk. 6, at domme afsiges i et offentligt møde, og af § 219, stk. 2, at domsafsigelsen foregår ved, at domsslutningen oplæses i et retsmøde. I praksis følges disse regler kun i meget begrænset omfang, og for udeblivessager ville en efterlevelse af reglerne tage form af et systematisk tidsspilde. I almindelighed fremlægges afsagte domme, eller de er i hvert fald på afsigelsesdagen tilgængelige for interesserede.

Ved forberedelsen af 1979-reformen var opmærksomheden også på dette punkt rettet mod autorisationsordningen. I udkastet 1973 § 353, stk. 1, 3. pkt., var § 29, stk. 6, og § 219, stk. 2 og 3, foreslået fraveget ved domme, der blev afsagt under autorisationsordningen. Reglen var i kraft af en henvisning i § 356 overført til også at gælde i sager, der (i øvrigt) behandles uden retsmøde.

Adgangen til at fravige § 29, stk. 6, om afsigelse af dom i offentlig retsmøde og § 219, stk. 2, om oplæsning af domsslutning var begrundet med, at opretholdelse af disse almindelige regler vil forringe den kontortekniske fordel, at der kan afsiges dom i sagen samme dag, som fristen for fremsættelse af indsigelse udløber.

»Nogen betænkelighed ved at fravige reglerne, når autorisationsordningen anvendes, synes der ikke at være, idet retten ikke her træffer afgørelse i tvist, men alene konstaterer, at sagsøgte ikke har fremsat indsigelse eller modkrav inden den fastsatte frist«, Betænkning 1973 s. 142.

Efter opgivelsen af autorisationsordningen blev afvigelsen fra § 29, stk. 6, og § 219, stk. 2, begrænset til sager, der behandles uden retsmøde, jfr. § 354, stk. 6, 3. pkt. Men be-

tænkningens betragtning er ikke rammende for den sags-type, som reglen nu gælder for. På den anden side er de gældende hovedregler i § 29 og § 219, stk. 2, utilfredsstillende.

Om *tilsigelse til domsafsigelse og domsforkyndelse* bestemmer § 219, stk. 3:

»Dersom det ikke ved optagelsen af en borgerlig sag tilkendegives, når dommen eller kendelsen vil blive afsagt, skal parterne ... tilsiges til at høre den afsagt. Er den pågældende ikke således sat i kundskab om afsigelsestiden, regnes for hans vedkommende de ellers fra afsigelsen løbende processuelle frister først fra dommens eller kendelsens forkyndelse for ham.«

§ 219, stk. 3, 1. pkt., blev foreslået fraveget, idet det fandtes overflødigt på ny at meddele parterne, at dom ville blive afsagt umiddelbart efter udløbet af den i udkastet § 351 fastsatte frist for indsigelser, Betænkning 1973 s. 142-43, der tilføjede, at »i den vejledning, som efter forslaget § 350, 2. pkt., skal udleveres sagsøgte, skal der på tydelig måde gives oplysning herom«.

At man med § 354, stk. 6, 3. pkt., har ophævet krav om tilsigelse til domsafsigelse, uden i stedet at kræve anden meddelelse vedrørende afsigelse eller forkyndelse af dom, kan lige så lidt som afvigelse med hensyn til domsform og offentlighed begrundes i betragtninger, der tog sigte på autorisationsordningen, jfr. Kommenteret Retsplejelov 1982 s. 407-08.

Undtagelsen fra § 219, stk. 3, er således ikke godt begrundet. Væsentligere er det, hvordan man skal forstå hovedreglen, der gælder sager med retsmøde.

§ 219, stk. 3, 1. pkt., om tilsigelse til domsafsigelse, og 2. pkt., om forkyndelse af dom, genfindes i udkast 1899 § 109, 2. og 3. pkt. Bestemmelsen i § 219, stk. 3, 1. pkt., fandtes tillige i udkast 1877 § 274, der ikke indeholdt tilføjelsen i § 219, stk. 3, 2. pkt., om nødvendigheden af forkyndelse af dom.

Den i 1877 foreslåede regel om tilsigelse af parterne til dommens afsigelse hang sammen med, at udkastet forkortede appelfristerne

væsentligt. Denne forkortelse af appelfristerne gjorde det rimeligt at anvende den samme regel, som tidligere havde været gældende med hensyn til de ekstraordinære korte appelfrister, jfr. forordning af 15. januar 1817, udkast 1877 s. 124. Udkast 1899 giver ikke nogen begrundelse for tilføjelsen om forkyndelsens nødvendighed.

Hvis sagen optages til dom ved første retsmøde, og det ved optagelsen tilkendegives, hvornår dommen vil blive afsagt, er tilsigelse af den udeblevne sagsøgte ikke nødvendig, jfr. § 162, stk. 2, jfr. udkast 1877 § 121 og 1899 § 82, sml. Betænkning 1973 s. 193.

Behovet for tilsigelse af den udeblevne sagsøgte er kun aktuelt, såfremt man ikke ved optagelsen af dommen tilkendegiver, hvornår dom afsiges. Endvidere må en sådan meddelelse gives, såfremt tidspunktet for domsafsigelsen ændres, f.eks. fordi retten efter at have optaget sagen med sædvanlig tilkendegivelse om tidspunktet for afsigelse af udeblivelsesdom genoptager sagen til afholdelse af retsmøde, hvor der stilles spørgsmål til sagsøgeren. Tilsigelse til afsigelsen kan ske ved almindeligt brev, jfr. § 154, smh. UfR 1972.1041 V og UfR 1974.19 H.

Den, der er lovligt tilsagt til afsluttende skiftesamling, kan ikke kræve forkyndelse af eller blot kendskab om boopgørelsen, UfR 1982.1101 H, sml. UfR 1978.689.

Om afkald på tilsigelse se UfR 1983.1 H.

Gennemføres tilsigelse, er forkyndelse af dommen unødvendig. Imidlertid kan der være parter, som det ikke er lykkedes at tilsige til domsafsigelsen, ligesom tredjemands beføjelse til at appellere er knyttet til forkyndelsen, jfr. Zahle i Jur. 1973 s. 299 note 34. Er dommen på anden måde end ved forkyndelse blevet sagsøgte bekendt, kan sådan kundskab erstatte forkyndelse, jfr. § 163, stk. 2, og UfR 1974.166 H.

Er sagsøgte gjort bekendt med tidspunktet for afsigelse af dommen, regnes de relevante frister fra afsigelsen, selv om der efter afsigelsen træffes foranstaltninger med henblik på

forkyndelse af afgørelsen. Forkyndelsen indebærer altså ikke en udskydelse af begyndelsestidspunktet for fristerne, jfr. UfR 1975.1065 H (faderskabssag).

Med hensyn til udeblivelsesdomme i sager, der forberedes med retsmøde, må § 219, stk. 3, 2. pkt., sammenholdes med § 162. Tidspunktet for domsafsigelsen anses for meddelt sagsøgte, såfremt det er meddelt i det retsmøde, hvor optagelse sker, uanset om sagsøgte er udeblevet, jfr. Retsrådet i UfR 1922 B s. 102. Man kan ikke i almindelighed basere et krav om forkyndelse af dommen på (analogien af) § 162, stk. 2, 2. pkt. Såfremt sagsøgte tidligere er mødt og har haft indsigelser mod søgsmålet, bør retten efter omstændighederne nægte udeblivelsesdom, jfr. om UfR 1975.652 V ovenfor og i afsnit V.9.

Et almindeligt krav om forkyndelse af udeblivelsesdomme som begyndelsestidspunktet for processuelle frister er upraktisk.

Snarere bør overvejes, om de processuelle frister burde behandles forskelligt, navnlig således at fuldbyrdelse kan ske uden særlig forkyndelse, jfr. om svensk ret Ekelöf V s. 184.

Efter retsafgiftsloven § 49, stk. 2, som ændret ved lov nr. 77 af 8. marts 1978, har ikke blot sagsøgeren, men tillige sagsøgte krav på domsudskrift uden afgift. I sager, hvor der har været afholdt domsforhandling, sender retterne i almindelighed uden begæring udskrift til parterne. Derimod sendes der i almindelighed ikke udskrift af udeblivelsesdomme til sagsøgte, og Dommerforeningen fandt i 1979 »ikke tilstrækkeligt grundlag for at søge den eksisterende praksis ændret«, Den danske Dommerforenings Årsberetning 1978–79 s. 16.

Kapitel VI

UDEBLIVELSESDOMMEN (REALITETEN)

1. UDEBLIVELSESDOMMENS INDHOLD

Er de processuelle forudsætninger for sagens optagelse til realitetsbedømmelse til stede, opstår spørgsmålet, hvilket indhold en dom skal have i sager, hvor sagsøgte er udeblevet. Det er det spørgsmål, der skal søges besvaret i dette kapitel.

Der indledes i nærværende afsnit VI.1. med en almen oversigt.

I resten af kapitlet (afsnit VI.2–10.) analyseres udeblivelsen ud fra en anden synsvinkel, nemlig som en speciel undersøgelse af nogle typer af sager, hvor udeblivelse forekommer og giver anledning til særlige problemer. Afgrænsningen af, hvad der i denne sammenhæng betegnes som sags typer, beror på flere kriterier, der til dels kan krydse hinanden.

For det første kan behandles en typologi, hvis udgangspunkt er *emnet* for sagsøgerens krav. Dette gælder sådanne sagstyper som forbrugersager, forsikringssager, sager om kreditkøb (tidligere afbetalingssager), boligretssager, jfr. VI.2.–VI.5.

Ud fra en anden synsvinkel kan man se på *accessoriske krav*, nemlig renter, VI.6., og omkostninger, VI.7., og på sammenstilling af flere selvstændige krav, se VI.8. om kumulation og parallelsager.

En tredje typologi bygger på, hvilket indhold en mulig indsigelse fra sagsøgte side ville have, eller i øvrigt hvilke *argu-*

menter retten trods sagsøgtes udeblivelse kan tænkes at overveje over for sagsøgerens oplæg. Dette gælder spørgsmål om forældelse m.v., VI.9., og konkurs, VI.10.

De almindelige regler om udeblivelsesdommens indhold findes i § 354, stk. 3, om første retsmøde, og § 360, stk. 3, om senere forberedende retsmøder, og de to bestemmelser er på dette punkt identiske:

Ved sagsøgtes udeblivelse »afsiger retten dom efter sagsøgerens påstand, for så vidt denne findes begrundet i sagsfremstillingen og det i øvrigt fremkomne (...). Er sagsøgerens påstand uklar, eller må sagsfremstillingen antages i væsentlige henseender at være urigtig, afvises sagen ...«

Disse regler er ved henvisning tillige gjort anvendelige i sager, der forberedes uden retsmøde, § 354, stk. 6, og sager, der forberedes med svarskrift, § 354, stk. 4. Ved udeblivelse under domsforhandling inden nedlæggelse af påstand gælder samme regel som under forberedelsen, § 362.

§§ 354 og 360 fik deres udformning i et af retsplejerådet udarbejdet udkast, der dannede grundlag for justitsministerens ændringsforslag i retsudvalget efter lovforslagets 1. behandling. Intentionen med retsplejerådets udkast var, for så vidt angår dommens indhold, at bringe lovforslaget i overensstemmelse med gældende ret, d.v.s. tidligere lovs § 341, stk. 1, jfr. Ft. 1978–79 B sp. 1456 og 1459. Efter det oprindelige lovforslag kunne retten ikke frifinde sagsøgte helt eller delvis, jfr. lovforslagets § 354, stk. 4, og § 360, stk. 2, jfr. Ft. 1978–79 A sp. 1556, 1558, der på dette punkt fulgte udkast 1973 § 353, stk. 2, om manglende (skriftlig) indsigelse i autorisationssagerne, og § 363, stk. 2, om udeblivelse fra (såvel første som senere) forberedende retsmøder. Det er i øvrigt denne tvedeling af passivitetsreglerne, der kan forklare, at man nu har to omtrent enslydende udeblivelsesregler (gældende lov § 354 og § 360).

Udeblivelsesdommen over sagsøgte er karakteriseret ved to træk, der gør sig gældende med varierende styrke:

1. Grundlaget for rettens bedømmelse er ensidigt, idet det i hovedsagen stammer fra sagsøgeren, og
2. dommerens bedømmelse af grundlaget er lovbestemt, idet sagsøgerens påstand og sagsfremstilling lægges til grund.

Fra et praktisk synspunkt indebærer denne forenkling af processtoffet og dets bedømmelse, at der kun undtagelsesvis ikke kan afsiges udeblivelsesdom, når sagsøgte udebliver – det drejer sig med andre ord om at frasortere en lille gruppe sager til særbehandling. Denne frasortering kunne forventes systematisk at følge et enkelt trinvist prøvelsessæt:

1. Ved mangler ved rettens kompetence, forkyndelse og andre *formalitetsfejl*: Afvisning.
2. Såfremt sagsøgerens fremstilling ikke *retligt* begrunder påstanden: Frifindelse.
3. Fremstillingens sandhed (sandsynlighed for retsfaktum) kan ikke kontrolleres, men lægges til grund.

Praksis frembyder et mere broget billede.

Ved redegørelsen for dommens indhold kan det være praktisk at skelne mellem to spørgsmål: For det *første* er der spørgsmålet, hvordan afgrænses det materiale, som rettens bedømmelse af sagen kan og skal bygge på. I forbindelse hermed må omtales de regler, hvorefter dette materiale tilvejebringes. Dette er emnet for afsnit 1.1. Et *andet* spørgsmål er, hvordan skal retten bedømme det således tilvejebragte materiale, altså sammenkædningen af et aktuelt foreliggende procesmateriale med mulige domsindhold. Dette spørgsmål behandles i afsnit 1.2.

(1.1.) Procesmaterialet

Ved afgrænsningen af procesmaterialet beskrives, hvad retten principielt kan tage hensyn til. Et andet spørgsmål er, om retten skal *søge* det fremskaffet, og om det pågældende

processtof i den konkrete sag har betydning for rettens bedømmelse af sagen.

Indledningsvis må bemærkes, at processtoffet vedrørende formalitetsfejl tilvejebringes og bedømmes uafhængigt af de egentlige udeblivelsesregler. Som nærmere beskrevet ovenfor i kap. V.2. om stævning og bilag og V.3. om rettens kompetence, gælder særlige regler for tilvejebringelse af processtof vedrørende de formelle betingelser for rettens behandling af sagen. Hvis eksempelvis retten er i tvivl om, hvorvidt de til grund for rettens kompetence liggende kendsgerninger er til stede, påhviler det sagsøgeren at føre bevis herfor. Uanset at kun een part er mødt, taler man hyppigt om, at sagsøgeren bærer bevisbyrden for disse kendsgerninger. Bevisbyrden løftes ved sædvanlig bevisførelse på sagsøgerens foranledning.

I det følgende koncentrerer fremstillingen om det procesmateriale, som kan være relevant for realitetsdommens indhold.

Som udgangspunkt er procesmaterialet begrænset til sagsøgerens stævning og de med denne følgende bilag. Kun undtagelsesvis opstår spørgsmål om at udvide procesmaterialet, men det er disse undtagelser, som interesserer i denne forbindelse. Udvidelsen af procesmaterialet kan ske på foranledning af (1) parterne eller (2) retten.

(1) Parterne udvider procesmaterialet

For det første kan udvidelsen ske på *sagsøgers* foranledning. Med hensyn til ændring af påstand og anbringender indeholder loven udtrykkelige regler i § 354, stk. 3, 2. pkt., og § 360, stk. 3, 3. pkt. Ved første retsmøde kan påstande og anbringender, som ikke er angivet i stævningen, ikke tages i betragtning til skade for sagsøgte. Sagsøgeren kan, som i almindelighed under forberedelsen, frit ændre påstande og anbringender, men ændrede eller nye påstande og anbringender må forkyndes for sagsøgte, f.eks. gennem forkyndelse af en retsbogsudskrift, hvoraf ændringen fremgår. Dette

forkyndelseskrav gælder dog ikke, såfremt påstanden eller anbringendet ændres til gunst for sagsøgte. Sagsøgeren kan frafalde en uhjemlet rentepåstand eller en forældet del af en fordring. Sagsøgeren afværger derved en delvis frifindelse, men stiller ikke derved sagsøgte ringere.

Bestemmelsen giver derimod næppe mulighed for, at sagsøgeren ændrer påstand og anbringer uden fornyet forkyndelse af ændringen, såfremt ændringen er nødvendig for at undgå en afvisning på grund af procesmaterialets uklarhed. Ændringen medfører jo i så fald, at sagsøgte bliver domfældt i medfør af den reviderede påstand, og dette må siges at være »til skade for sagsøgte«/»til ugunst for sagsøgte«.

Under det første retsmøde behøver sagsøgeren eller dennes advokat blot at fremlægge de nødvendige dokumenter, jfr. § 351, stk. 2. Ikke engang en simpel mundtlig henvisning til det skriftlige materiale er efter 1979-reformen nødvendig. Imidlertid vil sagsøgeren under retsmødet kunne fremkomme med oplysninger om sagen, eventuelt underbygget af yderligere dokumentation. Sådanne eventuelle yderligere oplysninger kan retten kun anvende til fordel for den udeblevne sagsøgte, idet de yderligere oplysninger kan vise, at sagsfremstillingen er helt eller delvis urigtig, jfr. retsplejerådet i Ft 1978–79 B sp. 1456.

Indtræder udeblivelsen først på et senere stadium af sagen, er den bevisførelse, som er sket inden udeblivelsen, naturligvis af relevans for retten. Kun den bevisførelse, som finder sted i det retsmøde, hvor sagsøgte udebliver, må der ses bort fra, for så vidt den er til ugunst for sagsøgte.

De ovennævnte begrænsninger i rettens adgang til at tage hensyn til sagsøgerens supplerende procesmateriale ophæves, for så vidt procesmaterialet forkyndes for sagsøgte. I almindelighed er dette ikke nødvendigt, eftersom bevisførelsen er underordnet, når sagsøgte udebliver. Sml. retsplejerådet a.st. sp. 1460. Men hvis bevisførelsen er nødvendig for at afværge, at stævningen må antages i væsentlige henseender at være urigtig, kan en forkyndelse være nødvendig.

En anden kilde til udvidelse af processtoffet er *sagsøgtes* bidrag til processtoffet. I hvilket omfang medfører *sagsøgtes* udeblivelse, at der ikke kan tages hensyn til *sagsøgtes* processtof? Svaret afhænger af, hvad processtoffet skal »bruges til«. Her ser jeg kun på dets umiddelbare relevans for retten, altså på om retten er berettiget til uden videre at lade det indgå som ramme eller grundlag for rettens afgørelse. Den »middelbare« brug, der ligger i, at processtoffet danner grundlag for spørgsmål til *sagsøger*, omtales nedenfor.

Udgangspunktet er her, at *sagsøgtes* processtof mister umiddelbar relevans, når *sagsøgte* udebliver fra et senere retsmøde. Retten skal ikke foretage en bedømmelse af samtlige påstande og anbringender. Udeblivelsesvirkningen er netop, at disse ikke står til bedømmelse, men at dommen skal følge *sagsøgerens* påstand.

Dette kan imidlertid kun være et udgangspunkt. Som beskrevet ovenfor i kap. V.9. har allerede ældre praksis modificeret virkningen af *sagsøgtes* udeblivelse under domsforhandlingen, idet udeblivelsesvirkningen blev begrænset til domsforhandlingens begyndelse, ved 1979-reformen præciseret til udeblivelse inden parten har nedlagt sin påstand, § 362. Efter dette tidspunkt gælder den egentlige udeblivelsesregel ikke, men udeblivelsen er naturligvis en praktisk begrænsning af den udeblevnes handlemulighed og kan i sig selv udgøre et bevisdatum.

Der kan være grund til at overveje, om man ikke i et vist omfang må være i hvert fald berettiget til at tage *sagsøgtes* påstande og anbringender i betragtning som kontrapunkt i forhold til *sagsøgerens* processtof, f.eks. hvis *sagsøgte* under forberedelsen møder og afgiver mundtligt eller skriftligt svar i overensstemmelse med § 351, stk. 3, for derefter ved et senere retsmøde at udeblive. Mundtlighedsprincippet har medført, at udeblivelse fra domsforhandlingen(s) begyndelse) har udeblivelsesvirkning. Men dette betyder ikke, at *sagsøgtes* påstande, anbringender og bevisførelse ikke kan indgå i rettens grundlag for afgørelsen af, om *sagsøgerens*

påstand skal følges. Et herfra forskelligt spørgsmål er, hvilke krav der stilles til sagsøgtes procesmateriale for at retten kan fravige sagsøgerens påstand. Men når det anerkendes, at sagsøgerens påstand under særlige omstændigheder kan fraviges på grundlag af sagsøgtes processtof, forudsættes naturligvis, at retten kan og skal foretage en gennemgang af dette processtof for at efterse, om der er grundlag for afvigelse fra den sædvanlige udeblivelsesdom, sml. f.eks. Gomard s. 121–22.

Dette gælder ved domsforhandlingens begyndelse, men det må tillige gælde ved udeblivelse under forberedelsen (som ikke i denne henseende tidligere havde samme interesse som efter 1979-reformen, idet udeblivelsesvirkningen tidligere ophørte med sagsøgtes svar).

Det kan herefter konkluderes, at sagsøgtes bidrag til processtoffet før udeblivelsen er relevant. Men det beror på de bedømmelsesregler, der skal omtales nedenfor, hvorvidt processtoffet får betydning. Rettens hensyntagen forudsætter, at processtoffet er tilvejebragt korrekt. Det anførte gælder ikke et svarskrift, der er fremsendt uden fremmøde i retten, hvis sagen forberedes med retsmøde, § 351, stk. 3. Forberedes sagen uden retsmøde, § 352, og udebliver sagsøgte fra et særligt retsmøde i henhold til § 355, kan retten tage hensyn til svarskrift.

(2) *Retten udvider procesmaterialet*

Det følger af forhandlingsprincippet, at processtoffet tilvejebringes af parterne, og dette gælder også i udeblivessager. Det er netop beskrevet, på hvilken måde processtoffet – bortset fra sagsøgerens stævning med bilag – kan være suppleret af sagsøger eller sagsøgte.

Forhandlingsprincippet dominerer imidlertid ikke alt processtof. I et vist omfang kan *retten* tage hensyn til processtof, som ikke er tilvejebragt af en af parterne, og dette er også tilfældet i udeblivessager. Rettens indsats kan blive aktuel på to måder. For det første kan retten på egen hånd

bidrage til det konkrete eller almene grundlag, hvorpå sagen skal afgøres. Denne indsats, der markerer egentlige begrænsninger i forhandlingsprincippet, omtales nedenfor først med hensyn til sagens retlige grundlag, dernæst med hensyn til det faktiske grundlag. For det andet kan retten middelbart påvirke processtoffet gennem spørgsmål eller opfordringer til parterne – d.v.s. når sagsøgte udebliver: til sagsøger – hvorefter processtoffet påvirkes ved, at sagsøgeren *enten* på den givne foranledning supplerer eller ændrer påstande eller anbringender eller fører yderligere bevis, *eller* ved sin passivitet over for rettens forespørgsel ændrer grundlaget for rettens bedømmelse.

Hvad angår rettens direkte bidrag til processtoffet, omfatter forhandlingsprincippet først og fremmest ikke sagens *retlige* grundlag. Forhandlingsprincippet omfatter ikke retsreglerne, Gomard s. 282. Retten kan og skal tage stilling til, om sagsøgerens påstand og anbringender er bæredygtige i henhold til gældende ret. At sagsøgeren i sagsfremstilling eller under eventuel procedure har tilkendegivet en vis retsopfattelse fritager ikke retten for denne opgave. Er retten usikker på rigtigheden af den af sagsøgeren hævdede retsopfattelse må retten undersøge spørgsmålet. Sagsøgtes udeblivelse kan medføre, at retten ikke bliver opmærksom på de usikre punkter, eller at tvivlsspørgsmålene ikke bliver belyst så grundigt som under en proces med to aktive parter. Rettens indsats kan ikke fuldt ud kompensere for disse ulemper for sagsøgte, men det må dog stå fast, at klare tvivlsspørgsmål kan og skal retten på egen hånd søge afklaret.

Ikke alle dele af gældende ret er lige tilgængelige. Kutymer, som ved henvisninger er gjort til dele af gældende ret, eller fremmed ret, som efter sagens retsfakta ifølge dansk international privatret skal anvendes, kan undertiden kun bringes på det rene efter undersøgelser af et omfang, som ikke kan pålægges retterne. Proceslitteraturen opstiller da også alternative løsninger for sådanne retskilder, som tillige

kan anvendes, hvor indholdet af kutymen eller fremmed ret er uklart, og hvor en retlig »afklaring« ikke er ønskelig eller mulig.

Om kutymen se Gomard s. 285–87. Bolding: *Bevisbördan och den juridiske Tekniken* 1951 s. 33 f med kritik Zahle: *Om det juridiske bevis* 1976 s. 19 f. Om fremmed ret se Gomard s. 288–92, Philip: *International privat- og procesret* s. 53 f, sml. UfR 1982.886 V.

I udeblivelsessager opstår spørgsmålet, om en af sagsøgeren hævdede kutyme kan/skal lægges til grund. På den ene side kan kutymen betragtes som en del af »faktum«, for så vidt som den har en relativt speciel karakter og derfor giver sagsøgte en særlig anledning til at reagere, hvis sagsøgte er uenig i sagsøgerens opfattelse af en kutymes eksistens og relevans. En enkelt dom har i overensstemmelse hermed ladet kutymens indhold fastlægge efter den almindelige udeblivelsesregel, jfr. UfR 1978.706 V om rentekutyme, der omtales nedenfor VI.6. Til støtte for denne opfattelse kan yderligere anføres, at retten ikke har gode muligheder for at kontrollere sagsøgerens oplysninger om kutymen, når sagsøgte udebliver, og at kutymen derfor kan miste betydning, hvis de ikke – eller kun undtagelsesvis – bliver lagt til grund i udeblivelsessager.

Heroverfor må det for det første pointeres, at kutymen er en del af det almene bedømmelsesgrundlag og for så vidt en del af gældende ret, optaget i retssystemet gennem en lovhenvielse eller i kraft af praksis. Den kutyme, der anvendes i en sag, skulle gerne anvendes med samme indhold i den næste sag af samme karakter. En rentekutyme i et bestemt brancheforhold kan ikke skifte fra en rente til en anden, afhængig af hvad sagsøgeren mener er »kutyme«. Der er derfor grund til at tilstræbe den ensartethed, som er knyttet til det partsafhængige princip »*jus curia novit*«. De praktiske vanskeligheder må ikke overdrives. Den, der påberåber sig en kutyme, kan opfordres til at gøre retten bekendt med grundlaget for partens antagelse af en kutyme. Og retten

kan – som i mødesager, jfr. f.eks. Gomard s. 286 ved note 51 – foretage kontrollerende undersøgelser. Sådanne undersøgelser skal ikke foretages i enhver sag, hvor kutyme påberåbes, men kun hvor retten finder sagsøgerens grundlag usikkert eller kutymen medfører resultater, der væsentligt afviger fra, hvad der følger af de almindelige regler. Tilsvarende må betingelserne for anvendelse af fremmed ret underkastes en kontrol i udeblivelsessager, der ikke er principielt forskellig fra, hvad man kender i mødesager.

Med hensyn til *kutymen* er i ældre litteratur antaget, at retten i højere grad end ovenfor hævdede kan følge sagsøgerens retsopfattelse. Jfr. Bang og Larsen I s. 252–56, J. E. Larsen s. 96–97, Nellemann s. 202–04, hvorefter spørgsmålet om *eksistensen* af en kutyme, der er påberåbt i stævningen m.v., skal bedømmes efter udeblivelsesreglen, mens spørgsmålet om en (eksisterende) kutymes konkrete *anvendelse* skal følge rettens selvstændige opfattelse. Denne sondring mellem eksistens og anvendelse kan rejse flere problemer end den løser. Og den harmonerer ikke med, at retten for så vidt angår »egentlige« retsregler er ens stillet i begge henseender.

UfR 1982.1195 Ø taler, omend ikke klart, for det ovenfor hævdede (mødesag).

Med hensyn til *fremmed ret* synes der netop for udeblivelsessager at være enighed om rettens opgave: »... for så vidt det af de foreliggende oplysninger fremgår, at den fornødne tilknytning til udlandet for at fremmed ret skal finde anvendelse foreligger, kan og skal (retten) anvende fremmed ret ved sagens pådømmelse, for så vidt der på den fremmede ret kan støttes indsigelser til fordel for den sagsøgte«, Philip i UfR 1960 B s. 161. Også bortset fra spørgsmålet om indsigelser kan og skal fremmed ret anvendes, hvis der af sagsøgerens stævning fremgår omstændigheder, der skal foreligge for at fremmed ret kan finde anvendelse, jfr. Philip: Dansk international privat- og procesret s. 58–59, der kræver påberåbelse af disse omstændigheder, Gomard s. 289–90. Med stævningen må sidestilles det ovenfor omtalte procesmateriale, som retten kan tage i betragtning, f.eks. en forkyndt retsbogsudskrift, hvori sagsøgeren påberåber sig

de fremmede tilknytningspunkter. Hvis sagsøgeren ikke udtrykkeligt har gjort gældende, at sagen skal bedømmes efter et bestemt ikke-dansk retssystem, bør retten gøre sagsøgeren bekendt med den mulighed, at retten inddrager fremmed ret, og give sagsøgeren lejlighed til at kommentere dette, jfr. Hurwitz, 1959 s. 121.

Forhandlingsprincippet har yderligere visse begrænsninger med hensyn til sagens *faktiske* sider.

Det følger af forhandlingsprincippet, at retten ikke på egen hånd kan foranstalte bevisførelse vedrørende rigtigheden af sagsøgerens sagsfremstilling. Dette gælder også i mødesager. Om rettens opfordringer til sagsøgeren om bevisførelse, se nedenfor.

Et andet spørgsmål er, hvorvidt retten uafhængigt af aktuel bevisførelse kan benytte viden fra andre sammenhænge som grundlag for bedømmelsen af sagsøgerens fremstilling. Det er almindeligt at sætte relativt faste grænser for dommerens adgang til at inddrage personlig viden, men den praktiske betydning heraf er ikke klar. For udeblivelsessagers vedkommende er der grund til specielt at se på viden fra mødesager, som er kumuleret med udeblivelsessager, hvilket omtales nedenfor under VI.8., og i almindelighed på hensyntagen til notoriske kendsgerninger, jfr. herom navnlig Bratholm og Hov s. 369 f, s. 285 f.

Notoriteten har i almindelighed (altså bortset fra udeblivelsessager) betydning på flere, tildels uafhængige planer: 1) Et notorisk forhold kan lægges til grund uden bevisførelse. At et forhold ikke har været genstand for bevisførelse i en vis retssag, udelukker altså ikke, at retten lægger forholdet til grund. 2) Notoriteten kan gøre bevisførelse overflødig. Dette medfører ikke blot, at der kan tages hensyn til det jfr. 1), men begæring om bevisførelse kan afslås. 3) Notorske forhold kan forelægges for parterne, før de lægges til grund. Herved får parterne lejlighed til at korrigere retten. I denne forbindelse er det notoriteten i den førstnævnte betydning, der har interesse.

På det almene plan kan notoriteten vedrøre almindelige erfaringspunkter ved vurderingen af det fremkomne bevismateriale. Selv om bevisvurdering kun har begrænset betydning i udeblivelsessager, kan retten naturligvis gøre brug af almindelige erfaringspunkter.

Et – teoretisk – eksempel er en påstand, der går ud på erstatning, fordi sagsøgerens vogn i juli måned er blevet beskadiget ved sne-skred fra taget på sagsøgte ejendom her i landet, Betænkning 1973 s. 139–40.

I UfR 1979.786 V anlagde et olieselskab 16. november 1978 sag om betaling for fyringsolie leveret 22. februar til 6. september 1978. Byretten anså det »under hensyn til den lange kredittid« for sandsynligt, at påstanden indeholdt renter, og byggede vel herved på (en antagelse om) en erfaringsætning, hvorefter olieselskaber ikke giver kredit i henved 9 måneder uden rente. Denne »erfarings« er dog ikke så sikker som »erfaringer« om snesked i juli. Landsretten tog afstand fra byrettens interesse for forrentningen, jfr. nedenfor under VI.6.

Også konkrete omstændigheder kan anses for »notoriske«, sml. Gomard s. 305–06. Om et faktum i denne forstand er notorisk, beror ikke på en almen egenskab, men er afhængig af tid og sted. Hvad der er alment kendt for en københavner (-dommer), kan være ukendt i Esbjerg. Dommeren kan ikke uden videre bygge på sin private viden om sagen, og det er tvivlsomt, i hvilket omfang dommeren kan bygge på sine erfaringer fra domstolsarbejdet, f.eks. om umyndiggørelse, konkurs, en sagsøgende virksomheds forretningsmoral. Dommerens anvendelse af sådan viden drøftes ofte med henblik på den under 2) nævnte situation, se f.eks. Ekelöf IV s. 58–59 om RB 35:2, som ikke er den relevante i denne forbindelse. Hvis disse erfaringer forelægges for sagsøgeren med henblik på eventuel imødegåelse, forekommer der ikke i almindelighed at være betænkeligheder ved anvendelse af sådan viden.

Retten prøvelse af sagsøgerens sagsfremstilling i henhold til gældende ret *kan*, som det fremgår af de ovenfor citerede

bestemmelser, føre til frifindelse eller afvisning. En sådan domskonklusion bygger ikke på en partspåstand, og man betragter da også rettens kontrol som en undtagelse fra forhandlingsprincippet. Ligesom en domskonklusion skal bygge på en eller flere præmisser, må en påstand bygge på anbringender, og den retlige frihed med hensyn til domskonklusionen må derfor suppleres af en tilsvarende frihed med hensyn til anbringender/domspræmisser.

Jfr. om påstande eksempelvis Gomard s. 271 og om anbringender Gomard s. 273-74, hvorefter »en udeblivelsesdom må tage hensyn til de anbringender, som sagsøgte efter sagsøgerens sagsfremstilling kunne have fremsat«.

Hvis sagsfremstillingen støtter et anbringende, der kan begrunde en hel eller delvis frifindelse, kan retten ikke afsige dom i overensstemmelse med sagsøgerens påstand. Fremgår det således af sagsfremstillingen, at forældelsesfristen er udløbet, må retten frifinde. At der består en mulighed for, at forældelsen er afbrudt, kan ikke i sig selv afskære dette udfald. De anbringender til sagsøgtes fordel, som retten konstruerer på grundlag af sagsfremstillingen, kan være urigtige. Muligheden herfor kan ikke i sig selv afskære rettens censur.

På den anden side kan et anbringende til sagsøgtes fordel ikke blot bygges på, at der er en mulighed for, at det er berettiget.

Disse to synspunkter på rettens inddragelse af supplerende anbringender nævnes her, fordi de udgør en egnet indgang til problemet, i hvilket omfang retten skal søge at påvirke processtoffet *indirekte* ved at stille spørgsmål eller give opfordringer til sagsøgeren vedrørende processtoffet.

Der udøves herved en *materiel procesledelse*, se herom Abitz i Retsplejeloven 50 år, s. 164 f, Betænkning 1973 s. 21 f, Taksøe-Jensen: Materiel procesledelse 1976, Gomard s. 263 f.

Rettens spørgsmål og opfordringer rettes til en af parterne og er for så vidt partsorienteret. Dette er ikke ensbetydende med, at spørgsmålet eller opfordringen er i den pågældende parts interesse. En uklar formulering kan bero på en lapsus, og et afklarende spørgsmål er da en hjælp, men uklarheden kan have tilsigtet at tilsløre en brist i argumentationen, som et afklarende spørgsmål afslører. Et af retten efterspurgt bevis kan *enten* være til at fremskaffe *eller* ikke være til at fremskaffe, og afhængig heraf kan opfordringen være til gavn eller skade for den, der opfordres.

I udeblivelsessager rettes spørgsmål og opfordringer altid til sagsøger. Men uanset denne faste partsorientering kan rettens aktivitet være til såvel sagsøgerens som sagsøgetes fordel.

Er sagsøgerens fremstilling ikke uden videre tilfredsstillende for retten, kan der nok i et vist omfang rettes op herpå gennem spørgsmål. Gennem spørgsmål kan uklarhed fjernes. Men spørgsmålsretten bruges ikke til at reparere på en uforståelig stævning, jfr. om UfR 1975.435 V ovenfor i kap. V.2. Er det nødvendige grundlag for, at sagsøgerens påstand kan tages til følge, ikke angivet, kan dette ikke tilvejebringes gennem besvarelse af spørgsmål, jfr. UfR 1972.643 V om manglende angivelse af søgsmålsgrund. Også sagsøgerens fremstilling af sagen må naturligvis ligge inden for stævningens indhold, jfr. UfR 1972.924 Ø og 1976.612 Ø.

Rettens spørgsmål kan imidlertid ikke afgrænses til afklaring af processuelle erklæringer, jfr. § 339, stk. 1 og stk. 2. Hvor retten spørger i anledning af, at det af sagsøgeren påberåbte retsfaktum er utilstrækkeligt eller, at en indsigelse fra sagsøgte kan støttes på sagsfremstillingen, griber retten ind i det samlede processtof.

Rettens materielle procesledelse kan entydigt være til fordel for sagsøgeren, såfremt alternativet vil være at sagsøgte blev frifundet eller sagen blev afvist. Det spørgsmål, der stilles, må besvares (tilfredsstillende), såfremt sagens resultat ikke skal være ugunstigt for sagsøgeren. Eller den oplys-

ning eller det bevis, som sagsøgeren opfordres til at fremskaffe, er nødvendigt for at sagsøgeren kan få medhold. Det er næppe en praktisk betingelse for anvendelsen af disse bestemmelser, at sagsøgeren gøres bekendt med, at spørgsmålet eller opfordringen har den anførte baggrund, idet den processuelle skadevirkning kan indtræde, uanset om parten er gjort bekendt med muligheden for denne virkning, sml. UfR 1967.488 H og Gjerulff i UfR 1967 B s. 276 (straffesag).

En materiel procesledning af den anførte karakter er retten beføjet til også i udeblivelsessager. Forekommer sagsøgerens påstand eller anbringender uklare eller ufuldstændige, kan retten søge disse mangler afhjulpnet ved spørgsmål til sagsøgeren, § 339, stk. 1. Er retten tilbøjelig til at finde, at det retlige grundlag for sagsøgerens krav ikke er til stede, kan sagsøgeren opfordres at tilkendegive sig herom, jfr. § 339, stk. 2. Den samme bestemmelse kan anvendes, såfremt retten er tilbøjelig til at mene, at sagsfremstillingen indeholder en beskrivelse af et retsfaktum, som ikke begrundet det fremførte krav, f.eks. fordi en forældelsesfrist er sprunget. Forekommer et i sagsfremstillingen beskrevet retsfaktum vel bæredygtigt, men bevismæssigt svækket af de fremlagte bilag, kan retten opfordre sagsøgeren til at skaffe de nødvendige beviser, for at undgå en frifindelse eller afvisning, § 339, stk. 3. Endelig må også vejledningspligten efter § 339, stk. 4, finde anvendelse i forhold til den sagsøger, der møder i en byret uden advokat.

Kan retten ikke tiltræde sagsøgerens påstand i den foreliggende form, men er den tilbøjelig til at mene, at en ændret eller subsidiær påstand ville være bæredygtig, kan retten gøre sagsøgeren bekendt hermed, sml. UfR 1963.308 H (mødesag). Ville retten kunne give sagsøgeren medhold, såfremt et alternativt retsfaktum, som kan aflæses af sagsfremstillingen, blev gjort gældende, kan sagsøgeren gøres bekendt hermed, jfr. UfR 1957.487 H og herom Abitz i Retsplejeloven 50 år s. 167–68 (mødesag).

De ændrede påstande eller tilføjede subsidiære påstande må naturligvis forkyndes for sagsøgte i forbindelse med fornyet indkaldelse.

Hvis baggrunden for rettens materielle procesledelse er som anført, at sagsøgerens påstand ikke på det foreliggende grundlag vil kunne tages til følge, får den særligt i § 344 hjemlede »processuelle skadevirkning« af partens passivitet over for rettens spørgsmål eller opfordring ikke selvstændig betydning. Der er derfor grund til at antage, at rettens materielle procesledelse kan få betydning for sagens udfald i videre omfang, således at den materielle procesledelse over for den sagsøger, hvis procesoplæg ikke forekommer fuldt tilfredsstillende, ikke kun har betydning, hvor sagen uden materiel procesledelse ville have ført til frifindelse eller afvisning.

Som nævnt ovenfor, kan retten ikke frifinde eller afvise i en sag, fordi der består en mulighed for, at sagsøgerens krav ikke er beføjet. Retten skal ikke gå på jagt i sagsfremstillingen for at finde huller, der kan tjene som påskud for at fravige sagsøgerens påstand. Men hvis sagsfremstillingen på den anden side ikke hænger sammen, kan den naturligvis ikke bære i den foreliggende form. Ved denne ganske vanskelige grænsedragning mellem, hvad der på den ene side er en rimelig varetagelse af sagsøgtes interesse i ikke at blive domfældt i en sag, der fremstår som ubeføjet, og på den anden side urimeligt pedanteri i en sag, som i bund og grund er korrekt, men hvor sagsøgerens procesmateriale kunne være fremlagt bedre, er det fristende at ty til den materielle procesledelse. Inden retten tager stilling til, om den tilsyneladende mangel skal medføre frifindelse/afvisning, forelægges spørgsmålet for sagsøgeren. Herved bliver den »mulige indsigelse« enten fjernet som ikke-eksisterende, f.eks. fordi en forældelsesfrist, der tilsyneladende er udløbet, er afbrudt, eller det viser sig at den »mulige indsigelse« er en overordentlig velfunderet indsigelse. Tvivlen fjernes.

Rettens spørgsmål og bevisopfordringer bør, som nævnt, ikke kun kunne anvendes i sager, hvor sagsøgerens oplæg er af en så mangelfuld beskaffenhed, at det uden spørgsmål (og svar på spørgsmål) ville begrunde en afvisning/frifindelse.

Men dette betyder ikke, at spørgsmål og bevisopfordringer kan anvendes i en hvilken som helst sag, hvor retten kunne ønske sig, at sagsøgerens sagsoplæg var mere omfattende.

Det stillede spørgsmål må vedrøre et for sagens bedømmelse relevant forhold. I UfR 1981.866 V fandt byretten, at »det uanset berettigelsen af rentekravet må være et rimeligt krav til sagsfremstillingen, at det oplyses, hvorledes det påståvnte beløb fordeler sig på varekøb og indeholdte kreditrenter«, medens landsretten fandt, at der ikke forelå omstændigheder i sagen, der kunne begrunde, at retten ex officio krævede denne fordeling oplyst. Da fordelingen ikke havde nogen betydning for sagens afgørelse, forekommer landsrettens afgørelse klart rigtig. Har byretsdommeren stillet sagsøgeren spørgsmål om denne fordeling (hvilket ikke kan ses af dommen), har spørgsmålet uden processuel skadevirkning kunnet nægtes besvaret, jfr. nærmere om denne dom nedenfor i kap. VI.6., hvor den i UfR 1979.786 V antagne begrænsning af spørgsmålsretten kritiseres.

Yderligere må kræves, at der i sagens oplysninger er et vist grundlag for at antage, at det forhold, der kan begrunde en afvigelse fra sagsøgerens påstand, er tilstede. De bevisdata, som kan begrunde denne antagelse, kan have den ovenfor beskrevne karakter, herunder rettens kendskab til parternes virksomhed fra andre sager og almindelige erfaringssynspunkter. Oplysningsgrundlaget skal ikke medføre en så høj sandsynlighed, at indsigelsen må anses for holdbar efter de gældende beviskrav. I så fald ville et spørgsmål være overflødigt. Sandsynligheden for det faktum, som begrunder sagsøgtes indsigelse, må have en sådan styrke, at indsigelsen med rimelighed tages under overvejelse af den, der behandler sagen.

(1.2.) Sagens afgørelse

Efter gennemgangen af det materiale, som rettens afgørelse kan baseres på, behandles i dette afsnit reglerne for sagens afgørelse. Først omtales under (1) de enkelte *lovregler*

(a)–(e), og de analyseres hver for sig. Under (2) drøftes særligt valget mellem *afvisning eller frifindelse*. På denne baggrund gennemføres en systematisk analyse af *praksis* (3). Endelig omtales betydningen af sagsøgtets modkrav (4).

(1) Lovreglerne

Udeblivelsessagen afgøres efter andre kriterier end dem, som gælder i almindelige sager. Resultatet er »legalt bestemt«, idet det følger af de i indledningen til dette afsnit citerede bestemmelser i § 354, stk. 3, og § 360, stk. 3, at retten som udgangspunkt

(a) afsiger dom efter sagsøgerens påstand, men dette er betinget af, at

(b) påstanden findes begrundet i sagsfremstillingen og det i øvrigt fremkomne. Yderligere findes en særlig regel om

(c) afvisning af sagen, såfremt sagsøgerens påstand er uklar, eller

(d) sagsfremstillingen må antages i væsentlige henseender at være urigtig, § 354, stk. 3, 3. pkt., og § 360, stk. 3, 4. pkt.

(e) Påstande og anbringender, som ikke fremgår af stævningen, kan ikke tages i betragtning til skade for sagsøgte, medmindre de under sagens gang er forkyndt for sagsøgte, § 354, stk. 3, 2. pkt., og § 360, stk. 3, 3. pkt.

Med disse regler (a) til (e) er angivet, hvilket indhold dommen i en udeblivelsessag skal gives. I det foregående afsnit 1.1. blev beskrevet, på hvilket grundlag denne afgørelse skulle træffes.

I det følgende vil jeg først redegøre for disse enkelte regler, deres plads i retsplejelovens udeblivelsesregel og deres aktuelle funktion, for derefter at se på strukturen i den samlede udeblivelsesdoms tilblivelse.

(a) At retten i tilfælde af sagsøgtets udeblivelse afsiger dom efter sagsøgerens påstand, er udgangspunktet, § 354, stk. 3, 1. pkt., jfr. stk. 3, § 360, stk. 3. Denne centrale placering af sagsøgerens påstand som det grundlag, hvorfra udeblivel-

sesdommens konklusion skal kalkeres, blev første gang lanceret med retsplejerådets autorisationsordning, jfr. udkast 1973 § 353, stk. 1, og § 363, stk. 2, hvorefter retten ved udeblivelse (og manglende indsigelse mod søgsmålet) afsagde dom i overensstemmelse med sagsøgerens påstand. Udkastet markerede på dette punkt en afvigelse fra den dagældende § 341, hvorefter udeblivelsesdommen blev afsagt på grundlag af sagsøgerens fremstilling af sagen, jfr. herom (b). Denne afvigelse var ikke en redaktionel ændring uden intention om realitetsforandring: Efter retsplejerådets opfattelse var det utilfredsstillende, at en mindre omhyggelig udformning af sagsfremstillingen kunne føre til, at sagsøgte blev frifundet, således at sagsøgeren muligvis mistede et måske betydeligt krav. For at undgå dette, burde der i sådanne tilfælde ikke kunne afsiges en realitetsdom. En realitetsdom kunne kun gå ud på fuldt ud at tage sagsøgerens påstand til følge, Betænkning 1973 s. 138.

Denne fokusering på påstanden, der genfindes i justitsministerens lovforslag 1978 § 354, stk. 1, jfr. § 360, stk. 2, blev kritiseret af blandt andet dommerne i Københavns byret:

»Det er efter dommernes opfattelse en uheldig ordning, at der i tilfælde af sagsøgtes udeblivelse ikke kan ske en påkendelse af realiteten på anden måde end ved en dom, der i det hele følger sagsøgerens påstand. Det er et beskedent krav til en sagsøger for i tilfælde af sagsøgtes udeblivelse at få en dom, der kan tvangsfuldbyrdes af domstolene, at han har begrundet sit krav. Det må endvidere betvivles, at der fra advokatside er fremsat væsentlige indvendinger herimod. Man har tværtimod her den opfattelse, at det normalt er i sagsøgerens interesse at kunne få pådømt retlige tvivlsspørgsmål på den hidtidige enkle måde, f.eks. ved i en udeblivelsesdom at foretage begrænsning i forhold til påstanden således: »dog at rente kun kan tilkendes med sædvanlig procesrente«, »dog at rente først kan tilkendes fra den ...«, »dog at det hævdede omkostningsbeløb må henføres til sagens omkostninger«.

Det er videre mod det fremsatte lovforslags nævnte regler anført, at det er uheldigt, om retten afskæres fra som nu at afsige hel eller delvis frifindelsesdom i tilfælde af sagsøgtes udeblivelse. Skal afgørelsen ske i form af afvisning ved beslutning, der kan påkæres

af sagsøgeren, kommer man let i en uløselig situation. Hvis afvisningen sker under henvisning til, at sagsfremstillingen ikke hjemler påstanden, kan landsretten vel under en kære hjemvise sagen, men den nødvendige afgørelse af sagens realitet er landsretten ude af stand til at foretage.«

På baggrund af denne kritik fremsatte retsplejerådet et revideret forslag til udeblivelsesregler, som ligger til grund for de gældende regler i § 354 og § 360, jfr. Ft 1978–79 B sp. 1453 f. Dommen skal være i overensstemmelse med sagsøgerens påstand, men i samme åndedræt (samme punktum) er tilføjet en korrektionsmulighed, jfr. nedenfor (b).

(b) Sagsøgerens påstand skal herefter kun tages til følge, for så vidt denne findes begrundet i sagsfremstillingen og det i øvrigt fremkomne. Med denne tilføjelse er udkastet 1973 fraveget på to punkter. For det første er retten ikke som efter udkastet 1973 og lovforslaget 1978 stillet over for alternativet, enten at afsige dom, der i det hele følger sagsøgerens påstand, eller at afvise sagen. Udeblivelsesdom på grundlag af stævningen og det i øvrigt fremkomne kan være en dom, der helt eller delvis følger sagsøgerens påstand, eller en dom, som frifinder sagsøgte, jfr. retsplejerådet a.st. 1456. For det andet må reglens sammenstilling af påstand med sagsfremstilling medføre, at der ikke i lovens formulering er nogen støtte for den intention, som retsplejerådet gav udtryk for i Betænkning 1973 s. 140 om, at den prøvelse, som retten foretager i udeblivelsessager, skulle være mindre minutiøs end efter dagældende regler. I det hele er resultatet herefter, at uanset at de gældende udeblivelsesregler er stillet anderledes op end den tidligere § 341, er intentionen, at reglen skal være uforandret: (a) domskonklusionen skal ligge inden for den af sagsøgeren nedlagte påstand, og (b) sagsfremstillingen skal kunne tjene som begrundelse for domskonklusionen.

I udkast 1877 var de to elementer opstillet i den omvendte orden, idet udgangspunktet var, at sagsøgerens sagsfremstilling skulle

lægges til grund: Ved sagsøgtes udeblivelse fra den mundtlige forhandling »har Retten at anse de i Sagsøgerens mundtlige Fremstilling og Udvikling af Sagen anførte Kjendsgjæringer for sande og afsige Dom i Overensstemmelse med den i hans Sagsfremstilling indeholdte Paastand forsaavidt de ere i Stand til at begrunde denne og ikke ere i Strid med eller ligge helt udenfor hans skriftlige Sagsfremstilling«, udkast 1877 § 286, stk. 1.

Med udkast 1899 betones sagsfremstillingen yderligere: Ved sagsøgtes udeblivelse afsiges »Dom i Henhold til hans mundtlige Fremstilling af Sagen ... Herved bliver imidlertid at iagttage, at ingen Paastande eller Søgsmålsgrunde, der ligge udenfor Stævningens Indhold kunne tages i Betragtning ...«, § 204, stk. 1. Den positive angivelse af dommens indhold er knyttet til den mundtlige fremstilling af sagen og kun negativt er betonet, at påstande uden for stævningen ikke kan tages i betragtning.

Formuleringen fra 1899 genfindes uforandret i retsplejeloven 1916 § 341, der var gældende indtil 1979-reformen, som på dette punkt tilsigter at være i overensstemmelse med § 341, jfr. retsplejerådet i Ft 1978–79 B sp. 1456 og 1459.

Trods intentionen om at bevare den hidtidige retstilstand har man imidlertid ikke skrevet det samme i loven i 1979 som i 1916. Retten skal ikke blot tage hensyn til sagsfremstillingen, d.v.s. stævningens fremstilling af de kendsgjæringer, hvorpå påstanden støttes, men tillige til »det i øvrigt fremkomne«. Dermed udvides det sagsmateriale, som retten skal sammenholde med påstanden. Der skal ikke blot konstateres en logisk konsistens mellem sagsfremstilling og påstand. Konsistensen skal tillige genfindes i forholdet til det øvrige sagsmateriale, som retten kan tage i betragtning. Dette vil i første række være de bilag, som ledsager stævningen. Men det kan tillige gælde oplysninger eller synspunkter, der fremkommer ved første retsmøde eller senere under sagens gang. Hvis sagsøgerens påstand i overensstemmelse med sagsfremstillingen angår et krav på 10.000 kr., medens det bilagte skyldgrundlag entydigt beskriver en gæld af mindre størrelse, kan udeblivelsesdommen i hvert fald ikke overstige, hvad bilaget danner grundlag for. Selv om påstanden stemmer med sagsfremstillingen, kan den ikke følges, hvis

sagsøgerens oplysninger ved første retsmøde modbeviser det fulde krav, Ft 1978–79 B sp. 1456 og 1460.

(c) Sagen skal afvises, såfremt sagsøgerens påstand er uklar, § 354, stk. 3, 3. pkt., og § 360, stk. 3, 4. pkt. Denne regel går tilbage til udkast 1973 § 353, stk. 2, jfr. § 363, stk. 2, og den blev begrundet med, at en dom i overensstemmelse med en uklar påstand også vil være uklar, hvilket ville være yderst uheldigt, ikke mindst hvis der bliver spørgsmål om fuldbyrdelse af dommen, jfr. Betænkning 1973 s. 139.

Den givne begrundelse forekommer ikke kun at angå udeblivelsessager. For civile sager i almindelighed må det være et krav, at den af sagsøgeren formulerede påstand må være »klar« for at kunne blive taget til følge. Den må i det hele være lovlig og egnet til optagelse i domskonklusionen. Prøvelsen heraf hører til rettens prøvelse af stævningen, og denne prøvelse er aktuel i enhver sag. De krav, der stilles i denne henseende er beskrevet ovenfor i kap. V.2. Selv om prøvelsen af dette spørgsmål har særlig betydning i udeblivelsessager, for så vidt der under disse er visse praktiske, om end ikke uovervindelige, vanskeligheder ved at korrigere en mangelfuld påstand, forekommer det ikke hensigtsmæssigt at optage en særlig bestemmelse om denne situation i udeblivelsesreglerne. Reglen medfører næppe noget nyt i forhold til, hvad der gælder for påstande i almindelighed, herom Gomard s. 70 og 272, og Kommenteret Retsplejelov 1982 s. 388–89.

(d) Sagen skal endvidere afvises, såfremt sagsfremstillingen i stævningen må antages i væsentlige henseender at være urigtig. Medens den under (b) beskrevne prøve i første række bestod i en »logisk« kontrol af konsistensen mellem sagsfremstilling og påstand, angår den her beskrevne regel forholdet mellem sagsfremstillingen og »virkeligheden«. Der lægges op til en kontrol af sagsfremstillingens overensstemmelse med retsfaktum. Medens det ovennævnte krav om påstandens klarhed blev introduceret i 1973, er den særlige kontrol af sagsfremstillingens rigtighed allerede hjemlet

i § 341. Man har dog ikke gentaget et i § 341 optaget krav om, at sagsfremstillingen skulle være »fuldstændig«, fordi en ufuldstændig sagsfremstilling ikke kan begrunde påstanden, og påstanden vil derfor falde allerede på grund af manglende begrundelse. Endvidere stiller man ikke som i 1916 krav om, at sagsfremstillingen *er* urigtig, men alene om, at dette *må antages*, Betænkning 1973 s. 139–40, hvilket dog næppe markerer nogen større realitetsforskel. At de faktiske omstændigheder skal være urigtige »i væsentlige henseender« vises, at en sag ikke skal afvises på grund af unøjagtigheder eller forglemmelser i stævningen, der er uden reel betydning, udkast 1899. Motiver sp. 196.

Det er et påfaldende træk ved § 341, som var gældende til 1979, at 1) den rent formelle kontrol af forholdet mellem sagsfremstilling og påstand kan føre til, hvis sagsøgerens påstand ikke tages til følge, at der sker hel eller delvis *frifindelse*, medens 2) rettens kontrol af forholdet mellem sagsfremstilling og virkelighed kun kan føre til *afvisning*. Denne retstilstand bygger på en praksis, som blev etableret i forrige århundrede. Udgangspunktet var det klare, at dommeren undersøgte forholdet mellem stævningen med dens påstand og de fremlagte dokumenter, og at dommeren ville frifinde, hvis dokumenterne ikke understøttede påstanden, jfr. eksempelvis Nellesmann: Den ordinaire civile Procesmaade, 1892, s. 201. Hvis på den anden side de i stævningen nævnte dokumenter ikke blev fremlagt, blev sagen afvist. Afvisning blev imidlertid også resultatet, såfremt de af sagsøgeren fremlagte dokumenter ikke stemte med den i stævningen og forligsklagen givne betegnelse af dem, jfr. Nellesmann s. 96. I så fald kom der ikke nogen afgørelse i realiteten, Nellesmann s. 202 note 1.

Det er formentlig denne praksis, som slog igennem ved formuleringen af udkast 1899 (en tilsvarende regel findes ikke i udkast 1877), og som eksempel på en afgørelse umiddelbart forud for udkast 1899 kan nævnes:

UfR 1895.1246 SH: A påstod B dømt til betaling af 321 kr., som B skulle skyldte A ifølge 3 solaveksler, udstedt af B. Alle var ved forfaldstid indfriet af A. B mødte ikke. Sø- og handelsretten bemærkede, at det i stævningen var anført, at de tre veksler alle var blevet diskonterede i Landmandsbanken, men det kunne ses, hvad også sagsøgeren under den mundtlige forhandling havde anført, at den ene veksel var blevet diskonteret i Nationalbanken. Sagen kunne derfor for denne veksels vedkommende ikke siges at være behørigt deduceret, hvorfor den for så vidt blev afvist.

Sagsfremstillingen synes at have været urigtig, om end urigtigheden vistnok ikke har haft betydning for det »reelle«, og ved afvisningen opnås, at der ikke afsiges en klar urigtig realitetsdom. Det formelle understreges ved, at en sådan dom hos Munch-Petersen: Dansk Civilproces 1906 s. 218 note 3 sættes på linie med domme, som afviser på et klart formelt grundlag, f.eks. UfR 1904 A.251, hvor stævningen angik betaling for leverede varer og indfriet veksel, men hvor sagsøgeren ikke havde fremlagt den pågældende veksel, og det ikke var angivet, hvor stor en del af det påstævnte beløb, der vedrørte vekslen, og UfR 1905.126, der afviste en sag om huslejgæld, da sagsøgeren ikke havde fremlagt de lejekontrakter, på hvilke søgsmålet blev støttet.

Denne praksis angår således tilsyneladende omstændigheder, som vedrører en formel undersøgelse af forholdet mellem sagsfremstilling og bilag. Eller med Nellesmann's ord:

»Det (vilde) formeentlig i mange af disse Tilfælde ... være naturliger at støtte Afvisningen paa, at Stævningen maa siges at være mangelfuld som givende en utilstrækkelig eller urigtig Oplysning om Sagens Gjenstand, end paa mangelfuld Deduction, da denne sidste Grund til Afvisning kun passer, hvor Mangelen af de paabe-raabte Dokumenter eller den urigtige Betegnelse af dem virkelig bevirker en Uklarhed, der er til Hinder for at afsige Dom i Sagen, naar Indstævnte ikke tager til Gjenmæle, noget, som ingenlunde behøver at være Tilfældet«. 1892 s. 96, jfr. Deuntzer s. 193-94.

Da retsplejerådet i 1979 reviderede lovforslagets bestemmelser vedrørende udeblivelsesdommens tilknytning til sagsøgerens påstand, omtaltes betydningen af de oplysninger, som kunne fremkomme under sagen, såvel under det første

retsmøde som – ved udeblivelse på senere stadier – senere under sagens gang. Under det første retsmøde vil der kunne fremkomme yderligere oplysninger, og udeblivelsesdommen kan »tage hensyn til sådanne eventuelle yderligere fremkomne oplysninger til fordel for den udeblevne sagsøgte, idet de yderligere oplysninger kan vise, at sagsfremstillingen er helt eller delvis urigtig«, Ft 1978–79 B sp. 1456. Denne passus peger vel i retning af, at de yderligere oplysninger kan begrunde en afvisning. Men i sammenhængen angår det i første række behovet for, at sagsøgerens påstand kan fraviges, uden at man skal undlade at afsige en realitetsdom, og det fremhæves kort efter, at en udeblivelsesdom »på grundlag af stævningen og det iøvrigt fremkomne« kan være en dom, der helt eller delvis følger sagsøgerens påstand, eller en frifindelsesdom. Det er således klart, at man efter forarbejderne til 1979-loven må lade en opfattelse af, at sagsfremstillingen er urigtig, få det udtryk, at der afsiges dom om hel eller delvis frifindelse, jfr. herved også bemærkninger a.st. sp. 1460 om senere udeblivelse.

Det kan herefter konkluderes, at den oprindelige baggrund for, at afvisning skulle ske i tilfælde af en urigtig sagsfremstilling, beroede på en retspraxis vedrørende tilnærmelsesvis rent formelle krav til sagsøgerens procesoplæg, og at det senest af forberedelsen af 1979-reformen er bekræftet, at antagelser om sagsfremstillingens urigtighed ikke (kun) skal udtrykkes i en formel afvisning, men kan gives form af hel eller delvis frifindelse. I øvrigt synes der at være ved at ske en glidning i fortolkningen af udtrykket »begrundet i sagsfremstillingen og det i øvrigt fremkomne«, idet dette ikke blot dækker en formel kontrol af konsistensen mellem påstand og sagsfremstilling, men yderligere sigter på, at der ikke er fremkommet oplysninger, som kan begrunde anbringender (indsigelser), der gør påstanden ubegrundet, jfr. sp. 1456 om sidestilling af sagsfremstilling og øvrige oplysninger og om frifindelse på grund af forældelse.

(e) Udgangspunkt for bedømmelse af sagen er sagsøge-

rens påstand og anbringender, således som de fremgår af stævningen. Skal sagen optages til dom ved første retsmøde, kan dette udgangspunkt ikke fraviges til skade for sagsøgte. Sagsøgeren kan nedsætte sin påstand. Hvis sagen udsættes kan en ændring af påstand eller anbringender forkyndes for sagsøgte, jfr. § 354, stk. 7, 3. pkt. Ved udeblivelse på senere stadier af sagen, kan der naturligvis ikke blot tages hensyn til stævningen, men også til ændringer eller tilføjelser i påstande af anbringender, som er foretaget i retsmøder, hvor sagsøgte var repræsenteret, eller i et processkrift, der er forkyndt for sagsøgte, jfr. § 360, stk. 3, 3. pkt.

(2) Frifindelse eller afvisning?

På baggrund af denne gennemgang af lovens regler (a)-(e) kan det ikke undre, at der i retspraksis findes en vis usikkerhed med hensyn til valget mellem afvisning over for frifindelse i tilfælde af, at sagsøgerens påstand ikke uden videre kan tages til følge. Man finder således talrige domme, hvor kritikken af sagsøgerens sagsoplæg udtrykkes i en afvisning, uanset at der er al mulig grund til at antage, at sagsøgerens krav materielt er blevet anset for uberettiget.

UfR 1932.1123 Ø: Hillerød Landbobank sagsøgte grosserer Eriksen til betaling af en vekselgæld. Ifølge sagsfremstillingen havde sagsøgte, som var direktør for Eriksens Manufakturimport A/S, endosseret nogle veksler, trukket af selskabet på forskellige af dets kunder og accepteret af disse. Vekslerne blev diskonteret i Roskilde Landbobank, der senere tiltransporterede sagsøgeren kravet på sagsøgte. Sagsøgeren gjorde gældende, at sagsøgte i realiteten ikke var vekselendossent, men havde påtegnet vekslerne som garant over for Roskilde Landbobank. Eriksens Manufakturimport A/S var gået konkurs, og sagsøgte ville ved vekselrettens bortfald uberettiget opnå frigørelse for sine forpligtelser over for Roskilde Landbobank. Landsretten afviste sagen, »da det af sagsøgeren anførte assertum ikke ses at begrunde et berigelseskrav som påstået for sagsøgerne mod sagsøgte«.

Sagens problem var vel, om der kunne gøres et berigelseskrav

gældende, uanset at det drejer sig om en accepteret veksle, under hensyn til, at sagsøgte havde optrådt som garant for et (enkeltmands?) aktieselskab, herom Lyngsø: Check- og Veksellovene, 1967 s. 274–75. Rettens grundlag for at bedømme dette spørgsmål kunne næppe være blevet forøget væsentligt, og afvisningen har sandsynligvis haft samme funktion som en frifindelse.

På den anden side finder man også tilfælde, hvor et efter retens opfattelse utilstrækkeligt søgsmålsgrundlag fører til, at sagsøgte frifindes, selv om afvisningsformen også kunne have været anvendt. Byrettens frifindelse i UfR 1976.612 Ø – som landsretten tilsidesatte – påberåbte sig en formalitetsmangel, men beroede nok primært på en opfattelse af realiteten.

UfR 1976.612 Ø: Sagsøgeren påstod sagsøgte dømt til at betale 1.483 kr., idet det i stævningen anførtes, at beløbet, der var forfaldent, skyldtes til rest fra kursusafgift for et nærmere angivet tidsrum. Byretten begrundede frifindelsesdommen med, at hverken sagsfremstillingen eller sagsøgerens mundtlige fremstilling begrundede kravet. Sagsøgeren appellerede og anførte bl.a., at det måtte være tilstrækkeligt at anføre de skyldbegrundende kendsgerninger i et sådant omfang, at det var muligt for sagsøgte at se hvilket mellemværende, der var tale om. Endvidere anførtes, at sagsøgte (indstævnte) ikke havde kunnet være i tvivl om, at kravet støttedes på parternes kursusaftale, hvis forfaldsklausuler, hun har tiltrådt. At henviser til aftalen under den mundtlige sagsfremstilling ligger ikke uden for stævningens indhold. Disse synspunkter tiltrådte landsretten.

Bag byretsdommerens frifindelse synes at ligge usikkerhed om, i hvilket omfang kursusvirksomheden faktisk var kommet sagsøgte til gode. Konkrete oplysninger vedrørende dette forelå dog ikke under sagen (for så vidt angår den del af kursusperioden, som påstanden i dens endelige udformning vedrørte).

Frifindelse er i almindelighed udgangen af den sag, hvor sagsøgerens fremstilling ikke støtter den nedlagte påstand. Er forældelsesfristen udløbet, frifindes sagsøgte, jfr. nærmere nedenfor VI.9., og frifindelse kan også blive resultatet, selv om der ikke er sikkerhed for, at det materielle krav ikke

består. I UfR 1917.124 begrundes frifindelse i en forældelses-sag med, at sagsøgeren end ikke havde gjort gældende, at han havde erhvervet sagsøgtets anerkendelse inden forældelsesfristens udløb, altså en frifindelse begrundet alene i en processuel mangel.

Frifindelse anvendes i almindelighed, hvor retten ikke ganske tilsidesætter sagsøgerens krav, men reducerer dette, jfr. UfR 1957.861 Ø og 1969.894 V.

Man må derfor få det indtryk, at anvendelsen af afvisning over for (fuldstændig eller delvis) frifindelse ikke synes at udspringe af en entydig og systematisk opfattelse af de to typer af domskonklusioner. Navnlig synes anvendelsen af afvisning at ske i tilfælde, hvor en (fuldstændig eller delvis) frifindelse havde været på sin plads.

Sml. Gomard s. 113 med note 10, der kritiserer denne praksis med henvisning til UfR 1969.894 V, der dog som nævnt ikke indeholder en frifindelse, men kun en reduktion af sagsøgerens krav, hvorfor afvisning vanskeligt kunne ske.

Der foreligger således i praksis en tendens til ikke blot at afvise, såfremt der ikke i stævningen er givet en tilstrækkelig identifikation og søgsmålsgrundlag til sagens fremme, jfr. Boman: Om åberopande och åberopsbörd, 1964, s. 125, jfr. s. 132. Man afviser tilfælde hyppigt, såfremt der i stævningen eller i sagsøgerens fremstilling i retten angives et for denne ugunstigt faktum, ligesom man afviser, når sagsøgeren undlader at påberåbe sig et nødvendigt gunstigt faktum, sml. Boman s. 107 f.

Kommenteret Retsplejelov 1982 s. 390–91 går for vidt i retning af at antage afvisning, f.eks. ved forældelse, jfr. a.st. 403 og 405–06.

Denne tendens til at anvende afvisning hænger formentlig sammen med, at rettens mulighed for kontrol af sagsøgerens oplæg er begrænset, og at der derfor er en vis utilbøjelighed til at give en kritik af dette udtryk i en frifindelse med dertil hørende retskraft. Ofte ville en mindre ændring af oplægget, f.eks. påberåbelse af et supplerende element, som ikke ville kunne anfægtes af retten, føre til et andet resultat. Fuld klarhed nås aldrig. Bedømmelsesresultatets usikkerhed gi-

ves da udtryk i en afvisning.

Denne tilbageholdenhed harmonerer ikke med den sædvanlige udeblivelsesdoms indhold. Udeblivelsesdommen afsiges på et i realiteten mere spinkelt grundlag end det, der foreligger i de sager, hvor spørgsmålet om afvisning eller frifindelse er gennemdrøftet. Men for udeblivelsesdommen findes en legalt fastlagt vurderingsmåde, som retten kan holde sig til.

(3) *Praksis*

I det følgende skal herefter søges opstillet en skematisk oversigt over de grundsynspunkter, hvorefter udeblivessager i praksis bedømmes.

(1) *Formalitetsprøvelse:*

Formalitetsprøvelsen vedrører i første række de formaliteter, som er specifikke problemer i udeblivessager, jfr. nærmere herom ovenfor i kap. V.

Herudover foretages en prøve, som svarer til denne prøve, som udvikles i andre sager end i udeblivessager. Hertil knyttes to modifikationer. Visse processuelle krav påses ikke *ex officio*, hvis sagsøgte møder uden indsigelse, jfr. f.eks. § 248 a, stk. 1, om stedlig kompetence og nærmere Gormard s. 293–94, 528. Hvor retten også ved sagsøgtes udeblivelse påser behandlingsreglernes overholdelse, kan prøvelsen være påvirket af udeblivelse. Dette gælder f.eks. den prøve af, om påstanden er »uklar«, som noget vilkårligt er fremhævet i § 354 og § 360. For så vidt iagttagelse af bestemte frister hører til sagens formalitet, afvises en for sent anlagt sag, jfr. eksempelvis *UfR* 1935.179 Ø, hvor en sag om stadfæstelse af et forbud blev afvist som for sent indbragt for retten, mens sagsøgerens øvrige påstande over for den udeblevne sagsøgte blev taget til følge.

Prøvelsen af formaliteten fører – hvis prøvelsen falder negativt ud, og mangelen ikke kan repareres – til *afvisning*

af sagen. Ved visse tilfælde af inkompetence *henvises* sagen til rette domstol, jfr. § 232, stk. 2, og § 248a, stk. 2.

Afvisning bruges imidlertid også i tilfælde, hvor det kan forekomme kunstigt at hævde, at sagens realitet ikke er blevet bedømt. Indtales et salærkrav, der er i strid med monopollovgivningen, afvises, jfr. UfR 1977.874 V (mødesag), selv om en frifindelse vel ville give et klarere udtryk for, at der ikke bestod noget materielt krav. Afvisningsformen hænger måske sammen med, at domstolene »ikke vil have noget at gøre med« sagen. Men dette kunne udmærket udtrykkes i præmisserne for en frifindelse.

Om andre tilfælde, hvor valget står mellem afvisning eller frifindelse, Gomard s. 162–64. Dette alternativ beror ifølge Per Henrik Lindblom: *Processhinder* 1974, kap. 2 og 3, på en retshistorisk misforståelse af den romerretlige proces. Uanset hvad man måtte mene herom, hertil Bylund i SJT 1975 s. 370 f, er det værd at overveje, om alternativet er værd at bevare, se Ekelöf II 1977 s. 15–16 med henvisninger i note 33a.

(II) *Realitetsprøvelse:*

De ovenfor gengivne uddrag (a)–(e) af § 354 og § 360 er gældende ret, for så vidt som de er elementer i den gældende lov. Men som gennemgangen af praksis har vist, giver de ikke noget dækkende indtryk af praksis.

I den almindelige retssag danner retten sig en opfattelse af sagens faktum og af de retligt relevante synspunkter, før den når konklusionen. At reguleringen af udeblivelsesdommens indhold er så vanskelig at strukturere, hænger sammen med, at reglerne lægger op til den modsatte rækkefølge: Først fastlægges domskonklusionens indhold, nemlig som indholdet af sagsøgerens påstand, dernæst knyttes til dette udgangspunkt en række modifikationer, der fører tilbage til sagens faktiske og retlige elementer. Modifikationerne har karakter af en »efterkontrol«, hvor konklusionen er nået, inden præmisserne er slået fast, men hvor præmisserne dog til en vis grad efterses.

Opgaven er da at anføre de *temaer, der står til kontrol*, og i den forbindelse at redegøre for, *under hvilke omstændigheder temaet tages op*, samt *hvad der skal til for, at kontrollen fører til en afvigelse* fra den konklusion, der udgjorde udgangspunktet, og *hvori afvigelsen i så fald består*.

På dette sted opstilles nogle hovedpunkter, der uddybes i de følgende afsnit VI.2.–10.

1) Retten efterser, at sagsøgerens påstand er positivt begrundet i stævningens sagsfremstilling eller i andet forkyndt materiale, der eventuelt er uddybet – men ikke suppleret – af den mundtlige fremstilling. Sagsfremstillingen m.v. skal altså angive et retsfaktum, der (efter sagsøgerens opfattelse) fører til sagsøgerens påstand.

Der sigtes på dette sted kun til en processuel påberåbelse (om bevisspørgsmål, nedenfor 3)), der positivt kan bære påstanden (om modgående indsigelser, nedenfor 4)).

Kontrollen kan gennemføres alene ved gennemsyn af stævning m.v., og den skal udøves i enhver sag. Hvis et bæredygtigt retsfaktum ikke er påberåbt, og sagsøgerens påstand derfor alene af processuelle grunde ikke kan tages til følge, *afvises sagen*.

Ved indtaling af et pengekrav må såvel skyldgrundlag som forfaldsgrund påberåbes, jfr. UfR 1972.643 V. Men sagsfremstillingen må kunne sammenholdes med (forkyndte) bilag, jfr. UfR 1972.924 Ø: Grundlaget for en renteberegning var ikke anført i sagsfremstillingen, og byretten afviste derfor, men landsretten tog sagsøgerens påstand til følge, da dennes fremstilling i forbindelse med det fremlagte gælds-brev under de foreliggende omstændigheder fandtes at give fornøden støtte for kravet.

2) Retten kontrollerer, om der *retligt* er dækning for, at det pågældende retsfaktum begrundet konklusionen. Også denne kontrol må udøves i enhver sag. Mangler den retlige dækning, frifindes sagsøgte.

UfR 1932.1123 Ø, refereret ovenfor, bygger formentlig på en vek-

selretlig vurdering af det af sagsøgeren hævdede og af retten forudsatte retsfaktum. Da der efter rettens opfattelse ikke på dette faktum kan bygges noget retskrav, burde sagen ikke være afvist, men sagsøgte frifundet.

3) Den for påstanden bærende (del af) sagsfremstilling(en) må ikke efter de fremkomne oplysninger forekomme usandsynlig.

Mens regel 1) angår det processuelle anbringende, angår denne regel det bevismæssige grundlag for anbringendet. I almindelighed gøres dette grundlag ikke til genstand for nøjere prøvelse. At rettens kontrol på dette punkt er tilbageholdende, fremgår indirekte af formuleringen af § 354, stk. 3, 3. pkt., og § 360, stk. 3, 4. pkt., om en i »væsentlige henseender« urigtig sagsfremstilling. Disse regler må imidlertid sammenholdes med den indledende regel i 1. pkt., hvorefter påstanden skal være begrundet i »sagsfremstillingen og det i øvrigt fremkomne«. Denne regel fungerer dels som grundlag for den formelle prøvelse af sagsøgerens anbringender, jfr. ovenfor 1), dels som grundlag for kritik af sagsfremstillingens rigtighed. Oplysninger fremkommet ved f.eks. rettens udspørgen af sagsøgeren ved første retsmøde eller ved rettens gennemlæsning af fremlagte bilag, kan vise, at sagsfremstillingen er helt eller delvis urigtig, og sagsøgte skal da helt eller delvis frifindes, jfr. retsplejerådet i Ft 1978-79 B sp. 1456. Samme funktion har oplysninger fremkommet ved senere retsmøder, a.st. sp. 1460.

Den bevismæssige prøvelse omfatter således, dels sagsfremstillingen, dels andet materiale, og den begrænsning af rettens tilsidesættelse af sagsøgerens sagsfremstilling, som oprindeligt blev tilsigtet, er ikke fastholdt. Såvel de indholdsmæssige regler for dommen som afgrænsning af grundlaget for rettens bedømmelse åbner således tilsyneladende for en fuld kontrol vedrørende faktum.

Da udeblivelsessager på den anden side ikke kan gøres til genstand for en fuld undersøgelsesvirksomhed, og da der

ikke kan kræves samme bevisførelse fra sagsøgeren som i mødesager, må rettens kontrol af det bevismæssige grundlag for retsfaktum afgrænses ved, at der sættes grænser for rettens forpligtelse til ved spørgsmål og opfordringer at fremskaffe yderligere bevisdata:

Retten kan og skal kontrollere, at der ikke i stævningens sagsfremstilling eller i bilag findes bevis for, at retsfaktum ikke foreligger.

Retten hverken kan eller skal søge supplerende bevisdata fremskaffet, hvis stævning eller bilag ikke begrundet rimelig tvivl om retsfaktum. Retten skal navnlig ikke søge en sådan udvidelse af processtoffet, blot fordi der er en teoretisk mulighed for gennem uddybende bevisførelse at finde svagheder, som ikke efter det foreliggende er synlige.

Er der på den anden side rimelig tvivl, må retten gennem materiel procesledning søge den fjernet, og hvis dette ikke lykkes sagsøgeren, må sagsøgte helt eller delvis frifindes.

Et vanskeligt spørgsmål er, hvordan den relevante bevisregel nærmere skal opfattes. Langt de fleste sager passerer uden nøjere drøftelse, fordi stævning og bilag giver en sammenhængende og ikke åbenbart urigtig redegørelse for retsfaktum. En bevismæssig analyse kommer ikke på tale, medmindre retten på grund af brud i fremstillingen, ufornelige elementer i stævning og bilag, eller lignende, kommer i tvivl om sagens sammenhæng. Dette synes at kunne beskrives som en *tærskelvurdering*. Med dette udtryk beskrives, at tvivlsmomenter af meget beskeden størrelse kan negligeres. Tvivlen må over en vis tærskel for at få betydning i den samlede bevisvurdering, jfr. Zahle: Om det juridiske bevis 1976 s. 311.

I denne forbindelse betyder tærskelvurderingen, at retten ikke går ind på nogen bevisdataanalyse, hvis der ikke er skabt en ikke ubetydelig tvivl om retsfaktum. Denne tilbageholdenhed udtrykte man i 1899 med kravet om, at urigtigheden skal angå »væsentlige henseender«.

I de tilfælde, hvor en sådan rimelig tvivl foreligger, fore-

tages en sædvanlig analyse af de tilvejebragte bevisdata. Og beviskravet er det samme som ellers. Bærer sagsøgeren bevisbyrden for retsfaktum, må de foreliggende bevisdata – hvortil må regnes sagsøgtes passivitet – have en sådan vægt, at de kan løfte bevisbyrden.

Er det godtgjort, at sagsøgerens sagsfremstilling er urigtig, må sagsøgte frifindes, jfr. § 354, stk. 3, 1. pkt., og § 360, stk. 3, 1. pkt. (Gomard s. 121 vil afvise).

Bærer sagsøgeren bevisbyrden, og har sagsøgeren ikke ført det nødvendige bevis, frifindes sagsøgte, jfr. UfR 1957.861 Ø, omtalt ovenfor i kap. V.9., der frifinder for et erstatningskrav, fordi »det ... ikke (fremgår) af det foreliggende«, at sagsøgte kendte eller burde kende en særlig skadesrisiko. Sagsøgeren påberåbte sig den almindelige culpa-regel, men havde ikke bevist culpa hos sagsøgte.

Et tilsvarende resultat når UfR 1979.205 V vedrørende skadesopgørelsen i en erstatningssag.

UfR 1979.205 V: En husejer (H) sagsøgte en tidligere advokat (A) til betaling af 173.700 kr. som erstatning for tab, som A havde påført H ved ikke på H's vegne at have indledt erstatningssag mod en entreprenør (E) i anledning af beskadigelse af H's ejendom under E's jordarbejde på en naboejendom, inden H's krav mod E blev forældet. Under forberedelsen mødte A og gjorde gældende, dels at det ikke var godtgjort, at skaderne på H's ejendom var forårsaget af E's arbejde, dels at kravet mod A var for stort. Der blev indhentet syn og skøn vedrørende skadesårsag og omkostninger ved afhjælpning af skaderne.

A udeblev ved domsforhandlingen. Landsretten lagde til grund, at ansvarsgrundlaget i overensstemmelse med sagsøgerens sagsfremstilling var til stede. Dette synes i øvrigt ikke bestridt af A. Med hensyn til skadesårsag og afhjælpningsomkostninger fulgte retten ikke sagsfremstillingen, men antog på grundlag af skønserklæringen og en vidneforklaring, at skaderne kun i et mindre omfang skyldtes E's jordarbejde, og der tilkendtes derfor kun H et mindre beløb, nemlig 16.000 kr. af de 40.000 kr. som fuld afhjælpning ville koste.

De indsigelser, som sagsøgte (A) gjorde gældende under

forberedelsen, dannede grundlag for bevisførelse, og trods sagsøgtes udeblivelse ved domsforhandlingen underkastes dette processtof en analyse, som tilnærmelsesvis er upåvirket af udeblivelsen. Sagsfremstillingen følges for det retsfaktum (ansvarsbetingelserne), som sagsøgte ikke har rejst indsigelse mod, og som der ikke i det tilvejebragte er grundlag for tvivl om.

UfR 1936.584 V går i modsat retning. Sagsøgte bestred under forberedelsen en del af det indtalte krav og henviste herved til en erklæring fra en hos sagsøgeren ansat. Da sagsøgte udeblev ved domsforhandlingen, frifandt byretten sagsøgte for den bestridte del af kravet. Landsretten tog uden nogen prøvelse sagsøgerens påstand til følge. Mens byrettens dom kan ses som en anvendelse af den sædvanlige bevisbyrde-regel – skyldgrundlaget må bevises – er landsrettens dom en mekanisk anvendelse af udeblivelsesreglen, der ikke stemmer med det siden 1979 betonedede hensyn til såvel sagsfremstilling som »det i øvrigt fremkomne«.

4) Retten kan ikke følge sagsøgerens påstand, hvis der i stævningen eller i supplerende processuelle erklæringer fra sagsøgeren findes grundlag for en indsigelse (anbringende om modfaktum). Fremgår det af sagsfremstillingen, at sagsøgte ved aftalens indgåelse var umyndig, eller ligger gældens forfaldstid længere tilbage end den relevante forældelsesfrist, må sagsøgte frifindes.

Sådan frifindelse kan sagsøgeren i almindelighed undgå ved at gøre gældende, at den umyndige efter at være blevet myndig har ratihaberet gælden, eller at forældelsesfristen er afbrudt. Disse anbringender kan på forhånd optages i stævningen, eller de kan gøres gældende på rettens foranledning. I sidstnævnte fald må de forkyndes for den udeblevne sagsøgte.

Jfr. UfR 1917.124 LHS, der frifandt sagsøgte for betaling af gammel skrædderregning, da sagsøgeren »end ikke havde gjort gældende«, at fordringen var anerkendt af sagsøgte.

Da det for sagsøgeren negative udfald kan afværges alene ved et processuelt anbringende, altså uden bevisførelse, kan denne kontrol næppe opfattes som bevismæssig. Kontrollen er formel.

Det er en forudsætning, at indsigelsen er begrundet i sagsfremstillingen m.v., der uden prøvelse lægges til grund. Er sagsfremstillingen uklar, kan den ikke uden forsøg på gennem spørgsmål til sagsøgeren at opnå en afklaring tolkes mod sagsøgeren.

Ofte kan sagsøgeren imødegå den indsigelse, der tilsyneladende er grundlag for. Dette viser sig hyppigt, når byrettens frifindelse ankes, jfr. f.eks. om forældelse, hvor sagsøgtes anerkendelse først kommer på bordet under anken, UfR 1977.1010 V, 1952.234 Ø, jfr. om ratihabition af umyndigs gæld UfR 1963.214 V. Bedømt ud fra det foreliggende, er sådanne frifindelser i første instans korrekte. Men det er ønskeligt, om sådanne anker undgås ved, at retten gør sagsøgeren bekendt med den indsigelse, som retten overvejer, således at sagsøgeren får lejlighed til at supplere sin sagsfremstilling.

UfR 1959.951 Ø fortjener en særlig kommentar:

Sagsøgeren påstod sagsøgte »fru Grenaae« dømt til betaling af 331 kr. for køb af beklædningsgenstande, leveret lidt mere end et år før sagsanlægget. Byretten frifandt sagsøgte, da kravet ansås for forældet efter ægteskabslov 1925 § 26, jfr. § 11. For landsretten fremkom oplysninger om sagsøgtes anerkendelse, og forældelsesindsigelse var dermed bortfaldet. Landsretten tilføjede imidlertid, at »alene den omstændighed, at indstævnte (sagsøgte) i stævningen var benævnt fru Grenaae, ikke havde givet grundlag for ex officio at optage spørgsmålet om anvendelse af reglen i § 26 ...«. I en redaktionel note til dommen tilføjes: »Hvis derimod en som frue betegnet sagsøgt møder personlig for underretten, må det følge af vejledningspligten, at opmærksomheden henledes på § 26, hvis 1-års fristen er udløbet.« (Retsformanden var medredaktør af Ugeskriftet).

Denne dom er blevet forstået derhen, at »den blotte mulighed for at sagsøgte kunne have en indsigelse« i almindelighed ikke bør føre til frifindelse, Gomard s. 114. Hertil må bemærkes, at sags-

fremstillingen ikke blot rummede en mulighed for, men klart begrundede en forældelsesindsigelse. Kun på grund af en anerkendelse, som ikke var gjort gældende i første instans, kan landsretten ændre byrettens konklusion.

At retten ikke *ex officio* skal tage forældelse i betragtning, stemmer ikke med praksis, se nærmere nedenfor VI.9. At forældelsesreglen i § 26 skulle indtage en særstilling, er der næppe noget grundlag for – tværtimod er § 26 tænkt som en beskyttelsesregel, der henviser kreditorer til at rette deres krav mod manden, sml. Ernst Andersen: *Ægteskabsret II*, 1956, s. 154–55, Borum: *Familieretten II*, 1941, s. 240. Der forekommer derfor ikke noget grundlag for landsrettens kritik af byrettens resultat, men et spørgsmål til sagsøgeren kunne, som nævnt, have været praktisk. Dommens kritik citeres hyppigt, f.eks. Danielsen og Hornslet: *Lov om ægteskabets retsvirkninger 1975* s. 231, Karnov 1978 s. 2935.

5) Retten efterser, at der ikke i det under sagen fremkomne er tilstrækkeligt bevis for en indsigelse.

Den under 4) beskrevne kontrol er formel, for så vidt den kan afskæres af sagsøgerens processuelle anbringender, og den må suppleres af en bevismæssig kontrol af indsigelsen, der ikke afværges af sagsøgerens anbringende. Indsigelsen kan fremkomme på rettens foranledning, fordi det foreliggende giver grundlag for rimelig tvivl vedrørende indsigelsen, eller indsigelsen kan være gjort gældende af sagsøgte inden udeblivelsen.

Prøvelsen af en indsigelses bevisgrundlag må begrænses på samme måde som prøvelsen af bevisgrundlaget for sagsøgerens anbringender, der ovenfor under 3) sammenfattedes som en *tærskelvurdering*. Denne vurdering består, for så vidt angår en indsigelse, der ikke blot er benægtelse af sagsøgers anbringender, af to faser a) Bevisgrundlaget prøves ikke i enhver sag, men kun hvis der er en vis sandsynlighed for indsigelsen. b) Hvis der er en sådan sandsynlighed, underkastes sagens bevisdata sædvanlig vurdering, og den sædvanlige bevisbyrde regel anvendes.

Er der en vis, ikke ganske ubetydelig, sandsynlighed for en indsigelse (bedre: for et modfaktum), kan sagsøgeren ikke

nøjes med en benægtelse, men må tilvejebringe sådanne bevisdata, som efter den for vedkommende faktum gældende bevisregel er nødvendige, anderledes Gomard s. 122. Noget andet er, at en benægtelse i forbindelse med de allerede foreliggende bevisdata suppleret af et hensyn til sagsøgtes passivitet kan være tilstrækkeligt til at lægge sagsøgerens opfattelse til grund, jfr. UfR 1971.846 V:

En afbetalingssælger krævede efter udenretlig afhentning af bil køberen for differencen mellem restkøbesum og bilens værdi ifølge en privat vurdering, der var foretaget af en af de af fogedretten sædvanligt anvendte vurderingsmænd. Den sagsøgte køber mødte ved første retsmøde og påstod frifindelse, bl.a. under henvisning til, at bilens værdi ikke var mindre ved aflevering end ved købet, og at ejendomsforbeholdet var ugyldigt på grund af udbetalings ringe størrelse. Byretten frifandt: »Selv om sagsøgerens fremstilling af sagen lægges til grund, ses der dog under hensyn til, at den pågældende vogn aldrig er blevet synet og vurderet af fogeden under en afsluttende fogedforretning, ikke at være blevet tilvejebragt et tilstrækkeligt sikkert grundlag for accept af de to beløb, der skal sammenholdes, og dermed en udregning af sagsøgtes gæld til sagsøgeren«. Denne afgørelse ændrede landsretten. At der ikke var sket vurdering af vognen under en fogedforretning, fandtes ikke at kunne afskære sagsøgeren fra at gøre krav gældende mod sagsøgte for sagsøgerens resttilgodehavende, og »idet der ikke vil kunne tages hensyn til indstævntes (sagsøgtes) øvrige indsigelser, hvis rigtighed ikke er bevist«, toges sagsøgerens påstand til følge.

Der er vel næppe nogen tvivl om, at en af sælgeren fremskaffet vurdering af en bil ikke kan være uden betydning ved værdiansættelsen af bilen. En imødegåelse af sagsøgerens beregning af differencen måtte således kræve en bevisførelse fra sagsøgtes side, selv om det er sælgeren/sagsøgeren, der bærer bevisbyrden for den hævdede værdiforskel. En indsigelse som sagsøgtes vedrørende den utilstrækkelige udbetaling påhviler det den sagsøgte køber at bevise. På dette grundlag forekommer den trufne afgørelse på begge punkter at svare til, hvad man ville nå til grundlag af en sædvanlig bevisbedømmelse, hvori indgår hensynet til sagsøgtes

manglende bevisførelse.

Også UfR 1979.205 V indeholder en indgående prøvelse af sagsøgerens krav, sml. ovenfor UfR 1957.861 Ø om sagsøgerens anbringende.

De anførte domme angår alle udeblivelse ved domsforhandlingen. Det er som regel kun på dette stadium, at der foreligger et bevismæssigt grundlag for, at retten kan overskride »tærsklen« fra den mekaniske udeblivelsesregel til den kontrollerede bevisvurdering.

6) Retten kan kun tage hensyn til en indsigelse, der er retligt holdbar. Denne partsuafhængige kontrol svarer til kontrollen af retsgrundlaget for sagsøgerens anbringender. Den spiller kun en beskeden rolle.

UfR 1976.612 Ø gemmer muligt over en diskussion vedrørende jus. Kan et krav om betaling af en kursusafgift nedsættes under hensyn til, i hvilket omfang kurset er kommet kursisten til gode? At en indsigelse af dette indhold har spillet en rolle for byretsdommeren, støttes på kammeradvokatens procedure over for sagsøgerens omkostningskrav.

7) Uklarheder eller ufuldstændigheder i sagsøgerens påstand, sagsfremstilling, bilag eller i det i øvrigt fremkomne, kan fremstå som rene processuelle mangler og bør da behandles som sådanne, jfr. ovenfor kap. V.2. Men sådanne processuelle mangler kan tyde på en usikkerhed med hensyn til kravets berettigelse, og hvor denne usikkerhed ikke kan struktureres som en sædvanlig bevismæssig usikkerhed (sandsynlighed), men navnlig på grund af det begrænsede procesmateriale ikke kan sammenholdes med en sædvanlig bevisregel, er det nærliggende, at retten *afviser* sagen. Retten undgår herved såvel at give sagsøgeren medhold – hvilket usikkerheden taler mod – som at frifinde sagsøgte – hvilket det begrænsede procesmateriale taler mod.

UfR 1975.435 V fandt, at retten ikke burde søge uklarhederne i en stævning i forbindelse med dens bilag repareret, og sagen blev af-

vist, jfr. ovenfor kap. V.2.

Afvisningsformen bruges imidlertid i tilfælde, hvor en stillingtagen til sagens realitet kunne og burde finde sted, eller hvor sagens realitet er blevet bedømt, jfr. UfR 1932.1123 Ø. Når sagsøgeren har taget initiativ til en sag, og sagsøgeren ikke leverer et efter rettens opfattelse tilfredsstillende grundlag for sin påstand, er det ikke urimeligt, at sagsøgeren må anke frem for, at det står sagsøgeren frit for, om og i givet fald hvornår ny sag skal anlægges. Sagsøgte må naturligvis foretrække en frifindelse frem for en afvisning. For retten kan en afvisning vel være en bekvem måde at holde sagens realitet uden for afgørelsens retskraft, men hvor formaliteten glider over i realiteten, kan afvisningen give en u hensigtsmæssig appelbehandling. Undertiden angår uklarheden eller usikkerheden kun en del af kravet, som let kan udskilles fra den øvrige sag, og i så fald bør en delvis frifindelse foretrækkes for en fuld afvisning.

Tilbøjeligheden til at afvise synes at have en sådan styrke, at den gør sig gældende, hvor *alle* synes at måtte foretrække en realitetsafgørelse. Dette gælder UfR 1982.426 H:

Sagsøgeren påstod, at sagsøgte skulle anerkende at sagsøgerens køb hos sagsøgte af 8 pantebreve blev hævet, og at sagsøgte betalte 190.630 kr. inkluderet en rente for ca. 1½ år på 35.770 kr. Påstanden begrundedes i misligholdelse. Det krævede beløb svarede til købesummen og handelsomkostninger. Men nogen begrundelse for renteposten blev ikke givet. Sagen forberedtes ved vestre landsret uden retsmøde, og sagsøgte indgav ikke svarskrift. Betingelserne for afsigelse af udeblivelsesdom var for så vidt til stede.

Landsretten afviste imidlertid hele sagen i medfør af § 354, stk. 6, jfr. stk. 3, da der intet var anført i stævningen som begrundelse for renteposten. Dette resultat kan ses som en varetagelse af sagsøgerens interesse, fordi sagsøgeren muligt kunne foretrække en afvisning fremfor en delvis frifindelse. Sagsøgeren tog imidlertid ikke opfordringen til en ny – bedre forberedt – sag op, men kærede afvisningen. For højesteret gjorde kærende (sagsøger) gældende, at »rentekravet er af underordnet betydning i forhold til de øvrige påstande, således at der i stedet for afvisning af sagen kunne

været sket frifindelse for rentekravet og domfældelse for den øvrige del af kravet«. Sagsøgeren foretrak altså den delvise frifindelse af sagsøgte fremfor afvisningen. Ikke destomindre stadfæstede højesteret landsrettens afvisning. Hvorfor? Af hensyn til sagsøgeren – nej, for sagsøgeren har netop givet en anden prioritering. Af hensyn til sagsøgte – nej, for sagsøgte kan ikke have rimelig forventning om at et velbegrunder krav afvises, fordi det er kumuleret med et ubegrundet krav. Af hensyn til retten – næppe, for sagen viser den uhensigtsmæssige virkning af afvisningsformen, at højesteret ikke kan tage stilling til sagens realitet.

Domsresultatet blev yderligere underbygget af en henvisning fra landsretten – som højesteret tilsluttede sig – til Betænkning 1973 s. 138, hvorefter »det er utilfredsstillende, at en mindre omhyggelig udformning af sagsfremstillingen skal medføre, at sagsøgte frifindes, således at sagsøgeren muligvis mister et berettiget krav«. Ifølge Betænkning 1973 s. 138 burde der i sådanne tilfælde ikke afsiges realitetsdom, hvorfor retsplejerådet foreslog, at en realitetsdom kun skal kunne gå ud på fuldt ud at tage sagsøgerens påstand til følge, jfr. udkast 1973 § 353, stk. 2, og § 363, stk. 2. Tilsvarende bestemmelser fandtes i justitsministeriets lovforslag § 354, stk. 4, og § 360, stk. 2.

UfR 1982.426 H synes imidlertid at have overset, at dette alternativ mellem dom i overensstemmelse med sagsøgerens påstand og afvisning var et hovedpunkt i den kritik af lovforslaget, som retsplejerådet tog til efterretning i det ændrede forslag, som findes i Ft 1978–79 B sp. 1453 f, og som ligger til grund for de gældende § 354, stk. 3, og § 360, stk. 3.

Dommen kan derfor næppe bære videregående slutninger mod den her forsvarede anvendelse af frifindelse som konklusion i sager, hvor retten ikke finder, at sagsøger har et krav mod sagsøgte.

(4) *Modkrav*

Afslutningsvis skal gøres nogle bemærkninger om betydningen af *sagsøgtes modkrav* for dommens indhold.

Såfremt sagsøgte har gjort modkrav gældende, men senere udebliver, afvises modkravet, for så vidt der er nedlagt påstand om selvstændig dom for modkravet eller en del af dette.

UfR 1977.571 V angik en sag mellem to automobilhandlere, A og B.

A anlagde sag mod B med påstand om betaling af 32.500 kr. i anledning af annullation af en bilhandel. B påstod under skriftvekslingen frifindelse og gjorde til støtte herfor gældende, at han havde en forfalden modfordring på 40.000 kr., hidrørende fra en ældre aftale, hvorved A af B havde købt en båd. B påstod under henvisning her til selvstændig dom for 7.500 kr. med renter. A påstod under skriftvekslingen frifindelse for modfordringen.

Sagsøgte B udeblev fra domsforhandlingen og blev derfor dømt i overensstemmelse med sagsøgerens påstand, medens modkravet afvistes.

Har sagsøgte gjort indsigelse mod hovedkravet, f.eks. vedrørende kvaliteten af en leveret vare, kan hensynet til denne indsigelse og de til støtte herfor tilvejebragte bevisdata indgå i rettens grundlag for en bedømmelse af, om der i udeblivelsestilfælde kan gives sagsøgeren dom i overensstemmelse med påstand og sagsfremstilling, jfr. ovenfor om de almindelige regler herom. Dette udgangspunkt er af relevans for bedømmelsen af modkrav. Er et modkrav gjort gældende til støtte for en påstand om frifindelse (kompensation), må hensynet til modkravet have samme – begrænsede – funktion som almindelige indsigelser. Er modkravet således bevist under forberedelsen, må sagsøgte kunne frifindes i tilfælde af udeblivelse fra domsforhandling.

Samme resultat må man nå til, når modkravet er anvendt som støtte for en påstand om en selvstændig dom for den overskydende del af modkravet. At en sådan påstand bliver afvist, er altså ikke ensbetydende med, at modkravet ikke under særlige omstændigheder kan få betydning for bedømmelsen af hovedkravet. I den refererede UfR 1977.571 V havde sagsøgeren bestridt modkravet, og der er ikke i den trykte del af dommen oplyst noget, der overbevisende taler til støtte for modkravet. Men forudsættes det, at der under forberedelsen havde fundet en omfattende bevisførelse sted til støtte for modkravet, og at retten på dette grundlag ikke var i tvivl om modkravets holdbarhed, ændres resultatet. På den ene side måtte anvendelsen af reglerne om sagsøgtes udeblivelse utvivlsomt føre til – som i dommen – at påstan-

den om selvstændig dom for den overskydende del af modkravet måtte afvises, på den anden side kunne antagelsen af, at A ikke blot havde et krav, men også skyldte penge indgå som enhver indsigelse i rettens bedømmelse af hovedkravet.

Det ville være uholdbart, om retten skulle give hovedkravet eksegitivitet under bortseen fra, at et modkrav måtte bevirke, at sagsøgeren ikke havde penge til gode hos sagsøgte. Den sagsøgte – der transformeres til den domfældte – er ganske vist beskyttet af bestemmelsen i § 522, der muliggør modregning under en fogedforretning, hvis rigtigheden af modkravet må anses for godtgjort. Men der er grænser for, hvor omfattende en bevisførelse fogedretten kan tillade for et sådant modkrav, jfr. § 501, stk. 3.

2. FORBRUGERSAGER OG SMÅSAGER

Den klassiske civilproces har til stadighed været modificeret på en række punkter i sager, hvor man efter sagens karakter eller parternes forhold ikke har kunnet lade sagen behandle på denne måde. Sagsgruppen er her sammenfattet under de to etiketter »småsager« og »forbrugersager«, der netop sigter på henholdsvis sagens karakter og parternes forhold. Når særreglerne for denne sagsgruppe tages op i denne forbindelse, sker det ikke med det formål at redegøre for dem i deres fulde bredde – det ville være en afhandling for sig –, men for at efterse, om der i disse særregler eller deres baggrund er taget særligt højde for den situation, at sagsøgte udebliver. Særreglerne tager i første række sigte på mødesager – men har disse særregler tillige betydning for udeblivelsesagerne? En anden grund til at behandle disse særregler og de bagved disse liggende erfaringer og synspunkter er, at disse kan afspejle problemer ved at leve op til civilprocessens almindelige krav til parternes adfærd, og disse problemer kan muligt høre til de problemer, der kan

medføre udeblivelse.

(1) Før retsplejeloven 1916

I tiden op til retsplejeloven var to regelsæt af særlig relevans for behandlingen af mindre civile sager: Reglerne om små gældssager og reglerne om private politisager.

Om den ekstraordinære proces op til retsplejeloven, se navnlig Deuntzer: Den ekstraordinære civilproces, 1884, og H. Munch-Petersen i Den danske civilproces 2. afd., 1908 (1. afsnit).

Småsagerne var reguleret i Forordning om en forandret Rettergangsmaade i mindre betydelige Gældssager af 6. august 1824, der ved retsplejelovens ikrafttræden omfattede gældssager under 200 kr.

Sagens start var forenklet ved, at dommeren på grundlag af et mundtligt eller skriftligt andragende fra klageren skulle udstede en indkaldelse af sagsøgte med oplysning om fordringens beskaffenhed og størrelse, § 1. Dommeren havde efter § 2 en vidtgående vejledningspligt og skulle indkalde og afhøre de af parterne angivne vidner. Det var ikke forbudt at benytte advokat, men dennes salær og rejseudgift kunne ikke pålægges modparten, medmindre »der i Sagens særdeles Omstændigheder var Grund til at lade møde ved en Sagfører«, i hvilket tilfælde der var foreskrevet et maksimum for sagførerudgiften. Se hertil Deuntzer s. 81 f, Munch-Petersen s. 16 f.

Med hensyn til udeblivelse gjaldt, at indkaldelsen skulle indeholde fyldestgørende oplysninger om »fordringens beskaffenhed og størrelse« for at der kunne opnås dom, når indklagede udeblev, jfr. herved Munch-Petersen 1908 s. 19 og fra praksis eksempelvis gældskommissionens dom i UfR 1904 A s. 245, der afviste en forniklingsanstalts sag mod en cykelfabrikant, der søgtes til en betaling af 9,80 kr. ifølge tidligere regning, idet stævningen ikke fandtes at indeholde den i forordningen 1824 fordrede angivelse af fordringens beskaffenhed. Men bortset fra den – væsentlige – bistand,

der kunne ligge i, at retten udformede indkaldelsen af sagsøgte, gjaldt samme regler som i sædvanlige civile sager.

De *private politisager* omfattede en række sagstyper anlagt af private eller offentlig myndighed (bortset fra politiet), jfr. nærmere Munch-Petersen 1908 s. 38 f. Også disse sager var undergivet en kraftigere indsats fra rettens side, jfr. nærmere Deuntzer s. 69 f, Munch-Petersen 1908 s. 31 f.

Ved indklagedes udeblivelse i private politisager antoges det, at dommeren, hvor sagen gav anledning dertil, måtte søge den nærmere oplyst gennem eksamination af klageren, jfr. Deuntzer s. 76, Munch-Petersen 1908 s. 38. Dette stemmer ikke med, at forordning af 25. marts 1791 § 21 henviser til DL 1-4-30, jfr. om denne ovenfor i kap. II.1. Med hensyn til afhøring af klageren var UfR 1884.841 nået til et andet resultat (privat straffesag vedrørende injurie mod firma). Selv i disse sager synes de almindelige udeblivelsesregler at være fulgt.

Munch-Petersen finder begrundelsen for disse særregler i flere forhold: Man kan ikke forlange, at parterne sikrer sig klart bevis for deres mellemværende i sådanne småsager, og disse ubetydelige sager kan på den anden side ikke bære omkostningerne ved en lang og indviklet proces med advokatbistand. Konsekvensen har været, at man har overladt dommeren en medvirken ved sagens gang og oplysning, og at advokatbistand derfor som regel er overflødig, s. 16, 31. Reglerne er en hjælp for den ubemidlede sagsøgte. Men i hvert fald, når det gælder småsagerne, er det hensynet til kreditorenes interesse i en forenklet proces, der har stået i forgrunden, Deuntzer s. 84.

På denne baggrund kan det ikke undre, at de gængse udeblivelsesregler er fastholdt. Den sagsøgte, der udebliver, har ikke noget særligt vejledningsbehov i disse sager.

(2) *Retsplejeloven 1916*

Af forarbejderne til retsplejeloven fremgår, at landsretterne skulle være den almindelige første instans. I fortsættelse af de hidtidige regler om mindre gældssager og private

politisager foreslog man imidlertid en særlig byretsbehandling for sådanne mindre sager.

Man var vel klar over, at man over for sådanne særlige regler kunne anføre det »Principstandpunkt«, at »Rettens Pleje burde omgives med lige saa store og sikre Garantier i Smaa Sager som i store, dels fordi Retten overhovedet er lige saa hellig i det smaa som i det store, dels fordi en Sag af ringe Pengeværdi for den fattige Part kan være af endog mere indgribende Vigtighed end en Sag af større Pengeværdi for den velhavende Part«.

Over for dette synspunkt fandt kommissionen det afgørende, »at det overalt netop er blevet fordret og hævdet som en Fordel for de fattigere Samfundsklasser, at en særlig paa Smaasager beregnet Procedure haves, og Manglen af en saadan er blevet betragtet som en Samfundets Uret mod eller Tilsidesættelse af deres Interesser, idet de derved er blevet faktisk Retsløse i mange Tilfælde. Men dernæst er det ogsaa en Miskendelse eller Overdrivelse af Statens Pligter med Hensyn til Retsplejen paa alle Punkter og til det Yderste at kræve Idealets Fordringer tilfredsstillede. ... Det kan derfor hverken i civile eller kriminelle Sager forlanges af den (staten), at enhver den ubetydeligste Sag skal behandles med samme Omstændelighed og med et lige saa stort Apparat af Dommere og Sagførere som de vigtigste og betydeligste Sager«, udkast 1877 s. 27. Eller med andre ord »Relativiteten maa gjøre sig gjældende overalt, hvor der virkes med begrænsede Midler«, udkast 1899 sp. 116. Man er klar over, at den særlige byretsprocedure bevirker, at man mister garantier, som landsretsbehandlingen frembyder, udkast 1877. Bemærkninger s. 156.

Med en usædvanlig oprigtighed klarlægges, at den forenkede procesmåde er mindre betryggende og korrekt end den, som anvendes i sager vedrørende større værdier. Dette beror som anført i første række på en samfundsmæssig vurdering af væsentligheden af den pågældende sag. Den enklere sagsbehandling udspringer ikke af den opfattelse, at sagen har ringere betydning for den pågældende part, eller at små sager er simple og enklere, jfr. s. 156. Sml. P. Møgelvang-Hansen i Jur. 1979 s. 2-3, 12-17.

I retsplejeloven 1916 var i afsnittet om rettergangsmåden reglerne om sagsbehandling fremstillet med henblik på

landsretssager. Efter en række kapitler om behandling af landsretssager fulgte nogle kapitler om en række særlige sagstyper, og der indledtes her i kapitel 39 med reglerne om underretssager (byretssager). I Munch-Petersen II fremstilles i overensstemmelse hermed byretssagerne som den første af en række »særlige procesarter i visse sager«, jfr. s. 346 f.

Den almindelige værdigrænse for byretssager var i 1916 300 kr., jfr. § 225 1), altså en mindre regulering opad i forhold til reglerne om mindre gældssager.

Kravene til stævningens indhold var i det væsentlige de samme som for landsretsstævninger, jfr. Munch-Petersen II s. 351, men på to punkter var sagens indledning lettere tilgængelig: Stævning eller andet skriftligt grundlag fra parterne kunne undværes, hvor sagen var anmeldt senest dagen før retsmødet, og begge parter mødte efter overenskomst for retten, § 425, stk. 3. Denne regel kunne dog ikke anvendes, hvis den sagsøgte i strid med aftalen udeblev fra retsmødet, jfr. Munch-Petersen II s. 350. Endvidere kunne sagsøgeren anmode retten om at affatte stævningen, når sagsværdien var under 50 kr. eller sagsøgeren var ubemidlet, jfr. § 425, stk. 1. Denne regel gjaldt i sager om private formuerettigheder, veksels- og gældsbrevsager, samt i sager om underholdsbidrag til børn uden for ægteskab (sidstnævnte sagstype var hidtil behandlet som privat politisag).

At dokumenterne så vidt muligt skulle foreligge ved første retsmøde fremgår vel ikke direkte af § 432, men var dog tilsigtet med de begrænsninger af adgangen til senere at fremkomme med yderligere dokumenter, som bestemmelsen indeholder. Hensigten var, at sagen så vidt muligt skulle undergives domsforhandling ved det første retsmøde, således at sagen kunne afsluttes med afholdelse af et enkelt retsmøde, sml. Munch-Petersen II s. 353, 357.

Mødte parterne uden advokat havde dommeren vejledningspligt, § 429, stk. 2, som dermed udbygger den almindelige forpligtelse for dommeren til – også hvor parterne mødte ved advokat – at »søge at fremkalde tydelige og sandfærdige forklaringer fra parternes side om sagens sammenhæng«. Med denne udbygning af vejledningspligten skulle det vel opnås, at parterne i hvert fald i et vist omfang kunne anlægge sag og som sagsøger eller sagsøgt give møde i byretten uden bistand af advokat.

Afgrænsningen af de sager, som skulle behandles efter disse særlige regler var i hovedsagen bestemt af sagens økonomiske værdi, jfr. nærmere § 225 om byretternes kompetence. Også den særlige regel om rettens udfærdigelse af stævningen er værdibestemt, nemlig knyttet til en sagsværdi på under 50 kr., altså lavere end den tidligere grænse for småsagerne, men denne værdibestemmelse er suppleret af sagsøgerens ubemidlethed som alternativt grundlag for særreglens anvendelse. Hensynet til partens økonomiske forhold var afgørende for opnåelse af fri proces i forbindelse med en bedømmelse af grundlaget for procesførelsen, jfr. § 330.

For spørgsmålet om udeblivelsesdom over sagsøgte har disse regler kun begrænset betydning. Til en vis grad modificeres de krav til sagsøgerens grundlag for udeblivelsesdommen, som fulgte af de almindelige regler. Ønsket om at opnå en samlet behandling af sagen ved det første retsmøde gav grundlag for en teori om, at domsforhandlingen kunne betragtes som påbegyndt ved det første retsmøde, og konsekvensen heraf ville være, at der ikke ved sagsøgtes senere udeblivelse kunne afsiges sædvanlig udeblivelsesdom, men det fremkomne procesmateriale måtte tages i betragtning ved bedømmelse af udeblivelsens betydning, jfr. Munch-Petersen II s. 353–54, 355–56 med henvisninger i note 20. Denne teori slog imidlertid ikke igennem i praksis, der i højere grad lod byretssagerne behandle på linje med landsretssagerne.

10 år senere overvejede justitsministeriet at indføre en forenklet behandling af sager vedr. ubestridte fordringer. Et forslag herom blev dog ikke fremsat i folketinget, jfr. Rt 1925–26 A sp. 3854, idet man henholdt sig til den kritik af en sådan ordning, som et underudvalg under retsplejeudvalget havde fremsat, optrykt i Rt 1925–26 A sp. 3941–48. Denne kritik af en sådan ordning synes i hovedsagen baseret på indholdet af det lovforslag, som blev fremsat i Rt 1904–05 A sp. 3039 f om inddrivelse af ubestridte fordringer. Dette forslag var begrænset til pengekrav på ikke over 1000 kr., for hvilke der skulle kunne gøres udpantning, såfremt skyldneren ikke inden to uger efter forkyndelse af fogdens kendelse om udpantningen bestred fordringen overfor fogden. Kendelsen skulle dog ikke afsiges, »når fordringen allerede efter det forelig-

gende skønnes at være ugrundet eller ikke endnu at kunne fordres betalt«, § 2, stk. 2. Disse sager skulle altså slet ikke føres ved de civile domstole, men gøres eksigible alene på grundlag af skyldnerens (eller rettere: rekvisiti) passivitet.

Ved kritikken af en sådan ordning henviste man i 1925 bl.a. til de ovenævnte regler i § 425, stk. 1, om rettens forpligtelse til efter begæring at affatte stævning, og til § 429, stk. 2, om dommerens vejledningspligt, samt til reglerne om fri proces og retshjælp, Rt 1925-26 A sp. 3944-45.

De beskrevne særregler i retsplejeloven 1916 er i hovedsagen fjernet fra den gældende retsplejelov. § 425, stk. 1, 2. pkt., om rettens udfærdigelse af stævning blev ophævet i forbindelse med revision af reglerne om fri proces ved lov nr. 253 af 4. juni 1969, der dannede grundlag for en udvidelse af advokatretshjælpen til at omfatte udfærdigelse af stævning. Reglen havde da i praksis ringe betydning, jfr. betænkning om ændring af reglerne om fri proces og organisationen af den vederlagsfri retshjælp nr. 404/1966 s. 64, 74. Bestemmelsen om anmeldelse af sag uden stævning i § 425, stk. 3, blev ophævet ved 1979-reformen, sammen med en tilsvarende bestemmelse om landsretssager i § 337, stk. 2, der yderligere krævede fremlæggelse af en skriftlig angivelse af påstand og sagsfremstilling. Disse regler blev næsten aldrig anvendt i praksis, jfr. Betænkning 1973 s. 130.

Mens disse ændringer i hvert fald formelt fremtræder som en begrænsning af domstolsvirksomheden, der modsvares af den tilsvarende udbygning af adgangen til gratis eller billig advokatbistand, er andre sider af officialvirksomheden, som tidligere var et særkende for byretssager, siden søgt udvidet til at gælde alle sager. Kun reglerne om skriftveksling i § 351 lægger vægt på sondringen mellem byretssager og landsretssager, men afvigelser fra udgangspunktet er mulige. Den materielle procesledelse i § 339, stk. 3, er fælles for såvel byrets- som landsretssager, jfr. Betænkning 1973 s. 123, og kun vejledningspligten i § 339, stk. 4, for parter uden advokat er begrænset til byretssager, sml. Betænkning 1973 s. 123, hvor denne vejledningspligt

blev foreslået ophævet. I visse henseender synes der i disse ændringer at ligge en tendens til at styrke retten ved en udvidelse – tildels snarere en legal stadfæstelse af en i praksis stedfunden udvikling – af rettens procesledelse. Det må dog betones, at reglerne om procesledelse er fakultative i den forstand, at de kun gør den processuelle indgriben i form af spørgsmål eller opfordringer berettiget, mens den i § 339, stk. 4, foreskrevne vejledning er pligtmæssig.

(3) Forbrugersager

Med nedsættelsen i 1969 af en forbrugerkommission skabes et nyt udgangspunkt for drøftelsen af behandlingen af en gruppe sager, som udgør en stor del af, men ikke hele, den gruppe af mindre sager, som de ovenfor omtalte rent processuelle særregler omfattede. Forbrugerens svage stilling skyldes i vidt omfang forbrugerens vanskelighed ved at etablere en tilfredsstillende prøvelse af forbrugerens standpunkt over for den erhvervsdrivendes standpunkt. Man kan konstatere,

»... at forbrugerens manglende retsbeskyttelse ofte ikke beror på, at den materielle lovgivning er forkert, men snarere er en følge af et samspil mellem hans ukendskab til retsreglerne og manglende incitament til at opnå en retslig prøvelse. Omkostningerne ved at gå til domstolene står let i misforhold til sagens genstand, ligesom psykologiske faktorer ofte medfører uvilje til at indlade sig i proces. At der i domssamlingerne ikke findes mere end et fåtal afgørelser inden for forbrugerområdet afspejler ikke et tilfredsstillende samfundsleje. Det vil ingenlunde være uden betydning, at en udbygget forbrugeroplysning også kommer til at omfatte informationer om forbrugerens retsstilling. Herudover vil ... meget være vundet ved, at forbrugeren får en hurtig, billig og effektiv adgang til prøvelse af tvister under sådanne former, at de juridiske garantier er til stede i fornødent omfang.« Lovudvalget under forbrugerkommissionen, forbrugerkommissionens betænkning II nr. 681, 1973 s. 29–30.

Når spørgsmålet særligt anskues fra domstolenes synspunkt, må på den ene side konstateres, at en stor del af for-

brugerens vanskeligheder er af retlig karakter, og at derfor »de konflikter, der er tale om, henhører begrebsmæssigt til domstolenes klassiske område«, men på den anden side må fastslås, »at sagerne ikke i øjeblikket når til domstolene«, betænkning 681/1973 s. 30.

Det falder uden for denne fremstilling at give en nøjere beskrivelse af de forslag, som på denne baggrund er udviklet i såvel forbrugerkommissionens som i retsplejerådets regie.

Kun skal summarisk nævnes, at retsplejerådet allerede i 1972 udarbejdede et forslag til domstolsbehandling af forbrugersager (notat af 14. juni 1972, omtalt i betænkning 681/1973 s. 34–36, og retsplejerådets udtalelse af 12. februar 1973 om behandlingen af forbrugersager, optrykt i betænkning 698/1973 s. 189 f). Sagsområdet var afgrænset til forbrugersager med en sagsgenstand på indtil 10.000 kr. Overstiger sagsgenstanden denne værdi, kan der kun ske behandling af sagen efter de særlige forbrugersagsregler, såfremt sagen først er behandlet i et forbrugerklagenævn. Den forenklede procesform kan anvendes både i tilfælde, hvor forbrugeren sagsøger, og hvor forbrugeren er sagsøgt. Retten yder den nødvendige bistand til udfærdigelse af stævning (hvor forbrugeren er sagsøger) og drager omsorg for, at stævningen forkyndes for sagsøgte, der samtidig opfordres til at fremkomme med sine indsigelser inden en fastsat tidsfrist. Reagerer sagsøgte ikke inden fristen, dømmes han som udebleven. Er forbrugeren sagsøgt, og fremgår dette af stævningen, skal retten sørge for, at sagsøgte i forbindelse med stævningens forkyndelse opfordres til at meddele retten, om han ønsker sagen behandlet ved nævnet inden en eventuelt fortsat behandling i retten, og om han ønsker sagen behandlet ved retten efter de enklere regler.

Forbrugersagerne forudsattes behandlet i retten uden advokatbistand og så vidt muligt i et enkelt retsmøde. Retsmøderne bør afholdes uden for sædvanlig arbejdstid. Retten bør ikke blot kunne yde parterne vejledning, men bør også have mulighed for skriftligt at indfordre yderligere oplysninger fra parterne. Retten synes ikke at være tænkt tillagt beføjelse til på egen hånd at fremskaffe oplysninger i sagen, herunder indkaldelse af vidner eller sagkyndige.

Anke til landsretten skal kun kunne ske med landsrettens godkendelse.

Mens forbrugerklagenævnet i overensstemmelse med kom-

missionens indstilling blev oprettet, nemlig ved lov nr. 305 af 14. juni 1974, er reglerne om en særlig behandlingsform for forbrugersager ikke blevet gennemført. Retsplejerådets forslag om behandlingen af forbrugersager er ikke indarbejdet i retsplejerådets udkast 1973. Forslaget blev blankt afvist af retterne, Gomard og Arildsen i Jur. 1978 s. 413, Ft 1974-75 (2) A sp. 1661. I Betænkning 1973 skelnes mellem »inkassosager«, jfr. kap. 1, og »egentlige retssager«, jfr. kap. II-III, men der findes ikke nogen analyse af, om forbrugersager er omfattet af disse begreber, og hvilken betydning svaret herpå måtte have.

Herefter må spørgsmålet om forbrugersagernes bedømmelse i tilfælde af sagsøgtes udeblivelse bedømmes dels på grundlag af den materielle forbrugerret, dels organisatorisk på grundlag af henvisningsreglen i § 361.

Den materielle beskyttelse er knyttet til forbrugerforhold, jfr. herved de kun i nuancerne indbyrdes forskellige definitioner af forbrugeraftaler/forhold i lov nr. 638 af 21. december 1977 om renter ved forsinket betaling m.v. § 7, stk. 1, lov nr. 139 af 29. marts 1978 om visse forbrugeraftaler (dørsalg m.v.) § 1, stk. 2, købelovens § 4a som ændret ved lov nr. 147 af 4. april 1979, og lov nr. 275 af 9. juni 1982 om køb på kredit § 4. Ved bedømmelsen af, om et retsforhold i tilfælde af sagsøgtes udeblivelse er omfattet af begrebet om forbrugerforhold m.v. må retten naturligvis tage udgangspunkt i de oplysninger, som er indeholdt i stævningen. For så vidt disse er utilstrækkelige til besvarelse af spørgsmålet, må sagsøgeren spørges. Denne oplysningsforpligtelse er dog formentlig undergivet den for udeblivelsessager sædvanlige begrænsning, at sagsøgerens oplysninger om retsforholdet må lægges til grund, medmindre de fremstår som tvivlsomme. I denne henseende er bestemmelserne i alle de nævnte love om, at den erhvervsdrivende har bevisbyrden, næppe uden betydning.

Betydningen af, om et retsforhold skal betragtes som et forbrugerretsforhold, viser sig i det omfang, retten kan,

eventuelt skal, påse overholdelsen af de særlige beskyttelsesregler, som den materielle forbrugerret har etableret. I hvilket omfang dette skal ske, kan næppe besvares på det foreliggende grundlag. Det synes ikke at være drøftet i forbindelse med reglernes udformning. Hvor lovgivningen opstiller særlige informationsforpligtelser, hvis overholdelse er en betingelse for de derefter indgåede aftalers gyldighed, forekommer det rimeligt, at retten sikrer sig, at informationspligten er opfyldt, jfr. eksempelvis dørsalgslovens § 7 og § 13. Andre indsigelser skal kun påses, hvis processtoffet giver anledning hertil. Indførelse af en afhjælpningsforpligtelse med dertil hørende beføjelse for køberen til at holde købesummen tilbage, indtil afhjælpningskravet er opfyldt, jfr. købeloven § 78, stk. 2, må indebære, at en inkassosag med påstand om betaling for en salgsgenstand, med hensyn til hvilken køberen efter det oplyste har fremsat afhjælpningskrav, ikke kan tages til følge, selv om køberen er udeblevet, sml. herved om en almindelig begrænsning i reklationspligten § 82.

Processuelt er forbrugersagerne undergivet den særlige behandling, som følger af etableringen af forbrugerklagenævnet, jfr. herved særlig § 8 og § 10. Disse regler er suppleret af retsplejelovens § 361, hvorefter en forbruger kan anmode om, at en sag ved domstolene, der kan indbringes for forbrugerklagenævnet m.v., bliver behandlet ved nævnet med den virkning, at retten udsætter sagen på ubestemt tid. Bestemmelsen kan ikke anvendes af retten, hvor forbrugeren er udeblevet, herunder særligt tilfælde, hvor sagsøgte er forbruger. Retten er altså ikke beføjet til at gøre brug af forbrugerklagenævnets sagkundskab ved bedømmelsen af, om betingelserne for opnåelse af udeblivelsesdom er til stede.

(4) Småsager

Sideløbende med afviklingen af de fleste forskelle mellem behandlingsregler for byrets- og landsretssager, som blev be-

skrevet ovenfor under (2), foregår drøftelser om særregler for småsager, defineret uafhængigt af byretsgrænsen. Drøftelserne er ikke begrænset til de under (3) omtalte forbrugersager, jfr. om denne udvidelse f.eks. Gomard og Arildsen Jur. 1978 s. 431, betænkning om behandling af sager af mindre værdi ved domstolene 886/1979 s. 28 f. Ved at forbrugerbegrebet udgår af afgrænsningen af sagsområdet opnås yderligere, at også (mindre) erhvervsdrivende kan påberåbe sig disse regler, sml. P. Møgelvang-Hansen i UfR 1982 B s. 86, note 1.

Behovet for særlige regler for en sagsgruppe, der som udgangspunkt har forbrugersagerne, er at finde i vanskelighederne ved at komme til domstolene:

»Der er næppe tvivl om, at mange af dagliglivets tvister om sager af mindre økonomisk værdi ikke indbringes for domstolene, fordi forurettede anser domstolsvejen for kompliceret, langsommelig og bekostelig, og måske også fordi nogle mennesker føler sig usikre ved at skulle møde frem i retten med deres sag. Man vælger at af finde sig med, at der ikke er praktiske muligheder for at gennemføre mindre krav ved domstolene, selv om man har et berettiget krav.« Betænkning 886/1979 s. 11.

Det synes at være en bagved liggende antagelse, at problemet i første række er knyttet til sagsøgerens forhold. Domstolenes utilgængelighed bevirker, at et større eller mindre antal sager ikke bliver *anlagt*. Selv om der ikke findes nogen principiel drøftelse, af hvorledes sagsøgte stilling er i forhold til en påtænkt eller allerede anlagt sag, begrænsede betænkning 886/1979 ikke særreglerne til at angå sagsøger, idet den førprocessuelle retshjælp efter § 3 og § 4 også gjaldt sagsøgte. Gav sagsøgte møde i sagen uden forinden at have søgt hjælp, kunne dommeren i det første retsmøde give en kort udsættelse for at give mulighed for retshjælp, betænkningen s. 25.

Den officialvirksomhed, som retten efter udkastets § 5 skulle udfolde, forudsatte, at parterne var mødt ved første

retsmøde.

Vejledning om udformningen af påstande og om parternes varetagelse af deres interesser, forudsætter således, at parterne er til stede. Det samme gælder bistand med hensyn til sagsoplysning efter § 5, stk. 2, og adgangen til udsættelse efter § 3. Bestemmelsen i § 5, stk. 4, om rettens adgang til uden for retsmøder at indhente oplysninger forudsættes efter bemærkningerne anvendt »i tilfælde hvor retten, normalt efter at der har været afholdt retsmøde i sagen, finder«, at der er behov for supplerende oplysninger. Denne formulering holder vejen åben for, at der også indhentes oplysninger inden første retsmøde, men det må dog antages, at retten kun ganske undtagelsesvist vil benytte sig af denne mulighed. Advokatbeskikkelse efter § 7 har ikke sigte på situationer, hvor sagsøgte ikke møder.

Af § 9, stk. 1, hvorefter som hovedregel ingen af parterne betaler sagsomkostninger til den anden part, må i udeblivelssager følge, at der ikke kan tilkendes sagsøgeren omkostninger. Betydningen heraf modificeres dog afgørende ved, at der kan pålægges »rimelige omkostninger«, der er påløbet inden sagens anlæg, og betænkningen s. 46 nævner inkasoomkostninger som hovedeksemplet herpå.

I det fremsatte lovforslag var reglerne om domstolens retshjælp fjernet, og lovforslaget ville således, hvis det var blevet gennemført, ikke have berørt den udeblevne sagsøgtes situation, Ft 1980–81 A sp. 2795 f.

(5) Vurdering

De særlige behandlingsregler vedrørende civile sager, som er beskrevet i dette afsnit, har det fælles træk, at de vedrører det, som af betænkning 886/1979 betegnes »dagliglivets retstvister«. Det er sager, hvis emne er retlige problemer, som en hvilken som helst person kan komme ud i, men som den traditionelle domstolsproces ikke er egnet til at tage imod.

Tilgangen til dette sagsområde har to principielt forskellige udgangspunkter. På den ene side kan sagerne betegnes

som »inkassosager«, hvor sagen ses fra kreditors synspunkt. Problemet er, hvordan man hurtigt og enkelt opnår en afklaring af, om der består en retstvist, og i benægtende fald at sikre en eksegibel afgørelse. Det gælder om at udskille de »ubestridte fordringer«. Dette var indholdet i de ældre forslag vedrørende »Mahnverfahren« og det lå bag retsplejerådets udkast 1973 om en autorisationsordning.

Den anden tilgang til sagsgruppen er den, som stærkest er introduceret med drøftelsen af »forbrugersagerne«. Den enkelte private kan vel have ret, men har ikke tid, indsigt og råd til at fastholde den og få den bekræftet ved domstolene. Reaktionen herpå må være at gøre det enklere at komme frem til domstolene og dermed få en kvalificeret bedømmelse af den privates standpunkt.

De to tilgange fører frem mod tildels de samme sager, nemlig (bl.a.) udeblivelsessagerne. Udeblivelsesdomme kan nemlig på den ene side karakteriseres som eksempler på inkassationer, hvor kreditor må opfatte sagsøgtens udeblivelse som et udtryk for en bekræftelse af den hævdede fordring. På den anden side er den udeblevne ofte en forbruger eller anden privatperson, hvis aflevering af svarskrift og fremmøde i retten er blokeret af de samme grunde, som for forbrugersagerne er påvist med hensyn til sagens anlæg. Den, der er sagsøgt i en retssag, er naturligvis fri for at skrive stævning, men de blokeringer, der ligger i, at »nogle mennesker føler sig usikre ved at skulle møde frem i retten med deres sag« (retsplejerådet 886/1979 s. 11), eller som følger af, at retsmøderne i almindelighed holdes inden for sædvanlig arbejdstid, og at forbrugeren derfor »pådrages unødvendige indtægststab ved at møde i retten« (forbrugerkommissionen 681/1973 s. 35), gør sig med fuld styrke gældende over for den utilfredse privatperson, som opgiver at give møde i retten.

Dette kan bestyrkes fra et mere materielretligt synspunkt: Om et dagliglivets retsforhold kommer til at fremtræde som en inkassosag eller en forbrugersag kan bero på,

hvorledes det tidsmæssige forhold er mellem udvekslingen af parternes ydelser. Giver den erhvervsdrivende kredit, må et restkrav indkasseres, hvis det ikke betales frivilligt. Opnår den erhvervsdrivende fuld betaling på stedet, må forbrugeren tage initiativet til at få sin mangelsindsigelse prøvet som støtte for et misligholdelseskrav. Men denne praktiske, tidsmæssige forskel har jo intet at gøre med sagens beskaffenhed.

Konklusionen på dette er ikke, at enhver udeblivelsesdom burde have været genstand for en indgående sagsbehandling. Der er utvivlsomt et stort antal af fordringer, som sagsøgte ikke har noget grundlag for at bestride, og hvor sagsøgte (derfor) udebliver. I andre sager er det kun sagsøgtes udeblivelse, der forhindrer en indgående efterprøvelse af et usikkert eller endda ugrundet krav. Den nærmere kvantitative størrelse af disse grupper og deres relative størrelse er ikke empirisk undersøgt.

Skal man forsøge at foretage en afgrænsning af de sager, hvor et »udeblivelsesproblem« er til stede, kan de momenter, som er nævnt ovenfor som bestemmende for afgrænsningen af særreglerne, vel tages som udgangspunkt, men noget tilfredsstillende svar giver de dog ikke.

– Sagens værdi har den relevans, at jo mindre værdien er, desto mindre kan den pågældende parts tilbøjelighed til at ofre tid og penge på sagen være. Men små pengebeløb kan være af afgørende betydning for den enkelte og afspejler derfor ikke en begrænset interesse i sagen. Vedrører sagen et stort krav, er omkostningerne som regel tilsvarende større, og risikoen for at skulle bære dem kan være lige så afskrækkende som i de små sager. En udskillelse, der beror på sagens værdi, til forenklet behandling afspejler i første række en – efter min opfattelse helt forkert – bedømmelse af sagens samfundsmæssige betydning, jfr. ovenfor under (2) om udkast 1877 og 1899.

– Forbrugeraftale som bestemmende for sagsområdet er ej heller tilfredsstillende. Som anført under (4) er der en

række sagstyper, som ikke har karakter af en forbrugersag, men som dog er forbundet med tildels samme problemer, som man finder i forbrugersagerne.

– Selv den grundlæggende tanke i forbrugersagsbegrebet, at forbrugeren handler uden for erhvervmæssig virksomhed, er næppe altid tilfredsstillende. Den lille erhvervsdrivende, der er i konflikt med hovedleverandøren, er næppe stærkere end den vellønnede forbruger – med en organisation i ryggen – i konflikt med en erhvervsvirksomhed.

– Udtrykket dagliglivets tvister er næppe rammende. Erhvervsvirksomhed er vel lige så daglig som tvister vedrørende køb af ejerlejlighed. I den anvendte eksemplifikation synes dagliglivet at skulle stå i modsætning til erhvervslivet, men denne begrænsning er som netop anført næppe tilfredsstillende, og den er da heller ikke fastholdt, når dagliglivet retsteknisk præciseres til en bestemt sagsværdi.

Hvis man på dette grundlag skulle søge en definition af »den processuelle forbrugersag«, måtte man formentlig betone følgende forhold: Den afgørende hemske i forbindelse med en procesførelse er, om man er indstillet på og i stand til at lade en advokat varetage sine interesser. Er man bistået af en advokat, er der ingen problemer med udfærdigelse af stævning, sagsoplysning, fremmøde i retten o.s.v. Udeblivelsesproblemer bliver marginale. Advokatombestillingen er den væsentligste omkostning i forbindelse med procesførelse. På dette grundlag burde opmærksomheden fokuseres på de parter, for hvem deltagelse i en proces, herunder navnlig antagelse af advokat, ikke er et sædvanligt element i varetagelsen af deres interesser. At erhvervsdrivende kan betragte omkostninger ved procesførelse som driftsudgifter, gør det nærliggende at henvise erhvervsdrivende til at søge advokat, jfr. betænkning 886/1979 s. 24, men som der antydet, er denne betragtning ikke uden videre relevant for mindre erhvervsdrivende. For langt de fleste mennesker er procesførelse et ikke sædvanligt element i

deres tilværelse, og deltagelse i en proces er forbundet med en risiko for omkostninger, der virker ikke blot afskrækkende, men prohibitiv.

3. FORSIKRINGSPRÆMIER

Inkassosager vedrørende forsikringspræmier udgjorde tidligere en stor sagsgruppe blandt udeblivelsessagerne, Selvom forsikringsaftaler ikke er omfattet af begrebet forbrugeraftaler, som defineret ovenfor i kap. VI.2., kan der under sådanne sager rejses indvendinger, som har lighed med de indvendinger, som er typiske for forbrugersagerne, og behandlingen af disse indvendinger ved retterne giver anledning til samme praktiske vanskeligheder. Her skal kun tilføjes en omtale af nogle særlige problemer. De særlige problemer er knyttet til, at selve sagsanlægget – og det forudgående påkrav – vedrørende betalingen af den forfaldne præmie udgør selvstændige retsfakta i forbindelse med afgrænsningen af forsikringstagerens betalingsforpligtelser, selskabets ansvar, og forsikringsaftalens beståen.

Efter forsikringsaftalelovens § 14 ophører selskabets ansvar, hvis forsikringspræmien ikke betales rettidigt. Til en rettidig betaling af forsikringspræmie hører, for så vidt angår den første præmie, at præmien betales efter påkrav, for så vidt angår en senere præmie, at præmien betales inden en uge efter påkrav. Uanset at selskabets ansvar kan være ophørt efter denne regel, består forsikringsaftalen i endnu 3 måneder, og selskabet kan ved at påbegynde retsforfølgning inden denne frist bevare aftalen i kraft. Ved retsforfølgningens begyndelse genindtræder selskabets ansvar, jfr. § 15. Påbegyndelse af en retsforfølgning betyder ikke blot, at selskabets ansvar genindtræder, men betyder tillige, at forsikringstagerens forpligtelse til at betale forsikringspræmie trækkes ud over den 3 måneders frist, hvor aftalen ville bestå uden selskabets ansvar. Hvis selskabet senere opgiver

retsfølgning, eller denne slutter uden fyldestgørelse, bortfalder selskabets ansvar på ny, jfr. § 15, 3. pkt.

Ophører en forsikringsaftale i henhold til § 15 på grund af manglende præmiebetaling, eventuelt efter forgæves retsfølgning, har selskabet ret til det præmiebeløb, som skulle have været betalt, såfremt forsikringen kun havde været tegnet for den forløbne tid, § 16, stk. 1.

Disse regler indeholder nogle betingelser for en forsikringstagers forpligtelse til at betale præmie, som til dels er relevante i udeblivelsessager. Har selskabet fremsat et korrekt påkrav, hvilket kan ske ved fremsendelse af et girokort med oplysninger om virkningen af manglende betaling, jfr. f.eks. UfR 1958.1021 Ø, kan selskabet ved at anlægge sag inden 3 måneders fristen sikre sig betaling for den løbende periode. Men retten må kontrollere, *at* der ikke er gået mere end 3 måneder siden påkravet, før stævningen blev indleveret, eller andet inddrivelseskridt er foretaget, og *at* forsikringsaftalen ikke er ophørt på grund af opsigelse, på grund af den forsikrede interessers bortfald m.v., jfr. herved § 16, eller på grund af manglende betaling af forrige præmie, eventuelt efterfulgt af for sen, forgæves eller opgivet retsfølgning.

Såfremt det af det for retten oplyste fremgår, at forsikringstageren ikke har betalt for den foregående periode, må retten kunne spørge sagsøger, *om* retsfølgning er påbegyndt rettidigt med oplysning om værneting m.v., og *om* der er sket afbestilling af forsikringen. Jfr. østre landsrets dom af 25. oktober 1972, 5. afd. nr. 315/72: I selskabets sagsfremstilling var blot anført, at »beløbet skyldes for forfalden forsikringspræmie pr. 1.2.1972«. På rettens forespørgsel oplystes, at påkrav var sket 1.2., at præmien fra forrige kvartal ikke var betalt, men at der var opnået dom for præmien, at retsfølgningen ikke var afsluttet, og at forsikringstageren ikke havde afbestilt forsikringen.

Visse af de problemer, som disse regler har medført, hænger formentlig sammen med den øjensynlige urimelighed i, at et selskab kan kræve forsikringspræmie for en periode,

hvor selskabet ikke bærer noget ansvar. Dette forekommer særligt urimeligt, fordi ansvaret bortfalder uden meddelelse til forsikringstageren, jfr. Munksgaard Nielsen i Nordisk Forsikrings Tidsskrift 1978 s. 14 f og H. Schaumburg i Jur. 1968 s. 334 f. Da der efter gældende ret ikke er nogen tvivl om, at forsikringstageren efter omstændighederne kan have en sådan forpligtelse, kan retten ikke i en udeblivelses-sag frifinde sagsøgte under hensyn til selskabets manglende ansvar, jfr. ASD 1958.161 Ø. En sådan inkassation kan heller ikke kritiseres med henvisning til god forsikringssskik, for det er naturligvis »ikke i strid med god forsikringssskik at indkassere præmier, som det efter en bindende forsikrings-aftale påhviler forsikringstageren at betale«, responsum 2005 af 14. december 1972 i Assurandørsocietetets Responsa 1977. Et andet spørgsmål er, *hvad* der påhviler forsikringstageren at betale, se hertil Munksgaard Nielsen a.st.

Sagsøgtes undladelse af at betale forsikringspræmie i forbindelse med en senere udeblivelse under retssagen kan indiciere, at sagsøgte ikke har nogen interesse i forsikringens opretholdelse. Denne mangel på interesse kan hænge sammen med forhold, som forsikringsretligt kan begrunde forsikringens ophør med hertil hørende reduceret præmieberegning efter § 16. Dette kan dog ikke i almindelighed danne udgangspunkt for nogen kontrolvirksomhed fra retens side. Retten har ikke en almindelig forpligtelse til at sikre sig, at forsikredes interesse ikke er bortfaldet, § 16, stk. 2. Men fremgår det af de foreliggende oplysninger, at interessen er bortfaldet, må præmien naturligvis nedsættes i overensstemmelse med § 16, stk. 2. Det må herved bemærkes, at hvis det er forsikringsbegivenhedens indtræden, der har medført, at interessen er bortfaldet, har selskabet krav på præmie for hele den løbende forsikringsperiode, jfr. Lyngsø: Dansk Forsikringsret, 1978 s. 93.

Tilbage som emne for rettens kontrol er herefter i første række, om retsforfølgningen er indledt rettidigt, d.v.s. inden 3 måneder efter fremsættelse af påkrav. Indeholder

stævningen eller de senere meddelte oplysninger ikke grundlag for at fastslå, hvornår første påkrav er fremsat, eller er 3 måneders fristen oversiddet, kan der kun gives dom for præmien indtil forsikringsaftalens ophør i overensstemmelse med § 15, d.v.s. en forsikringspræmie svarende til, hvad der skulle have været betalt, såfremt forsikringen kun havde været tegnet for den forløbne tid, jfr. § 16, stk. 1.

Hvis stævningen ikke indeholder oplysninger, der viser, at § 15 er overholdt – eller dette ikke bekræftes af retten – har man afvist sagen, jfr. JD 1949.160 (Bogense). Afvisningsformen er vel korrekt, såfremt der er usikkerhed med hensyn til fristens overholdelse. Hvor det står klart, at retsforfølgning er indledt for sent, må dommen gå ud på frifindelse, da der i så tilfælde efter forsikringsaftalens bortfald ikke består noget grundlag for at kræve præmie af sagsøgte.

Jfr. Julius Paulsen i UfR 1963 B s. 53 om Københavns byrets praksis. I JD 1954.227 (Hjørring) havde selskabet anlagt sag for sent, men påberåbte sig en erklæring fra forsikringstageren om, at han forpligtede sig til at betale præmien til en vis dato. Denne erklæring fandtes stridende mod § 15, og sagsøgte frifandtes derfor.

4. KREDITKØB

Inkassosager beror ofte på, at der er (eller rettere: af sagsøgeren hævdes at være) givet sagsøgte udsættelse med betalingen i forhold til tidspunktet for leveringen af sagsøgerens ydelse. Et betydningsfuldt eksempel er køb af løsøre på kredit. Reguleringen af kreditkøb var oprindeligt begrænset til køb, hvor sælgeren forbeholdt sig ejendomsretten til det solgte, jfr. senest lov nr. 224 af 11. juni 1954 om køb på afbetaling. Den netop gennemførte lov nr. 275 af 9. juni 1982 om køb på kredit gælder ethvert køb af løsøre på kredit, lovens § 1, men indeholder – i fortsættelse af den tidligere afbetalingslov – i kap. 3 nogle særlige regler om køb med ejendomsforbehold.

I det følgende omtales først de nye og almene regler om kreditkøb, dernæst de særlige regler om køb med ejendomsforbehold og om kontokøb.

(1) *Kreditkøb i almindelighed*

Kreditkøbsloven indfører navnlig en vis informationspligt for sælgeren. Dette gælder forbrugerkøb over 1.000 kr., jfr. nærmere § 8. Den civilretlige virkning af tilsidesættelse af denne oplysningspligt fremgår af § 38.

Retten kan ikke generelt forlange det dokument, hvori oplysningerne er givet, jfr. § 8, stk. 2, fremlagt, selv om fremlæggelse fra sagens start er den enkleste måde for sælgeren/sagsøgeren at undgå diskussion om spørgsmålet. Men er der nogen usikkerhed med hensyn til sælgerens opfyldelse af oplysningspligten, må spørgsmålet rejses, og under særlig tvivl må sagsøgerens svar dokumenteres. I modsat fald reduceres fordringen i overensstemmelse med § 38.

Fremtræder det aftalte vederlag som urimeligt, skal der nedsættes, jfr. nærmere § 10, som også må anvendes i udeblivelsessager, jfr. tidligere afbetalingslovens § 8, stk. 4.

Indtales hele restskylden under påberåbelse af, at beløbet er forfaldent på grund af manglende betaling af afdrag/rente, må retten påse, at køberens misligholdelse omfattes af § 14.

Ved krav om betaling af beløb, som ellers ikke ville være forfaldne, opgøres kreditomkostningerne efter § 15, stk. 2-5.

Hvor en indtalt gæld udspringer af et køb, der *kan* være omfattet af kreditkøbsloven, må retten ved spørgsmål til sagsøgeren søge afklaret, om loven skal anvendes, jfr. Julius Paulsen i UfR 1963 B s. 54 (om afbetalingsloven).

Retternes kontrol efter disse regler forudsætter, at de er retten bekendt.

Sælgerens restkrav skulle efter afbetalingslovens § 9 reduceres, men hvis retten ikke er bekendt med § 9, sker der ikke nogen re-

duktion, se UfR 1962.217 Ø med noten i UfR 1962.389, hvor den reduktion af købesummen, som byretten havde foretaget uden at henvise til § 9, med urette ophævedes af landsretten.

Der skal navnlig ske nedslag for kreditomkostninger for den ubenyttede del af kredittiden, § 15, stk. 2. At dette er sket, vil som regel kunne ses af sagsfremstillingen, der vil angive kreditkøbspris og købers hidtidige ydelser. Påstandsbeløbet må ikke blot være differencen mellem kreditkøbspris og købers ydelser. Er dette tilfældet eller giver sagsfremstillingen i øvrigt grund til tvivl om, hvorvidt opgørelsen er korrekt, kan retten stille spørgsmål til sagsøgeren herom.

Østre landsrets kendelse af 25. juni 1982 (14. afd. kære 206/1982) antager, at sagsøgerens undladelse af i stævningen at oplyse, om der er foretaget nedsættelse af rentetillægget ifølge kontrakten, ikke – som af byretten (Roskilde herred) antaget – kunne begrunde afvisning af sagen i medfør af § 354, stk. 3, 3. pkt.

(2) Køb med ejendomsforbehold

Manglende betaling i køb med ejendomsforbehold medfører som regel tilbagetagelse af det solgte i overensstemmelse med det tagne forbehold, og såfremt den solgte genstand ikke afleveres frivilligt, bliver tilbagetagelsen foretaget ved fogedrettens hjælp.

Tidligere kunne sælgeren i stedet for at tilbagetage genstanden anlægge civil sag for sin fordring, og hvor genstanden toges tilbage, men ikke dækkede sælgerens fordring, var der fri adgang til at gøre restkravet gældende.

Ved en inkassation af købesummen, skulle der ske reduktion af købesummen efter samme regler, som hvor det solgte var taget tilbage, jfr. afbetalingslovens § 9, jfr. § 4 og § 6. Reglerne for denne opgørelse måtte retten påse overholdt også hvor sagsøgte udeblev, og en dom for en restfordring forudsatte, at retten havde haft betryggende oplysninger som grundlag for kontrol af sagsøgerens opgørelse af restfordringen.

Der kan ikke af sagsøgtes udeblivelse sluttes nogen tilslutning fra sagsøgtes side til, at sagsøgte skulle betale *mere*, end hvad der følger af en korrekt opgørelse efter loven. Afbetalingslovens § 9 havde netop til formål at sikre, at afbetalingssælger ikke ved at anlægge civil sag i stedet for at tage tingen tilbage opnåede en større dækning, end sælgeren ville opnå under en tilbagetagelsessag. Behovet for beskyttelse af køberen er også til stede i udeblivelsessager. Man kan sige, at eftersom køberen ikke ved forudgående aftale kan give afkald på beskyttelsen bl.a. ved § 9, jfr. heved § 17, stk. 1, kan udeblivelsen betragtet som en disposition heller ikke behandles som et sådant afkald, jfr. herved P. Rasmussen UfR 1962 B s. 192. Nu kan det diskuteres, om afbetalingslovens § 17, stk. 1, overhovedet kan afvendes i den foreliggende situation, hvor »dispositionen« ligger efter misligholdelsen, jfr. Bent Unmack Larsen 1962 B s. 284–85. Men dette er ikke afgørende for rettens forpligtelse til at kontrollere opgørelsens rigtighed. Rettens kontrol er hverken i afbetalingsager eller i andre sager begrænset til at påse overholdelse af præceptive bestemmelser. At retten i afbetalingsager foretager en sådan kontrol, er da også fast praksis, jfr. Julius Paulsen UfR 1963 B s. 53 f.

Retten måtte undersøge, om udbetalingen var tilstrækkelig, hvor dette undtagelsesvis var relevant. I UfR 1971.846 V henviste sagsøgte ved første retsmøde blandt flere andre indsigelser til, at udbetalingen var for lille. Sagsøgte udeblev ved domsforhandlingen. Retten bemærker blot, at »der ikke vil kunne tages hensyn til (sagsøgtes indsigelse), hvis rigtighed ikke er bevist«, men det fremgår af sagens oplysninger, at indsigelsen ikke var berettiget, og derfor kunne den naturligvis ikke lægges til grund.

Efter kreditkøbsloven 1982 er tilbagetagelse af det solgte normalt gjort obligatorisk i forbruger køb med ejendomsforbehold, jfr. § 22. En eventuel restfordring kan gøres gældende i erhvervsmæssige køb og kun undtagelsesvist i forbruger køb, jfr. § 27, stk. 1 og 2. Men disse fordringer vil i almindelighed ikke blive gjort gældende ved de civile domstole, idet kreditor efter § 27, stk. 3, skal kunne foretage udlæg hos køberen på grundlag af fogedrettens opgørelse af kravet. Denne genvej til et fogedretligt udlæg er ikke uden betænkeligheder, se hertil Peter Blok i Jur. 1980 s. 31–32.

Ved salg med ejendomsforbehold synes en opgørelse i henhold til kreditkøbsloven herefter at kunne foreligge for

en civil domstol i erhvervsmæssige køb, hvor sælgeren ikke har søgt eller ikke opnået fuld dækning ved tilbagetagelse, og i forbruger køb, hvor de i § 27, stk. 2, nævnte særlige omstændigheder foreligger. Sælgeren må påberåbe sig disse betingende forhold, og retten må i tvivlstilfælde opfordre til nærmere redegørelse og eventuel dokumentation.

Usikkerhed om den tilbagetagne genstands værdi er af begrænset relevans efter § 31 om tilbagetagelse uden fogedrettens medvirken. Spørgsmålet har hyppigt givet anledning til usikkerhed efter afbetalingsloven.

Et eksempel, der er egnet til at belyse principielle spørgsmål om prøvelsen i udeblivelsessager, skal nævnes:

Østre landsrets kendelse af 9. marts 1982 (12. afd. kære 58/1982) angik køb med forbehold af personbil.

Af sagsfremstillingen i sagsøgerens stævning ved byretten fremgik, at bilen var købt 8.3.1979 for 25.000 kr. Sagsøgte tilbageleverede frivilligt bilen den 8.12.1980, hvor den var »behæftet med væsentlige mangler og vurderes til 2.000 kr.«. Påstandsbeløbet på 25.686 kr. fremgik af følgende opgørelse:

»Restgæld iflg. kontrakt incl. renter pr. 30.11.1980	25.695 kr.
÷ indbetalt af sagsøgte i april, august og oktober 1979	1.674 kr.
	<hr/>
Til rest	24.021 kr.
÷ værdi af bil ved tilbagelevering	2.000 kr.
Saldo på reparationskonto pr. 25. november 1980	3.665 kr.
	<hr/>
I alt	25.686 kr.

Sagsøgte mødte ved første retsmøde og påstod frifindelse. Han anførte, at bilen var leveret tilbage til endelig afgørelse, og at bilens værdi var højere end det i sagsfremstillingen anførte beløb 2.000 kr. Under sagens fortsættelse udeblev sagsøgte, og sagsøgeren begærede udeblivelsesdom. Sagsøgeren fremlagde, foruden købekontrakt, et kontoudtog, hvor bl.a. var anført en ikke nærmere begrundet rentepost på 1.011 kr.

Byretten (Odense) afviste sagen med følgende begrundelse:

»Således som stævningen er formuleret, kan der ikke bortses fra, at der ved tilbageleveringen ikke blev foretaget nogen vurde-

ring af bilen. Der er intet oplyst om, at ansættelsen er sket efter aftale med sagsøgte. Retten kan på det foreliggende grundlag ikke fastslå, om forskrifterne i afbetalingslovens § 4, stk. 1, er iagttaget ved tilbagetagelsen. De givne oplysninger om »reparationskontoen« findes utilstrækkelige. Rentebeløbet er ganske ubegrundet.« Herefter fandt retten ikke påstanden begrundet i sagsfremstillingen og det iøvrigt fremkomne, § 354, stk. 3.

Denne afgørelse ændrede landsretten:

»Da sagsfremstillingen som indeholdt i stævningen ikke findes at være uklar eller i væsentlige henseender at være urigtig, har betingelserne for sagens afvisning ikke været opfyldt, jfr. § 362, jfr. § 360, stk. 3«, og sagen hjemvist til behandling i realiteten.

Med hensyn til vurderingen af bilen kan der ikke generelt forlanges en særlig vurdering. Men hvor et restkrav gøres gældende, og en værdi ikke er godkendt af køberen, må sælgeren underbygge sin værdiansættelse. Ej heller rentekravet er begrundet i det fremkomne.

Bortset fra det spørgsmålstejn, der således efter min opfattelse kan sættes ved kendelsens rigtighed, illustrerer den det uheldige i, at byrettens kritik, der angår realiteten, gives udtryk i en afvisning (stk. 3, 1. pkt.). Landsretten finder ikke betingelserne for afvisning (3. pkt.) opfyldte, og hjemviser til realitetsbehandling. Kunne den føre til frifindelse? (Jfr. nedenfor kap. VII.3. med omtale af UfR 1971.846 V, hvor byretten i en tilsvarende situation besvarede spørgsmålet bekræftende.) Byretten afsagde den 30. marts 1982 sædvanlig udeblivelsesdom og sendte meddelelse herom til sagsøgte, der begærede sagen genoptaget. Efter deponering af omkostningerne, blev sagen genoptaget, og den verserer for tiden.

(3) Kontokøb

Lovens særlige regler om kontokøb, der gælder selv om kontoaftalen giver mulighed for at udnytte kreditten også til andet end køb af løsøre, jfr. § 35, stiller særlige krav til grundlaget for krav fra sælgeren om vederlag for kreditten i forbruger køb, § 32, og til indholdet af kontoudtog, § 33.

Kræver sagsøgeren kreditomkostninger dækket, må dette grundlag påberåbes og eventuelt fremlægges. De nye regler kan bl.a. få betydning for spørgsmål om renter, se om UfR 1979.786 V og 1981.866 V nedenfor i kap. VI.6.

5. BOLIGRETSSAGER

Retssager om hus eller husrum, der er omfattet af lejeloven, indbringes i første instans for byretten, der i denne egen- skab benævnes boligretten, og sagen anlægges ved den bolig- ret, hvor ejendommen er beliggende, jfr. lejeloven nr. 237 af 8. juni 1979 § 107 og § 111.

Sagerne behandles af boligretten efter retsplejelovens regler for byretssager med de ændringer, som forholdene gør nødvendige, jfr. § 112, stk. 1. Heraf må så følge, at sag- søgtes udeblivelse som regel må have samme virkning i bo- ligretssager som i andre civile sager.

Med hensyn til stævningens indhold kan henvises til frem- stillingen ovenfor i kap. V.2., der for så vidt angår angivel- sen af sagens parter til en vis grad bygger på domme vedrø- rende lejeforhold.

Af større interesse er spørgsmålet, i hvilket omfang ret- ten kan eller skal udøve en kontrol af de af den mødende part nedlagte påstande og hævdede anbringender, når modpar- ten er udeblevet under omstændigheder, der i almindelig- hed kan danne grundlag for udeblivelsesdom. Man tog ved besvarelsen af dette spørgsmål tidligere udgangspunkt i det synspunkt, at hvis sagen angik et emne, hvor den sagsøgende udlejer ikke med samtykke fra lejerens kunne opnå det, som der nu nedlagdes påstand om, måtte retten være berettiget til at afvise sagen eller frifinde lejeren, jfr. Julius Paulsen i UfR 1963 B s. 54 f.

På grund af ændringer i lejelovgivningen, navnlig indfø- relse af omkostningsbestemt husleje, har dette udgangs- punkt mindre betydning end tidligere. Ganske vist sætter lejelovens § 47, hvorefter udlejerens kan forlange en leje, der er væsentlig lavere end det lejedes værdi, forhøjet til det be- løb, der er rimeligt, og § 49, hvorefter en lejer kan forlange en leje, der er væsentlig højere end det lejedes værdi, nedsat, visse absolutte rammer for, hvilke forpligtelser en part kan

påtage sig i en lejekontrakt, som parten siden bliver utilfreds med. Men disse rammer er dog næppe af stor praktisk betydning i udeblivelsessager.

Retten kontrol må imidlertid kunne gives et videre omfang. I en sag vedrørende omkostningsbestemt leje, anlagt mod flere lejere, hvoraf nogle udebliver, må retten f.eks. fordele lejeforhøjelsen på lejlighederne efter deres værdi, jfr. midlertidig lejelov nr. 238 af 8. juni 1979 § 10, og ved denne fordeling må retten formentlig bedømme ikke blot de fremmødtes lejligheds værdi, men også de udeblevne lejeres lejligheds værdi.

I vidt omfang er opnåelse af en endelig offentligretlig afgørelse, enten ved huslejenævn eller domstole, en betingelse for opkrævning af en bestemt husleje. I sådanne tilfælde er det ikke tilfredsstillende, at retten giver sin utilfredshed med den sagsøgende udlejers procesmateriale udtryk i en afvisning efter bestemmelserne i § 354, stk. 3, eller § 360, stk. 3. Der kan formentlig i sådanne tilfælde være en tendens til, at retten går videre i retning af at søge uklarheder i procesmaterialet repareret med henblik på opnåelse af en realitetsdom, som ikke nødvendigvis behøver at følge sagsøgerens påstand, men som er mere tilfredsstillende end en afvisning.

Parter i boligretssager er normalt på den ene side udlejer (ejereren), på den anden side en eller flere (tidligere eller nuværende) lejere. Ved lejeloven 1951 (nr. 251 af 14. juni 1951 § 82) blev indført en regel om, at en stævning i en boligretssag vedrørende en afgørelse fra huslejenævnet skulle »forkyndes såvel for den anden part i lejeforholdet som for huslejenævnet, der har at drage omsorg for, at der i fornødent fald tages til genmæle«. Forslaget til bestemmelsen var ledsaget af følgende begrundelse:

»For at sikre, at de synspunkter, som nævnet har lagt til grund ved sin afgørelse, bliver retten bekendt, og at der bliver mulighed for en egentlig forhandling i sagen også i de tilfælde, hvor der ikke findes nogen lejer som part i sagen, fordi udlejning eller genudlejning

ikke har fundet sted, er det foreslået, at nævnet også inddrages i sagen«. Rt 1950–51 A, sp. 7690.

Reglen blev tidligt forstået derhen, at huslejenævnet ikke blot skulle procestilvarsles, men skulle inddrages i sagen som part, jfr. S. Thorsen i UfR 1952 B s. 120.

Efter den gengivne begrundelse har reglen ikke særligt sigte på tilfælde, hvor sagsøgte lejere udebliver under en sag, hvor udlejerens søger en for lejerne gunstig nævnsafgørelse ændret. Men når huslejenævnet under sådanne sager gav møde, varetog det ofte lejernes interesser på en sådan måde, at lejernes fremmøde var overflødigt. »Man betragtede nævnet som repræsentant for disse lejere«, jfr. Arn-skov i UfR 1975 B s. 206. Huslejenævnets repræsentation har været begrænset til de lejere, som var parter i sagen.

At huslejenævnets interesse i en sags udfald og de udeblevne lejerens interesse i sagen er sammenfaldende, kan udgøre grundlag for under anke at behandle sagen mundtligt for huslejenævnets vedkommende, skriftligt for de udeblevne lejerens vedkommende, se UfR 1975.770 H, nærmere nedenfor kap. VII.3.

Denne regel blev ophævet i forbindelse med indførelse af princippet om omkostningsbestemt husleje, jfr. lov nr. 81 af 19. marts 1975 (der ændrede den dagældende § 30 i lbkg. nr. 422 af 9. august 1974). Udover en henvisning i lovforslagets almindelige bemærkninger til, at huslejenævnets opgave bliver at afgøre spørgsmål, hvorom parterne er uenige, indeholder forarbejderne ikke nogen begrundelse for denne ændring, jfr. Ft 1974–75 (1) A sp. 214, jfr. også Ft 1974–75 (2) A sp. 193. Og betydningen af denne ændring er derfor ikke klar.

I visse tilfælde har man formentlig taget det udgangspunkt, at de lejere, der ikke giver møde, må dømmes som udeblevne. Sagsøgerens begæring om udeblivelsesdom ved første retsmøde må altså tages til følge, selv om andre lejere er mødt og nedlægger påstand i overensstemmelse med næv-

nets afgørelse (frifindelse). Den sagsøgende ejer får medhold uden videre prøvelse, Arnskov i UfR 1976 B s. 206.

Andre retter har vægret sig ved en så mekanisk anvendelse af udeblivelsessynspunktet, og nogle har ment at kunne udsætte bedømmelsen af sagen mod de udeblevne lejere, indtil samtlige lejemaal var klar til påkendelse. De mødende lejeres anbringender kommer da de udeblevne til gode, jfr. Anne Kjær i UfR 1976 B s. 216.

Muligheden for at sidestille de lejere, som er part i sagen, men som udebliver, med de lejere, som møder under sagen, løser ikke de problemer, som er knyttet til forholdet mellem lejere, der er parter i sagen, over for lejere, der ikke er parter i sagen. Denne problemstilling, der ikke vedrører den processuelle udeblivelse, kan belyses af UfR 1955.285 H, om huslejenævnets adgang til at omgøre en beslutning efter en retsafgørelse, kommenteret af Lorenzen i TfR 1956 s. 380 (Bogudgaven s. 150).

De to løsningsmuligheder er formentlig begge forenelige med de gældende regler. Dog har sagsøgeren ikke efter 1979-reformen noget krav på en udeblivelsesdom, men må i lejesager som i andre sager finde sig i, at retten efter omstændighederne gør brug af adgangen til at udsætte sagen, jfr. § 354, stk. 7. På den anden side må fremhæves, at adgangen til at udsætte afgørelsen af en blandt flere kumulerede sager, hvor den sagsøgte er udeblevet, ikke er noget særegent for lejesager, men kan anvendes i almindelighed, jfr. herom nedenfor i kap. VI.8. Om huslejenævnets indtræden som biintervenient se UfR 1982.1061 Ø.

Om afvisning i et tilfælde, hvor sagsøgtes advokat udtrådte af sagen efter at have frafaldet kald og varsel, se østre landsrets dom af 5. december 1967 (252/67), der kritiseres af Ehlers og Blom I 1976, s. 296. Dommen repræsenterer ikke nogen afvigelse fra sædvanlig praksis, anderledes formentlig Ehlers og Blom a.st.

6. RENTER

Sagsøgerens påstand om renter giver hyppigt anledning til

problemer i udeblivelsessager. At rentekravet, for så vidt angår formueretlige pengekrav, er gjort til genstand for en relativt ny lovregulering, nemlig lov nr. 638 af 21. december 1977 om renter ved försinket betaling m.v., har ikke befriet retterne for renteproblemer i udeblivelsessager. Tværtimod er der grund til at tro, at den omfattende lovgivning har øget problemerne. Dette beror ikke mindst på, at renteloven har åbnet op for en videre anvendelse af morarenter for en kortere eller længere periode inden sagens anlæg.

Ved en redegørelse for den processuelle behandling af rentekrav i udeblivelsessager er det nødvendigt at have de gældende, materielle regler som udgangspunkt. En summarisk opstilling af disse regler som skematisk inddelingsgrundlag for udeblivelsesproblemerne er altså nødvendig, men en nøjere beskrivelse af den obligationsretlige rentebetalingforpligtelse falder uden for denne fremstilling.

Om renteloven i almindelighed se Chr. Trønning i Jur. 1978 s. 305 f, Jørgen Nørgaard i Jur. 1978 s. 476 f. Se endvidere betænkning nr. 652 om morarenter, 1972.

Som optakt til en fremstilling af de enkelte problemer kan det være praktisk at formulere nogle principielle synspunkter:

Rentekrav anføres i næsten enhver stævning vedrørende et pengekrav. Mange af de problemer, som retterne tager op, opstår i nogenlunde samme form i et betydeligt antal sager, og navnlig når sagen når til højere instanser, må det være vigtigt, at rettens bedømmelse af stævningens indhold og den hertil hørende udeblivelsesdom udformes på en sådan måde, at dommen kan få en »præventiv« betydning, d.v.s. kan fungere som retningslinie for udformning af stævninger i samme materielretlige situation. Konkrete billighedsafgørelser er ikke på deres plads, jfr. Rosenmeier i Adv. 1981 s. 88, sml. Smedegaard Andersen i UfR 1982 B s. 151.

På den anden side må man være på vagt over for sådanne retningslinier, der kan fremme udviklingen af en »formularproces« (i ikke-romerretlig forstand), hvor bestemte koder udløser gunstige virkninger, uden at udenforstående – herunder sagsøgte – kan have forståelse for konsekvenserne af de anvendte udtryk. Dette har særlig betydning inden for et område, hvor den materielretlige tilstand ikke er ganske skarp. Som det vil fremgå af det følgende, er det f.eks. ikke altid klart, om der foreligger en »aftale« eller blot nogle ensidige tilkendegivelser, som er uforbindende for medkontrahenten. I sådanne tilfælde forekommer det utilfredsstillende, om sagsøgerens advokat gennem anvendelse af formularen »aftale« skulle fjerne dette materielretlige problem fra rettens bord, for dermed at sikre sig en gunstig renteafgørelse. Grundlaget for – men ikke nødvendigvis dokumentationen for – at der af sagsøgerens advokat antages at foreligge en aftale, bør frem på den ene eller den anden måde.

Rentelovens udgangspunkt er en procesrente fra sagens anlæg. Problemerne er i hovedsagen knyttet til, om der kan forlanges en højere rente og/eller en rente fra et tidligere tidspunkt end sagens anlæg. Det har derfor betydning at slå fast, at procesrenten ganske vist ikke svarer til sædvanlig kassekreditrente, jfr. Nørgaard i Jur. 1978 s. 477–78, men dog er en ikke ubetydelig forrentning, der uden retlige problemer kan opnås af kreditor ved et rimeligt hurtigt sagsanlæg.

Det må fremhæves, at retterne ikke har *særlige* undersøgelsespligter i forbindelse med rentekrav, jfr. Suenson i Adv. 1981 s. 36. Udeblivelsessagen skal behandles efter samme processuelle regler, hvad enten man ser på hovedstol eller rentepåstand. Og dette må fastholdes, selv om der er erfaring for, at sagsøgte forståelse af renteproblemerne er svagere end når det gælder hovedstolen, jfr. Smedegaard Andersen i Adv. 1982 s. 34. På den anden side kan retterne ikke afstå fra den retlige kontrol, som også udøves i andre

udeblivelsessager, jfr. Rosenmeier i Adv. 1981 s. 87–88.

Det er således heller ikke nogen for denne sagsgruppe særlig retningslinie, om end måske her af særlig praktisk relevans, når man må slå fast, at retterne ikke kan være forpligtet til at afsige domme, der er i strid med sagsøgtes materielle rettigheder, jfr. Smedegaard Andersen, a. st. s. 34.

Med hensyn til fremlæggelse af bilag gælder efter retsplejelovens § 348, stk. 3, at sagsøgeren skal indlevere genpart af de dokumenter, som sagsøgeren agter at påberåbe sig. Og denne formalitet er ikke uden betydning for rettens praktiske muligheder for at gennemføre en prøvelse. Navnlig i forhold til ensidigt fremsendte dokumenter, som fra sagsøgerens side opfattes som aftaler, er fremlæggelse af bilag et hensigtsmæssigt grundlag for rettens kontrol. Som anført ovenfor under kap. VI.2. kan praktiske hensyn tale for en begrænsning af denne dokumentation. Men som udgangspunkt må fastholdes, at reglen gælder i alle sager, altså også hvor der er grund til at tro, at sagsøgte vil udeblive, herom Rosenmeier i Adv. 1979 s. 284–85.

Renteproblemer i udeblivelsessager angår (1) begyndelsestidspunktet for forrentningen og/eller (2) rentens størrelse, og den følgende fremstilling inddeles i overensstemmelse hermed.

(1) Begyndelsestidspunktet

Hovedreglen for begyndelsestidspunktet for en forrentning er efter § 3, stk. 4, at der skal betales rente senest fra den dag, da fordringshaveren begyndte retsforfølgning til betaling af gælden. Denne regel er enkel og klar at følge. Hvor særlige forhold begrunder det, kan retten efter § 3, stk. 5, fravige dette tidspunkt.

Dette begyndelsestidspunkt er imidlertid ofte utilfredsstillende, og parterne har derfor mulighed for at fravige udgangspunktet. Der består »aftalefrihed« med hensyn til begyndelsestidspunktet, mens der med hensyn til rentens størrelse ikke kan ske fravigelse i forbrugerforhold, jfr. om § 7

nedenfor.

En for udeblivelsesdommen relevant fremrykning af begyndelsestidspunktet for forrentning af sagsøgerens fordring falder i følgende grupper:

1) *Fastsat forfaldsdag*: Rente skal betales fra forfaldsdagen, hvis denne er fastsat i forvejen, § 3, stk. 1. At en forfaldsdag er »fastsat«, er formentlig ensbetydende med, at en forfaldsdag er »aftalt«. En forfaldsdag kan ikke »fastsættes« ensidigt af den ene part, anderledes Suenson, Adv. 1981 s. 36 og Roat Pedersen i Adv. 1981 s. 127. Men den ene parts tilkendegivelse af et forfaldstidspunkt kan indgå som et element i en aftale med skyldneren, herunder eventuelt en stiltiende aftale, og således under særlige omstændigheder opnå karakter af en fastsat forfaldsdag.

En dom om betaling af sagsomkostninger skal ikke forrentes, selv om beløbet skal betales inden 14 dage. Men er en del af et krav rentebærende, resten ikke, kan afdrag afskrives på den uforrentede del, jfr. UfR 1981.393 Ø.

Er forfaldstiden udskudt, f.eks. til den dag, hvor fordringshaveren fremsætter påkrav, kan forholdet ikke henføres under § 3, stk. 1. Men det kan være bestemt i forvejen, at forfaldsdagen indtræder et bestemt tidsrum efter fremsættelsen af fordringshaverens påkrav, og i så fald er der tale om en i forvejen fastsat forfaldsdag, jfr. Ft 1977-78 A sp. 798.

Hvor forfaldsdagen er knyttet til fremsættelsen af et påkrav, omtalt i stævningens sagsfremstilling, må det altså efterses, om der foruden det fremsatte påkrav kan etableres et forud bestående retsforhold, hvoraf fulgte, at fremsættelsen af påkravet suppleret med en vis frist ville udløse fordringens forfald. Forfaldstiden kan være knyttet til andet end en bestemt dato eller fremsættelse af påkrav med frist. Den forfaldsudløsende begivenhed må imidlertid have en vis klarhed og forudberegnelighed.

Den nærmere fortolkning er ikke let, bl.a. fordi det nævnte hensyn til forudberegnelighed – at debitor har mulighed for »at indrette sig på betaling til den bestemte tid«, Ft 1977–78 A sp. 793 – ikke dækker alle de tilfælde, der henføres under § 3, stk. 1. Se hertil Lyngsø, Fuldmægtigen 1979 s. 58–59, Karnov 1978 s. 2254 note 6, Rosenmeier, Adv. 1981 s. 83.

Af retspraksis kan nævnes:

Østre landsrets dom af 14. februar 1980 (13. afd. 479/1979) fandt, at en sagsfremstilling, der henviste til fakturaer, der angaves forfaldne til betaling på nærmere angivne tidspunkter, ikke indeholdt oplysning om, på hvilken måde forfaldsdagen skulle være fastsat i forvejen.

Østre landsrets dom af 19. september 1980 (7. afd. 242/1980) fandt, at en sagsfremstilling om »de aftalte forrentningsvilkår«, der omfattede en dato som forfaldstidspunkt, var tilstrækkelig. Kritisk hertil Rosenmeier, Adv. 1981 s. 85–86.

Vestre landsrets dom af 19. december 1980 (1717/1980) indeholdt en sagsfremstilling, hvor der henvistes til, at betalingsbetingelserne i en række fakturaer var anført til løbende måned + 30 dage netto. Landsretten tillagde renter fra de pågældende datoer. Se om dommen Suenson Adv. 1981 s. 36 og Rosenmeier Adv. 1981 s. 86.

2) *Påkrav*: Har fordringshaveren afsendt eller fremsat anmodning om betaling med angivelse af, at manglende betaling medfører pligt til at betale rente, fremrykkes begyndelsestidspunktet for forrentningen, idet rente skal betales, når der er gået en måned efter afsendelse eller fremsættelse af denne anmodning. Påkrav i henhold til § 3, stk. 2, kan fremsættes inden forfaldsdagen, men fordringen må naturligvis være forfalden på det tidspunkt, hvorfra skyldneren ifølge påkravet skal betale rente. Påkravet får dog kun betydning for rentebetalingen, såfremt det kan lægges til grund, at skyldneren har modtaget påkravet, og som det fremgår udtrykkeligt af § 3, stk. 2, skal skyldneren ikke betale rente for det tidsrum, der ligger forud for modtagelsen af påkravet.

Østre landsrets dom af 3. december 1980 (4-453/1980) illustrerer reglen: Et elselskab krævede betaling for elforbrug »i henhold til regning fremsendt den 19. marts 1980 med angivelse af, at der ved betaling efter 1. maj 1980 påløber renter«. Retten i Svendborg ville kun give rente fra sagens anlæg. Landsretten lod renten løbe fra 1. maj 1980, da det efter sagsfremstillingen kunne lægges til grund, at sagsøgte havde modtaget regningen af 19. marts 1980. Om påkrav i henhold til ældre regler, se UfR 1972.846 Ø om købelovens § 38 og UfR 1979.183 H om gældslovens § 62, stk. 1.

Til de to bestemmelser i § 3, stk. 1, om en i forvejen fastsat forfaldsdag og § 3, stk. 2, om påkrav er knyttet den modifikation, at der i almindelighed indrømmes skyldneren en *rentefrist*, således at rente først betales, når der er gået en måned efter den dag, hvor skyldneren var i stand til at indhente de oplysninger, som må anses for nødvendige for at bedømme kravets berettigelse og størrelse, § 3, stk. 3. Reglen tænkes navnlig anvendt på, foruden erstatningskrav, tilfælde, hvor fordringshaveren undlader at medvirke til beløbs opgørelse, f.eks. ved at nægte at specificere et regningsbeløb eller ved helt at undlade at fremsende regning.

I denne forbindelse må bemærkes, at en advokat i almindelighed bør afsende krævebrev, før inkassosag anlægges, A. H. Pedersen: Indledning til Advokatgerningen II, 1963 s. 55. Reglen om rentefrist gennembryder ikke hovedreglen om procesrente efter § 3, stk. 4, men retten har en almindelig adgang til at fravige denne regel, jfr. § 3, stk. 5. Anvendelse af denne regel er netop relevant i tilfælde, hvor sag er anlagt uden forudgående påkrav og hvor skyldneren derfor ikke har haft nogen »rentefrist«, sml. Lyngsø i Fuldmægtigen 1979 s. 61, Ft 1977-78 A sp. 802.

3) *Kreditrente*: Reglen i § 2 om, at der ikke skal betales rente for tiden forud for forfaldsdagen, finder efter den almindelige bestemmelse i § 1, stk. 2, kun anvendelse, »hvis andet ikke er aftalt eller følger af handelsbrug eller anden sædvane eller er bestemt ved eller i henhold til lov«.

En aftale om kreditrente er vel i almindelighed udtrykke-

lig. Men efter omstændighederne kan kreditrenten baseres på en undersøgelse af retsforholdet mellem parterne uden støtte i udtrykkelig aftale, se f.eks. UfR 1980.246 V, hvor en servitrice i en kro lod en del af sin indtjening indestå i virksomheden, og hvor indehaverens fortsatte anvendelse af servitricens indtjening i finansieringen af krodriften efter parternes forhold fandtes at indeholde et tilsagn om forrentning. Jfr. om tilsvarende krav UfR 1979.183 H (begge sager er mødesager).

Aftale om kreditrente kan have form af en *kontoaftale*, som giver grundlag for forrentningen af kontohaverens restgæld før forfaldsdag, jfr. eksempelvis UfR 1981.866 V. Der er ikke nogen særlig begrænsning i adgangen til at aftale kreditrente, ej heller for forbrugerforhold, sml. lovens § 7 om rentens størrelse. Som det fremgår af § 7, stk. 3, kan kreditrentens størrelse også i forbrugerforhold være enten en fast eller variabel rente.

Kreditrenten kan bero på »handelsbrug eller anden sædvan«*, i almindelighed betegnet kutyme. Renteloven åbner således ved tidsfæstelsen af rentens begyndelse op for spørgsmålene, hvad der alment karakteriserer en kutyme, og hvad der konkret skal til for, at en kutyme lægges til grund. Da spørgsmålet om begyndelsestidspunktet for en kutymemæssig kreditrente ofte er forbundet med spørgsmålet om en kutymemæssig højere rente end procesrenten, udskydes behandlingen af rentekutymen til det følgende afsnit vedrørende rentens størrelse.*

(2) Rentens størrelse

Renten efter forfaldsdagen fastsættes til en årlig rente, og størrelsen bestemmes af den til enhver tid fastsatte officielle diskonto med et tillæg på 2 %, jfr. § 5. Denne ajourføring af og tilpasningsevne i rentens størrelse var hovedsagen ved indledningen af reformarbejdet, jfr. betænkning 652/1972 s. 27. De problemer, som henvisningen til den omskiftelige diskonto medfører for beregningen af den absolutte rente,

er det ikke nødvendigt for de civile domstole at beskæftige sig med. De bliver først aktuelle i fogedretten.

Den angivne rentestørrelse er kun en hovedregel. Inden muligheden for fravigelse fra hovedreglen beskrives, er det nødvendigt først at afgrænse det område, hvor fravigelse fra hovedreglen overhovedet er mulig. Efter § 7, stk. 1, kan rentesatsen efter § 5 ikke fraviges »til skade for en skyldner ved aftale; som en erhvervsdrivende indgår i sit erhverv, når den erhvervsdrivendes ydelse hovedsagelig er bestemt til ikke-erhvervsmæssig anvendelse for skyldneren og den erhvervsdrivende vidste eller burde vide dette«.

Sagsfremstillingen kan tage højde for denne præceptive regel ved at anføre, at det til grund liggende retsforhold ikke er omfattet af § 7. Selv om dette ikke udtrykkelig er anført, kan det fremgå af sagsfremstillingens beskrivelse af parternes mellemværende, at der klart ikke er tale om et forbrugerforhold, se eksempelvis UfR 1981.712, hvor retten under hensyn til at sagsøgte drev virksomhed med salg af ekvipering, lagde til grund, at forholdet mellem parterne ikke var et forbrugerforhold, uanset at der ikke var anført noget herom i stævningen. Fremgår det på den anden side af sagsfremstillingen eller det i øvrigt oplyste, at der foreligger et forbrugerforhold, må bestemmelsen i § 7 naturligvis anvendes med den virkning, at sagsøgte må frifindes for rentekrav, der går ud over § 5.

Giver sagsfremstillingen anledning til tvivl, om forholdet er et forbrugerforhold, er retten beføjet til at stille spørgsmål herom. Såfremt disse ikke besvares tilfredsstillende, må retten behandle forholdet som et forbrugerforhold. Dette resultat kan støttes på forbrugerreglens beskyttelsesmæssige funktion. Retten må være på vagt over for ved udeblivelsesdomme at fastsætte renter, som parterne ikke kunne aftale sig til. I mødesager har den erhvervsdrivende ifølge § 7, stk. 1, 2. pkt., bevisbyrden, sml. Lyngsø i Fuldmægtigen 1979 s. 62 og UfR 1981 B s. 400, og den bevissikring, som den erhvervsdrivende derfor er opfordret til, må kunne udnyt-

tes i udeblivelsessagen. Hvor retten lægger til grund, at der foreligger et forbrugerforhold, må sagsøgerens krav begrænses i overensstemmelse med § 5.

UfR 1979.786 V angik en sag om betaling af 1.486 kr., der angaves at skyldes for fyringsolie leveret i tiden fra den 22. februar til den 6. september 1978. Retten i Haderslev ønskede kravet nærmere specificeret, idet det under hensyn til den lange kredittid måtte anses for sandsynligt, at påstanden indeholdt tilskrevne renter. Men denne begæring ville sagsøgeren ikke imødekomme. Sagsøgerens advokat ville »af principielle grunde« ikke afgive erklæring om, at påstanden var renset for tilskrevne renter. Sagsøgeren anførte (i landsretten), at »domstolene i tilfælde, hvor sagsøgte er udeblevet, ikke er berettigede til at afkræve dokumentation for, at påstanden ikke indeholder renter«. Mens retten i Haderslev på dette grundlag afviste sagen, da den var ude af stand til at kontrollere, at fordringen var opgjort i overensstemmelse med rentelovens § 7, stk. 1, jfr. § 5, fandt landsretten, at der ikke forelå omstændigheder i sagen, der kunne begrunde, at retten ex officio rejste spørgsmålet, om det krævede beløb indeholdt rentebeløb, der var beregnet efter en høj rentesats. Sagsøgerens påstand blev derfor taget til følge med renter fra sagens anlæg.

Under sagen synes flere mulige supplementer af stævningen at være drøftet, nemlig dels en *erklæring* fra sagsøgeren om, at påstandens hovedstol ikke omfattede renter, dels en videregående *specifikation* af hovedstolen, dels en *dokumentation* for påstandsbeløbets sammensætning. Byrettens afvisning er begrundet i den manglende erklæring, der vist er identisk med specifikationen. I landsretten argumenterede sagsøger/appellant mod krav om dokumentation. Såfremt sagsøgeren kunne afgive en erklæring om, at der ikke i det påstævnedes beløb var indeholdt renter, var en videre kontrol af hovedstolen på grundlag af renteloven ikke aktuel. En nøjere specifikation såvel som en dokumentation heraf ville altså i så fald være overflødig, og kravet herom er således for vidtgående. For så vidt er dommen korrekt og ubetænkelig. Men fortolkes dommen yderligere derhen, at retten slet ikke i en forbrugersag må *spørge*, om hovedstolen inde-

holder renter, således at spørgsmålet i givet fald kan besvares med et »nej«, der ikke skal ledsages af specifikation og dokumentation, går dommen for vidt. Forbrugerbeskyttelsen i renteloven bliver da uden større betydning i udeblivelsessager, jfr. Palle Bo Madsen i Adv. 1981 s. 89. Hvis det forudsættes, at der indgår en morarente i påstandsbeløbet, er sagsfremstillingen ikke tilstrækkeligt grundlag for påstanden. Sagsfremstillingen må jo i så fald henvise til, at der foreligger en aftale (eller andet grundlag), som berettiger til forrentning af skyldige ydelser for levering af olie. En sådan aftale måtte kunne danne grundlag for domfældelse, selv om der ikke gennemførtes en specifikation af renter over for leverancegæld.

Det er uholdbart, om der under en forbrugerretssag kan gøres en påstand gældende i forbindelse med en ydelse, uden at det af sagsøgeren skal tilkendegives, om hovedstolen indeholder renter, jfr. Schibbye i Adv. 1981 s. 268 (15). Et sådant krav behøver ikke at implicere et krav om specifikation, endnu mindre dokumentation.

§ 7 har den væsentlige begrænsning, at den ikke gælder for kreditrente. Retten til kreditrente bevares efter forfaldsdag, jfr. § 7, stk. 3.

I UfR 1981.866 V anlagde et stormagasin sag med påstand om dom for varer købt i perioden juni til oktober 1979 samt renter i henhold til opgørelse af 15. august 1980 at betale 7.645 kr. tillige med 1,75 % pr. md. fra 15. august 1980 til betaling sker. I sagsfremstillingen henviste sagsøgeren til, at der var indgået en kontoaftale med udtrykkelig bestemmelse om månedsvis rentetilskrivning samt om forrentning af de således opgjorte beløb før forfaldsdag med den anførte rentefod.

Sagsfremstillingen henviste således til kontoaftalen og udgjorde dermed et tilstrækkeligt grundlag for den nedlagte rentepåstand. Landsretten fandt med rette ikke, at der forelå omstændigheder, der kunne begrunde, at retten ex officio krævede oplyst, hvor stor del af det påstævnte beløb der skyldes for køb af varer, og hvor stor del der er renter.

Selv om UfR 1981.866 V bruger samme formulering som UfR 1979.786 V, var sagsøgerens fremstilling af sagen i 1981 mere omfattende. Når et kreditrentekrav er beføjet, er en specifikation af hovedstolen i almindelighed upåkrævet.

Forbrugerbeskyttelsen gælder ikke i forhold til banker og sparekasser, § 7, stk. 4. Renteproblemer i forhold til disse kreditorer har navnlig angået forrentning af overtræk.

Den centrale dom er UfR 1981.221 H, hvor sagsøgte mødte i byretten, der frifandt ham for forrentning af overtræk på checkkonto, idet byretten ikke fandt hverken kutyme eller aftale for sådan rente godtgjort. Under appellen udeblev sagsøgte (indstævnte). Mens landsretten nåede samme konklusion som byretten, tog højesteret sparekassens forrentningspåstand til følge. Dommen omtales nærmere i kap. VII.3.

I østre landsrets dom den 13. august 1980 (15-193/1980) gjorde sparekassen SDS gældende, at de af kontohaveren »accepterede lånevilkår må forstås således, at nævnte rentesats (20 % p.a.) skal anvendes også i tilfælde af« overtræk. Landsretten gav SDS medhold, »idet der ikke kan ses bort fra, at lånevilkårene skal forstås som angivet«. Herved er aftalesynspunktet trukket til det yderste.

Jfr. herved også østre landsrets dom af 30. oktober 1979 (2-252/1979), hvor Amagerbanken fik renter i henhold til den af banken til enhver tid fastsatte rentesats for overtræk på indlånskonti, som kontohaveren antoges at være »indgået på«, samt østre landsrets dom af 29. juni 1979 (12-107/1979), hvor SDS som grundlag for rentekrav dels henviste til »en mellem parterne indgået aftale«, dels at man »i lighed med andre pengeinstitutter har fastsat (!) den praktiske regel, at« rentesatsen ikke ændres efter overgivelse til inkassation. Sparekassens rentepåstand toges til følge, hvori ligger en fravigelse af § 7, stk. 3.

Selv om renteloven holder banker og sparekasser uden for forbrugerbeskyttelsen, må banker og sparekasser respektere andre begrænsninger, herunder bank- og sparekasselovens § 1, stk. 6, hvorefter banker og sparekasser skal drives i overensstemmelse med redelig forretningsskik og god bank- og sparekassepraksis. Denne regel er bl.a. af relevans for krav om forrentning af overtræk, hvilket belyses af

banktilsynets skrivelse af 17. februar 1982, hvori bl.a. anføres:

»I forbindelse med de ordinære undersøgelser af pengeinstitutterne såvel som gennem klager modtaget fra pengeinstitutkunder er tilsynet blevet gjort bekendt med, at flere banker og sparekasser følger en praksis med hensyn til beregning af overtræksrente og -provision, som ikke kan anses for forenelig med god bank- og sparekassepraksis.

Det er en almindelig og anerkendt praksis, at banker og sparekasser beregner sig en højere rente eller provision for overtræk på kassekredit. Det har imidlertid vist sig, at der hersker en forskellig opfattelse af, hvad der i denne forbindelse bør forstås ved »overtræk«.

I adskillige tilfælde har tilsynet erfaret, at der uden kundens vidende beregnes overtræksrente for træk på kassekredit udover det beløb, der er indkodet som kredittens maximum, uanset at banken eller sparekassen har godkendt en midlertidig eller længerevarende forhøjelse af kreditten, men hvor aftalen om forhøjelsen er sket formløst, undertiden stiltiende, og hvor det indkodede maximum derfor ikke er blevet ændret i overensstemmelse hermed. Ikke sjældent har der været tale om træk op til beløb mange gange større end det fastsatte maximum og over så lang en periode, at der reelt har været tale om en permanent forhøjelse.

Tilsynet har i sådanne tilfælde gjort pengeinstituttet bekendt med, at denne praksis måtte anses for stridende imod bank- og sparekasselovens § 1, stk. 6, og at den måtte bringes til ophør.«

Citeret efter Lyng Andersen og Nørgaard i UfR 1982 B s. 163.

Er fravigelse sket?

Bestemmelsen om rentens størrelse i § 5 er med den ovenfor beskrevne begrænsning, der følger af § 7, deklatorisk. Kunne fordringshaveren på andet grundlag kræve højere rente, bevarer han retten hertil, § 6. Bestemmelsen indeholder ikke nogen specifikation af, på hvilket »andet grundlag« den højere rente kan kræves, men der er grund til at tro, at der i denne henseende kan bygges på samme grundlag, som er anført i § 1, stk. 2. En højere rente kan således først og fremmest bygges på aftale og kutyme.

Som med hensyn til begyndelsestidspunktet for forrent-

ningen gælder, at *ensidige erklæringer* fra fordringshaveren i almindelighed ikke konstituerer en aftale (forpligtelsesgrundlag), jfr. Lyngsø i UfR 1981 B s. 398 og UfR 1977.1030 V. Fremsendelse af kontoudtog med debiterede rentebeløb er i almindelighed ikke tilstrækkeligt grundlag for at antage et aftaleforhold, jfr. UfR 1978.706 V, men sådant kontoudtog kan have betydning i forbindelse med en relevant kutyme, jfr. f.eks. UfR 1976.514 H og Nørgaard Jur. 1978 s. 479–80.

Hvis en stævning således som grundlag for en højere rente kun henviser til den i sagen fremsendte faktura eller kontoudtog, må sagsøgte i almindelighed for så vidt frifindes, jfr. Lyngsø i UfR 1981 B s. 398–99, og Rosenmeier i Adv. 1981 s. 86–87.

Ej heller sagsøgerens *almindelige forretningsbetingelser* er bindende for sagsøgte, medmindre de er godkendt af sagsøgte, og en sagsfremstilling må henvise til såvel forretningsbetingelser som godkendelse, jfr. Lyngsø i UfR 1981 B s. 399. At sagsøgte hævdes at »være bekendt med« disse betingelser, er næppe tilstrækkeligt, se om praksis Rosenmeier i Adv. 1981 s. 86–87.

Østre landsrets dom af 5. marts 1981 (16-325/1980): Sagsøgeren påstod »i overensstemmelse med sine almindelige betalingsbetingelser renter 2 $\frac{1}{4}$ % pr. måned« af hovedstolen fra angiven dato. Retten gav udeblivelsesdom for hovedstol, men med almindelig procesrente fra sagens anlæg.

Hvis sagsfremstillingen indeholder henvisning til, at der foreligger en *aftale* om den påståede rente, er sagsfremstillingen overensstemmelse med, hvad der kan forlanges efter § 6.

Det må imidlertid erkendes, at anvendelsen af udtrykket »aftale« kan rumme forskydninger i beskrivelsen af retsforholdet, når der ses på grundlaget for karakteristikken. Grænsen mellem den gensidige aftale, herunder sagsøgerens forretningsvilkår, der er stiltiende godkendt af sag-

søgte, og på den anden side ensidige tilkendegivelser, som er uden betydning, er ikke skarp. At den, der konciperer stævningen, gør brug af udtrykket aftale, behøver ikke at bero på noget odiøst. Men det forekommer ikke tilfredsstillende, at den vanskelige afgrænsning, om der foreligger aftale (forpligtelsesgrundlag) eller ej, skal overlades til den student eller kontorassistent, der på sagsøgerens advokats kontor behandler inkassosagerne.

Anvendelsen af udtrykket aftale vedrørende renteforholdene bør derfor efter min opfattelse ikke afskære fra spørgsmål om denne aftales nøjere karakter. Sådanne spørgsmål indeholder ikke nødvendigvis krav om bevisførelse, men sagsøgeren må redegøre for, på hvilket grundlag sagsøgeren mener, at der kan tales om en aftale. Har sagsøgte underskrevet en kontoaftale? Har parterne vedtaget nogle almindelige forrentningsbetingelser? Er der tale om et langvarigt mellemværende med stadige kontoudtog indeholdende rentetilskrivninger? Eller er der tale om et enkeltstående mellemværende, hvor en fremsendt faktura indeholder en forrentningsbestemmelse, som sagsøgte ikke har protesteret mod? Opleves sådanne spørgsmål som ubehagelige, eller vil sagsøgeren undgå den udsættelse, som en besvarelse ofte nødvendiggør, kan de undgås ved en ordentlig udformning af sagsfremstillingen. Er ordet »aftale« anvendt om en »stiltiende aftale«, bør dette udtrykkeligt anføres, jfr. Smedegaard Andersen i Adv. 1981 s. 36.

Kutyme som grundlag for en højere rente (ofte i forbindelse med rente fra et tidligere tidspunkt end sagens anlæg) har stor praktisk betydning. I mødesager sker der ofte en dokumentation af en påberåbt *kutyme*, navnlig ved erklæringer fra Grosserer-Societetet, jfr. eksempelvis UfR 1976.514 H, eller på anden måde, se nærmere Nørgaard Jur. 1978 s. 478–79. Selv om sådan bevisførelse ikke altid giver noget sikkert resultat, se kritisk om svenske handelskamres udtalelser, H. Karlgren: *Kutym och Rättsregel*, 1960, s. 73 f, sætter den dog retten i en langt bedre position

end den retten befinder sig i, når sagsøgte udebliver. I så fald finder en sådan bevisførelse i almindelighed ikke sted.

Vestre landsrets kendelse af 5. oktober 1981, gengivet af V. O. Rasmussen i Adv. 1981 s. 233, godtager en kutyme for rentestørrelse (23½ %) og for rentes rente. Kutymen bekræftes af en udtalelse fra Grosserer-Societetet, som sagsøgerens advokat havde bedt om før sagsanlæg, men modtaget efter byrettens (afvisende) dom.

Om rentes rente UfR 1972.924 Ø.

Et andet bevisproblem vedrørende kutyme er, om sagsøgte er bekendt med kutymen. At rentelovens § 1, stk. 2, bestemmer, at den viger for kutyme, har man fortolket derhen, at der ikke kan stilles krav om, at den part over for hvem en kutyme gøres gældende, skal være bekendt med kutymen, Lyngsø i UfR 1981 B s. 400. Denne fortolkning forekommer ikke velbegrunderet. Rentelovens formulering svarer til f.eks. købelovens § 1, hvis bestemmelse om hensyn til handelsbrug eller anden sædvane efter omstændighederne kun bliver praktiseret under hensyn til parternes kendskab til den pågældende sædvane, sml. om renter UfR 1980.427 V. Ussing antog således, at hvor sædvanen angår aftaler mellem to forskellige kredse af personer, f.eks. mellem en næringsdrivende og en ikke næringsdrivende, bør sædvanen ikke anvendes mod kunden, medmindre denne kendte sædvanen eller burde have kendt den, Aftaler 1950 s. 439–40.

Hvor kutymen er af en sådan karakter, at den under hensyn til partens forhold kun bør tillægges betydning, såfremt parten (sagsøgte) er bekendt med eller burde være bekendt med den, må sagsfremstillingen indeholde en klausul herom.

Af særlig praktisk betydning er imidlertid spørgsmålet, i hvilket omfang retten kan forholde sig selvstændigt til sagsøgerens henvisning til en kutyme som grundlag for en højere forrentning og for et fremrykket begyndelsestidspunkt. Det er gjort gældende, at der på dette punkt skal ske en slavisk anvendelse af udeblivelsesreglen:

I udeblivelsessager »foreligger der normalt ikke nogen dokumentation for, at en påberåbt kutyme eksisterer. Imidlertid er dette formodentlig uden betydning. Hvis der som begrundelse for en særlig renteberegning henvises til en kutyme, må en dom, der giver sagsøgeren medhold i beregningen, nemlig siges at være »begrundet i sagsfremstillingen og det i øvrigt fremkomne«, jfr. retsplejelovens § 354, stk. 3. – At sagsfremstillingen og det i øvrigt fremkomne måske ikke er i overensstemmelse med virkeligheden er en anden ting, og noget retten ikke skal efterprøve«, Lyngsø i UfR 1982 B s. 400, jfr. Palle Bo Madsen i Adv. 1981 s. 90.

Denne opfattelse af kutymen er næppe generelt holdbar. En kytumes anvendelse i et konkret mellemværende *kan* bero på en konkret aftale mellem parterne, og så vidt denne aftales indhold rækker, må den lægges til grund med det indhold, sagsfremstillingen giver den. Men aftaler af denne karakter spiller næppe nogen stor rolle. I almindelighed kan en kutyme anvendes, uden at aftalen giver nogen støtte herfor, jfr. Ussing s. 439, sml. Karlgren s. 29 f om kutymer og partsvilje.

Udeblivelsesreglerne vedrører sagens faktiske side, medens retten skal stå inde for den korrekte anvendelse af reglerne på det beskrevne retsfaktum. Udeblivelsesreglerne angår ikke sagens juridiske side, sml. Rosenmeier i Adv. 1981 s. 87–88.

Kutymen indgår som et element i »retssystemet«. Mens renteloven fastsætter en rente, indeholder kutymen for det område, kutymen dækker, en anden rentestørrelse. Kutymen er ikke så let tilgængelig, og retten er derfor i mødesager ofte afhængig af parternes bevisførelse om kytymens indhold. Men retten er ved bedømmelsen af en kytymes eksistens og indhold berettiget til ikke blot at bygge på parternes bevisførelse, men også på egen viden om det pågældende emne. Rettens egen viden omfatter ikke blot den presente viden, retten er beføjet til at foretage egen undersøgelse, f.eks. eftersyn af trykte responssumsamlinger, jfr. Gomard s. 286–87. Ser man særligt på udeblivelsessager, må først

forudsættes, at kutymen er gengivet og påberåbt i sagsfremstillingen. Retten kan i almindelighed lægge sagsøgerens oplysninger om kutymen til grund. Men retten må ikke anvende den påberåbte kutyme, hvis retten, f.eks. fra andre sager, véd, at sagsøgerens opfattelse er forkert. Er retten i tvivl om kutymens eksistens, må sagsøgeren opfordres til at bevise den, og retten kan foretage supplerende undersøgelse.

Retten må selvstændigt tage stilling til om en kutyme, der forudsættes at eksistere, er anvendelig i den konkrete sag.

Hvis man vil udtrykke dette ved at hævde, at kutymen er *notorisk*, bør notoriteten på dette område – såvel som i anden forbindelse under udeblivelsessager, jfr. ovenfor kap. VI.1. – ikke afholde retten fra at forelægge rettens opfattelse af kutymen for sagsøgeren, således at sagsøgeren får lejlighed til at udtale sig om rettens opfattelse af kutymens indhold, og eventuelt imødegå den ved en supplerende bevisførelse. Om advokatens undersøgelsespligt, se Smedegaard Andersen i Adv. 1981 s. 36.

Man har i ældre teori villet henføre kutymen under faktum, sædvanen under jus, jfr. Ross: Om Ret og Retfærdighed 1953 s. 115–16. Men denne sondring er ikke blot forladt i processen, se Munch-Petersen II s. 188–89 om oplysningsmidler, Gomard s. 286 om forholdet til forhandlingsmaksimen. Sondringen er ej heller relevant i obligationsretten, se f.eks. Ussing s. 438–39 med note 78, sml. Gomard i Erstatningsregler 1958 s. 78 f.

UfR 1978.706 V sidestillede en branchekutyme med faktum. Dette er ikke rigtigt og støttes ikke af den citerede litteratur. Dommens resultat kan alligevel være rigtigt, da en kutyme for 20 % morarente ved handel med korn og foderstoffer ikke er usandsynlig.

Den påståede rente skal ligge inden for, men behøver ikke svare til kutymen. Retten er ikke bundet af enhver kutyme, jfr. Gomard s. 286 med note 50. Hvor en kutyme kun kan

anvendes, når sagsøgte burde kende den, må sagsfremstillingen svare hertil.

Afslutning: Det er umiskendeligt, at rentekrav er et af de vanskeligste områder inden for udeblivelsessagerne. Hvor rentekravene er økonomisk underordnede i forhold til hovedstolen, kan det forekomme paradoksalt, at rettens opmærksomhed er så fokuseret på det omstridte rentekrav, mens hovedstolen klart falder inden for de mekaniske udeblivelsesregler. Ofte har rentekravene – eller vil med tiden få – en størrelse, der berettiger til denne opmærksomhed.

Uanset rentekravet størrelse beror rettens beskæftigelse med denne del af sagsøgerens krav først og fremmest på, at renteloven ikke er velegnet som retligt grundlag for behandlingen af disse sager. Dette skyldes vistnok fortrinsvis to forhold. For det første er rentelovens deklatoriske bestemmelser åbne for afvigelser, som kan baseres på et ikke let definerbart grundlag. Adgang til at fravige lovens regler ved aftale, herunder stiltiende aftale, og ved kutyme, kan vel være rimelige modifikationer i mødesager, hvor afvigelsesgrundlaget kan blive belyst fra begge sider, men de nødvendige distinktioner kan være svære at fastholde i udeblivelsessager. For det andet må det generelt konstateres som et, mildt sagt, påfaldende træk ved rentelovens indhold og dens forberedelse, at dens betydning i udeblivelsessager er så godt som negligeret. På intet sted synes loven at være udformet ud fra et hensyn til at sikre et enkelt og håndterligt, men naturligvis samtidig indholdsmæssigt tilfredsstillende, grundlag for behandlingen af udeblivelsessager.

Et resultat af denne situation kan være at retterne er tilbøjelige til at lade sagernes afgørelse bero på stævningernes indhold. Dette indebærer i bedste fald, at kontrollen med, om hævdede rentekrav er legalt berettigede, ligger hos inkassoadvokaten. Foretager denne en ordentlig undersøgelse af det grundlag, som der rejses krav på, er denne kontrol vel i hovedsagen tilfredsstillende. Men inkassoadvokaten har

jo sin gode grund til at mene, at det er retten der må kontrollere, om de rejste krav er berettigede, mens inkassoadvokatens primære opgave er ikke at rejse mindre krav, end der er nogen mulighed for at få igennem. Denne fuldt berettigede, men ikke desto mindre ensidige varetagelse af klientens interesser kan ikke godt forenes med, at retten mener en kontrol af sagens materielle indhold blokeret af advokatens tilkendegivelser. Der forekommer at være tendens til, at denne blokering gennemføres mere hårdhændet, når det handler om rentekrav, end ellers.

7. OMKOSTNINGER

Ved rettens bedømmelse af, hvilke sagsomkostninger der skal tilkendes sagsøgeren, såfremt der afsiges sædvanlig udeblivelsesdom, tages udgangspunktet – som i øvrigt – i de almindelige regler, d.v.s. retsplejelovens § 312, hvorefter den tabende part er pligtig at erstatte modparten dennes omkostninger. At sagsøgte på et tidligt eller et sent stadium af sagen er udeblevet, må naturligvis være et moment af betydning for afgørelsen af, hvilke omkostninger, der har været fornødne for sagens forsvarlige udførelse, jfr. § 312, stk. 2. Men udeblivelsen kan indtræde på et sådant tidspunkt, at den ikke får nogen nævneværdig betydning for omkostningsudmålingen sammenlignet med sædvanlige tvistige sager. Dette gælder navnlig udeblivelse ved domsforhandlingens begyndelse, hvor sagsøgeren (sagsøgerens advokat) har måttet gennemføre en sædvanlig forberedelse af retssagen såvel som det sædvanlige arbejde med sagen inden domsforhandlingen, og den omstændighed, at selve domsforhandlingen kan afsluttes ganske hurtigt, kan i det højeste begrunde en mindre reduktion i det sædvanlige salær for procedure-sager.

Indtræder udeblivelsen imidlertid ved første retsmøde, og det er jo statistisk den hyppigste udeblivelsesform, har dette betydning for sagsøgerens arbejde med sagen. Det er

da heller ikke nogen tilfældighed, at retterne anvender to sæt af takster for salærer, nemlig (1) salærer i borgerlige inkassosager, som optages til dom eller forliges ved første retsmøde, og (2) salærer i borgerlige sager, som sluttes efter procedure. De af retterne anvendte takster er *vejledende*, men for så vidt angår udeblivelsessager, anvendes de formentlig temmelig slavisk.

Det judicielle grundlag for udmålingen af advokatsalærer må sammenholdes med de af advokatrådet fastsatte salærtakster. Salærtakster er samlet senest fastsat juni 1975, med senere ændringer. Salærtaksterne omhandler i afsnit III.B. salæret for inkassation af fordringer, som ikke er sikret ved pant, altså sædvanlige inkassosager.

Advokaternes adgang til frit at aftale med klienten, hvilket salær der skal betales, er underlagt monopoltilsynet. Salærtaksterne for 1975 er godkendt, jfr. Monopoltilsynets Meddelelser af 1974 s. 489 f og 1975 s. 151 f. Dog er i 1979 den særlige adgang til at opkræve et særligt vederlag for porto og copialia ophævet, jfr. taksterne note 2, samtidig med, at grundtaksten er forhøjet fra 30 til 40 kr.

Inkassosalæret omfatter i første række den udenretlige inddrivelse af skyldige penge. Indgår beløbet uden indsigelse umiddelbart efter udenretligt påkrav, skal salæret i almindelighed nedsættes, jfr. III.C. stk. 5. Nedsættelsen forudsætter, at hele gælden betales. Det er ikke tilstrækkeligt at betale hovedstolen. Er hovedstolen betalt til kreditor inden modtagelse af krævebrev, skal kun det halve salær betales. Dette gælder også efter fristens udløb, da krævebrevet i så fald angår et for højt beløb, men det fulde inkassosalær kan tages til inkasso med ny frist, jfr. UfR 1982.210 V (sagsøgte mødt).

Indgår beløbet ikke i anledning af udenretlige påkrav, omfatter det sædvanlige salær tillige erhvervelse af eksekutionsgrundlag ved forlig, udeblivelses- eller anerkendelsesdom, jfr. III.C. stk. 4.

Denne salærmæssige placering af udeblivelsesdommen

bekræfter, at den – set fra kreditors synspunkt – indgår på linie med andre eksekutionsgrundlag, som opnås gennem enkle indenretlige eller udenretlige skridt. Den sagsøgte skyldners udeblivelse fra retten er ikke en uønsket og utilsigtet krænkelse af systemet, men er en systematisk forventet bekræftelse af gældsforholdet, der kan sidestilles med underskrift af et forlig eller fremmøde med anerkendelse af sagsøgerens krav.

Retternes salærtakster for inkassosager, hvor der mødes ved advokat og som afsluttes med forlig eller optagelse til dom i første retsmøde harmonerer med advokatrådets salærtakster for inkassosager i forbindelse med retsafgiften.

Salæret skal tillægges moms, såfremt sagsøgeren (kreditor) er en ikke-momsregistreret virksomhed, eller sagsøgerens krav ikke vedrører den momspligtige virksomhed, sml. J. A. Andersen m.fl.: Fogedsager s. 673 f.

Sagsøgeren kan ikke opnå forhøjede omkostninger ved at henvise til, at der som led i kravets inkassation har været indgivet konkursbegæring, som på grund af sagsøgtens solvens ikke er taget til følge, jfr. østre landsrets dom af 13. januar 1977 (3-375/75).

Om omkostninger til inkassokontor, se UfR 1982.973 SH.

Opnår sagsøgeren ikke udeblivelsesdom, fordi sagsøgte *frifindes* eller sagen *afvises*, betragtes sagen som tabt af sagsøgeren, jfr. § 313. Når sagsøgte ikke har givet møde, tillægges der naturligvis ikke sagsøgte omkostninger i forbindelse med afvisningen. Denne regel er fastholdt i et tilfælde, hvor sagsøgte har givet møde ved forberedelsen, men er udeblevet fra domsforhandlingen i første instans, jfr. UfR 1972.643 V. I almindelighed må sagsøgte have krav på omkostninger i forbindelse med fremmøde (eller skriftligt svar), når sagen afvises på grund af mangelfuldt procesmateriale fra sagsøgeren, eller når sagsøgte frifindes.

8. KUMULATION OG PARALLELSAGER

En særlig type problemer opstår, hvor flere krav behandles ved samme domstol, og hvor der til brug for bedømmelsen af et krav fremkommer oplysninger og synspunkter, der er af interesse for bedømmelsen af de andre krav. De flere krav kan være kumulerede under samme sag. Eller kravene behandles under hver sin sag, men er blot anlagt (nogenlunde) samtidigt ved samme domstol, her betegnet parallelsager.

Formelt er der stor forskel mellem kumulerede sager og flere sager anlagt ved samme domstol med eller uden personsammenfald blandt parterne. De kumulerede krav, f.eks. et erstatningskrav mod flere skadevoldere eller mod en skadevolder, der gør regres gældende, har en indbyrdes materielretlig sammenhæng, som ikke findes mellem parallelsagerne. Men et fælles problem opstår, når én af de sagsøgte udebliver, nemlig i hvilket omfang der ved behandlingen af den udeblevnes forhold kan tages hensyn til, hvad der i videste forstand sker i forbindelse med de andre krav. Skal den udeblevnes forhold bedømmes summarisk uden hensyn til de øvrige krav? Eller kan den udeblevnes sag summarisk behandles under hensyn til, hvad der i det første retsmøde kommer frem om de øvrige parthers forhold? Eller kan eller skal retten udsætte den udeblevnes sag, indtil de øvrige sammenlignelige sager er modne til pådømmelse?

Grundlaget for besvarelsen af disse spørgsmål er forskelligt, afhængigt af, om der foreligger subjektiv kumulation, eller parallelsager, uanset tilfældigheder i visse tilfælde kan være bestemmende for, om flere sager forelægges på den ene eller anden måde.

Har samme sagsøger *kumuleret* søgsmål mod flere sagsøgte, jfr. § 250, og udebliver en eller flere af de sagsøgte, mens en eller flere sagsøgte møder, kan de under sagen tilvejebragte oplysninger og synspunkter anvendes såvel ved be-

dømmelsen af den mødtes forhold som af udeblevnes forhold. Således har man i domme vedrørende passiv kumulation (en sagsøger, flere sagsøgte) tillagt oplysninger og anbringender, der var fremkommet under behandlingen af den mødtes påstand, vægt ved bedømmelsen af de udeblevnes forhold.

Ledende er her UfR 1926.131 Ø, hvor en køber af et parti quark anlagde sag mod 3 indehavere af et mejeri med påstand om solidarisk ansvar. Kun den ene mødte, og han blev efter påstand frifundet. De to andre udeblev, men da der for så vidt angik de udeblevne ikke kunne ses bort fra oplysningerne vedrørende den mødte, var sagsøgerens påstand over for disse »... ikke tilstrækkelig begrundet«, og de blev derfor frifundet.

En sådan situation kan netop hyppigt foreligge i sager med påstand om solidarisk ansvar, se f.eks. VLT 1930.232: A krævede B og C for restleje for hele den aftalte periode. En nedsættelse i medfør af aftalelovens § 37 måtte have virkning også for C, der var udeblevet. Og i VLT 1931.296 måtte en frifindelse, der var begrundet i, at sagsøger ikke havde lidt noget tab ved urigtige oplysninger i salgsdokumenter, omfatte både den mødte og den udeblevne af de to sælgere.

Hvor sagens retsfaktum ikke er ens for de flere sagsøgte, kan resultatet eventuelt blive forskelligt for den mødte og den udeblevne, uanset at der ved bedømmelsen af den udeblevnes sag er taget hensyn til den fremmødtes anbringender, beviser m.v. I UfR 1930.1090 Ø sagsøgte en køber af en landejendom dels landbrugsministeriet (matrikelskontoret), dels sælgeren med krav om erstatning for urigtig arealoplysning i matrikelattest. Landbrugsministeriet gav møde og blev frifundet på grundlag af en bedømmelse af matrikelbøgernes funktion (som beskatningsgrundlag), mens sælgeren udeblev. Selv om frifindelsesgrunden ikke var relevant for sælgeren, medførte de under sagen tilvejebragte oplysninger, at kun en væsentlig mindre erstatning end af

sagsøgeren påstået blev tilkendt sagsøgeren.

Den regel, at kumulerede sager betragtes som en helhed, når udeblivelsesdommens indhold skal bestemmes, kan strækkes eller klemmes – afhængig af den foreliggende situation og rettens holdning.

Reglens betydning udvides, når retten på egen hånd kumulerer, jfr. § 254, sml. tidligere § 288, jfr. § 250, og f.eks. JD 1949.43 om 10 ensartede sager om optagelse i et »bogværk« (mødesager). § 254 kan anvendes også i sager, hvor sagsøgte er udeblevet, og den fælles forhandling kan i så fald medføre en ændring med hensyn til sagernes afgørelse, anderledes Betænkning 1973 s. 117. Men en sådan anvendelse af kumulationsreglen må frarådes. Kumulation skal forenkle behandlingen, ikke ske med det formål at styre afgørelsen. Noget andet er, at en kumulation, der er besluttet af hensyn til sagsbehandlingen, må kunne fastholdes, selv om en eller flere af parterne udebliver.

På den anden side kan betydningen af kumulationssynspunktet begrænses, når den udeblevnes sag straks optages til dom. Derved afskærer retten sig jo fra at tage de oplysninger, der senere fremkommer under sagen mod den mødte, i betragtning. En sådan afskæring kan være velbegrundet, når den udeblevnes sag er forskellig fra – og klarere end – den mødtes, jfr. f.eks. UfR 1974.613 Ø om tilbagesøgning af for stor forsikringssum, hvor den udeblevnes forhold åbenbart var grovere end den mødtes forhold.

Sagsøgeren har ikke krav på, at der straks afsiges udeblivelsesdom over den udeblevne, anderledes tidligere, Gormard s. 221. Retten kan udsætte sagen i medfør af § 354, stk. 7, jfr. § 345, Betænkning 1973 s. 140 om UfR 1926.131 Ø.

Hvis udeblivelsesagen udsættes, kan retten ikke se bort fra, hvad der kommer frem i den kumulerede sag, jfr. Munch-Petersen II s. 123, anderledes UfR 1924.906 Ø med redaktionel kritik i 1924.907 note 1).

Såfremt flere sager – uden at være kumulerede – verserer ved samme domstol, og der under én sag fremkommer

oplysninger eller synspunkter af interesse for bedømmelse af de andre sager, er det traditionelle udgangspunkt, at der ikke ved sådanne *parallelsager* er en almindelig adgang til, at retten ved behandlingen af udeblivelsessagen tager hensyn til oplysninger, som fremkommer i de sager, hvor sagsøgte er mødt. Som følge af, at sådanne oplysninger derfor er irrelevante, er der heller ikke adgang til at udsætte udeblivelsessagen af hensyn til udfaldet af de sager, hvor sagsøgte er mødt, jfr. UfR 1947.407 V:

Sagsøgte udeblev ved første retsmøde. Byretten udsatte sagen *ex officio* uden begæring fra sagsøgeren under hensyn til indsigelser, der var fremkommet i en tilsvarende af sagsøgeren mod tredje-mand anlagt sag ved samme ret. Landsretten bestemte, at der burde afsiges udeblivelsesdom.

Denne problemstilling foreligger særligt hyppigt ved *serieinkasso*, hvor sagsøger (omtrent) samtidig anlægger en række inkassosager, der udspringer af samme standardkontrakt (f.eks. om køb, abonnement, lån), og nogle sagsøgte møder og fremsætter indsigelser af »standardiseret« indhold, mens andre sagsøgte udebliver.

Som eksempel kan nævnes følgende:

Firmaet Financo anlagde ved retten i Holbæk – som ved mange andre retter – en stribe inkassosager i forbindelse med en abonnementskontrakt. Ved en række domme af 3. marts 1977 (BS 1403, 1405, 1406, 1408, 1410, 1411, 1413 og 1414/75) afsluttedes de sager, hvor sagsøgte havde givet møde og rejst indsigelse. For samtlige disse sager gjaldt efter rettens opfattelse – udtrykt i hver enkelt dom – *at* sagsøgtes forpligtelse til betaling af evt. restgæld i henhold til kontrakten må være betinget af fortsat levering i overensstemmelse med abonnementskontrakten, og *at* sagsøgeren ikke har foretaget, hvad han i henhold til købelovens § 31, sidste pkt., skulle for at fastholde abonnementskontrakten. I 6 andre sager, hvor sagsøgte ikke gav møde ved første retsmøde, blev afsagt sædvanlig udeblivelsesdom uden hensyn til, hvad der kom frem under de sager, hvor der blev givet møde. Dommeren har om disse sager oplyst: »I 4 af sagerne havde sagsøgte intet betalt af kontraktsbelø-

bet, medens 2 af de sagsøgte havde standset betalingen efter at have betalt mindre beløb. Selv om jeg var betænkelig derved, anså jeg mig nødsaget til at afsige udebliverdommene i overensstemmelse med sagsøgerens påstand, uden at tage stilling til, hvorvidt oplysningerne fra de sager, der var realitetsbehandlet, kunne tages i betragtning i udeblivelsestilfældene. Ved nærmere eftertanke mener jeg også at have været nødsaget hertil, idet den indsigelse, der evt. kunne støttes på købelovens § 31, sidste pkt., nærmest kan sidestilles med forældelsesindsigelse, som retterne iflg. praksis ikke ex officio tager hensyn til.«

Betingelsen om fortsat levering kan formentlig støttes på sagsfremstillingen, og den kunne således medtages i konklusionen også i udeblivelsesdommene som en harmonisering af påstandens (konklusionens) indhold med sagsfremstillingen. Men dette er en uvæsentlig modifikation i dommerens resultat, når det lægges til grund, at sagsøgte ikke er interesseret i levering. Væsentligere er det derfor, at dommerens opfattelse af forældesspørgsmålet, der ikke stemmer med det af mig nedenfor hævdede, med urette fører til, at retten ikke mener sig berettiget til på eget initiativ at kontrollere spørgsmålet om passivitet, selv om der (naturligvis) ikke af sagsfremstillingen m.v. fremgår noget om sagsøgers passivitet.

Rettens behandling af disse sager kan sammenholdes med udfaldet ved forbrugerklagenævnet af tilsvarende sager. I nogle sager fandt nævnet, som retten i Holbæk, at forlaget havde fortabt sin ret på grund af passivitet. I andre fandtes køberen vildledt af urigtige oplysninger om fortrydelsesret m.m., eller kontrakten fandtes helt eller delvis afviklet ved tilbagetagelse af leverede bøger. I de »enkelte sager« (det vil formentlig sige få sager), hvor nævnet ikke fandt grundlag for efter disse synspunkter at fritage køberen for at betale købesummen, tilsidesatte nævnet dog et standardvilkår i købekontrakten, hvorefter der som en form for straf tillægges købesummen 10 %, hvis køberen ikke opfylder kontrakten. Se hertil Forbrugerklagenævnets Årsberetning 1977 s. 18-19.

De resultater, som de ovennævnte domme fra retten i Holbæk nåede til, harmonerer formodentlig med, hvad der lægges til grund i tilsvarende sager ved andre byretter, og for så vidt er resultaterne korrekte. På dette sted skal kun sættes et spørgsmålstegn ved, om denne behandlingsmåde og de deraf følgende resultater er tvingende. Som rettens domme i mødesagerne suppleret af forbrugerklagenævnets afgørelser viser, er der en høj grad af sandsynlighed for, at udeblivelsesdommene er forkerte. Er det tilfredsstillende, at retten skal lukke øjnene for oplysninger (i mødesagerne), der viser, at en dom i overensstemmelse med sagsøgerens påstand (i udeblivessagerne) vil være materielt forkert? Det er min opfattelse, at retten bør være *berettiget* til at åbne øjnene og tage oplysningerne i mødesagerne i betragtning som grundlag for spørgsmål til sagsøgeren. Eller mere præcist: Hvor retten fra andre sager er bekendt med forhold, som med stor sandsynlighed kan foreligge i den aktuelle udeblivessag, kan dommeren stille spørgsmål til sagsøgeren, som kan afklare, om forholdet også foreligger i den aktuelle sag. Dette medfører, at retten må være berettiget til, men ikke forpligtet til, at udsætte udeblivessagen, således at den kan behandles i forbindelse med mødesagen.

Udsættelse kan ikke ske blot på grund af en vis lighed mellem sagerne, men må forudsætte et tilnærmelsesvis identisk retsforhold – f.eks. samme standardkontrakt – og nogenlunde ens omstændigheder vedrørende dens opfyldelse. Sagsøgerens interesse i en hurtig afvikling må tages i betragtning.

I almindelighed har notoriteten virkning som grundlag for en erfaringsopsamling, der ikke behøver at medføre udsættelse. Det forekommer uholdbart, om domstolene skulle afvise en sådan erfaringsdannelse, som forbrugerklagenævnet – med rette – gør til en fortjeneste.

Hvor dommererfaring danner grundlag for spørgsmål, må der tages stilling til, hvad retten skal kræve af svaret. Skal det uden videre lægges til grund som led i sagsfremstil-

lingen, eller kan der kræves bevismæssig underbygning af svaret? Dette spørgsmål kan ikke besvares generelt. Svaret afhænger af sagens karakter. Med henblik på de ovennævnte sager skal bemærkes, at et spørgsmål om, hvad sagsøgeren har foretaget sig i den (lange) periode mellem sagsøgtes misligholdelse og inkassosagen, ikke blot kan besvares med, at sagsøger ikke har været passiv. Dommerens erfaringer fra de parallelle sager må imødegås med bevisdata.

9. FORÆLDELSE OG UGYLDIGHED

Spørgsmålet, om retten kan frifinde, når det af stævningen eller sagsøgerens fremstilling fremgår, at fordringen er ældre end den relevante forældelsesfrist, er et eksempel på det almindelige spørgsmål, om retten kan tage hensyn til et ugunstigt faktum, som fremgår af sagsøgerens oplæg, uanset det ikke påberåbes af sagsøgte.

Jfr. Boman: Om åberopande och åberopsbörd i dispositiva tvistemål, 1964, s. 107 f, 111, sml. Taksøe-Jensen: Materiel Procesledelse, 1976, s. 417 f (der dog ikke behandler udeblivelsessager).

Selv om det for en generel procesteori kan være fristende at sammenstille udeblivelsestilfælde med mødesager, er der ikke på forhånd grund til at tro, at synspunkter relevante for processer, hvor begge parter møder og forholder sig til hinandens oplæg, uden videre skulle kunne overføres til udeblivelsessituationen.

Praktisk taget enhver jurist, som behandler en sag, hvori optræder en fordring med et forfald, som er ældre end forældelsesfristen, vil overveje forældelsesspørgsmålet. At forlange, at også sagsøgeren ved udformning af stævningens sagsfremstilling er opmærksom på dette spørgsmål, kan ikke rumme et uoverkommeligt krav til denne.

Anderledes Boman s. 110, der finder »betydande olägenheter«

ved, at sagsøger skal påberåbe sig afbrydelse, og som derfor også i udeblivestilfælde finder, at retten ikke bør kunne tage hensyn til tidspunktet for fordringens stiftelse (forfald), s. 111. Se hertil Ekelöf: Rättegång V, 1979, s. 187 f.

Det almindelige synspunkt er, at retten kan og skal tage hensyn til forældelse og ugyldighed, som fremgår af sagsfremstillingen, jfr. Munch-Petersen II s. 218–19, Gomard s. 114.

Hurwitz ville ikke tage hensyn til forældelse eller ugyldighed, såfremt sagsøgte ikke ville have gjort den pågældende indsigelse gældende, dersom han havde givet møde i sagen, f.eks. fordi indsigelsen måtte anses for stridende mod almindelig æresfølelse, forretningsmoral etc., Hurwitz 1941 s. 213–14 (1959 s. 198–99). Synspunktet havde, som omtalt ovenfor under kap. II.2. og 3., traditionen bag sig, jfr. Brorson 1797 s. 264 og Ørsted 1819 s. 493, som begrundelse for udeblivelsesreglen, men ikke som gældende ret. En sådan begrænsning af adgangen til at inddrage forældelsespørgsmålet ex officio blev gjort gældende, men forkastet i UfR 1952.234 Ø, og der foreligger adskillige andre domme, hvor forældelsespørgsmålet er optaget ex officio, således UfR 1977.1010 V, og med hensyn til underholdsbidrag UfR 1957.861 Ø og UfR 1936.647 Ø. Den af Hurwitz hævdede begrænsning kan der herefter ses bort fra, jfr. også Julius Paulsen i UfR 1963 B s. 53 f og Gomard 1977 s. 114 note 11.

Når retten tager en forældelse i betragtning, vil det komme sagsøgeren til skade, at sagsøgeren ikke har påberåbt sig, at forældelse er afbrudt, at der er tilvejebragt et særligt grundlag, eller at forældelsessynspunktet af anden grund ikke har bærekraft. Sagens udfald er under alle omstændigheder frifindelse. Frifindelse forudsætter, at det kan lægges til grund, at fordringen er omfattet af vedkommende forældelsesregel. At fordringen muligvis er forældet, muligvis ikke, er ikke nok, jfr. UfR 1959.951 Ø. Men gør sagsøger et specificeret anbringende om afbrydelse m.v. gældende, er dette nok til at afskære frifindelse, forudsat afbrydelsen ikke

bevismæssigt fremstår som usandsynlig. Er afbrydelse ikke gjort gældende i stævningen, må sagen udsættes og retsbogsudskrift herom forkyndes for sagsøgte.

Med hensyn til *åger* kan henvises til dommerforeningens udtalelse af 30. august 1967, optrykt i Betænkning nr. 604 om åger, 1971, s. 45 f, hvori anføres: »Det er Dommerforeningens erfaring, at der jævnligt bliver inkamineret sager om inkasso af pengefordringer, i hvis opgørelse der indgår renteposter af en betænkelig størrelsesorden. Da sagsøgte ofte udebliver, undersøger retten ex officio den del af sagen. Kan sagsøgerens advokat ikke på stedet give oplysning om beregningsgrundlaget, vil resultatet næsten altid blive, at den dubiøse post frafalder. Er der skriftlig aftale og dokumentet haves til stede, bliver spørgsmålet genstand for en mundtlig forhandling mellem advokaten og dommeren, der foretager en vurdering af rentesatsens rimelighed, og som regel vil den mødende advokat også bøje sig for rettens skøn i disse tilfælde«. Vil advokaten ikke »bøje sig«, må der træffes en afgørelse, og »i tvivlstilfælde må afgørelsen ofte falde ud til kreditors fordel«.

Frist for anlæg af justificationssag påses ex officio, og tilside-sættelse medfører afvisning, jfr. UfR 1935.179 Ø.

Offentligretlige regler sætter indholdsmæssige begrænsninger i aftalefriheden, som gives udtryk i præceptive forskrifter. Bag sådanne regler ligger hensyn, som retten må fastholde, uanset om sagsøgte møder eller udebliver. I udeblivelsessagerne er undersøgelsesmulighederne imidlertid begrænsede. Mens retten i kraft af sagsøgtes møde kan blive opmærksom på, at et indtalt honorarkrav er i strid med en forskrift fra monopoltilsynet, sml. f.eks. UfR 1977.874 V, ville den samme sag formentlig være faldet ud til domfældelse, såfremt sagsøgte ikke havde givet møde.

Denne begrænsning af rettens undersøgelsesmulighed kan næppe ændres gennem generel udvidelse af rettens officialvirksomhed. I sager om ægteskab, faderskab, umyndiggørelse og administrativ frihedsberøvelse, er den dispositive procesform forladt, og udeblivelse blokerer ikke for rettens varetagelse af dens funktioner. Men uden for disse særlige

procesformer, som ikke skal behandles her, må det erkendes, at domstolene – på et ganske ensidigt og ofte overfladisk grundlag – undertiden giver eksegitet til krav, som næppe kunne stå for en nærmere prøvelse.

10. KONKURS

Efter konkursloven af 1872 § 8 overgik en retssag, der inden konkursens begyndelse var anlagt mod skyldneren, på boet i den stand, hvori den befandt sig ved konkursens begyndelse. Det antoges i praksis, at en dom i en sådan sag, anlagt inden konkursens begyndelse, havde virkning for boet. Boet kunne ikke ved at undlade at indtræde i sagen hindre, at dommen fik virkning for boet, jfr. Gomard: Skifteret 1969 s. 206. Hvis det derfor var retten bekendt, at sagsøgte var under konkurs, måtte konkursboet dømmes som udebleven, såfremt boet ikke gav møde. Og boet blev dømt, uanset at boet ikke var underrettet om retssagen, jfr. UfR 1968.553 Ø. I denne sag blev det oplyst i første retsmøde, at sagsøgte var under konkurs, og sagen foretoges herefter i flere retsmøder med henblik på afgivelse af svarskrift fra sagsøgte. Da såvel den sagsøgte personligt som boet ikke gav møde ved et sådant retsmøde, blev de begge dømt solidarisk i overensstemmelse med sagsøgerens påstand »... uanset, at det ikke er oplyst, at der er givet underretning til boet om sagen«.

Denne retstilstand var utilfredsstillende. Allerede i Udkast til Lov om Gældsordning 1941, foresloges i § 81 indført en regel om, at retten, når det under en retssag blev oplyst, at en part var kommet under konkurs, og boet ikke gav møde, skulle udsætte sagen og tilstille bobestyrelsen underretning om sagen. I betænkning nr. 606/1971 om konkurs og tvangsakkord foresloges i fortsættelse heraf regler svarende til de nugældende § 141, stk. 1 og stk. 2. Efter disse regler indtræder konkursboet i retssagen, men sagsøgeren skal drage omsorg for, at boet underrettes om sagen. Underret-

ningspligten er altså overført fra retten til sagsøgeren. Ændringen begrundes med, at sagsøgeren kan vælge en dom alene over skyldneren personligt, og at sagsøgeren i borgerlige sager i det hele sørger for sagens gang. Det bemærkes tillige, at underretning må kunne dokumenteres, hvis der ønskes dom over boet og dette ikke møder, jfr. betænkning 606/1971 s. 224. Det er dog nu i almindelighed retten, der foranstalter stævningen forkyndt.

At konkursboet efter § 141, stk. 1, er indtrådt i sagen – en indtræden der efter bestemmelsens formulering sker automatisk i forbindelse med konkursdekretets afsigelse – indebærer blandt andet, at dom i sagen har retskraft i forhold til boet, jfr. Munch: Konkursloven, 1980, s. 508. Dette svarer for så vidt til tidligere gældende ret.

Imidlertid antager Munch s. 509, at underretningspligten ikke blot er en accessorisk forpligtelse, som påhviler sagsøgeren, men at »underretning til boet er en betingelse for, at dom kan være retskraftig over for boet«. Underretningspligtens betydning for at opnå en retskraftig dom uddybes således: 1) Er det retten bekendt, at sagsøgte er under konkurs, må sagen formentlig afvises, hvis underretning ikke dokumenteres. 2) Sagsøgeren er antagelig forpligtet til at give underretning også hvor sagen på konkurstidspunktet er optaget til dom. 3) Selv om sagsøgeren var uvidende om konkursen, må en afsagt dom nægtes retskraft over for boet, jfr. princippet i § 30, stk. 1. Problemstillingen forudsætter, at sagen vedrører boet, og at sagsøgeren ikke erklærer, at han ønsker dom over skyldneren alene.

Denne fortolkning fører vel til et resultat, som harmonerer med den i betænkning 606/1971 s. 224 påpegede urimelighed i, at der tidligere kunne opnås en for boet bindende dom, selv om boet ikke har fået meddelelse om sagen, men det er vist diskutabelt, om fortolkningen har en tilstrækkelig sikker støtte i lovens formulering. De tre punkter kan sammenfattes derhen, at en over for boet retskraftig udeblivel-sesdom kun kan afsiges, såfremt der foreligger selvstændig

underretning («adcitation»). § 141, stk. 1, går derimod ud fra, at boet i almindelighed automatisk »indtræder« i sagen, og opfyldelsen af den i stk. 2 anførte underretningsforpligtelse er ikke gjort til en betingelse for denne indtræden med henblik på opnåelse af retskraftig dom. Endvidere får den i justitsministerens lovforslag og den vedtagne lov gennemførte tilføjelse af en særlig adgang til at genoptage udeblivelsesdomme, jfr. § 141, stk. 3, praktisk kun begrænset betydning, idet de tre sætninger 1) til 3) medfører, at sagsøgeren ikke over for boet kan påberåbe sig en dom over skyldneren afsagt efter konkursdekretets afsigelse. Genoptagelsesreglen skulle da kun gælde domme, som er afsagt inden konkursdekretets afsigelse, og selv om perioden mellem fristdag og konkursdekretet ikke er uden betydning, er det næppe kun den sagsgruppe, som § 141, stk. 3, har taget sigte på, jfr. nærmere nedenfor kap. VII.2.

Retspolitisk kan peges på den mulighed, at tilfælde som UfR 1968.553 Ø blev undgået ved at betragte skyldner og bo som to personer, således at boet kun indtrådte og dom kun blev retskraftig på grundlag af forkyndt underretning. En sådan regel vil ganske vist medføre, at nogle sagsøgere ved sagens afslutning ikke har opnået en mod boet retskraftig dom. Men den sagsøger, der er uvidende om sagsøgtes økonomiske ufore, kan ikke trøstes af en retskraftig dom.

Er sagsøgtes konkursbo korrekt underrettet om sagen, afsiges udeblivelsesdom over boet – såfremt sagsøgeren begærer en sådan dom – men har boet ikke nedlagt en selvstændig påstand i forhold til sagsøgeren, begæret en selvstændig bevisførelse eller på tilsvarende måde udnyttet boets procesbeføjelser, er sagsomkostninger i sagen ikke massekrav, jfr. konkurslovens § 93, nr. 3. Gør boet gældende, at sagen ikke vedrører boet, må retten tage stilling til dette spørgsmål, men hvis boet udebliver, medfører denne indsigelse sjældent nogen bevisførelse, og indsigelsen kan derfor ikke i sig selv pådrage boet omkostninger som massekrav, sml. UfR 1980.1047 SH.

Kapitel VII

GENOPTAGELSE OG APPEL

1. INDLEDNING

En judiciel afgørelse kan i almindelighed underkastes en fornyet prøvelse, der etableres ved anke eller kære, altså indbringelse for en højere instans.

Afgørelser, som er baseret på den ene parts udeblivelse, kan vel i almindelighed behandles efter de sædvanlige regler, men behov for visse særregler er der dog. Når en afgørelse er baseret på, at en af parterne er udeblevet, er det ofte ønskeligt, om adgangen til en fornyet eller fortsat prøvelse af sagen forenkles. Hvis den udeblevne ønsker en sådan fornyet prøvelse, er det ikke nødvendigt og måske heller ikke ønskeligt, at sagen forelægges en højere instans, men det er fuldt tilfredsstillende, at prøvelsen fortsætter eller genoptages ved den domstol, hvor sagen indtil udeblivelsen blev behandlet. Hvor på den anden side en prøvelse sker i en højere instans, kan dette medføre, at sagens processtof reelt kun behandles i én instans, og ønsket om at undgå en sådan fravigelse fra det sædvanlige to-instansprincip kan begrunde, at prøvelsen i den højere instans begrænses.

Retsplejeloven af 1916 indeholdt indtil 1979-reformen særregler om adgang til genoptagelse af udeblivelsesdomme som et alternativ til den sædvanlige anke. Den sagsøgte, der var dømt som udebleven, kunne således vælge, om den fornyede prøvelse af udeblivelsesdommen skulle finde sted ved samme instans eller ved en højere instans. Om appellen skulle ske som anke eller kære, var bestemt af, hvordan sagen var afsluttet i første instans. Var den afsluttet med en

dom, skulle der ankes, uanset om indholdet var en afvisning, en realitetsdomfældelse eller en frifindelse. At udeblivelsesdommen indbragtes for en højere ret ved anke, modificeredes af en begrænset adgang til for ankeinstansen at træffe bestemmelse om sagens genoptagelse ved første instans.

1979-reformen påvirkede disse prøvelsesregler på flere centrale punkter. Sagsøgte har ikke længere en almindelig adgang til at vælge mellem at begære genoptagelse eller anke, idet den almindelige reaktion på en udeblivelsesdom for sagsøgte er genoptagelse. Kun hvor sagsøgte fremfører en kritik af førsteinstansen, der kan begrunde, at dennes afgørelse prøves andetsteds, er der adgang til at anke udeblivelsesdomme. På den anden side har ankeinstansen herefter ikke længere adgang til at foranstalte genoptagelse af en udeblivelsesdom til fornyet behandling i første instans.

Med 1979-reformen forlod man princippet om, at afsluttende afgørelser altid gives i form af domme, og der blev åbnet op for, at visse udeblivelsesafgørelser ikke gives i form af domme og derfor skal indbringes for højere instans ved kære i stedet for anke.

I det følgende behandles først genoptagelse (2), dernæst anke af udeblivelsesafgørelser (3). Endelig omtales udeblivelse under anke (4).

2. GENOPTAGELSE

Retsplejeloven af 1916 indeholdt 3 særlige regelsæt vedrørende genoptagelse af udeblivelsesdomme, som forblev gældende indtil 1979-reformen. Efter § 373 og § 374 kunne den, der var blevet dømt som udebleven inden for et år efter domsafsigelsen, begære sagen genoptaget, når han godtgjorde, at udeblivelsen var *utilregnelig*. Denne bestemmelse gav anledning til en temmelig omfattende praksis vedrørende spørgsmålet, hvorvidt en grund til udeblivelse kunne betragtes som utilregnelig. Bestemmelsen suppleredes af

§ 375, hvorefter enhver udebleven, uanset årsagen, kunne begære sagen genoptaget *inden en uge* efter dommens afsigelse. Uanset denne bestemmelses brede omfang fik den ringe praktisk betydning, da den udeblevne sjældent blev bekendt med den afsagte dom før udløbet af den korte frist. Endelig gav § 376 mulighed for genoptagelse, når der under anke fremsattes begæring om nye påstande eller anbringender, som på grund af utilregnelig udeblivelse i første instans ikke var gjort gældende. Reglen gjaldt tillige fremsættelse af en sådan begæring under domsforhandling i første instans, hvor der forelå utilregnelig udeblivelse under forberedelsen. Om disse regler se Betænkning 1973 s. 161 f, Gomard s. 125 f.

Disse 3 regelsæt havde en indbyrdes sammenhæng, sammenholdt med reglerne om virkningen af parternes udeblivelse. At sagsøgte, men ikke sagsøgeren havde adgang til at begære en udeblivelsesdom genoptaget inden en uge, kunne siges at fyldestgøre »et ligefremt Retfærdighedskrav overfor Sagsøgte, eftersom Sagsøgerens Udeblivelse jo ikke for denne bevirker Sagens definitive Tab, men kun Afvisning og Paalæg af Procesomkostningerne, og der i og for sig ingen Grund er til, at en tilfældig Udeblivelsesvirkning skal være strengere for den ene Part end for den anden«, udkast 1899 sp. 91. At § 375 var begrænset til tilfælde, hvor sagsøgte ikke havde svaret i sagen, hang sammen med, at når sagsøgte først havde angivet svar, kunne senere udeblivelse ikke berettige sagsøgeren til udeblivelsesdom, medmindre det var ved selv domsforhandlingen, at sagsøgte udeblev.

Disse genoptagelsesregler begrænsede imidlertid, som nævnt, ikke sagsøgtes adgang til at anke en udeblivelsesdom. En udeblivelsesdom kunne – ligesom andre domme – ankes, og under ankesagen ville sagens realitetsspørgsmål blive behandlet på sædvanlig måde. Kun under de særlige i § 376 anførte betingelser havde ankeinstansen adgang til at træffe bestemmelse om genoptagelse. Hvis sagen i første instans var behandlet ved landsretten, kunne realitetsbehand-

ling altså i almindelighed kun finde sted ved den ene instans, nemlig ved højesteret, jfr. eksempelvis UfR 1973.474 H, og var sagen startet ved byret, kunne der vel opnås tilladelse til indbringelse af sagen for højesteret, men dette forløb måtte naturligvis påføre sagsøgte større ulemper og udgifter end en sædvanlig behandling i byret og landsret, jfr. Betænkning 1973 s. 162. Særligt med hensyn til højesterets behandling af udeblivelsesdomme i landsretssager blev det utilfredsstillende ved denne tilstand påpeget i 1959 af højesteret, der ønskede, at udeblivelsesdomme skulle kunne hjemvises til landsretten henholdsvis sø- og handelsretten til fornyet behandling og pådømmelse i tilfælde, hvor dette efter sagens beskaffenhed fandtes rimeligt og hensigtsmæssigt. Højesteret overvejede, om anke i udeblivessager ganske burde afskæres, men fandt ikke at burde foreslå en så vidtgående ændring, jfr. skrivelse af 10. november 1959 fra højesterets præsident til justitsministeriet, citeret i uddrag i Betænkning 1973 s. 162-63.

I retsplejerådets udkast 1973 såvel som i den gældende lov har man imidlertid foretaget den vidtgående ændring i retsplejeordningen, som højesteret ikke turde foreslå: Anke er i almindelighed udelukket i udeblivessager, og til gengæld er fristen for at begære genoptagelse uden særlig begrundelse for udeblivelsen forlænget til 4 uger, idet der dog er en særlig mulighed for at opnå tilladelse til genoptagelse inden et år.

Genoptagelsesreglen findes nu i § 367:

»Den, der er dømt som udebleven eller uden at have svaret, kan kræve sagen genoptaget, når han skriftligt indgiver anmodning herom til retten inden 4 uger fra dommens afsigelse. Retten kan undtagelsesvis genoptage sagen, hvis anmodning indgives senere, men inden et år efter afsigelsen«.

Reglen omfatter ikke enhver part i en udeblivessag. Den pågældende skal være »dømt som udebleven«. Heraf følger, at udeblivelsesdommen skal have givet modparten medhold, og

dette skal have medført, at der er pålagt den pågældende part en forpligtelse. Dette er naturligvis i første række tilfældet med hensyn til den sagsøgte, som domfældes i overensstemmelse med sagsøgerens påstand. Reglen kan tillige anvendes i tilfælde, hvor sagsøgerens påstand kun delvis tages til følge, f.eks. fordi et påstandsbeløb nedsættes på grund af delvis forældelse. Afvises sagen i forbindelse med sagsøgtes udeblivelse, er der ikke adgang for sagsøgte til at begære genoptagelse, ej heller med henblik på rettens stillingtagen til omkostningsspørgsmålet.

Sagsøgeren har ikke adgang til at begære genoptagelse af udeblivelsesdom over sagsøgte, ej heller i tilfælde, hvor retten har fraveget sagsøgerens påstand. En udeblivelsesafgørelse baseret på sagsøgerens udeblivelse er en beslutning om afvisning, og sagsøgeren har ikke adgang til at begære en sådan afvisningsbeslutning genoptaget. Det samme gælder afvisning af anke på grund af appellantens udeblivelse, se dog herved om fornyet anke § 372, stk. 3, og om UfR 1982.109 H nedenfor under kap. VII.4. Kun i tilfælde, hvor sagsøgeren er blevet mødt af modkrav fra sagsøgte, og disse på grund af sagsøgerens udeblivelse har dannet grundlag for udeblivelsesdom over sagsøgeren, kan sagsøgeren for så vidt angår disse modkrav benytte sig af genoptagelsesreglerne. Det afviste hovedkrav tages ikke op i forbindelse med en genoptagelse af sagen vedrørende modkravet, men det oprindelige hovedkrav må kunne gøres gældende som modkrav, jfr. § 249, stk. 4.

Sagsøgtes udeblivelse kan udgøre det eneste grundlag for dommen, den såkaldte udeblivelsesdom. Forskellig herfra er de tilfælde, hvor sagsøgtes udeblivelse kun medfører »processuel skadevirkning«, altså kun medfører en sådan begrænsning af processtoffet, at retten ikke finder grund til at tage afstand fra det af sagsøgeren påståede. En domfældelse, som baseres på et sådant synspunkt, er ikke omfattet af § 367. Udeblivelse trods indkaldelse til personlig afhøring medfører processuel skadevirkning, § 302, jfr. § 344, stk. 2,

og en herpå baseret dom kan således ikke begrunde genoptagelse, såfremt parten var repræsenteret af advokat, eller der af anden grund ikke er afsagt udeblivelsesdom.

Har parterne begge givet møde ved en domsforhandling, og har sagsøgte der nedlagt sin påstand, men herefter forladt domsforhandlingen eller ikke givet møde under en fortsat domsforhandling, medfører dette ofte, at retten lægger sagsøgerens påstand og sagsfremstilling til grund for dommen, men en sådan domfældelse er ikke omfattet af udeblivelsesreglen i § 362, og dommen er ikke omfattet af bestemmelsen i § 367. Fra et teoretisk synspunkt er der ikke nogen klar forskel mellem de retspolitiske og dogmatiske synspunkter, som begrunder en domfældelse af den sagsøgte, som ikke giver møde ved domsforhandlingens begyndelse, og domfældelsen af den sagsøgte, som efter domsforhandlingens begyndelse undlader at give møde. Selv om der næppe er nogen reel betænkelighed ved at udvide bestemmelsen i § 367, således at denne analogt anvendes på tilfælde, hvor udeblivelsesdommen vel ikke er afsagt på grundlag af de særlige legale udeblivelsesregler, men dog reelt er baseret på en følgagtighed over for sagsøgerens påstand og anbringender, som er begrundet i sagsøgtes fravær, er der grund til at forvente, at man ud fra et rent formelt synspunkt vil fastholde den bogstavelige afgrænsning af genoptagelsesadgangen i § 367. Retsmidlet er altså anke, og hvis passiviteten har vist sig under en ankesag, må der først indhentes tredjeinstansbevilling, § 371. At hensynet til passiviteten har været afgørende for sagens udfald, er ikke i sig selv en særlig grund til en sådan bevilling.

Hvis domsretten *med urette* lader sagsøgtes fravær få udeblivelsesvirkning, kan genoptagelse være en hensigtsmæssig måde at reparere skaden på, jfr. UfR 1982.143 H:

Ved byretsdom blev sagsøgte B dømt til at fraslytte ejendom, som var erhvervet af sagsøgeren A. B ankede dommen til østre landsret med påstand om frifindelse. Ved første retsmøde mødte B (ved

advokat), mens A ikke mødte. Der fremlagdes et brev fra A's advokat, der meddelte, at han ikke agtede at give møde under ankesagen, som herefter forventedes behandlet i overensstemmelse med § 386, stk. 2, 1. pkt. Sagen blev straks optaget til dom, der afsagdes 1 uge efter, med følgende præmisser: »Da indstævnte (A) skønt lovligt stævnet ikke har givet møde under ankesagen, gives der dom efter appellants (B's) påstand, jfr. § 386, stk. 2,« og B blev følgelig frifundet.

Østre landsret afslog A's begæring om genoptagelse med henvisning til, at der ikke fandtes at foreligge hjemmel til genoptagelse i en situation som den foreliggende. Dette resultat måtte forekomme nærliggende, vel nærmest tvingende: Det var en sagsøgt, som var frifundet, ganske vist som appellant, og § 386, stk. 2, er ikke en udeblivelsesregel, cfr. § 367 om »den, der er dømt som udebleven«.

Højesteret, hvortil A kærede afslaget, traf imidlertid bestemmelse om, at ankesagen skulle genoptages til fortsat behandling i overensstemmelse med § 386, stk. 2. Til støtte for det resultat henvises til to forhold: 1) Landsrettens dom var ikke i overensstemmelse med de i § 386, stk. 2, nævnte processuelle virkninger af ap-pelindstævntes (A) udeblivelse i ankeinstansen. 2) A burde på grund af sagens karakter ikke være henvist til at søge justitsministeriet om tredjeinstansbevilling med henblik på hjemvisning.

Til højesterets præmisser kan følgende bemærkes:

Ad 1) A's udeblivelse fra retsmødet i landsretten gav anledning til spørgsmålet, hvilken bevismæssig betydning fraværet kunne tillægges. Spørgsmålet behandles nærmere nedenfor i kap. VII.4. Sikkert er, at udeblivelsen ikke legalt – som i førsteinstans – eller efter et generelt bevisvurderingssynspunkt kan begrunde, at appellantens gives medhold. På den anden side kan udeblivelsen efter omstændighederne være et bevisdatum, der sammen med andre konkrete forhold, herunder den begrænsning af processtof i indstævntes interesse, som følger af udeblivelsen, jfr. f.eks. UfR 1923.304 H, kan tale for appellants standpunkt. Det er vel muligt, at landsretten – i overensstemmelse med § 386, stk. 2, – har foretaget en sådan konkret vurdering, men den er i så fald ikke slået igennem i præmisserne, der er kalkuleret fra udeblivelsesdommene. Højesterets kritik angår

altså ikke resultatet af en konkret bevisvurdering i henhold til § 386, stk. 2, men valget af *en legal udeblivelsesvirkning* frem for *en konkret bevisvurdering*.

Men denne præcisering besvarer ikke alle spørgsmål. Højesteretskendelsens udstrækning af genoptagelsesreglen kan efter det anførte få betydning i andre tilfælde, hvor en domsret med urette anvender en legal udeblivelsesvirkning. Foruden ankeinstansen i forhold til indstævnte kan problemet opstå i førsteinstans i forbindelse med domsforhandlingen: Kan en (formelt ukorrekt) udeblivelsesdom afsagt over en sagsøgt, der nedlagde sin påstand ved domsforhandlingens begyndelse og derefter forlod den, henføres under § 367? Hvis en ret udstrækker udeblivelsesvirkningen til sagens jus, kan dommen da genoptages?

Sidstnævnte spørgsmål illustreres af UfR 1978.706 V: Sagsøgte udeblev i første instans. Sagsøger ankede for at få rente i henhold til kutyme. Appelindstævnte (sagsøgte) udeblev og sagen udgik til skriftlig behandling, hvor landsretten *på grundlag af udeblivelsesreglen* lagde den af appellanten hævdede rentekutyme til grund. Sml. kritikken heraf ovenfor i kap. VI.6.

Disse tilfælde stiller sig næppe anderledes end det under sagen behandlede: En genoptagelse er indiceret, når en (rigtig eller forkert) anvendelse af den legale udeblivelsesvirkning afskærer fra en egentlig behandling. Afgørende bliver da kendelsens næste element.

Ad 2) Med hensynet til »sagens karakter« sigtes formentlig til, at byretten havde lagt til grund, at det var magtpåliggende for A, at B fraflyttede. I denne situation burde A ikke være henvist til den besværlige vej gennem ministerium og højesteret til hjemvisning til landsret. Hertil må bemærkes, at højesteret vel ikke nødvendigvis ville have hjemvist. Sagen kunne være realitetsbehandlet, jfr. nedenfor kap. VII. 3. Men en sådan realitetsbehandling ved højesteret var måske fjernere end genoptagelsen ved landsretten.

Hensynet til A's interesse i en hurtig fraflytning kan for-

mentlig afvejes med et hensyn til, at A bevidst undlod at møde i ankeinstansen. Vel var det intentionen, at appelinstævnte ikke skulle være forpligtet til at møde, jfr. udkast 1899 sp. 105, og Blume i UfR 1982 B s. 207, men at yde den udeblevne den service at opfinde en analogi, når andre, lidt besværligere retsmidler er tilgængelige, er vel vidtgående.

I betragtning af de ovenfor under ad 1) nævnte parallelle situationer er en afgrænsning af analogien, der beror på vægten af den udeblevnes interesse («magtpåliggende») uheldig, mens dette tema er velegnet for justitsministeriets bedømmelse af, om en »særlig grund« for fornyet behandling foreligger.

I realiteten indebærer højesterets kendelse en tredjeinstansbehandling uden tredjeinstansbevilling, støttet på genoptagelsesreglen, der skal sikre toinstans-systemet (mod et eninstans-system). Jeg finder ikke, at en analogi fra § 367 er »udelukket« af § 386, stk. 2, anderledes Blume i UfR 1982 B s. 208, der på den anden side finder, at kendelsen lever op til et krav om rationel procesøkonomi. Efter min opfattelse varetages procesøkonomien på et område som udeblivelsesdomme (og det der ligner sådanne) ikke godt af analogier, begrundet i udeblevne parters magtpåliggende interesser, og den her drøftede analogi på dette grundlag er da også et enligt tilfælde.

I denne forbindelse kan drøftes spørgsmålet, om sagsøgeren i stedet for udeblivelsesdom kan kræve en egentlig bevisbedømmelse, der ikke er bundet af den legale bevisregel, således at retten afsiger en realitetsdom, der ikke er omfattet af genoptagelsesadgangen, jfr. om svensk ret Ekelöf V s. 188. Spørgsmålet må besvares benægtende. Sagsøgeren kan ikke forlange en kritisk realitetsbedømmelse af en sag, som kun er belyst ved procesmateriale fra sagsøgerens side, og retten er ikke beføjet til at se bort fra den legale regel, uanset hvor uomgængelige og overbevisende sagsøgerens bevisdata er. Hvis sagsøgeren er interesseret i at sikre sig en endelig dom, er der ingen anden udvej end at begære udsættelse i

medfør af § 345, jfr. § 354, stk. 7. Også sagsøgte kan begære udsættelse i stedet for at få en afvisningsdom, når sagsøgte foretrækker en realitetsbedømmelse, jfr. Betænkning 1973 s. 140.

Genoptagelsesreglen gælder ikke blot den, som er dømt som udebleven, men tillige den, »der er dømt uden at have svaret«. Formuleringen går tilbage til udkast 1973 § 370, hvor det i første række ville være anvendeligt på sagsøgte, som ikke fremsatte indsigelse under autorisationsordningen, jfr. udkast 1973 § 353, stk. 1. Reglen var tillige anvendelig på sager, som skulle forberedes skriftligt, og hvor sagsøgte ikke rettidigt afgav korrekt svarskrift, jfr. udkast § 356, stk. 6. Efter fjernelsen af autorisationsordningen får den citerede passus nu kun anvendelse på de sager, som forberedes med skriftveksling, jfr. lovens § 354, stk. 4. Den citerede passus er tillige anvendelig på den sagsøgte, som giver møde ved domsforhandlingen, men af en eller anden grund ikke nedlægger nogen påstand, jfr. § 362.

Anmodning om genoptagelse af en sag fremsættes skriftligt, og anmodningen indgives til og bedømmes af den ret, der har afsagt udeblivelsesdommen.

For fremsættelse af en sådan anmodning gælder en almindelig *frist* på 4 uger fra dommens afsigelse. Men retten kan undtagelsesvis genoptage sagen indtil et år efter afsigelsen. Med denne etårs frist har man nærmet sig den tidligere regel, som gjaldt tilfælde, hvor årsagen til udeblivelsen var den pågældende utilregnelig. Ved administrationen af denne adgang til at dispensere fra den ordinære frist kan man i overensstemmelse med tidligere ret som udgangspunkt lægge vægt på, om årsagen til udeblivelsen var den pågældende utilregnelig, og om anmodning om genoptagelse er fremsat snarest muligt efter, at den pågældende blev bekendt med dommen. Men det ville ikke harmonere med ophævelsen af ankeadgangen, herunder anke på grundlag af oprejsningsbevilling, om man begrænsede genoptagelsen i overensstemmelse med den tidligere praksis. Har sagsøgte

udfoldet rimelige bestræbelser for at følge sagen, bør det ikke være afgørende, om udeblivelsen er »utilregnelig«. Sagens betydning for sagsøgte må tages i betragtning. Er der begået fejl under sagsbehandlingen, kan genoptagelse være mere praktisk end anke, sml. Gomard s. 128.

Se herved østre landsrets kendelse af 18. december 1980 (15-358/1980), der stadfæstede byrettens genoptagelse i en bolig-sag, der lagde vægt på følgende:

1) Sagsøgte havde givet møde i de to første retsmøder, hvor sagsøgerens påstand kun angik inkasso af husleje. 2) Forud for det tredje retsmøde gav han telefonisk meddelelse om sygdom. 3) En senere under sagen nedlagt påstand om lejemaalets ophævelse var efter forgæves eftersøgning afsagt på grundlag af forkyndelse i Statstidende. 4) Sagen havde indgribende betydning for sagsøgte. 5) Antagelig stod det først ved senere møder (24. juli og 28. august 1980) i fogedretten – hvor domfældte mødte – klart for domfældte, at sagen angik udsættelse af lejligheden. På denne baggrund fandtes det ikke afgørende, at begæring om genoptagelse først var fremsat 9. september 1980, skønt dom var afsagt 17. april 1980, og kopi af dommen var fremsendt af sagsøgers advokat den 21. maj 1980.

Mens genoptagelse ikke er udelukket, selv om sagsøgte ikke har fremsat begæringen straks efter erhvervelsen af kendskab til dommen, må det, som supplerende hensyn, tages i betragtning, om sagsøgte har fremsat begæringen rimeligt hurtigt, og om der er en vis sandsynlighed for, at genoptagelsen kan føre til et andet resultat, jfr. UfR 1982.421 H.

UfR 1982.421 H: Udeblivelsesdom for 70.014 kr. afsagt 11. marts 1981 og fremsendt til sagsøgte 19. marts 1981. Begæring fremsat 14. august 1981. Sagsøgte angav at have haft store økonomiske og psykiske vanskeligheder i første halvdel af 1981. Uanset begæringens sene fremkomst toges den til følge, da det ved det under genoptagelsessagen fremkomne – herunder sagsøgtes partsforklaring – var »sandsynliggjort, at sagen, hvis genoptagelse og bevisførelse finder sted, vil få et udfald, der er væsentligt gunstigere for domfældte« end udeblivelsesdommen.

Hvis der ses bort fra den ekstraordinære genoptagelse efter § 339, er fristen på 1 år absolut.

Jfr. østre landsrets kendelse af 11. juni 1981 (13-52/1980), der nægtede genoptagelse af dom af 17. april 1980 på grundlag af begæring, dateret 14. april 1981, poststempelt 21. april og modtaget i landsretten 22. april 1981.

At der på denne måde er givet en ubetinget adgang til genoptagelse i indtil 4 uger efter dommens afsigelse, undtagelsesvis indtil et år efter dommens afsigelse, præsenteres i Betænkning 1973 som en udvidelse af adgangen til at genoptage, men om denne opfattelse er rigtig, kommer til at bero på, hvorledes dispensationsadgangen inden for det første år administreres. Fristen regnes fra dommens afsigelse, og der kræves i almindelighed ikke forkyndelse af dommen. Erfaringen viser, at sagsøgte kun undtagelsesvis bliver bekendt med dommen kort tid efter dens afsigelse. Den tidligere et-uges regel havde derfor ingen praktisk betydning, og udvidelsen til 4 uger vil næppe ændre forholdene radikalt. I almindelighed stammer sagsøgtes kendskab til dommen fra de fuldbyrdelsesskridt, som sagsøgeren iværksætter på grundlag af udeblivelsesdommen, og spørgsmålet om genoptagelse vil derfor ofte være aktuelt i sager, som behandles i fogedretten. Tilkendegiver sagsøgte herunder en materielt begrundet utilfredshed med dommens indhold, må fogedretten vejlede sagsøgte om adgangen til at begære genoptagelse, men nogen almindelig vejledningspligt med hensyn til genoptagelsesreglerne har fogedretten ikke, jfr. nærmere nedenfor kap. VIII.2.

Sammenholdes de gældende regler med den tilknyttede begrænsning af adgangen til at anke, indebærer reglerne formentlig snarest, for så vidt angår landsretssager, en beskæring af adgangen til fornyet prøvelse, idet ankefristen her var og er 8 uger, medens genoptagelsesfristen er 4 uger, og man kan næppe så generelt som det sker i Betænkning

1973 s. 174 hævde, at begæring om genoptagelse ikke kræver overvejelser, som kan sammenlignes med overvejelser vedrørende anke. Udeblivelsen kan bero på en forglemmelse eller anden fejl, som sagsøgte uden tøven vil søge at rette op på. Men udeblivelsen kan også bero på almindelig uorden og/eller mistillid til egne procesevner og til retten. I sidste fald nærmer begæringen sig et sagsanlæg, sml. om barrierer herimod ovenfor kap. VI.2.

Relativt korte frister for begæring om genoptagelse medfører i almindelighed, at sagsøgeren udsætter fuldbyrdelsen, til fristen er udløbet. En sådan spekulation i sagsøgtes uvidenhed om dommen kunne modvirkes, såfremt der generelt indrømmedes sagsøgte adgang til at få sagen genoptaget, når anmodningen inden for etårsfristen fremsattes snarest muligt efter, at sagsøgte havde erhvervet kendskab til dommen.

Fristen for genoptagelse regnes, som nævnt, i almindelighed fra dommens afsigelse. Samme begyndelsestidspunkt har fristen for eksekution. Anmodning om genoptagelse af en sag har samme opsættende virkning som anke, § 367, stk. 1, sidste pkt., og er begæring om genoptagelse således indgivet til retten inden fuldbyrdelsesfristen er udløbet, kan dommen ikke fuldbyrdes ved udlæg, jfr. § 480.

Genoptagelse kan ske, selv om dom ikke er afsagt. Er sagsøgte (sagsøgtes advokat) kommet for sent til et retsmøde, og er sagen derfor optaget til udeblivelsesdom, kan anmodning om genoptagelse fremsættes, jfr. eksempelvis UfR 1962.628 H, se om tidligere ret Gomard s. 126 note 24.

Den nævnte sammenkædning af begyndelsestidspunktet for fristerne for genoptagelse og fuldbyrdelse er ikke uden for diskussion. I den forbindelse kan nævnes, at efter svensk ret regnes fristen for genoptagelsesbegæring fremsættelse fra forkyndelse af dommen, RB kap. 44:9, første stk., medens domme i sager vedrørende pengekrav straks kan fuldbyrdes, idet dog fuldbyrdelsen kan standses i kraft af ansøgning om genoptagelse, jfr. Ekelöf V s. 184.

Imødekommelse af en begæring om genoptagelse kan være betinget af, at sagsøgte betaler de sagsomkostninger, der er pålagt ham, eller stiller sikkerhed for betalingen, § 367, stk. 1, 3. pkt., jfr. eksempelvis UfR 1982.421 H. Den, der ikke kan opfylde dette krav, kan ikke længere i stedet anke, anderledes tidligere, se f.eks. UfR 1955.521 H (refereret nedenfor). Om advokatindeståelse se UfR 1967.500 H. Imødekommelse af begæring kan ikke betinges af andre krav, ej heller krav om at sagsøgte helt eller delvis betaler eller stiller sikkerhed for det beløb, som det er pålagt sagsøgte at betale ved dommen.

Virkningen af, at en sag genoptages, er vel i almindelighed, at den fortsætter fra det stadium, hvor udeblivelsen indtraf, men ved § 367, stk. 2, er det overladt til retten at træffe bestemmelse om sagens behandling. De tidligere under sagen nedlagte påstande og anbringender sætter på samme måde ramme for sagen, som hvis dom ikke var afsagt, men retten har naturligvis en tilsvarende adgang til at tillade fravigelse. Beslutter retten, at forberedelsen skal fortsættes, er adgangen til nova fri. Har udeblivelse efter afslutning af forberedelsen medført en u hensigtsmæssig begrænsning af processtoffet, har retten – som i andre sager – ret til at bestemme, at forberedelsen skal genoptages, jfr. § 358. Under sådan genoptagelse af forberedelsen gælder de samme regler vedrørende udvidelse af påstande og anbringender og beviser, som gælder under domsforhandling, jfr. § 358, 2. pkt.

Udeblivelse efter genoptagelse af sagen har imidlertid ikke samme virkning som udeblivelse i almindelighed. Udebliver den, der har krævet sagen genoptaget, under genoptagelsen, eller undlader han at afgive svarskrift, afvises genoptagelsen, § 367, stk. 2. Den afsagte udeblivelsesdom har for så vidt under genoptagelsen en vis betinget eksistens, idet den nemlig efter den anførte regel igen bliver virksom, såfremt den sagsøgte udebliver. Dette må medføre, at procesmaterialet, som er fremkommet efter genoptagelsen, og som

muligt ville have bevirket et andet resultat end indholdet i udeblivelsesdommen, ikke kan tillægges betydning. Dette gælder dog næppe i den situation, at det supplerende procesmateriale ville have begrundet en anden udeblivelsesdom, altså afvisning eller (fuld eller delvis) frifindelse. Udeblivelsesvirkningen må være begrænset til udeblivelsen fra domsretten og gælder ikke ved udeblivelse fra anden domstol, f.eks. fra subsidiær afhøring.

Har retten kun givet sagsøger delvis medhold i en udeblivelsesdom, og begærer sagsøgte sagen genoptaget, er retten beføjet til at ændre den afsagte dom til skade for sagsøgte, Tamm UfR 1950 B s. 10.

Loven begrænser ikke adgangen til at genoptage sager, anderledes den tidligere § 374, der begrænsede adgangen til genoptagelse til én gang i samme sag, men en begrænsning følger af, at der inden for fristen på 4 uger reelt kun kan ske behandling af en enkelt begæring. En senere begæring må bedømmes efter dispensationsreglen vedrørende etårsfristen, og det må forventes, at domstolene vil være tilbageholdende med at meddele en sådan dispensation, hvis der ikke kan gives vægtige grunde for udeblivelsen, jfr. Betænkning 1973 s. 165.

Adgangen til genoptagelse modsvarer i almindelighed tilsvarende begrænsning i sagsøgtes adgang til anke, og problemerne ved parallel anke og genoptagelse skulle ikke opstå. De grunde, der taler for genoptagelse, kan i almindelighed begrunde en tilsvarende indskrænkning i ankeadgangen. Betænkning 1973 s. 164 forudså, at anke af en udeblivelsesdom kun sjældent ville komme på tale. Dette beroede navnlig på, at en udeblivelsesdom skulle lyde på sagsøgerens påstand. De gældende regler er ikke udformet i overensstemmelse med forslaget på dette punkt, idet der er skabt hjemmel for domme, som indeholder en større eller mindre reduktion af sagsøgerens påstand. I sådanne tilfælde kan såvel sagsøger som sagsøgte være interesseret i, at dommen ændres, og muligheden for, at sagsøgte vil begære genopta-

gelse samtidig med, at sagsøgeren anker, er således af større betydning. Loven indeholder ikke nogen regulering af denne situation. Hverken anmodningen om genoptagelse eller ankestævningen kan afvises under hensyn til den sideløbende prøvelse. Betænkningen s. 164 henviste til, at retten efter § 345 kan udsætte behandlingen af genoptagelsessagen, indtil afgørelsen i ankesagen foreligger. Hertil må bemærkes, at det undertiden vil være praktisk, at behandlingen af ankesagen udsættes, indtil genoptagelsessagen er færdigbehandlet. Denne tilrettelæggelse er i hvert fald rimelig, når domsretten har afsagt udeblivelsesdommen på et summarisk grundlag, navnlig hvor sagen er optaget ved første retsmøde, mens fremme af en ankebehandling kan være indiceret, når udeblivelsen er indtrådt på et relativt sent stadium af sagen, således at sagens behandling i første instans ikke har været ganske summarisk.

Afgørelsen vedrørende udsættelse i henhold til § 345 kan påkæres, og parallel sagsbehandling i to instanser kan derfor stoppes.

Vedrørende *omkostninger* i forbindelse med genoptagelsessag foreslog retsplejerådet i udkast 1973 § 317 disse sidestillet med omkostninger i forbindelse med anke og kære. Efter forslaget skulle således en genoptagen sag betragtes som vundet af den, der havde begæret genoptagelse, såfremt den pågældende opnåede en forandring på afgørelsen, og som tabt, såfremt afgørelsen ikke blev ændret, jfr. Betænkning 1973 s. 164. Justitsministeriets forslag indeholdt ikke denne ændring, og i den vedtagne lov er omkostningsbestemmelserne ikke forandret. Justitsministeriet begrundede udledelsen af forslaget vedrørende genoptagelsesomkostningerne med »at den først afsagte dom må anses for ophævet, hvis genoptagelsessagen får et andet udfald, og hvem der i så fald skal betale omkostningerne i den nye sag, må afhænge af en konkret bedømmelse af denne«, Ft 1978-79 A sp. 1615. Baggrunden for dette synspunkt er formentlig, at der under behandlingen af en genoptagelsessag i almindelighed vil ske

en samlet omkostningsfastsættelse omfattende såvel genoptagelsessagen som de inden genoptagelsen foretagne retskridt. En sådan samlet bedømmelse synes imidlertid ikke blot at være på sin plads, når genoptagelsessagen får et andet udfald end udeblivelsesdommen.

Ved bedømmelsen af omkostningsspørgsmålet kan der skelnes mellem to ekstreme situationer: 1) Den, der har begæret genoptagelse, har ikke reelt tilført sagen noget nyt, og den må derfor afsluttes efter en summarisk behandling med samme resultat som den oprindelige dom. I sådanne situationer må genoptagelsesskridtet og de deraf følgende retsmøder jo betragtes som uforholdne processuelle skridt, jfr. § 319, og sagsøgte må også selv betale de yderligere omkostninger, som genoptagelsessagen medfører. 2) Efter genoptagelsen sker der en omfattende skriftveksling og tilsvarende bevisførelse, som fører frem til en indgående og fornyet prøvelse ved retten. Afviger resultatet fra udeblivelsesdommen, kan udeblivelsesdommen betragtes som »ophævet«, og omkostningsfastsættelsen bestemmes af forløbet af genoptagelsessagen, medens forholdet mellem den endelige dom og den oprindelige udeblivelsesdom er af mindre betydning. Selv om genoptagelsesdommens resultat er i overensstemmelse med udeblivelsesdommen, er det ikke altid rimeligt omkostningsmæssigt at betragte udeblivelsesdommen som bestående og genoptagelsen som unødig.

Ved omkostningsfastsættelsen må man herefter i almindelighed betragte sagens to faser som en helhed og fastsætte omkostninger efter de almindelige regler i § 312, § 313 og § 316. Reglen om anke og kære i § 317 kan ikke i almindelighed anvendes analogt på genoptagelse.

Til de almindelige regler hører § 319 om udgifter på grund af »utilregnelige fejl eller forsømmelse«, der kan medføre, at den udeblevne må betale omkostninger ved sagens første fase (udeblivelsesdommen), uanset genoptagelsessagens udfald. Medfører genoptagelsessagen, at retten når til, at sagsøgte skal frifindes, kan placeringen af omkost-

ningerne ved den oprindelige sag blive bestemt af, om udeblivelsen var »utilregnelig«.

Jfr. om omkostninger under anke UfR 1955.521 H: Ved byretten påstod sagsøgeren sagsøgte dømt til at meddele et afslag på en købekontrakt vedrørende en rulleforretning. Sagsøgte påstod ved første retsmøde frifindelse, men udeblev fra domsforhandlingen, og der blev givet udeblivelsesdom. Sagsøgte anmodede kort efter om genoptagelse af sagen, men hun var ikke i stand til at stille sikkerhed for omkostningerne, og hendes advokat påankede dommen. Landsretten frifandt, men pålagde hende at betale en del af sagsøgers (appelindstævntes) omkostninger for begge retter. Højesteret fremhævede, at der ikke forelå nogen tilregnelig forsømmelse som grund for sagens indbringelse for landsretten, og pålagde derfor i stedet modparten at betale en del af omkostningerne for landsretten.

Om *genoptagelse efter konkurs* findes en særlig regel i konkurslovens § 141, stk. 3: Er skyldneren på fristdagen eller senere blevet dømt som udeblevet, kan boet fordre sagen genoptaget efter retsplejelovens regler om utilregnelig udeblivelse. Bestemmelsen var ikke indeholdt i betænkning nr. 606/1971 om konkurs og tvangsakkord, men blev foreslået af justitsministeren, Ft 1976–77 (2) A sp. 399, hvorefter bestemmelsen sigter på »udeblivelsesdom over skyldneren, der er afsagt på et tidspunkt, hvor han på grund af sine dårlige økonomiske forhold helt eller delvis har mistet interessen i at føre retssagen ...«. Sml. også Munch: Konkursloven af 1979, 1980, s. 507.

Bestemmelsens henvisning til retsplejelovens regler sigtede til de tidligere bestemmelser i § 373 – § 374. Efter disse bestemmelser er erstattet af § 367, må denne regel være bestemmende for genoptagelse. Dog må der under hensyn til den tidligere frist på et år være en almindelig adgang til »undtagelsesvis« at genoptage sagen til et år efter afsigelse af dommen, jfr. § 367, stk. 1, 2. pkt., og helt overflødig er konkurslovens § 141, stk. 3, dog ikke, sml. Munch s. 510.

Genoptagelsesadgangen gælder ikke for alle domme over

skyldneren, som boet finder er forkerte. Domme, afsagt inden konkursens begyndelse, er således ikke omfattet af konkurslovens § 141, stk. 3, selv om de ovenfor citerede motiver også dækker denne fase. En sådan udeblivelsesdom kan undtagelsesvis blive ramt af de almindelige omstødsregler, se f.eks. UfR 1956.97 H, hvor sagsøgtes udeblivelse efter omstændighederne blev betragtet som en disposition omfattet af konkurslovens § 74 (tidligere § 24).

Er på den anden side sagen anlagt mod skyldneren *efter* fristdagen, er sagen i almindelighed boet uvedkommende, jfr. UfR 1961.155 H, hvor udeblivelsesdom over skyldneren (A/S) i en efter konkursbegæringens indgivelse anlagt sag var uden betydning under sag mod boet om fordringens anerkendelse, sml. Gjerulff i TfR 1961 s. 556. For sager anlagt inden fristdagen gælder det samme dels sager, som ikke vedrører boet, dels sager, hvor sagsøgeren tilkendegiver, at han ikke ønsker dom over boet, jfr. § 141, stk. 1.

Tilbage er sager som vedrører boet, hvor sagsøgeren ikke har tilkendegivet, at han ikke ønsker dom over boet, og som er anlagt inden konkursdekretets afsigelse.

Af § 141, stk. 2, følger en underretningsforpligtelse for sagsøgeren i forhold til boet, og hvor sagsøgeren ikke har respekteret denne underretningsforpligtelse, er den afsagte udeblivelsesdom uden retskraft i forhold til boet, jfr. ovenfor kap. VI.10. Er dommen uden retskraft i forhold til boet, har boet heller ikke nogen interesse i at begære sagen genoptaget.

Betydningen af denne underretningsforpligtelse er ikke ganske klar. Men sikkert er, at genoptagelsesadgangen har betydning for sager, der er anlagt inden en fristdag, eventuelt en fristdag, der baseres på anmeldelse af betalingsstandsning, og hvor dommen falder inden et konkursdekrets afsigelse. I sådanne sager er der ikke mulighed for at underrette noget bo, jfr. § 141, stk. 2, og man kan ikke sidestille et af skifteretten udmeldt tilsyn med et bo, jfr. UfR 1980.797 V, der med rette antog, at det ikke påhviler en sagsøger under

sag mod en sagsøgt, der har indgivet anmeldelse om betalingsstandsning, at underrette et eventuelt tilsyn om sagen. At der ikke består en sådan underretningspligt, synes imidlertid ikke at tale mod at genoptage en i en sådan sag afsagt udeblivelsesdom.

UfR 1980.797 V: Efter begæring af 7. juni 1979 bestemtes den 8. juni betalingsstandsning for aktieselskabet M med beskikkelse af advokat A som tilsyn. 15. august 1979 afsagdes konkursdekret med 7. juni som fristdag.

Ved stævning af 8. juni, indleveret 12. juni, anlagde JJ sag mod M til betaling af et pengekrav. Stævningen forkyndtes 2. juli for direktøren i M. Ved dom af 15. august blev M dømt som udebleven. Ved flere henvendelser fra JJ blev A gjort bekendt med sagsanlæg og dom.

11. oktober begærede A som kurator i M under konkurs sagen genoptaget. A henviste bl.a. til, at han først i forbindelse med fordringernes prøvelse i skifteretten 16. oktober havde foretaget en gennemgang af de anmeldte beløb. For landsretten anførte A nærmere,

1) at § 141, stk. 2, også må gælde betalingsstandsning. Dette anbringende beror formentlig på retskraftsynspunktet: Hvis der består en underretningspligt, og hvis underretning ikke er sket korrekt, er dommen ikke retskraftig for boet. Som nævnt, antager landsretten, at der ikke består nogen underretningspligt.

2) at sagen kunne fordres genoptaget i henhold til § 141, stk. 3. Landsretten tiltræder, at § 141, stk. 3, kan anvendes »i tilfælde af at den sagsøgte dømmes som udeblevet, og hans betalingsstandsning efterfølges af en konkursbehandling«. Da begæringen imidlertid ikke er fremsat rettidigt, nægtes genoptagelse.

Kendelsen overser formentlig perspektivet i det under 1) nævnte anbringende: Dommen er ikke retskraftig, og genoptagelsesreglerne er uden relevans. Det er vel antaget, at retskraft er betinget af underretning, hvor der består en underretningspligt, jfr. ovenfor kap. VI.10. Men retskraft er ikke betinget af underretning, hvor der ikke består en underretningspligt, og det gør der netop ikke under betalingsstandsning.

Hertil kommer, at både parter og retter synes at have overset, at sagen er anlagt *efter* fristdagen, og at dommen allerede derfor er uden retskraft, jfr. ovenfor om den ganske tilsvarende situation i UfR 1961.155 H.

Endelig forekommer landsrettens krav til kurator ganske stren-

ge, måske for strenge. Der er næppe store betænkeligheder knyttet til genoptagelse efter 4 ugers fristen, ej heller hvor kurator før konkursen som tilsyn har været bekendt med sagen. Hvad skal et tilsyn gøre i skyldnerens inkassosager?

Genoptagelsesreglen har endvidere betydning for domme, der er afsagt i tidsrummet mellem konkursdekretets afsigelse og dets bekendtgørelse, forudsat sagsøgeren ikke er bekendt med konkursdekretet. I disse tilfælde kan der nemlig ikke fra bekendtgørelsen afledes nogen forpligtelse til underretning, jfr. § 30.

Om bestemmelsen yderligere har betydning i tilfælde, hvor sagsøgeren vel har en underretningspligt efter § 141, stk. 2, men hvor denne ikke er opfyldt, skal der ikke tages stilling til her, jfr. herom ovenfor kap. VI.10.

Boets begæring om genoptagelse skal forelægges sagsøgeren, der dermed får lejlighed til at rejse indsigelse mod genoptagelse inden for en af retten fastsat frist, jfr. § 141, stk. 3. Har modparten ikke rejst indsigelse inden fristen, kan retten genoptage sagen ved kendelse uden afholdelse af retsmøde. Protesterer modparten, må der berammes et retsmøde, hvortil begge parter indkaldes. Disse regler er uden betydning, hvis begæring fremsættes inden 4 uger, jfr. nærmere Munch s. 510–511.

Indtil 1979-reformen var anke et alternativt retsmiddel til genoptagelse. Dette er ikke længere tilfældet, jfr. § 369, stk. 4, og boet kan altså ikke i almindelighed i stedet anke (anderledes Munch s. 511).

3. APPEL AF UDEBLIVELSESAFGØRELSER

Appel af udeblivelsesafgørelser finder sted inden for de almindelige rammer, som civilprocessen sætter for appel af afgørelser i almindelighed. Det falder uden for denne frem-

stilling at give en almindelig redegørelse for appelsystemet, og kun de særlige problemer knyttet til udeblivelsesafgørelser skal behandles. At udeblivelsesafgørelser ikke uden videre kan følge de almindelige regler, må følge af, at domstolen i første omgang kun har foretaget en begrænset undersøgelse af sagen, og at kontrollen af denne behandling og afgørelse bør tilpasses dette forhold. Reglerne om genoptagelse er en del af denne tilpasning, idet en genoptagelse sikrer, at den pågældende sag ikke unødigt forelægges en højere instans, og at to-instans princippet kan fastholdes, sml. H. Tamm i UfR 1950 B s. 11.

Særregler for prøvelsen af udeblivelsesafgørelser findes imidlertid ikke blot i genoptagelsesreglerne. Appelreglerne må tage stilling til, hvorvidt adgangen til genoptagelse skal modsvare en tilsvarende begrænsning af appeladgangen, ligesom behandlingen af appelsagen kan påvirkes af, at afgørelsen i første instans er afsagt på grundlag af den ene parts udeblivelse. Dette viser sig navnlig ved, om appellen tager form af anke eller kære.

Medens genoptagelse kun er tilgængelig for den sagsøgte som udebleven (og for sagsøgeren som dømt til opfyldelse af et modkrav), er appel tilgængelig for begge parter – såvel sagsøger som sagsøgte. Og appel kan tænkes, uanset hvilken af parterne, der er udeblevet. Systematikken må derfor blive lidt kompliceret, idet den må kombinere de to muligheder for, hvem der er udeblevet, med de to muligheder for, hvem der ønsker afgørelsen ændret. Et tredje aspekt, nemlig spørgsmålet om appellen iværksættes ved anke eller kære er det mest hensigtsmæssigt at behandle i forbindelse med hver enkelt af disse fire typer af appel.

I det følgende behandles først sagsøgers appel (1), dernæst sagsøgtes appel (2), og i hvert af disse afsnit skelnes mellem, om det er sagsøgte eller sagsøger, der er udeblevet i første instans. Til sidst gøres en bemærkning om omkostningerne og udsættelse (3).

(1) Sagsøger appellerer

(1.1.) Sagsøgte er udeblevet i første instans

I almindelighed vil sagsøger ikke have interesse i at appellere en afgørelse i første instans afsagt på grundlag af sagsøgtes udeblivelse. Sagsøgeren vil som regel have fået medhold i sin påstand, ligesom sagsøger har fået tilkendt sagsomkostninger. Sagsøgers utilfredshed må altså begrunde sig i forhold, som kun sjældent forekommer.

Sagsøgerens utilfredshed må i første række udspringe af rettens kontrol af sagsøgerens procesmateriale. Det har betydning for tilrettelæggelsen af appellen, mod hvilket punkt denne retlige kontrol har rettet sig, og hvilket udtryk retten har givet sin utilfredshed med sagsøgerens procesmateriale.

Retten kan for det første have fundet, at de formelle betingelser for rettens behandling af sagen ikke er til stede. Disse betingelser er i hovedsagen uafhængige af, om sagsøgte møder eller ej, og nærmere gennemgang af de forskellige appelmuligheder er ikke nødvendig her. Idet jeg i øvrigt henviser til fremstillingen ovenfor i kap. V, skal jeg dog fremhæve nogle enkelte punkter:

- Sagsøger har ikke fremlagt en stævning af korrekt indhold eller de påberåbte dokumenter. I så fald afvises sagen ved en beslutning, jfr. § 354, stk. 1, og denne beslutning kan *påkæres*. En sådan afvisning kunne i øvrigt allerede før 1979-reformen ske før sagens berømmelse, jfr. UfR 1957.932 Ø, sml. Retsrådet i UfR 1920 B s. 319.
- Fører prøvelsen af rettens kompetence til, at sagen afvises, sker dette ved dom, og en sådan afvisningsdom *ankes*. Men benytter retten sig af muligheden efter § 232, stk. 2, eller § 248a, stk. 2, til at henvise til den rette domstol, træffes afgørelsen ved kendelse, og finder sagsøgeren denne henvisning uberettiget, må den appelleres ved *kære*.
- Er forkyndelsen ikke gennemført korrekt, og har sagsøgeren ikke ønsket at følge rettens eventuelle anvisninger

vedrørende fornyet forkyndelse, må sagen afvises ved dom, og dommen ankes.

Af større interesse er afgørelser, som på grund af rettens indholdsmæssige prøvelse af sagsøgerens processtof ikke svarer til sagsøgerens ønsker. Det for sagsøgeren negative resultat af denne prøvelse kan bestå i, at sagsøgte helt eller delvis er frifundet. Dette er i så fald sket ved dom, og denne dom kan påankes.

Under en sådan ankesag kan ankeinstansen for det første se på de formelle betingelser for udeblivelsesdom. I østre landsrets kendelse af 17.9.1976 (7. afd. a.s. 154/1976) ankede sagsøgeren en udeblivelsesdom med påstand om udover pålagte sagsomkostninger at få tilkendt udlagt stempel- og statsafgift, men retten fandt, at sagsøgte ikke var tilsagt korrekt (se herom ovenfor kap. V.9.), og udeblivelsesdommen ophævedes, og sagen hjemvistes til fortsat behandling i første instans. Appellinstævnte gav ikke møde.

Dernæst bliver hele realiteten af det af sagsøgeren hævdede krav behandlet, ikke blot det anbringende, som har fået retten til at frifinde for eller reducere sagsøgerens krav, jfr. UfR 1978.724 V.

For prøvelsen af appellants standpunkt spiller det, når indstævnte møder i anden instans, ikke nogen afgørende rolle, at indstævnte/sagsøgte udeblev i første instans. Da østre landsret med kendelse af 13. januar 1977 (3-375/1975) stadfæstede en delvis frifindelse, bemærkedes, at udeblivelsesreglen ikke »giver holdepunkt for at anse den udeblevne sagsøgte som den, der anerkender rigtigheden af sagsøgerens påstand«, med den virkning, at sagsøgerens/appellants påstand uden videre måtte tages til følge.

Kommenteret Retsplejelov 1982 s. 406 finder det »usikkert, hvilke regler der gælder, hvis sagsøgeren anker dommen, fordi der er sket hel eller delvis frifindelse, og sagsøgte (indstævnte) giver møde under ankesagen og påstår dommen ændret, idet han f.eks. nedlægger påstand om frifindelse. Skal sagsøgtes indsigelser behandles under anken, vil sagen blive underkastet sin første realitetsbehand-

ling i ankeinstansen, hvilket må anses for uheldigt ...«

Hertil må først bemærkes, at hvis der er sket hel (ikke blot delvis) frifindelse i første instans, påstår sagsøgte naturligvis ikke dommen ændret, men stadfæstet. Endvidere er det særligt ved hel eller delvis frifindelse misvisende ikke at betragte første instansens behandling af sagen som en (første) realitetsbehandling. Usikkerheden kan herefter angå 1) den delvise frifindelse, hvor den delvise domfældelse kan bero på en mere eller mindre mekanisk anvendelse af udeblivelsesreglen, og 2) prøvelse af andre indsigelser fra sagsøgte end den, der begrundede den hele eller delvise frifindelse. I sidstnævnte situation fraviges vel to-instansprincippet, men denne fravigelse kan optræde i enhver ankesag. I den første situation er fravigelsen ganske vist særegen for udeblivessager, men dog forudset i anerkendelsen af *sagsøgte*s begrænsede appelret, jfr. herom nedenfor (2.1.). Når sagsøger ikke anerkender den delvise frifindelse, medfører en hjemvisning mulighed for, at sagen skal gennem to instanser to gange.

Retten kritik af sagsøgerens oplæg til dom udtrykkes imidlertid i praksis ikke altid i en realitetsdom om hel eller delvis frifindelse. Efter den udtrykkelige bestemmelse i § 354, stk. 3, der indholdsmæssigt reelt svarer til den tidligere bestemmelse i § 341, kan retten kritik af sagsøgerens oplæg udtrykkes i form af en *afvisning*: »Er sagsøgerens påstand uklar, eller må sagsfremstillingen i stævningen antages i væsentlige henseender at være urigtig, afvises sagen ved beslutning eller, såfremt sagsøgeren fremsætter begæring derom, ved kendelse.«

Den hertil svarende regel i § 341 anvendtes før 1979-reformen i tilfælde, som vedrørte en bedømmelse af realiteten i sagen. En bedømmelse af en sags realitet er i en udeblivessituation som regel overfladisk og altid ensidig, men en bedømmelse af realiteten er det dog, jfr. herom ovenfor kap. VI.1.

Afgrænsningen af, hvad der var efterprøvet i første instans, var ofte vanskelig. Dette beroede på, at de anvendte standardudtryk for afslutningen af en sagsbehandling, navnlig »frifindelse« og »afvisning«, ikke er entydige. Når det ikke er klart, hvad førsteinstansen har behandlet, er det

dermed ikke klart, i hvilket omfang der skal ske en begrænsning af prøvelsen i anden instans, og dette medførte i landsretspraksis under de tidligere regler en tendens til, at landsrettens efterprøvelse blev udvidet. Der kan være grund til et kort tilbageblik på den tidligere praksis.

Det skal indskydes, at alle udeblivelsesafgørelser dengang – i modsætning til nu – var domme, d.v.s. domme om afvisning, frifindelse, fuld eller delvis domfældelse. Såfremt rettens prøvelse af sagsøgerens stævning m.v. havde ført til afvisning af sagen, kunne sagsøger enten anlægge ny sag på et ændret grundlag eller indanke dommen for landsretten. Ved anke af en sådan afvisningsdom måtte udgangspunktet være, at ankeinstansen kun foretog en formalitetsprøvelse, d.v.s. afgjorde, hvorvidt afvisningen havde været berettiget, i hvilket tilfælde den skulle stadfæstes, eller uberettiget i hvilket tilfælde sagen skulle hjemvises til fornyet behandling i underinstansen, jfr. eksempelvis UfR 1969.963 V, hvor appellanten *ikke* nedlagde nogen påstand om realiteten. I UfR 1975.935 V havde byretten afvist på grund af procesmaterialets uforståelighed, og en under anken nedlagt påstand, der ikke stemte med påstanden ved byretten, fandtes ikke at burde realitetsbehandles, hvorfor afvisningen, blot blev stadfæstet. I disse sager indskrænkede ankeinstansen sig altså til at bedømme spørgsmålet, om første instans havde behandlet sagen korrekt.

Ofte vedrørte sagerne imidlertid relativt enkle problemer, og selv den begrænsede behandling af sagen, som en stillingtagen til formalitetsspørgsmålet krævede, gav som regel et tilstrækkeligt indblik i sagen til, at det blev fristende af afsige en realitetsdom. Det kan derfor ikke undre, at langt de fleste indankede udeblivelsesdomme blev taget under realitetsbedømmelse. De retningslinier for, i hvilket omfang en realitet kunne tages under påkendelse under anke, som litteraturen beskrev, var ikke brede nok til at dække den foreliggende praksis. Domme som UfR 1963.1045 Ø, 1968.651 V, 1971.161 V og 1972.924 Ø kan sammenholdes med Gomard

En realitetsbedømmelse under anken indebar, at kun én instans behandlede sagens realitet. Denne fravigelse af to-instansprincippet kunne vel principielt være betænkelig, men betænkelighederne må dog afvejes med det forhold, at udeblivelsessager ofte vedrører let overskuelige spørgsmål, og dette gælder vel ikke mindst, hvor den sagsøgte/appelindstævnte ej heller gav møde i landsretten, og hvor sagen derfor blev behandlet skriftligt.

Når en relativt summarisk og formel betragtning fører til en frifindelse (i stedet for afvisning), tages realiteten også under pådømmelse. Når dette sker i en sag som UfR 1976.612 Ø, er det ikke påfaldende, at man også i afvisnings-sagerne tog realiteten under påkendelse. Fastholdes grænserne for landsrettens behandling af sagen strikte, kommer man let ud i urimeligheder, som kan illustreres af forløbet i UfR 1971.846 V: Her havde byretten først afvist på grund af manglende grundlag for domfældelse, og efter anke af denne dom havde vestre landsret hjemvist sagen til realitetsbehandling ved byretten. Herefter afsagde byretten frifindelsesdom, men denne realitetsbedømmelse kunne landsretten ikke tiltræde, hvorfor landsretten afsagde dom i overensstemmelse med sagsøgers påstand. Formaliteter kan let føre til, at to-instansprincippet ikke bliver til et et-instansprincip, men til et fire-instansprincip.

At landsretten tog anke af afvisning, som landsretten ikke kan tiltræde, som grundlag for realitetsbehandling, medførte formentlig i praksis, at visse afvisningsdomme blev indanket i det håb, at der under anken kunne ske en realitetsbehandling, medens den ankende var temmelig uinteresseret i, om byrettens afvisningsgrundlag var tilfredsstillende. Når det så forekom, at ankeinstansen underkendte afvisningen og tog realiteten under påkendelse, var det uheldigt, at det ikke af ankedommen kunne ses, om afvisningen i den indankede dom antoges at have været korrekt eller ej, eller hvor en sådan bedømmelse var udtrykt, om dette beroede

på de under anken tilvejebragte oplysninger, sml. UfR 1964.247 Ø og 1972.924 Ø.

Med 1979-reformen er der gennemført visse forenklinger i formkravene med hensyn til de afgørelser, der træffes i udeblivelsessager. Efter § 354, stk. 3, 3. pkt., og § 360, stk. 3, 4. pkt., kan sagen afvises, såfremt sagsøgerens påstand er uklar, eller sagsfremstillingen i stævningen må antages i væsentlige henseender at være urigtig, og afvisningen sker ved beslutning eller efter begæring ved kendelse. Beslutningen eller kendelsen indbringes for anden instans ved kære, jfr. § 389. Om domstolene i første instans vælger at ytre sin utilfredshed med sagsøgerens påstand eller sagsfremstilling i en frifindelse eller en afvisning, er således i første række bestemmende for, om appel skal ske ved anke eller kære. Men hertil kommer, at også appelinstantens kompetence til efterprøvelse må antages at være begrænset, hvor kære er anvendt, idet den omtalte tendens til i ældre praksis at udstrække prøvelsen af en afvisningsafgørelse, således at appelinstanten tog stilling til sagens realitet, ikke er anvendelig i almindelighed under en kære.

Hvis således kæreinstansen finder, at der ikke findes den af første instans antagne uklarhed eller urigtighed, kan der ikke på dette grundlag afsiges dom i overensstemmelse med sagsøgerens påstand og sagsfremstilling, men der kan efter § 398, stk. 1, kun afsiges en kendelse om hjemvisning af sagen til fortsat behandling, jfr. f.eks. østre landsrets kendelse af 9. marts 1982 (12. afd. kære 58/1982), refereret ovenfor i kap. VI. 4.

Finder kæreinstansen på den anden side, at sagsøgerens procesmateriale er mangelfuldt, har retten ingen mulighed for, i stedet for en kendelse som afviser kæremålet, at afsige en dom, der frifinder sagsøgte. Medens grænserne mellem frifindelse og afvisning i anledning af kritik af sagsøgerens processtof ikke er skarp i første instans, giver første instans valg af afgørelseform en skarp grænse for prøvelsesinstansens kompetence.

Landsrettens kontrol af udeblivelsesafgørelser, der går sagsøger imod, gav tidligere nogle vanskelige *omkostningsproblemer*.

Hvor sagen var blevet afvist i byretten, og denne afvisning stadfæstedes i landsretten, ophæves omkostningerne, jfr. UfR 1975.435 V, medmindre sagsøgte giver møde.

Tog landsretten afstand fra byrettens afvisning kunne sagen enten hjemvises til fornyet behandling ved byretten eller tages under realitetsbehandling ved landsretten. I begge situationer var det af betydning for parterne, om der ved omkostningsfastsættelsen toges hensyn til, at sagsøgeren havde haft større omkostninger som følge af afvisningen i underinstansen. Til støtte for, at sagsøgte ikke skal bære forøgede omkostninger, kan tale, at de ved afvisningen påførte omkostninger ikke med rimelighed kan føres tilbage til sagsøgte, sml. § 342, stk. 1 in fine. På den anden side kan sagsøgtes udeblivelse fra det første retsmøde, som ofte ville have afværget yderligere proces, betragtes som en sådan forsømmelse, at dette medfører pligt til at erstatte også omkostningerne i forbindelse med en senere underkendt afvisning, sml. § 319.

I de sager, hvor landsretten efter en realitetsbehandling gav sagsøger medhold, tillagdes hyppigt omkostninger for »begge retter«, og dette omkostningsbeløb var større end hvad sagsøgeren havde fået alene i byretten, jfr. UfR 1963.1045 Ø, 1968.651 V, 1971.161 V og 1972.924 Ø. Med hensyn til frifindelsesdomme, som ændres i landsretten, se UfR 1976.612 Ø, 1977.1010 V og 1978.704 V. I UfR 1977.1010 V reduceredes hovedstolen, således at sagsøgtes forpligtelse som helhed ikke påvirkedes væsentligt. I UfR 1978.704 V tillagdes kun omkostninger for landsretten.

Såfremt ankeinstansen hjemviste sagen til fornyet behandling ved byretten, tillagdes der omkostninger for landsretten, jfr. UfR 1969.963 V.

Denne praksis rummer i begge situationer klart en ekstra omkostning for sagsøgte. En begrænsning af omkostnings-

beløbet er på sin plads, såfremt der kan rettes kritik mod sagsøgerens sagsforberedelse, herunder udformning af stævning og indhold af sagsfremstilling, og dette må gælde uanset udfaldet af realitetsbedømmelsen, jfr. § 319, sml. herved Grathe i Jur. 1965 s. 449–50, Palle Bo Madsen i UfR 1976 B s. 287 f, og Ulla Jacobsson: Parts kostnad i civilprocess, 1964 s. 215 f. At sagsøgte frifindes, fordi fordringen fremtræder som forældet, bør ikke komme sagsøgte til skade, sml. UfR 1977.1010 V. At pålægge dommeren omkostninger i tilfælde, hvor landsretten ændrer en afvisning, jfr. § 322, er kun en teoretisk mulighed, jfr. de hos Gomard s. 543 note 33 anførte domme.

Disse problemer har ikke samme omfang nu, hvor afvisning sker ved kendelse, der skal kæres, § 389, da kæremål i almindelighed ikke behandles i retsmøde, jfr. § 398.

(1.2.) Sagsøger er udeblevet i første instans

Udeblivelsesafgørelsen i første instans kan bero på, at sagsøger er udeblevet. I så fald er sagen afvist ved beslutning, jfr. § 354, stk. 1, og § 360, stk. 1, jfr. § 362. Beslutningen kan påkæres af sagsøgeren, men under kæremålet kan kun opnås en prøvelse af afvisningsspørgsmålet, og sagsøgeren kan ikke opnå at få sagen realitetsbehandlet. Dette svarer til, hvad der inden 1979-reformen kunne opnås under en anke af en afvisningsdom, jfr. UfR 1971.275 H vedrørende udeblivelse fra retsmøde til afgivelse af duplik, og UfR 1961.451 Ø.

Har sagsøgte fremsat modkrav, som er taget under behandling, kan en udeblivelsesdom over sagsøgeren ikke appelleres, jfr. § 369, stk. 4, der omtales nærmere nedenfor. Sagsøgeren kan begære sagen genoptaget efter § 367, der er omtalt ovenfor i kap. VII.2.

(2) Sagsøgte appellerer

(2.1.) Sagsøgte er udeblevet i første instans

Er sagsøgte udeblevet i første instans, er der i almindelighed afsagt en sædvanlig udeblivelsesdom i overensstemmelse

med sagsøgerens påstand og sagsfremstilling. Ønsker sagsøgte denne dom ændret, var der indtil 1979-reformen adgang til at vælge mellem anke og genoptagelse. Denne valgmulighed er nu ikke længere til stede i almindelighed, idet sagsøgte henvises til genoptagelse efter § 367.

Adgangen til anke er dog ikke fuldstændig udelukket. Er det netop sagsbehandlingen ved første instans, som sagsøgte er utilfreds med, savner det mening at henvise sagsøgte til at begære sagen genoptaget ved netop denne instans, jfr. Betænkning 1973 s. 163, og § 369, stk. 4, åbner derfor adgang for sagsøgte til at anke en udeblivelsesdom »under påberåbelse af fejl ved sagsbehandlingen«.

Om ankemuligheden er til stede, beror på, om sagsøgte *påberåber sig* sagsbehandlingsfejl, medens det naturligvis ikke er en betingelse for behandling af ankesagen, at der faktisk findes at være begået en sagsbehandlingsfejl.

Sagsbehandlingsfejl omfatter fejl ved rettens fremgangsmåde ved sagens behandling, f.eks. vedrørende kontrollen af stævningens indhold, af forkyndelse, manglende tilsigelse til et retsmøde, hvor sagsøgtes udeblivelse har begrundet optagelse til dom. Også processuelle fejl, som ikke umiddelbart har haft betydning for dommens optagelse til udeblivelsesdom, må kunne begrunde anke. Begrebet omfatter således rettens stedlige eller saglige inkompetence. Vanskeligere er bedømmelsen af en kritik af første instans, som går på, at retten burde have frifundet eller afvist alene på grundlag af en bedømmelse af sagsøgerens procesoplæg. En sådan kritik kan være en kritik af rettens opfattelse af dens adgang til at foretage en selvstændig bedømmelse af sagens realitet, og selv om en sådan urigtig retsopfattelse vel ikke traditionelt betegnes »sagsbehandlingsfejl«, afspejler kritikken dog en sådan utilfredshed med førsteinstansen, at en anke bør tilstedes.

Har retten afsagt udeblivelsesdom, selv om betingelserne herfor – efter sagsøgtes opfattelse – ikke var til stede, fordi sagsøgte var mødt ved retsmødet, eller fordi udebli-

velse fra pågældende retsmøde ikke kan medføre udeblivelsesdom, kan sagsøgte anke. Valget af udeblivelsesdom fremfor normal dom udgør en behandlingsfejl.

Sagsøgte kan ved at påberåbe sig sagsbehandlingsfejl åbne op for en anke. Dette indebærer ikke, at der ikke under anken kan gøres andre anbringender gældende. Såvel en bedømmelse af sagsøgtes påstand som andre anbringender må bedømmes efter de almindelige regler om fremsættelse af påstande og anbringender, som ikke har været gjort gældende i første instans, jfr. herved §§ 383–84. Retten kan efter § 384 nægte tilladelse til fremsættelse af anbringender vedrørende sagens realitet, selv om modparten ikke protesterer mod sådanne anbringender. Hensynet til at sikre en to-instansbehandling af sagen og at undgå en unødigt belastning af ankeinstansen må afvejes med behovet for eventuelt at afslutte en enkel sag hurtigere end hjemvisning med henblik på fornyet behandling kan muliggøre.

For så vidt sagsøgte har adgang til at anke udeblivelsesdommen, kan sagsøgte vælge mellem at anke og at begære genoptagelse.

Sagsøgtes adgang til at fremsætte modkrav skal principielt bedømmes efter samme regler, jfr. § 249, stk. 4. Medens modkrav med henblik på compensation kan sidestilles med andre indsigelser og derfor i almindelighed bør admitteres, såfremt andre realitetsanbringender admitteres, vil adgangen til at fremsætte modkrav med henblik på selvstændig dom formentlig være begrænset, sml. H. Tamm UfR 1950 B s. 13, der antog, at appellanten måtte være afskåret fra at nedlægge påstand om selvstændig dom for modkrav.

Ankeinstansen kan nøjes med at tage stilling til det procesuelle spørgsmål, og såfremt fejl er begået, og denne ikke begrundes afvisning med ankeinstansen, hjemvises sagen til fornyet behandling med hensyn til realiteten, jfr. J. Jochimsen i Fuldmægtigen 1979 s. 100–01. Har sagsøgte kun nedlagt påstand om ophævelse og hjemvisning, § 369, stk. 1, må

sagen i givet fald hjemvises. Men ofte er det mest praktisk, at landsretten behandler ankesagens realitet til bunds, hvilket tillige kan være ønskeligt, når sagsøgtes kritik af byretten tages i betragtning.

UfR 1982.594 H: A blev ved byretten dømt som udebleven efter at have begæret domsforhandlingen udsat. Landsretten bestemte ved kendelse, at sagen skulle behandles i realiteten af landsretten, da der var sådanne undskyldende omstændigheder, at byretten burde have udsat den berammede domsforhandling, og da der ikke fandtes at burde ske hjemvisning til fortsat behandling i byretten.

For højesteret forelå kun spørgsmålet, om byretsdommeren havde begået en fejl ved ikke at udsætte sagen, og dette spørgsmål måtte afvises, da der ikke forelå tredjeinstansbevilling, jfr. § 392, stk. 1.

Det er i litteraturen gjort gældende, at reglerne om nova ikke er anvendelige, når den udeblevne anker. »Er sagsøgte udeblevet uden at have afgivet svar i sagen, bliver der ikke spørgsmål om tilladelse til sagsøgte (appellanten) til fremsættelse af nye påstande. Appellanten har jo ikke tidligere fremsat nogen påstand«, Gomard s. 124–25, jfr. Tamm i UfR 1950 B s. 13. Da den tidligere § 376 syntes at forudsætte, at tilladelsen er fornøden, hvor udeblivelsen er utilregnelig, synes resultatet at blive det paradoksale, at den utilregneligt udeblevne skal have tilladelse, idet § 376 herefter eventuelt kan medføre hjemvisning til første instans, medens den tilregneligt udeblevne »i ankeinstansen kan nedlægge de påstande, hvortil sagen giver anledning, således at sagen i virkeligheden behandles som om ankeinstansen var første instans. Dog må appellanten være afskåret fra at nedlægge påstand om selvstændig dom for modkrav«, Tamm a.st.

Dette paradoks er imidlertid selvskabt. Den anførte fortolkning stemmer ikke med lovens tilblivelse og er ikke fulgt i praksis. I 1899-udkastet fandtes den til § 376 svarende regel i § 225, der gjaldt »når tilladelse til at påanke efter udløbet af den almindelige

ankefrist eller til at fremføre nye påstande eller anbringender søges hos højesteret på grund af utilregnelig udeblivelse ved landsret.« Hvad er det for en tilladelse, der skal søges med henblik på nye påstande eller anbringender? Dette spørgsmål besvares af § 253 om »Paastande eller Anbringender, der ligger uden for den ved Landsretten stedfundne Procedure«, jfr. lovens § 404 indtil 1979-reformen. I bemærkningerne til § 253 er udtrykkeligt anført, at med § 253 (reglen om tilladelse til nova) må i øvrigt jævnføres § 225 (om adgang til at bestemme hjemvisning i stedet for at give tilladelse til nova), jfr. tilsvarende Munch-Petersen II s. 486, jfr. s. 224–25.

Fra praksis skal nævnes UfR 1970.437 H, der omtales af Gormard s. 125, jfr. s. 413–14. Højesteret henviste i medfør af § 376 en sag til genoptagelse ved første instans, idet man ikke ville tage appelindstævntes protest mod appellants begæring om at fremsætte nye påstande og anbringender til følge. Herved henvistes til, at udeblivelsen fra første retsmøde i første instans var utilregnelig. Som det fremgår af UfR 1969.702 H havde appellanten ikke givet møde under sagen overhovedet. Afgørelsen forudsætter klart, at en tilladelse til de pågældende nova var nødvendig, og er således ikke begribelig på grundlag af den i litteraturen antagne fortolkning.

Den af Tamm, jfr. citatet ovenfor, nævnte sondring mellem påstande, hvortil sagen giver anledning, og påstand om selvstændig dom for modkrav har mere sikker grund i forskellen mellem § 404 og § 407.

UfR 1959.713 Ø fandt, at bestemmelserne om nova »kun med modifikationer (kan) finde anvendelse på appellants processuelle stilling under anke af en udeblivelsesdom, når appellanten overhovedet ikke har givet møde i første instans«, og grundsætningen i nova-reglerne fandtes »ikke at være til hinder for, at appellanten nedlægger frifindelsespåstand og fremfører de anbringender, som han finder fornødne til begrundelse af denne påstand, herunder modkrav,

som alene gøres gældende til begrundelse af frifindelsespåstanden«. Resultatet stemmer med, at hvor appeladgang består, må der naturligvis indrømmes appellanten en rimelig mulighed for at gennemføre appellen.

Reglerne i § 383 og § 384 om fremsættelse af påstande og anbringender, som ikke har været gjort gældende i den foregående instans, tager ikke specielt stilling til udeblivelsessituationen, og da de i hovedsagen svarer til tidligere gældende ret, jfr. Betænkning 1973 s. 173 f, er der næppe heller på dette punkt sket nogen forandring. Det ovenfor antagne princip om, at appellanten kan nedlægge frifindelsespåstand med anbringender, som findes fornødne til støtte for denne, må vel praktiseres på den måde, at en udtrykkelig tilladelse ikke kræves.

Ankeretten har ikke længere mulighed for at afskære nova ved at henvise til genoptagelse, jfr. tidligere § 376, og må derfor praktisere nova-reglen således, at de opfanger de tidligere henviste sager, sml. f.eks. UfR 1921.65 Ø, 1960. 1072 V. Om afvisning af anbringender, der først gøres gældende under domsforhandlingen, se UfR 1973.474 H.

(2.2.) Sagsøger er udeblevet i første instans

Sagsøgers udeblivelse har i første instans begrundet afvisning. Afgørelsen er givet i form af beslutning eller kendelse og skal derfor kæres. Praktisk kan sådanne kæremål næppe forekomme, medmindre afvisningen tillige indeholder en nægtelse af udsættelse i henhold til § 354, stk. 7, jfr. herom nedenfor.

(3) Afgørelser om omkostninger og udsættelse

Afgørelser om omkostninger i første instans indbringes sammen med afgørelsen i øvrigt, og appellen følger da retsmidlet for denne, jfr. om omkostningsfastsættelsen under appellen § 317–§ 318. Ønskes kun omkostningsspørgsmålet prøvet, kæres, (medmindre sagsøger hæver sagen og overlader til retten at fastsætte omkostningerne), jfr. § 369, stk.

2, og § 391, stk. 1.

I forbindelse med omtalen af appel mod en afgørelse, hvor den ene af parternes udeblivelse er tillagt sædvanlig udeblivelsesvirkning, bør nævnes appel af beslutning i henhold til § 354, stk. 7, jfr. § 360, stk. 6, og § 362 vedrørende undladelse af at tillægge en udeblivelse sædvanlig virkning – som regel med den virkning, at sagen udsættes, jfr. § 345. En sådan beslutning påkæres efter § 389, og den tidligere begrænsning i adgangen til at påkære beslutning vedrørende udsættelse er ophævet, jfr. Betænkning 1973 s. 128–29 om den tidligere § 290, stk. 3. Beslutningen vedrørende udsættelsen kan påkæres af den mødende, når udsættelse er bevilget, og af den udeblevne, når udsættelse er nægtet.

Kæremål har i almindelighed ikke opsættende virkning, jfr. nærmere § 395.

Efter at dom er afsagt, kan en beslutning ikke kæres særskilt, jfr. § 390. Men indvendingen mod udsættelsesbeslutningen kan inddrages i anke eller kære vedrørende den afsluttende dom eller kendelse.

4. UDEBLIVELSE UNDER APPEL

I dette afsnit gives en kort omtale af reglerne for parternes udeblivelse under appel. Fremstillingen gøres summarisk sammenlignet med fremstillingen om udeblivelse i første instans.

Udebliver appellant fra noget retsmøde ved den ret, til hvilken sagen er anket, afviser retten anken, § 386, stk. 1. At sagen afvises, svarer tilsyneladende til afvisning på grund af sagsøgers udeblivelse i første instans, men resultatet under anken er et andet, nemlig at den indankede dom står ved magt. Dette gælder, uanset om appellant har nedlagt påstand om forandring, ophævelse eller hjemvisning.

Opretholdelsen af den indankede dom er tilfredsstillende, såfremt indstævnte har nedlagt påstand om stadfæstelse (el-

ler afvisning). Men har indstævnte nedlagt en selvstændig påstand, bør der være mulighed for, at indstævntes påstande tages under behandling, og dette sker på grundlag af indstævntes anmodning, jfr. § 386, stk. 1, 3. pkt. Det er dog en forudsætning herfor, at indstævntes svarskrift med den selvstændige påstand er *fremlagt* i et retsmøde, hvor appellanten var mødt, er *indleveret* rettidigt, hvis forberedelse sker uden retsmøde, jfr. § 375, eller i øvrigt er *forkyndt* for appellanten, sml. § 360, stk. 1, 2. pkt.

Såfremt indstævnte fremsætter påstande eller anbringender, som ikke har været gjort gældende i første instans, må rettens tilladelse indhentes efter reglerne i § 383 og § 384. Såfremt indstævnte har udvidet sin påstand eller fremsat anbringender, der ikke var påberåbt i første instans, kan hensyn til sådanne ændringer kun tages, såfremt ændringen eller fremsættelsen er foretaget i et retsmøde, hvor appellanten var mødt, eller i et processkrift, der er forkyndt for appellanten, § 386, stk. 1, 6. pkt., Karnov 1978, s. 3073, note 631, UfR 1978.354 H. Et svarskrift *kan* være forkyndt inden første retsmøde, § 376, stk. 4. Men er dette ikke sket, udsættes sagen til forkyndelse, Betænkning 1973 s. 176.

Afholdes yderligere retsmøder, indkaldes også appellanten hertil, § 386, stk. 1, 5. pkt., og møder appellanten, har dennes udeblivelse kun haft den betydning, at appellanten har været afskåret fra at varetage sin interesse i det retsmøde, hvori appellanten udeblev, jfr. Betænkning 1973 s. 173.

Sagen fremmes efter indstævntes anmodning på grundlag af det foreliggende skriftlige materiale samt indstævntes bevisførelse og mundtlige indlæg, § 386, stk. 1, 3. pkt. Kan et mundtligt indlæg ikke afgives i det retsmøde, hvor udeblivelsen finder sted, må der afholdes nyt retsmøde, hvortil også appellanten indkaldes, § 386, stk. 1, 5. pkt. Indstævnte kan i stedet, hvis udeblivelsen sker under forberedelsen, anmode om rettens tilladelse til, at sagen fremmes på grundlag af det foreliggende skriftlige materiale og et skriftligt indlæg fra

indstævnte, § 386, stk. 1, 4. pkt. Appellindstævnte afskærer sig med denne skriftlige behandling fra at supplere det foreliggende skriftlige materiale med bevisførelse, men undgår på den anden side indkaldelse af appellanten, sml. Ft 1978-79 A sp. 1623-24.

Udebliver indstævnte fra noget retsmøde ved den ret, hvortil sagen er anket, fremmes sagen på grundlag af det foreliggende skriftlige materiale samt appellants bevisførelse og mundtlige indlæg, jfr. § 386, stk. 2. Er indstævnte udeblevet ved første retsmøde (eller har indstævnte ikke afgivet svarskrift), anses indstævnte for at have påstået stadfæstelse, jfr. § 375, 3. pkt. Der kan ikke gives appellanten medhold alene med henvisning til udeblivelse, jfr. UfR 1982.143 H, omtalt ovenfor under kap. VII.2.

UfR 1981.221 H illustrerer en intensiv analyse af et retligt problem – nemlig forrentning af overtræk på checkkonto – trods den indstævnte kontohavers udeblivelse under anken. Det kan forekomme uheldigt, at et principielt spørgsmål skal afgøres alene på grundlag af en procedure fra det ene synspunkt, jfr. P. Møgelvang-Hansen i UfR 1982 B s. 90-91, 93, uden at der her skal tages stilling til, om denne ensidighed har haft betydning for afgørelsen. Se i øvrigt om dommen UfR 1981 B s. 333 f., 1982 B s. 86 f, 161 f, 184 f.

Afholdes yderligere retsmøder indkaldes også indstævnte hertil, § 386, stk. 2, 3. pkt. Om eventuel udvidelse af påstand eller nye anbringender gælder samme regler som for appellanten. Har indstævnte givet møde under forberedelsen, men udebliver fra domsforhandlingen, må det under forberedelsen tilvejebragte bevismateriale naturligvis tages i betragtning, jfr. f.eks. UfR 1978.724 V.

§ 386 angår udeblivelse fra den ret, til hvilken sagen er anket, ikke udeblivelse fra retsmøder ved anden ret, f.eks. subsidiær afhøring. Reglen angår såvel udeblivelse under forberedelse som under domsforhandling, jfr. eksempelvis om appellants udeblivelse under et senere forberedende

retsmøde efter tidligere ret UfR 1967.922 Ø. Udeblivelsesreglerne er således udstrakt til hele forberedelsen, sml. Betænkning 1973 s. 175–76, Gomard s. 428–29, 430 f, Bang i UfR 1929 B s. 65–71, Gammeltoft-Hansen i UfR 1973 B s. 134, og reglerne er fælles for landsret og højesteret.

Med hensyn til sagens afgørelse fremgår af § 377, stk. 2, at manglende svarskrift kan tolkes som påstand om stadfæstelse. Det samme gælder udeblivelse fra første retsmøde, § 375, stk. 1, 3. pkt. Dette stemmer med ældre praksis, der antog, at dommen ikke kan ændres til den udeblevne indstævntes fordel.

I UfR 1923.27 H havde A indgået aftale med et selskab om arbejde som forretningsfører for en afdeling under selskabet. Selskabet afbrød aftalen uden varsel, og A krævede erstatning. Selskabet gjorde til støtte for dets frifindelsespåstand gældende bl.a., at A var med i et interessentskab. Landsretten gav ikke sagsøgte medhold i dette anbringende, men nedsatte det krævede beløb under hensyn til anden indtjening. A ankede til højesteret, hvor selskabet ikke mødte. Højesteret lagde i overensstemmelse med appelindstævntes anbringende i første instans til grund, at det havde været parternes tanke at stifte et interessentskab, og at A derfor ikke havde noget krav på selskabet. Dommen – »om hvis forandring til selskabets fordel der, som sagen foreligger for højesteret, ikke er spørgsmål« – blev derfor stadfæstet.

Om flere indstævnte, hvor nogle møder, andre udebliver, se UfR 1980.389 H og 1975.770 H.

At dommen ikke ændres til indstævntes fordel, indebærer, at dommens resultat opretholdes, selv om indstævntes forpligtelse er mindre eller indstævntes krav er større end domsresultatet angiver. Domsresultatet er for så vidt materielt urigtigt. Denne konsekvens af indstævntes udeblivelse må føres tilbage til, at indstævnte ved sin passivitet tager dommen i forrige instans til efterretning.

Inden for denne ramme foretages en selvstændig bedømmelse af det foreliggende retlige og bevismæssige materiale. Ankeretten kan bevismæssigt nå til et andet resultat end før-

ste instans, jfr. UfR 1923.27 H, og ankeretten kan foretage en selvstændig vurdering af, hvilke retlige konsekvenser det beviste kan begrunde, jfr.

UfR 1942.1142 V: En ejer påstod en lejer tilpligtet at betale en varmeregning. Byretten forkastede sagsøgtes anbringende om, at varmeregnskabet var forevist for sent. Sagsøgerens krav nedsattes dog under hensyn til fejl ved varmemåleren. Under ejerens anke fremkom appellanten med bemærkninger vedrørende den påståede fejl ved varmemåleren. Landsretten fandt imidlertid, at appellanten havde mistet retten til tillægsbetalingen, da fristen i lejelov 1940 § 13 efter de i byretsdommen indeholdte oplysninger var overskredet. Den appelindstævnte lejer var udeblevet og måtte betale det af byretten idømte reducerede restbeløb.

Dommene i UfR 1923.27 H og 1942.1142 V synes ikke at følge det af Troels G. Jørgensen i UfR 1928 B s. 361 hævdede synspunkt, at ankeinstansen ikke i almindelighed i appellan- tens disfavør kan bedømme anbringender, der i første in- stans er afgjorte i appellan- tens favør.

Ankeretten foretager en prøvelse af alle anbringender, som indstævnte har gjort gældende i første instans, så vidt det er nødvendigt. Er indstævnte frifundet i første instans på grund af et anbringende, som ankeretten ikke kan tiltræde, efterprøves indstævntes øvrige anbringender. Det anførte gælder også med hensyn til modfordringer. Har sagsøgte i første instans dels fremført nogle indsigelser, dels gjort modkrav gældende til kompen- sation, og har første instans frifundet sagsøgte på grund af en af indsigelserne, kan anke- instansen under appelindstævntes udeblivelse ikke blot efter- prøve de i første instans behandlede indsigelser, men må også, hvis indsigelserne findes uholdbare, tage stilling til modfordringen, jfr. Troels G. Jørgensen i UfR 1922 B s. 344. Er modfordringen gjort gældende til selvstændig dom, skal den ubetinget efterprøves (om end domsresultatet ikke kan blive gunstigere end den indankede doms).

Under behandling af *kæremål* er spørgsmålet om behan- dling af udeblivelse kun aktuelt, hvis retten har truffet be-

stemmelse om mundtlig behandling. Parterne opfordres i så fald til at møde, og udebliver den kærende trods indkaldelse, afvises kæremålet, § 392, stk. 2. Denne virkning er ikke afhængig af, at det er den kærende, der har begæret mundtlig forhandling. Indkæredes udeblivelse må fortolkes som en henholdelse til den indkærede afgørelse, og udeblivelse begrænser blot den kærendes mulighed for at varetage sine interesser. – § 398, stk. 2, 3. pkt., må suppleres af analogien af § 386, stk. 5.

Udeblivelse kan gentage sig fra første til anden instans. Afsiges efter sagsøgtes udeblivelse i første instans dom om frifindelse eller afvisning, og ankes dommen, udebliver sagsøgte (appelindstævnte) hyppigt tillige i ankeinstansen. At den indbragte dom ikke kan ændres til appelindstævntes fordel, får ikke betydning. Særlige synspunkter på sagsøgtes udeblivelse som appelindstævnt gør sig gældende, når (1) sagsøgte i første instans er blevet delvis frifundet, og sagsøger anker med henblik på dom i overensstemmelse med den nedlagte påstand, og (2) sagen er blevet afvist, og sagsøger anker med påstand om enten hjemvisning til realitetsbehandling eller realitetsdom ved ankeretten. I situation (1) kan dommen i almindelighed ikke ændres til fuldstændig frifindelse, selv om landsretten skulle finde, at en fuldstændig frifindelse burde være givet i første instans. Men fuld frifindelse er dog mulig, såfremt landsretten finder, at de almindelige regler vedrørende rettens kontrol af sagsøgerens påstand og sagsfremstilling burde føre til fuldstændig frifindelse. I UfR 1969.894 V havde sagsøger således nedlagt påstand om betaling af ca. 14.000 kr. i henhold til et gælds-brev, der ikke indeholdt nogen forfaldsklausul, men hvoraf kun et afdrag var betalt. Byretten gav kun sagsøgeren dom for de ved stævningens indlevering forfaldne men ubetalte afdrag, der opgjordes til kr. 1.000. Ej heller landsretten fandt, at den manglende betaling efter det foreliggende kunne medføre forfald for restgælden, men korrigerede opgørelsen af de allerede skyldige afdrag til kr. 900. Domsresultatet i

første instans ændredes altså til appelinstævnets fordel trods dennes udeblivelse. Er sagsøgte i første instans blevet fuldt ud frifundet, har ankeretten fuld frihed til at vælge konklusion, jfr. eksempelvis UfR 1978.724 V. I situation (2) kunne en ændring til sagsøgtes fordel bestå i en ændring til frifindelse. Finder ankeinstansen eksempelvis, at en afvisning begrundet i sagsfremstillingens uklarhed burde have været en frifindelse på grund af fordringens forældelse, må en sådan ændring formentlig kunne ske. Om ændring af en afvisning til en domfældelse på grundlag af udeblivelsesreglen, se UfR 1979.786 V. Anvendelsen af beslutning/kendelse, der skal kæres, begrænser betydningen af problemet.

Virkingen af udeblivelse under anke er ikke ubetinget. § 386, stk. 5, der angår både appellant og indstævnte, bestemmer:

Retten kan undlade at tillægge en parts udeblivelse virkning efter stk. 1-3, navnlig hvor udeblivelsen må antages at skyldes lovligt forfald eller modparten ønsker sagen udsat.

Denne regel svarer til § 354, stk. 7, omtalt ovenfor i kap. IV.9. og V.10. Den praktiske problemstilling er i hovedsagen den samme som i første instans, sml. f.eks. UfR 1982.380 H om trafikale hindringer for fremmøde i vestre landsret (begge parter udeblevet) og på den anden side afvisning af anke i UfR 1978.573 V og 1979.647 V om sygdom samt UfR 1979.187 V om ekspeditionsfejl hos advokat som grund til genoptagelse.

Nogle særtræk er dog iøjnefaldende: Udeblivelsesvirkningen er begrænset til anken, og den indankede dom står fast med de ændringer, der kan ske trods udeblivelsen. Udeblivelsen medfører altså *ikke*, at parternes forhold slet ikke bliver bedømt eller kun bedømt summarisk. Dette formindsker i almindelighed betænkelighederne ved at fastholde udeblivelsesvirkningen.

Et andet særtræk følger af forskellen i udeblivelsesvirk-

ningen. Bortset fra afvisning af anke på grund af appellan-
tens udeblivelse, når indstævnte (kun) har nedlagt påstand
om stadfæstelse, § 386, stk. 1, 1. pkt., der svarer til afvisning
ved sagsøgers udeblivelse, er udeblivelsesvirkningen ikke
videregående end, at der skal ske en efter omstændighe-
derne indgående bedømmelse af det foreliggende skriftlige
materiale, den mødtes bevisførelse, og et indlæg fra den
mødte, jfr. om appellan-
tens udeblivelse § 386, stk. 1, 3. og 4.
pkt., og om indstævntes udeblivelse § 386, stk. 2, 1. og 2. pkt.
Denne svage udeblivelsesvirkning er der ofte ikke behov for
at fravige, fordi den ikke udelukker, at der træffes en mate-
rielt tilfredsstillende realitetsafgørelse, mens udeblivelses-
reglen i første instans kan udelukke dette, når der skal døm-
mes i overensstemmelse med den mødtes påstand og frem-
stilling i sagen.

Selv om bestemmelsen således kan anvendes på udeblivel-
sesvirkninger, der nærmer sig den »processuelle skade-
virkning«, kan reglen i lighed med § 354, stk. 7, ikke benyttes
med hensyn til udeblivelse fra partsafhøring m.v., § 344.

Hvor udeblivelsen undtagelsesvis medfører, at en reali-
tetsdom på summarisk grundlag kommer til at stå ved magt,
f.eks. fordi anken angår en udeblivelsesdom, er behovet for
en fortsat ankebehandling til stede i samme omfang som i
første instans. Dette betyder naturligvis ikke, at der *i almin-
delighed* skal ske udsættelse i sådanne sager.

En udeblivelsesdom i anken kan ikke genoptages, jfr. oven-
for kap. VII.2. om § 367. Har ankeinstansen – med urette
– anvendt den summariske udeblivelsesregel i stedet for
§ 386, stk. 1 eller stk. 2, er § 367 dog anvendt analogt, jfr.
UfR 1982.143 H.

Afvisning på grund af udeblivelse fra retsmøde er tillige
omfattet af § 372, stk. 3, hvorefter en afvist anke – der ikke
er afvist på grund af overskridelse af ankefristen – kan
tages under behandling på ny, såfremt ny ankestævning ind-
leveres inden to uger efter afvisningen, sml. Betænkning
1973 s. 168–69 om forholdet til tidligere ret. Selv om § 372,

stk. 3, forudsætter, at appellanten indgiver både anmodning om tilladelse og ankestævning inden to ugers fristen, kan anmodningen være tilstrækkelig, når den f.eks. ved henvisning til den første ankestævning, angiver sagens genstand. Retten giver da en (yderligere) frist til indlevering af ankestævning.

I UfR 1982.109 H havde A appelleret en byretsdom, men udeblev ved første retsmøde den 27. august 1981. Anken afvistes, og der pålagdes A sagsomkostninger. Den 9. september 1981 fremsendte A's advokat begæring om, at den afviste sag blev genoptaget, »idet jeg skal henvide til, at udeblivelsen skyldes, at der ikke blev givet møde fra mit kontor, på grund af en forglemmelse i forbindelse med en medarbejders ferie«. Landsretten fandt ikke hjemmel for genoptagelse, men tillod A på ny at indbringe ankesagen for landsretten, såfremt ny ankestævning indleveredes inden to uger efter kendelsen. Denne afgørelse stadfæstede højesteret, der fandt, at A's anmodning »efter sit indhold må opfattes som ansøgning« i henhold til § 372, stk. 3. Ankestævning var ganske vist ikke medsendt, men der fandtes ikke at have foreligget rimelig tvivl med hensyn til sagens genstand.

Afgørelsen synes at strække § 372, stk. 3, til det yderste. Den citerede begæring – udfærdiget af et velrenommeret advokatkontor – kan kun med maksimal velvilje »opfattes som« en ansøgning i henhold til § 372, stk. 3, der slet ikke nævnes i begæringen. Endnu vanskeligere er det at læse begæringen som en ny ankestævning, og dette problem kan kun løses ved at indrømme den udeblevne en supplerende frist.

Disse problemer kunne være undgået, hvis sagen var behandlet efter § 386, stk. 5.

Indgives ny ankestævning senere end 14 dage efter afvisningen, afvises den, jfr. UfR 1941.875 Ø (sagen hævet). Er afvisning sket den 28. juni og stævning indleveret 12. juli, tages den under behandling, jfr. UfR 1921.175 H og 1931.468 H. Er stævningens dato inden for fristen, afvises den, når den først indleveres efter fristen, jfr. UfR 1960.674 V.

Selv om fristen efter § 372, stk. 3, begynder ved pågældende »retsmøde«, må de almindelige regler om tilsigelse eller forkyndelse følges, jfr. UfR 1960.674 V og om § 219, stk.

3, ovenfor i kap. V.11. Det følger heraf, at hvor parten er tilsagt til pågældende retsmøde, kan fristen regnes fra dette, når afsigelsestidspunktet meddeles i mødet, jfr. resultatet i UfR 1955.468 H (om begrundelsen se tillige Kommenteret Retsplejelov, 1965, s. 211-12 note 6). Ellers må fristen regnes fra forkyndelsen. Har den udeblevne givet afkald på tilsigelse til domsafsigelsen, er forkyndelse næppe nødvendig, UfR 1960.674 V.

Retten til at indlevere ny ankestævning var tidligere fri, § 399, jfr. § 437, stk. 4, men retten kunne kun benyttes een gang, § 399, 2. pkt. Efter den gældende § 372, stk. 3, skal ankeretten tillade anken. Retten til at anke på ny er ikke udtrykkeligt begrænset til een gang, men Betænkning 1973 s. 169 gik ud fra, at reglen, medmindre der foreligger særlige omstændigheder, ville blive administreret i overensstemmelse med den tidligere begrænsning. En to gange fornyet anke i forbindelse med bøder for utilbørligt ophold af en sag, som i UfR 1911.521 H, er der ikke grund til at genindføre.

Ved bedømmelsen af, om en tilladelse efter § 372, stk. 3, skal gives, tages hensyn til samme forhold, som er relevante efter § 386, stk. 5. Der må således tages hensyn til grunden til udeblivelsen, modpartens holdning til sagens fortsættelse, og sandsynligheden for at sagens fortsættelse kan føre til et andet resultat.

UfR 1982.318 H tiltrådte landsrettens afslag i en ægteskabssag, hvor sagsøger (som appellant) havde hævet anke af en frifindelse efter domsforhandlingens begyndelse. Domsretten var af den »klare opfattelse«, at appallanten, der var bistået af advokat, ikke kunne få medhold i sin påstand.

Den fornyede anke må formentlig være identisk med eller i hvert fald ikke gå videre end den afviste. Dette udelukker ikke anvendelse af almindelige nova-regler senere under sagen, jfr. § 382. Tages en af appelindstævntes nedlagt påstand om dommens forandring under påkendelse, kan appallanten

ikke på ny indbringe sagen, jfr. Spleth i UfR 1965 B s. 209.

Hvor grundlaget for sagens ophævelse eller afvisning er udeblivelse, er der grund til at overveje, om ikke tiden er løbet fra § 372, stk. 3, da sagens behandling efter 1979-reformen er gjort afhængig af en tilladelse, som må bero på forhold, der svarer til § 386, stk. 5.

Kapitel VIII

RETSKRAFT OG FULDBYRDELSE

1. RETSKRAFT

Domstolenes afgørelser i forbindelse med en af parternes udeblivelse har retskraft som andre afgørelser. Dette gælder, hvad enten afgørelsen går ud på en afvisning af sagen eller indeholder en bedømmelse af realiteten.

Udeblivelsesafgørelsens retskraft behandles kun forbigående i de almindelige civilprocessuelle fremstillinger, og synes heller ikke at være taget op til systematisk behandling i specialfremstillingerne. T. Eckhoff: Retskraft, Oslo 1945, s. 50 omtaler tidspunktet for indtræden af udeblivelsesdommens formelle retskraft. Sindballe: Bidrag til læren om judicielle afgørelsens retskraft, 1918, omtaler så vidt ses slet ikke udeblivelsesdomme.

En domfældelse af den udeblevne *sagsøgte* har retskraft. Retskraftvirkningen er ikke betinget af, at det pågældende krav og dets retlige og faktiske forudsætninger er blevet underkastet en sædvanlig modstående belysning af to parter. Også udeblivelsesagens summariske behandling af påstand, sagsfremstilling og det legalt regulerede bevis er forbundet med retskraftvirkning. Forsøger sagsøgte ved ny sag om samme mellemværende at blive frigjort for dommen, afvises sagen, jfr. UfR 1975.243 V, der omtales nedenfor, og under en senere sag mellem samme parter om et andet spørgsmål, må dommens forudsætninger lægges til grund.

Udeblivelsen kan imidlertid medføre, at afgrænsningen af dommens retskraft er vanskelig. Denne afgrænsning beror i almindelighed i første række på en fortolkning af dommens

konklusion og de dertil hørende præmisser. Men dette grundlag er jo relativt beskedent, når dommen er formulere- ret som en udeblivelsesdom.

UfR 1975.243 V kan illustrere problemet:

A og B opførte i forening nogle parcelhuse. Efter samarbejdets op- hør var de enige om, at A skyldte B et beløb, om hvis størrelse de imidlertid ikke kunne blive enige. A stillede nogle pantebrev- e som sikkerhed for skylden. Efter nogle år forlangte B sit tilgodehavende indbetalt, og A udarbejdede derefter en opgørelse over mellemvæ- rendet og indbetalte til B, hvad han efter sin egen opfattelse skyldte B, idet han samtidig bad om at få pantebrevene udleveret. Da B ikke udleverede pantebrevene, udtog A stævning mod B med på- stand om udlevering af disse. Der blev ikke nedlagt selvstændig på- stand om anerkendelse af gældsforholdets afvikling. Sagsfremstil- lingen indeholdt en redegørelse for parternes mellemværende. Det nærmeste, den kom en omtale af gældsforholdet, var følgende pas- sage (der ikke gengives i dommen):

»Sagsøgeren (A) har i årenes løb gentagne gange forsøgt at få sagsøgte (B) til at fremkomme med sin specificerede opgørelse ... Sagsøgeren har nu bragt sit mellemværende ud af verden ved at betale det beløb, han mener at skyldte til rest, nemlig 26.582 kr. i henhold til opgørelse udarbejdet af sagsøgeren, hvilken opgørelse påberåbes som bilag 1. Uanset at sagsøgeren således har indfriet det skyldige beløb, nægter sagsøgte fremdeles at fremkomme med rigtige opgørelser over parternes mellemværende, ligesom han nægter udlevering af sikkerhedsstillelserne, hvorfor dette sagsan- læg har været nødvendigt«.

B udeblev under sagen, og A fik dom om udlevering af pantebrev- ene.

Knap 3 år senere anlagde B sag mod A med påstand om, at A til- pligtedes at betale B et yderligere beløb, hidrørende fra deres tid- ligere mellemværende. Landsretten afviste sagen, idet spørgsmå- let, om B havde noget beløb til gode hos A i anledning af deres mel- lemstående, fandtes »i sin helhed at have foreligget for og at være blevet påkendt« ved udeblivelsesdommen, og idet den nu anlagte sag herefter i realiteten var identisk med den tidligere påkendte.

En dom om udlevering af en løsøregenstand beror ofte på en mere almindelig opfattelse af parternes mellemværende, men det er ikke klart, i hvilket omfang en udleveringsdom

bindende præjudicerer bedømmelsen af parternes almindelige mellemværende, se herom Eckhoff s. 71 f, Munch-Petersen II s. 412, sml. Ekelöf: Rättegång III, 1980, s. 91 f. Gomard s. 464–65 vil lade en udleveringsdom være afgørende for spørgsmålet om ejendomsretten til genstanden, når dette spørgsmål »har været det egentlige stridsspørgsmål« og »under den første sag (er) prøvet til bunds«, og UfR 1975.243 V benyttes til at illustrere, at proceskrav, som reelt er det samme som det tidligere pådømte i henseende til både retsfaktum og retsfølge, må afvises, Gomard s. 459.

Udlevering af pantesikkerhed (som ikke er drøftet i den nævnte litteratur) kan imidlertid bero på andet end en antagelse af, at panthaver ikke længere har noget krav på skyldneren, f.eks. at panthaver anser sikkerheden for værdiløs, at skyldnerens personlige formue er tilstrækkelig sikkerhed, og under en mødesag må retskraften af en dom om udlevering da begrænses i overensstemmelse med grundlaget for udleveringskravet. Hvis sagsøgeren under en sag vil være sikker på, at dommen afskærer fremtidig strid om gældsforholdet, kan sagsøgeren blot i stævningen optage en selvstændig anerkendelsespåstand vedrørende gældsforholdet. Om en frivillig betaling umiddelbart forud for sagen af et beløb, der fra skyldneren fremtrådte som et restbeløb, under en retssag om udlevering af pantesikkerhed kan medføre en retskraftig bedømmelse af gældsforholdets afvikling, må vist i almindelighed bero på, hvorledes grundlaget for udleveringskravet er blevet drøftet under retssagen.

Det fremgår ikke af UfR 1975.243 V, om det har haft nogen betydning, at sagsøgte i den første sag (B) udeblev. Under en udeblivelsessag er stævningens sagsfremstilling i forbindelse med bilagene grundlaget for rettens bedømmelse, og det suppleres kun undtagelsesvis af yderligere oplysninger eller procedure. Lægges, som anført, vægt på drøftelserne under sagen, synes retskraften i dette tilfælde at være strakt videre end der er grundlag for. Kun den nødvendige del af sagsfremstillingen kan dækkes af retskraft.

Retskraften af en *afvisningsafgørelse* er begrænset. Er sagen afvist, fordi *sagsøgeren* er udeblevet, indebærer afvisningen, at der ikke med rettens afgørelse er taget stilling til sagens realitet. Sagsøgte kan ikke opnå nogen dom om sagens realitet, og dette gælder, hvad enten sagsøgerens materiale fremtræder som ubestrideligt og sagsøgte erkender påstand og sagsfremstilling, eller sagsøgte indsigelser er overbevisende, jfr. ovenfor kap. IV.4. En afgørelse har således ikke nogen retskraft i forhold til et fornyet sagsanlæg vedrørende samme emne. Sagsøgeren kan derfor anlægge sagen på ny, men dette kræver udfærdigelse af ny stævning og fornyet forkyndelse for sagsøgte. Spørgsmålet om sagsøgte har værneting i Danmark og i bekræftende fald ved hvilken dansk domstol, må besvares efter forholdene på tidspunktet for det fornyede sagsanlæg, og dette kan jo medføre vanskeligheder for sagsøgeren, såfremt sagsøgte har opgivet bopæl i Danmark, jfr. Gomard s. 110. Et afvist søgsmål er dog i almindelighed ikke uden betydning. Det kan eksempelvis indebære en afbrydelse af en forældelsesfrist, såfremt ny sag anlægges uden fornødent ophold, jfr. forældelsesloven 1908 § 2, sml. UfR 1933.148 Ø. Gælder frister for sagsanlæg, må disse i almindelighed respekteres også ved det andet sagsanlæg, sml. dog UfR 1977.830 SH.

Er ved *sagsøgte*s udeblivelse en afvisning af sagsøgerens krav begrundet i, at sagsfremstillingen er fundet uklar eller urigtig, kan afvisningen fastholdes med en retskraftvirkning, såfremt sag anlægges på samme grundlag. En egentlig begrundelse er ikke nødvendig. Men suppleres eller korrigeres sagsfremstillingen, eller underbygges en tilsyneladende urigtig sagsfremstilling af beviser, må en fornyet bedømmelse til, og den er ikke afskåret af en afvisningsdoms retskraftvirkning, se Eckhoff s. 346 om afvisning på grund af processuelle fejl. Ikke engang i tilfælde, hvor det beror på *forsømmelse* fra sagsøgerens side, at fremstillingen ikke var korrekt eller bevist i første omgang, kan afgørelsen have retskraft. Dette svarer ganske vist ikke til den almindelige

retskraftlære vedrørende realitetsafgørelser. Men åbenhed over for en ny sag på et fornyet grundlag er praktisk nødvendig. Noget andet er, at hvor det fremlagte materiale danner tilstrækkeligt grundlag for en rimelig sikker bedømmelse af parternes mellemværende, bør retten lade en kritik af sagsøgerens procesoplæg udmønte i en dom om *frifindelse*, ikke blot hvor sagsøgerens krav antages at være forældet, men også i andre tilfælde. En sådan frifindelsesdom har sædvanlig retskraft. Er dommen ikke anket, kan ny sag ikke anlægges alene på grundlag af en mere omfattende bevisførelse, eller med nye anbringender, som kunne og burde være gjort gældende under den første sag.

Hvor udeblivelsesdommen er afsagt af *udenlandsk domstol*, kan dommen have retskraft. Dette beror efter § 223a som affattet ved lov nr. 258 af 26. maj 1976 i første række på, om der er hjemmel herfor i justitsministeriel bekendtgørelse. Hertil kommer anden lovgivning, navnlig lov nr. 300 af 8. juni 1977 om anerkendelse og fuldbyrdelse af nordiske afgørelser om privatretlige krav, samt traktater, der er integreret i dansk ret. Uafhængigt af de her nævnte objektiverede retskilder har man tillagt udenlandske domme retskraft, se om retstilstanden før § 223a blev indført (i 1932), Munch-Petersen II s. 406 f, men denne gruppe er næppe relevant for dispositive sager. Se herom nedenfor kap. VIII.3.

2. FULDBYRDELSE

Fuldbyrdelse af udeblivelsesdomme er omfattet af den almindelige regel om domme, § 478, stk. 1, 1). Udeblivelsesdommens konklusion indeholder – i fuldbyrdelsessager, hvor sagsøgeren har fået medhold i sin påstand – en betalingsforpligtelse eller anden handlingspligt, som det sjældent volder større vanskeligheder at gennemtvinge end andre fuldbyrdelsesdomme.

Fuldbyrdelsesfristens begyndelse er omtalt i forbindelse

med afsigelse og eventuel forkyndelse af dommen, jfr. ovenfor kap. V.11. Fristen regnes som regel fra afsigelsen, men er afsigelsestidspunktet ikke tilkendegivet ved optagelsen, regnes den først fra dommens forkyndelse. Ofte fremgår det af sammenhængen mellem berammelsestidspunkt og afsigelsestidspunkt, at sagen er blevet behandlet i overensstemmelse med hovedreglen, og dette er navnlig tydeligt, hvis udeblivelsesdommen er givet som en påtegning på stævningen. I så fald kan fogedretten gå ud fra, at afsigelsestidspunktet er meddelt ved optagelsen. Afgørende for sagsøgte er jo i øvrigt reelt, at afsigelsestidspunktet ikke er særligt *fremskyndet*, snarere end om tidspunktet for domsafsigelsen er tilkendegivet under et retsmøde, hvor sagsøgte ikke er til stede. Men bortses fra de ved 1979-reformen indførte stempele domme og de mindre sikre slutninger, som fogedretten i øvrigt kan gøre, må fremhæves, at det ikke i dommen selv skal angives, om forkyndelse er påkrævet. Det forekommer dog, at domskonklusionen udtrykkeligt knytter handlingens indtræden til forkyndelsen.

Er dommen anket inden fuldbyrdelsesfristens udløb, kan den ikke fuldbyrdes, jfr. nærmere § 480, og anmodning om genoptagelse har efter § 367, stk. 1, 4. pkt., samme virkning.

At *udsætte* forretningen kan blive aktuelt, såfremt udeblivelsesdommen er anket efter fuldbyrdelsesfristens udløb, jfr. § 502, stk. 2, 1). Samme adgang til udsættelse består, hvor der er anmodet om genoptagelse efter § 367. Er den ordinære 4 ugers frist for anmodning om genoptagelse udløbet, må forholdet bedømmes efter § 502, stk. 2, 3).

Fogedretten har en vis vejledningspligt i forhold til den, der møder under en fogedforretning uden advokat, jfr. § 500, stk. 1, sml. § 429, stk. 2, jfr. Betænkning om udlæg og udpantning 634/1971 s. 57. Hvis den domfældte fremsætter en materielretligt begrundet indsigelse mod dommen, bør fogedretten således vejlede om genoptagelsesreglen. Frem sættes ingen indsigelse mod dommen eller forekommer en fremsat indsigelse temerær, behøver fogedretten ikke gøre

opmærksom på § 367. Hvis skyldneren eventuelt efter fogedrettens vejledning erklærer, at han/hun vil begære genoptagelse, kan fogedretten udsætte fogedforretningen, jfr. § 502, stk. 1, 3). Ofte er det mere hensigtsmæssigt at gå frem efter § 502, stk. 2, jfr. Gomard: Fogedret 1981, s. 176. Udsættelsen af forretningen eller af adgang til tvangsauktion m.v. kan betinges af, at skyldneren over for fogedretten inden en vis frist dokumenterer, at anmodning om genoptagelse er fremsendt.

Med hensyn til fogedrettens *prøvelsesret* fremgår af § 501, stk. 1 og stk. 3, at der er en vis adgang til bevisførelse, og at konsekvensen af en bevisførelse til støtte for en fremsat indsigelse kan være, at fogedsagen ikke fremmes. Disse regler tager navnlig sigte på forhold, som ligger efter den afsagte dom, f.eks. betaling. Fremsætter skyldneren i fogedretten indsigelse mod dommens rigtighed, må fogedretten i almindelighed efter § 501, stk. 2, afvise indsigelsen, og den fremsatte indsigelse kan i almindelighed ikke begrunde, at fogedretten nægter at efterkomme fordringshaverens anmodning om fuldbyrdelse.

For den domfældte skyldner kan det forekomme overraskende, at sådanne indsigelser ikke kan tages under bedømmelse. Set fra skyldnerens synspunkt skærpes forholdet af, at man i fogedretten bruger temmelig indgribende midler, nemlig tilsigelse med oplysning om eventuel politifremstilling, § 494, for at opnå, at skyldneren giver møde i fogedretten, mens udeblivelsesagen ved den civile domstol er afgjort uden skyldnerens tilstedeværelse efter en relativt »mild« indkaldelse til retsmødet. Der bruges med andre ord stærkere midler for at opnå skyldnerens oplysninger om udlægsobjekter end for at opnå oplysninger om skyldnerens opfattelse af det af sagsøgeren rejste krav, sml. Michael Lunn i Jur. 1972 s. 355, hertil Berning i Jur. 1973 s. 108. I relation til spørgsmålet om udeblivelsesdomme er det mere relevant at påpege, at skyldnerens passivitet over for den forkyndte stævning, som udgør grundlaget for udeblivelsesdommen,

ikke generelt kan tages som en bekræftelse af, at skyldneren ikke har relevante indsigelser mod det hævdede krav.

De generelle sandsynlighedsudsagn kan præciseres til den enkelte sag: Det må forekomme nu og da, at fogedretten er forpligtet til at fuldbyrde – og derfor faktisk også fuldbyrder – en udeblivelsesdom, som der fremsættes indsigelse mod, og som er forkert. En mulighed for at undgå denne urimelighed ville være, om man i forbindelse med fuldbyrdelsen indrømmede fogedretten en videre prøvelsesret. En udvidelse af prøvelsesretten har været drøftet i forbindelse med indførelse af skriftlig behandling ved de civile domstole, jfr. f.eks. Michael Lunn i Jur. 1972 s. 355, men denne mulige sammenhæng spillede ikke nogen rolle ved reformen af den borgerlige retspleje og fogedreformen 1976–79, jfr. Gomard: Fogedret, 1981, s. 45 note 37.

Uanset den kategoriske formulering af § 501, stk. 2, kan fogedretten dog udøve en vis kontrol af dommen. Jeg tænker herved ikke på den selvfølgelig kontrol af, at afgørelsen er afsagt af en domstol, og at dens konklusion efter sit indhold kan fuldbyrdes. For det første kan uklarheder i domskonklusionen nødvendiggøre en fortolkning, der må tage hensyn til dommens øvrige indhold. Udeblivelsesdommens summariske indhold kan her medføre tilbageholdenhed i fuldbyrdelsen.

For det andet kan en vis materielretlig prøvelse ikke være afskåret. I nyere teori antages således, at hvis dommen beror på en åbenbar fejltagelse, må fogedretten kunne nægte at fuldbyrde dommen, jfr. Gomard: Fogedret, 1981 s. 45, J. A. Andersen m.fl: Fogedsager, 1979, s. 123, P. Skouvig: Udlæg 1982, s. 23. Et alternativ til nægtelse kan være at gøre brug af § 502. Dette synspunkt er navnlig drøftet i relation til spørgsmål om fejltagelser vedrørende domfældtes person, jfr. UfR 1935.1124 Ø, hvor fejlen tildels beroede på den ene sagsøgtes oplysninger om den anden sagsøgte. Sådanne fejltagelser er særligt aktuelle i udeblivessager.

Domsrettens fejltagelse kan vedrøre parternes indbyrdes

retsforhold, og prøvelsesretten må da være begrænset, men grænsen mellem (forny)et prøvelse og (efterfølgende) fortolkning er ikke skarp, sml. den af J. A. Andersen m.fl. s. 123 nævnte vestre landsretsdom 416/1974 L, og nu UfR 1982.954 Ø.

Domfældtes indsigelse kan gå ud på, at udeblivelsesdommen er afsagt på et ukorrekt processuelt grundlag. Kan det eksempelvis dokumenteres, at stævningen ikke er forkyndt korrekt, må fogedretten vejlede om adgang til genoptagelse og i forbindelse hermed træffe beslutning om udsættelse efter § 502, jfr. eksempelvis UfR 1970.710 Ø, hvor forkyndelse var sket for sagsøgtes 16-årige datter, uden at det af forkyndelsespåtegningen kunne ses, hvorvidt datteren var voksen. Domfældte fik kendskab til dommen under foged-sagen, men landsretten fandt, at anmodning om genoptagelse ikke var fremsat, så snart det var muligt. Afgørelsen kritiseres af Gomard s. 128, der dog ikke tager stilling til, om tvangsfuldbyrdelsen burde afvente genoptagelsessagen, herimod J. A. Andersen m.fl. s. 123, hvorefter indsigelse om, at stævning i udeblivelsessag ikke er lovligt forkyndt, må afvises, hvilket efter min opfattelse ikke er tilfredsstillende.

Der skal ikke på dette sted gøres forsøg på at opstille en almen lære for fogedrettens prøvelse af domsfundamentet. Men særligt med henblik på udeblivelsesdomme synes det ikke urimeligt at hævde følgende: Hvor der efter udeblivelsesdommen fremkommer oplysninger, som klart ville udelukke afsigelse af udeblivelsesdom, bør tvangsfuldbyrdelse udsættes. Oplysningerne kan vedrøre de formelle betingelser for sagens behandling eller de materielle momenter, som domsretten skal tage i betragtning. Hvis det således oplyses, at domfældte ved sagens anlæg var umyndig, bør fuldbyrdelse nægtes, anderledes UfR 1879.426 og 1911.147 L, kommenteret af H. H. Brydensholt i Fuldmægtigen 1961 s. 31 f, s. 34, hvor det – med henblik på den alment godkendte UfR 1935.1124 Ø – påpeges, at man med større naturlig-

hed end i forvekslingssager kunne hævde, at en dom over en umyndig ikke foreligger i lovlig form, såfremt den ikke som domfældt angiver den umyndige *ved værger*. Kan domfældte fremlægge en indiskutabel kvittering for betaling af domsbeløbet, kan det ikke være afgørende, om kvitteringens dato ligger før eller efter dommen.

Den ældre retsopfattelses skarpe funktionsdeling mellem civile domstole og fogedretter er modificeret på en række andre punkter. Da de kontorfuldmægtige, der normalt varetager fogedsager, overgiver sager af den her beskrevne art til dommer eller dommerfuldmægtig, er det dømmende personale identisk. Fastholdelse af urigtige domme over f.eks. umyndige giver mere indtryk af stædig klamren sig til præjudikater fra før retsplejeloven og bogstavtro læsning af § 502, stk. 2, end rimelig afbøjning over for tilfældets behov. En regel som den anførte gør forholdet mellem civilret og fogedret mere fleksibelt. Men funktionsdelingen nedbrydes ikke. Den sagsøgte, der har indsigelser, kunne måske frygtes at blive fristet af en sådan regel til at undlade at møde i domssagen, fordi indsigelsen kan gemmes til fogedretten. Men fogedretten kan *kun* nægte sagen fremmet, hvis det forelagte viser, at udeblivelsesdom ikke kunne være afsagt, såfremt det forelagte havde foreligget allerede for domsretten. Og som det fremgår af kap. VI.1., kan udeblivelsesdom ikke nægtes ved enhver tvivl, selv om tvivlen – hvis sagsøgte gav møde og underbyggede den med bevisførelse og procedure – i en mødesag kunne føre til hel eller delvis frifindelse.

Adgangen til fuldbyrdelse er ikke sammenkædet med *værnetingsregler* for den civile sag. Også domme afsagt på grundlag af »spinkle« værneting, hvor udeblivelsen undertiden kan formodes at hænge sammen med værnetinget, fuldbyrdes efter almindelige regler. Dette gælder navnlig domme mod processuelle udlændinge, hvor navnlig værnetinget efter § 248, stk. 2, har interesse.

3. ANERKENDELSE OG FULDBYRDELSE AF UDENLANDSKE DOMME

Udenlandske domme – og hermed sidestillede udenlandske judicielle afgørelser – kan have betydning i dansk retspleje på forskellig måde, med forskellig styrke:

1. Dommen kan have bevismæssig betydning, dels på grundlag af de i dommens sagsfremstilling indeholdte oplysninger, dels i kraft af den af dommen antagne opfattelse af et retligt mellemværende. I det »bevismæssige« ligger ikke, at dommen kun belyser noget »faktisk«, men at dommen ikke er bindende. Afgrænsningen er negativ. Da udeblivelsesdomme i almindelighed ikke har nogen betydning af denne art, skal afgrænsningen ikke søges uddybet.
2. Dommen kan være materielt retskraftig eller – med § 223a's udtryk – have bindende virkning. Retskraften slår igennem som en dansk retskraftig afgørelse, d.v.s. kan begrunde afvisning af eller bindende præmisfastlæggelse i ny sag, jfr. ovenfor kap. VIII.1. Retskraften har praktisk betydning, hvor den udenlandske afgørelse efter de herom gældende regler ikke er eksegibel her, hvor den udenlandske afgørelse efter sit indhold ikke er eksegibel, således at en (dansk) fuldbyrdelsesdom er nødvendig, samt endelig hvor en retskraftig afgørelse er tilstrækkeligt grundlag for varetagelse af domhavers interesse.
3. Dommen kan være fuldbyrdelsesgrundlag eller eksegibel.

I det følgende skal omtales udenlandske dommes retskraft og eksegibilitet, for så vidt angår udeblivelsesdomme. Kun de særlige regler for udeblivelsesdomme og de for disse domme særlige aspekter skal omtales.

I øvrigt må henvises til de almindelige fremstillinger – om *retskraft* Gomard s. 449 f, Philip: Dansk International privat- og procesret, 1976, s. 117 f, Lando i TfR 1965 s. 271 f, særlig s. 293–96 og 313–15, og om *fuldbyrdelse* Betænkning 634/1971 s. 39 f, Gomard: Fogedret, 1981, s. 38 f, Philip s. 130

Kun regler for borgerlige sager i almindelighed omtales, ikke regler for særlige borgerlige krav, sml. J. A. Andersen m.fl. s. 48 f. Sager, der behandles indispositivt, falder uden for fremstillingen.

(1) Lov nr. 300 af 8. juni 1977 om anerkendelse og fuldbyrdelse af *nordiske afgørelser* om privatretlige krav, der træder i stedet for den nordiske domskonvention, jfr. anordning nr. 178 af 11. maj 1933, tillægger i § 1 nordiske domme om privatretlige krav bindende virkning. § 2 udstrækker denne virkning til visse »inkassoafgørelser« af stor relevans for udeblivelsessynspunktet, f.eks. svensk utslag i lagsökningsmål og betalningsföreläggande. Retskraftige afgørelser kan tillige fuldbyrdes her, hvis de kan fuldbyrdes i det land, hvor afgørelsen er truffet, § 4.

Betydningen af, hvorledes den tilgrundliggende afgørelse er tilvejebragt, fremgår af nogle af de *indskrænkninger*, som følger af lovens § 8. Loven gælder nemlig ikke for bl.a. følgende afgørelsestyper:

1) Afgørelse truffet af en myndighed, der alene var kompetent, fordi sagsøgte havde *gods* i det land, hvor afgørelsen blev truffet. Af denne indskrænkning følger, at sager, hvor rettens kompetence alene er baseret på godsværneting svarende til retsplejelovens § 248, stk. 2, ikke kan fuldbyrdes. Denne undtagelse af godsværneting som tilstrækkeligt værneting med henblik på fuldbyrdelse i andet nordisk land, gælder dog ikke a) krav, der vedrører godset, uanset om kravet er begrænset til værdien af godset, Ft 1976–77 A sp. 3535, b) krav, for hvilke godset er stillet som sikkerhed, eller c) hvor sagsøgte har indladt sig i sagens realitet uden at tage forbehold. De to førstnævnte begrænsninger vedrører sammenhængen mellem søgsmålet og det værnetingsbæren-

de gods. Den tredje regel tager sigte på den situation, at sagsøgte har givet møde og ikke har indskrænket sig til at kommentere sagens formalitet, herunder navnlig spørgsmålet om rettens kompetence, eller i hvert fald har taget forbehold. Udeblivelsesdomme er altså omfattet af loven i de under a) og b) nævnte situationer, men i situation c) kun, hvis udeblivelsen først indtræder, efter parten har nedlagt realitetspåstand. Mødes der i c) kun for at protestere mod værnetinget, kan dom ikke få nordisk rækkevidde. Et særskilt forbehold er unødvendigt. Suppleres protesten mod værnetinget (afvisningspåstand) af realitetspåstand, f.eks. om frifindelse, er et forbehold uden betydning. En part kan ikke blot ved et forbehold begrænse dommens nordiske rækkevidde. Et forbehold kan blot præcisere, at partens standpunkt processuelt kun angår det formelle, mens tilkendegivelser om realiteten kun er »til orientering«, nemlig om at der ligger en reel/materiel indvending bag den processuelle.

En anden begrænsning af den nordiske retskraft og fuldbyrdelse angår:

2) Afgørelse truffet af en myndighed, der alene var kompetent, fordi sagsøgte ved stævningens begyndelse havde midlertidigt *ophold* i det land, hvor afgørelsen blev truffet. Dette svarer til forkyndelsesværnetinget efter § 248, stk. 2. Til denne begrænsning er knyttet den undtagelse, at sagsøgte har indladt sig i sagens realitet uden at tage forbehold.

3) En særlig regel vedrørende udeblivelsesdom bygger på hensynet til en effektiv forkyndelse: Afgørelse truffet mod en udebleven sagsøgt, er ikke omfattet af loven, når påbud om at svare i sagen i alle instanser er forkyndt udelukkende ved *offentlig kundgørelse*. Reglen forudsætter, at sagsøgte overhovedet ikke er mødt under sagen: Om reglens tilblivelse oplyser forarbejderne:

Udeblivelsesdomme havde i henhold til domskonventionen 1932 art. 3 kun bindende virkning under visse særlige betingelser, således bl.a., hvis dommen var afsagt ved visse i art. 3 opregnede kvali-

ficerede værneting, der svarede til hjemting efter § 235, § 236, § 238, sml. Philip s. 121. Dette værnetingskatalog er nu slettet, og begrænsningerne i § 8 træder i stedet. Reglen i § 8, 3), er »resultat af et kompromis. Fra norsk og svensk side ønskede man en regel, der gjorde det sikkert, at sagsøgte i udeblivelsestilfældet havde fået kendskab til stævningen. Fra dansk side mente man, at de enkelte landes regler om forkyndelse var betryggende nok, og henviste endvidere til, at fogedretten efter dansk ret ikke kontrollerer, om stævningen i sager, der er afgjort af indenlandske myndigheder, er forkyndt korrekt«, Ft 1976-77 A sp. 3535.

Det danske standpunkt har rod i dansk tradition, men ikke en god tradition.

Loven angår ikke værnetingsaftaler, sml. Dolva i TfR 1979 s. 72 f.

Den danske domstol må *ex officio* efterse, om de anførte betingelser for anerkendelse og fuldbyrdelse er til stede. Spørgsmålet er ikke besvaret ved den udenlandske erklæring om, at afgørelsen er retskraftig og/eller eksegibel, § 9, stk. 2.

Det nordiske samarbejde har på dette område en særlig form, nemlig parallel lovgivning uden traktatgrundlag, jfr. Dolva i TfR 1979 s. 65 f. I en supplerende konvention af 11. oktober 1977, gengivet J. A. Andersen m.fl. s. 46-47, har man dog forpligtet sig til ikke at anerkende og fuldbyrde afgørelser fra tredjelande, afsagt ved eksorbitante værneting uden for Norden, i sager mod personer med nordisk bopæl, se herom Dolva i TfR 1979 s. 74.

Loven er ikke sat i kraft i forhold til Island. Uanset § 13, stk. 2, gælder hidtidige regler derfor endnu for islandske afgørelser.

(2) Med hjemmel i § 223a er udstedt anordning 148 af 13. april 1938 om anerkendelse af domme afsagte i *Tyskland*. Anordningen angår kun anerkendelse (retskraft) ikke fuldbyrdelse, og den har nu kun betydning i forhold til Forbundsrepublikken. Retskraften er betinget af, at de vesttyske domstole har været kompetente efter danske love, jfr.

herved UfR 1971.364 Ø og Philip s. 119. Godsværneting anerkendes ikke, § 3. For anerkendelsen af vesttyske udeblivelsesdomme over danske statsborgere opstiller § 4 den særlige betingelse, at stævningen er rettidigt forkyndt enten for den pågældende personlig eller efter de mellem Danmark og Vesttyskland gældende regler om retshjælp. Når fuldbyrdelsesdom søges i Danmark, må den danske domstol påse, om parterne i den tyske dom og den danske sag er identiske. Ubetydelige fejl i udeblivelsesdommens angivelse af den udeblevne part kan ikke hindre, at dommen anerkendes.

Jfr. UfR 1966.519 SH, hvor udeblivelsesdommen angik »Firma Hartmann-Neon GmbH«, mens stævningen var forkyndt for »firmaet Hartmann-Neon, ... ved driftsleder ...«, der i den danske dom beskrives som en underafdeling af »K. A. Hartmann Maskinfabrik A/S«, sagsøgte i den danske sag.

Også ved udeblivelsesdomme må de ovennævnte kompetencebetingelser kontrolleres, jfr. om værnetingsaftale UfR 1962.247 SH og om undtagelsesværneting Gomard s. 454–55.

(3) Endelig skal omtales *EF-landenes* konvention af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, med tiltrædelseskonvention af 9. oktober 1978. Konventionen er blevet til på grundlag af traktatens art. 220, hvorefter medlemsstaterne i det omfang, der er nødvendigt, indleder indbyrdes forhandlinger for til fordel for deres statsborgere at sikre bl.a. forenkling af formaliteter vedrørende gensidig anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser. Man ønskede at opnå »dommenes frie bevægelighed i Fællesskabet«, sml. L. Pålsson i SJT 1980 s. 497. Konventionen indeholder først og fremmest sådanne krav med hensyn til indholdet af de nationale *værnetingsregler*, som anses nødvendige for at opnå det resultat, at det enkelte lands afgørelser

kan anerkendes og fuldbyrdes i hvert af de øvrige medlemslande. Konventionen er således et eksempel på en »dobbelt« konvention, jfr. om simple og dobbelte konventioner Philip s. 79 f.

Udgangspunktet er et krav om, at personer, der har bopæl på en medlemsstats område, skal sagsøges ved retterne i denne stat, art. 2. Herved er bopælstilknytningen gjort til den normale betingelse for, at en udlænding kan sagsøges. Da artiklen omhandler den internationale kompetencefordeling, ikke den nationale kompetence efter saglige og stedlige kompetenceregler, hindrer den ikke, at der i det nationale værnetings regie bygges på andre kriterier end bopæl.

Herefter indeholder konventionen i art. 5–18 en række angivelser af, hvilke værneting der internationalt kan bruges. Negativt fremhæves i art. 3, stk. 2, at bl.a. retsplejelovens § 248, stk. 2, ikke kan anvendes mod personer, der har bopæl i et EF-land uden for Danmark. Konventionen udelukker ikke, at § 248, stk. 2, fortsat anvendes over for personer, der er bosat uden for EF, jfr. art. 4, smh. dog art. 16.

Retten skal ex officio efterprøve sin kompetence, jfr. nærmere art. 19 og art. 20. Såfremt en i EF bosiddende er sagsøgt ved en ret i en anden medlemsstat, men ikke giver møde, skal retten på embeds vegne erklære sig inkompetent, såfremt den ikke er kompetent efter reglerne i konventionen, art. 20, stk. 1.

Af særlig betydning for udeblivelsesdomme er – foruden de eksorbitante værneting – kontrollen med *forkyndelsen*. Herom bestemmer art. 20, stk. 2, at retten skal kunne lægge til grund, at sagsøgte har haft mulighed for at modtage det indledende processkrift i sagen i så god tid, at han har kunnet varetage sine interesser under sagen, eller at alle hertil fornødne foranstaltninger har været truffet. Dette er for så vidt et ganske svagt krav. Afgørende er derfor, at art. 20, stk. 3, lader Haager-konventionen af 15. november 1965 art. 15 træde i stedet herfor. Efter art. 15 kan udeblivelses-

dom i almindelighed ikke afsiges, når stævning skal forkyn-
des i udlandet, medmindre stævningen er rettidigt forkyndt
for eller afleveret til sagsøgte, jfr. nærmere pkt. 16 i justits-
ministeriets vejledning nr. 21 af 28. januar 1970, gengivet
Karnov 1978 s. 2086, med omtale af danske forbehold, samt
Svenné Schmidt i EF-Karnov 1978 s. 949 note 91.

Det fremgår af art. 34, stk. 3, at en udenlandsk afgørelse i
intet tilfælde kan efterprøves med hensyn til sagens realitet.

Kapitel IX

AFSLUTNING

De gældende regler om parternes udeblivelse i civile, dispositive sager er vanskelige at overskue. Det er svært at finde en indre sammenhæng, og reglerne er hyppigt uklare eller urimeligt komplicerede.

En del af disse vanskeligheder har en enkel lovteknisk forklaring: 1979-reformen, der indførte de gældende regler, består af tre stadier, nemlig 1) et udkast 1973, hvis sagsbehandling med hensyn til udeblivelse er præget af autorisationsordningen, 2) justitsministeriets lovforslag 1978, hvor autorisationsordningen var fjernet, men hvis opbygning og indhold i øvrigt var præget af udkast 1973, og 3) retsplejerådets forslag til udeblivelsesregler 1979, der tilsigtede uden ændring af de omgivende paragraffer at bringe udeblivelsesreglerne tilbage til den hidtidige retstilstand. Disse tre stadier har aflejret flere »lag« i lovteksten, der ofte må »tidsfæstes«, før loven kan forstås.

Komplikationerne er ikke blevet mindre af, at man siden udkast 1899 har integreret udeblivelsesreglerne i de almindelige sagsbehandlingsregler. Lovteksten er upåvirket af, at i mere end 5 ud af 10 sager møder kun den ene part, at i 9 ud af 10 domme har retten kun den ene parts opfattelse af sagen at bygge på, og at det i begge henseender fortrinsvis er sagsøgte, der udebliver.

Bag disse lovtekniske problemer ligger et mere fundamentalt problem:

På den ene side bygger reguleringen af den sædvanlige civile proces på parternes virksomhed under sagens gang. Parterne indkaldes, møder og varetager deres interesser,

således at et alsidigt procesmateriale kan danne grundlag for dommen. Ganske vist er det ikke som i middelalderen strafbart at udeblive, jfr. V. A. Secher: Om Vitterligheden i den ældre danske Proces, 1885 s. 128 f, H. Matzen: Dansk Retshistorie. Proces, 1894 s. 36 f, men fremmøde anses dog som pligtmæssigt, idet retten »indkalder« parterne, § 351, stk. 1, og de »skal« i retsmødet fremlægge de nødvendige dokumenter, § 351, stk. 2 og 3, mens udeblivelse undtagelsesvis kan bero på »undskyldende« omstændigheder, § 354, stk. 7.

På den anden side er sagsbehandlingen i byretterne helt afhængig af udeblivelse. Den ordinære ret ville bryde sammen, hvis alle sagsøgere og – navnlig – sagsøgte gav møde. Inden jeg tager begrundelsen for denne interesse for udeblivelse op, kan der være grund til at se på nogle *typer af virkninger* af en parts udeblivelse. Kun hovedtyperne nævnes, detaljerne findes i de foregående kapitler.

Følgende typer kan opstilles:

(1) *Realitetsafskæring*: Partsrepræsentationen er en forudsætning for, at sagen kan tages under realitetsbehandling og -bedømmelse. Denne virkning tegner *sagsøgerens* udeblivelse, men spiller også en rolle i valget af afvisning ved sagsøgte udeblivelse.

(2) *Legal ramme for realitetsdom*: Udeblivelsen giver modparten en (fordelagtig) dom, hvis indhold som udgangspunkt er legalt fastlagt. Denne type dækker den sædvanlige udeblivelsesdom over sagsøgte.

Når både (1) og (2) kaldes »udeblivelsesdomme«, overses forskellen mellem formalitetsdom og realitetsdom.

(3) *Udeblivelsen som relevant bevisdatum*: Udeblivelsen kan – uden for det af (2) dækkede område – indgå i rettens bedømmelse som et bevismæssigt datum, der med større eller mindre sikkerhed viser den udeblevnes opfattelse af sagen. Denne virkning beror på en konkret og legalt ubunden dommerafgørelse. Den er anvendelig, hvor den legale virkning ikke indtræder.

(4) *Udeblivelsen afskærer procesmateriale*: Den udeblevne kan ikke udnytte sine partsbeføjelser ved retsmødet, f.eks. under afhøring, og derved påvirkes det materiale, som dommen kommer til at bygge på (medmindre begrænsningen repareres ved en senere lejlighed). Træffer retten procesledende afgørelser kan disses indhold være bestemt af udeblivelsen på en måde, som svarer til indholdsbestemmelsen under (1) og (2), f.eks. ved at en processuel begæring enten afvises eller imødekommes afhængig af, hvem der udebliver.

(5) *Udeblivelse uden virkning*: Dette resultat, hvorefter udeblivelse ikke påvirker sagens behandling og bedømmelse, beror i almindelighed på en konkret vurdering som beskrevet i (3), og repræsenterer for så vidt ikke en selvstændig type. Ved sagsøgtes udeblivelse under domsforhandling eller indstævntes udeblivelse under anke er den konkrete bedømmelse så væsentlig, at den bør fremhæves.

Gældende rets afgrænsning mellem de forskellige virkningstyper forekommer ikke overbevisende. Realitetsafskæringen (1) hindrer en ofte ønskværdig bedømmelse af sagsøgtes opfattelse trods sagsøgers udeblivelse. Afgrænsningen mellem på den ene side (3) og (4), der i almindelighed sammenfattes under betegnelsen »processuel skadevirkning«, og på den anden side den legalt bestemte dom (2) er – som det blev erkendt allerede i forarbejderne, udkast 1877 s. 13–14, 130–32 – ikke tvingende, og den intensiverede domstolsprøvelse over for sagsøgerens oplæg gør ikke sondringen klarere. Endelig er det ikke altid let at forstå, hvornår praksis betragter udeblivelsen som irrelevant, jfr. (5), og hvornår den får retten til at se bort fra fremsatte anbringender m.v., eller på anden måde tolker udeblivelse mod den udeblevne, jfr. (3)–(4).

Disse kritiske punkter fremgår med større udførlighed af den foregående fremstilling og skal derfor ikke uddybes her. Den retspolitiske tendens i denne fremstilling har peget mod videregående – og mere intensivt udnyttet – adgang til konkret bedømmelse af sagens realitet uanset udeblivelsen.

For en vurdering af denne tendens har det – ved siden af de mange detailspørgsmål, som ikke tages op her – interesse at se på, hvilke antagelser man kan gøre sig om partens – først og fremmest sagsøgtes – udeblivelse.

Hvorfor møder civile parter ikke i overensstemmelse med rettens indkaldelse? Hvorfor har udeblivelsen et sådant omfang, at mere end 9 ud af 10 domme i civile, dispositive sager er udeblivelsesdomme?

Et almindeligt forekommende svar på disse spørgsmål kan formentlig sammenfattes således: Sagsøgte udebliver, fordi han/hun skylder pengene eller i øvrigt anerkender sagsøgerens krav. Udeblivelsen kan – som efter gældende ret – tolkes som en erkendelse af retsfaktum, måske endda af kravet, udtrykt i påstanden. Sagernes udfald ville ikke påvirkes af, at sagsøgte gav møde. Dette bekræftes af det beskedne antal begæringer om genoptagelse, og af at det trods alt er relativt sjældent, at den domfældte under en fogedsag rejser indsigelser mod dommens indhold.

Ved en vurdering af dette standpunkt er det nyttigt først at søge sagsøgtes holdning nuanceret:

(1) Sagsøgte er enig i sagsøgerens fremstilling af sagen og i den derpå byggede påstand.

(2) Sagsøgte er ikke enig i sagsfremstillingen, men er ude af stand til at bevise sin opfattelse.

(3) Sagsøgte mener nok at have belæg for sin opfattelse, men tror sig ikke i stand til at overbevise en dommer. Mistilliden til egne processuelle evner og til dommeren kan indgå med vekslende styrke.

(4) Sagsøgte er ikke enig, men har forsømt at reklamere eller iagttage andre regler, hvis overholdelse betinger en indsigelse.

(5) Sagsøgte er enig som under (1), men mener at have modkrav mod sagsøgeren. Med hensyn til disse modkrav kan det forholde sig som under (2), (3) og (4).

(6) Sagsøgte kan ikke møde i retten en hverdags formid-

dag. Repræsentation ved familie eller advokat er ikke praktisk/økonomisk tilgængelig.

(7) Sagsøgte kan møde, men må da give afkald på en vis indtægt. Dette sammenlægges med alt det besvær, sagen hidtil har forvoldt sagsøgte. Heroverfor holdes risikoen for at selv materielt berettigede indsigelser ikke bliver taget til følge, fordi de ikke kan bevises eller fordi reklamationsreglen m.v. ikke er iagttaget.

(8) Sagsøgte har opgivet at holde orden i inkassosagerne. Nogle er berettigede, andre ikke – sagsøgte har ikke nogen opfattelse af den konkrete sag.

Af denne liste over udeblivelsesgrunde, som ikke er udtømmende, er (1) vel et godt og sikkert grundlag for udeblivelsesdom. De øvrige grunde er ikke blot ikke nogen bekræftelse af sagsfremstillingen og det derpå byggede krav, men disse grunde vil i almindelighed ikke ytre sig i begæring om genoptagelse eller i indsigelser under en fogedsag.

Der er ikke foretaget empiriske undersøgelser til belysning af udeblivelsesager i Danmark. Hvordan den kvantitative fordeling mellem de forskellige grupper af fraværsgrunde er, kan således ikke besvares med empirisk grundlag. Det kan navnlig ikke præciseres, i hvilket omfang sagsøgte udebliver, fordi sagsøgte har gjort sig sagens indhold klart, har erkendt sagsfremstillingens rigtighed og vedgået det derpå byggede krav.

I mangel af direkte empirisk undersøgelse af baggrunden for udeblivelse kan en nyere undersøgelse af befolkningens henvendelse til offentlig myndighed fortjene en kort omtale. Et af undersøgelsens resultater sammenfattes i Tabel E.

Det fremgår heraf, at 20 % af befolkningen ikke mener selv at kunne lave en skriftlig henvendelse til en offentlig myndighed. 45 % mener ikke gennem en – mundtlig eller skriftlig – henvendelse til offentlig myndighed at have haft brug for at få ændret en utilfredsstillende afgørelse, og bag dette gen-

TABEL E
Den procentvise andel af de 20-69-årige, der

	1) angiver ikke selv at kunne lave en skrivelse til en offentlig myndighed	2) angiver ikke at have haft brug for at få ændret en utilfredsstillende afgørelse	3) ikke har henvendt sig for at få ændret en utilfredsstillende afgørelse	4) har henvendt sig, men uden resultat
<i>Socialgruppe</i>	%	%	%	%
I + II	2	33	4	16
III	11	38	6	21
IV	15	45	8	25
V	33	49	12	29
<i>Uden for socialgrupper</i>	35	60	18	39
<i>Alle 20-69-årige</i>	20	45	9	24

Kilde: Fordelingen af levekårene bind II, Socialforskningsinstituttet, 1978 s. 473 (tabel 6.D 44, jfr. s. 467-68).

nemsnit ligger en betydelig variation fra 33 % til 60 % bestemt af social placering. 9 % har modtaget en utilfredsstillende afgørelse, men har ikke gjort noget forsøg på at få den ændret. Af dem, der har henvendt sig, vurderer 24 %, at henvendelsen var resultatløs.

Disse forskellige aspekter har en interessant indbyrdes sammenhæng. Der er en tendens til, at de, der har angivet ikke selv at kunne udfærdige en skrivelse til en offentlig myndighed, har hyppigere end de, der mener sig i stand hertil, oplevet ikke at have haft brug for at henvende sig, og endelig har de oftere angivet ikke at have fået noget ud af en henvendelse.

Se hertil Fordelingen af levekårene, bind II, 1978 s. 467–82. Undersøgelsen bygger på de udspurgtes egen bedømmelse af henvendelsens ønskelighed og dens resultat. Man må således forudsætte, at det faktiske behov for henvendelse er jævnt fordelt på alle befolkningsgrupper. Er der en »skævhed« på dette punkt, synes den at måtte gå i retning af et stigende behov for henvendelse med faldende social position, jfr. Finn Valentin: Fordelingen af påvirkningsmuligheder (Arbejdsnotat 14 til Lavindkomstkommissionen), 1980 s. 195. Det samme kan ikke siges om vurderingen af henvendelsens resultat, a.st. s. 199.

Lavindkomstkommissionen behandlede fordelingen af politiske ressourcer, men tillagde herved mulighederne for at påvirke beslutningsprocesserne i arbejdslivet og det politiske liv særlig vægt, Lavindkomstkommissionens betænkning nr. 946/1982 s. 112, og betænkningen drøfter ikke de her omtalte uligheder.

Der findes, som nævnt, ikke en empirisk undersøgelse af baggrunden for udeblivelse i civile sager, hvor sagsøgte udeblivelse fra første retsmøde har særlig praktisk interesse. Man kan sætte udeblivelsen i forbindelse med sagsøgte manglende midler eller almindelig skødesløshed, Betænkning 1973 s. 9, eller med et ønske hos sagsøgte om at udskyde betalingen mest muligt, Bangert i UfR 1974 B s. 262. Disse udeblivelsesgrunde spiller vel en rolle. Men hvor stor – det kan ingen vide.

De alternative forklaringer, som jeg skitserede ovenfor, er heller ikke empirisk bekræftet. At de har betydning, be- styrkes vel af den nævnte og andre undersøgelser af »bor- gerindflydelse«. Men igen – hvor stor betydning i forhold til andre forklaringer, kan ikke angives.

Selv om en undersøgelse af udeblivelsens sociologi ville have interesse, må dens betydning for løsningen af de prak- tiske, juridiske problemer, som er behandlet i denne bog, ikke overvurderes. For den generelle retssociologi kan ikke fortælle noget (sikkert) om den konkrete sag. Og det er den konkrete sag, der skal afgøres. Når det retssociologiske aspekt er inddraget her, beror det på, at det, foruden at indicere et socialt perspektiv i udeblivelsesproblemet, kan åbne op for en bredere ramme for opfattelsen af den ude- blevnes situation og dermed for en – i forhold til den mødende part – mere selvstændig varetagelse af rettens opgave: at bedømme parternes indbyrdes retsforhold.

FORKORTELSER

Adv	Advokatbladet, Advokaten
Betænkning 1973	Betænkning om behandling af borgerlige sager nr. 698, 1973
Betænkning 1976	Betænkning om retternes kompetence og arbejdsform i borgerlige sager nr. 773, 1976
Bratholm – Hov	Sivil Rettergang, 1973
DL	Danske Lov 1683
Ekelöf V	Rättegång bind V, 1979
Ft	Folketingstidende
Gomard	Civilproces, 1977
H	Højesteretsdom
Hurwitz	Twistemaal, 1941
JD	Juristens Domssamling
Jur	Juristen & Økonomen, Juristen
Munch-Petersen II	Den Danske Retspleje bind II, 1924
RB	Rättegångsbalk
Rt	Rigsdagstidende
SH	Sø- og handelsretsdom
SJT	Svensk Juristtidning
Udkast 1877	Udkast til Lov om den borgerlige Retspleje, 1877
Udkast 1899	Udkast til Lov om den borgerlige Retspleje, 1899
Udkast 1973	Lovudkast, i Betænkning 1973 s. 54 f
UfR	Ugeskrift for Retsvæsen
V	Vestre landsretsdom
VLT	Vestre Landsretstidende
Ø	Østre landsretsdom

LITTERATUR

- J. A. Andersen, P. Skouvig, P. Sørensen og A. Walbom: Føgedsager. København 1979.
- Betænkning om vidner nr. 316, 1962.
- Betænkning om konkurs og tvangsakkord nr. 606, 1971.
- Betænkning om udlæg og udpantning nr. 634, 1971.
- Betænkning om morarenter nr. 652, 1972.
- Betænkning II fra forbrugerkommissionen nr. 681, 1973.
- Betænkning om behandling af borgerlige sager nr. 698, 1973.
- Betænkning om retternes kompetence og arbejdsform i borgerlige sager nr. 773, 1976.
- Betænkning om køb på kredit nr. 839, 1978.
- Betænkning om behandling af sager af mindre værdi nr. 886, 1979.
- P. G. Bang og I. E. Larsen: Systematisk Fremstilling af den danske Procesmaade, bd. 1. København 1841.
- R. Boman: Om åberopande och åberopsbörda. Stockholm 1964.
- O. A. Borum m.fl. (red.): Retsplejeloven gennem 50 år. København 1969.
- C. Brorson: Forsøg til den første Bogs Fortolkning, 2. bd. København 1797.
- J. H. Deuntzer: Den extraordinaire Civilproces. København 1884.
- J. H. Deuntzer: Den danske Civilproces. København 1901.
- J. B. Dons: Academiske Forelæsninger over den danske og norske Lov, 4. del. København 1781.
- T. Eckhoff: Rettskraft. Oslo 1945.
- P. O. Ekelöf: Rättegång I–V. Stockholm 1977–80.
- W. E. von Eyben (red.): Juridisk grundbog. København 1975.
- W. E. von Eyben (red.): Proceduren. København 1980.
- B. Gomard: Skifteret. København 1969.

- B. Gomard: *Civilprocessen*. København 1977.
- B. Gomard: *Fogedret*. København 1981.
- A. Hojer: *Juridiske Collegium (Proces)*. København, 1. udg. ved H. Hagerup 1742, 2. udg. ved C. D. Hedegaard 1769.
- S. Hurwitz: *Tvistemaal*. København 1941 (2. udg. 1959).
- P. Jacobsen: *Kollektiv arbejdsret*. København 1982.
- H. Karlgreen: *Kutym och rättsregel*. Stockholm 1960.
- Karnovs Lovsamling*. København 1978.
- Kommenteret Retsplejelov*. København, 2. udg. 1965, 3. udg. 1982.
- I. E. Larsen: *Forelæsninger over den danske Civilprocesses specielle Deel*, i *Samlede Skrifter* 3. afd., 3. bd. København 1860.
- P. H. Lindblom: *Processhinder*. Stockholm 1974.
- H. Matzen: *Forelæsninger over den danske Retshistorie. Offentlig Ret. Proces*. København 1894.
- M. Munch: *Konkursloven af 1977*. København 1980.
- H. Munch-Petersen: *Den danske Civilproces 1-2*. København 1906-08.
- H. Munch-Petersen: *Den danske Retspleje I-V*. København 1923-26.
- J. Nellesmann: *Om mundtlig Rettergang i civile Sager*. København 1874.
- J. Nellesmann: *A. S. Ørsteds Betydning for Retsvidenskabens Udvikling*, bd. I. København 1885.
- J. Nellesmann: *Den ordinaire civile Procesmaade*. København 1892.
- L. Nørregaard: *Forelæsninger over den danske og norske private Ret*, bd. 5. København 1790.
- K. Olivecrona: *Rätt och Dom*. Stockholm 1966.
- A. H. Pedersen: *Indledning til Advokatgerningen 1-2*. København 1962-63.
- A. Philip: *Dansk international privat- og procesret*. København 1976.
- V. A. Secher: *Om Vitterligheden i den ældre danske Proces*. København 1885.

- V. A. Secher og C. Støchel (udg.): Forarbejderne til Kong Kristian V's Danske Lov. København I 1891–92, II 1893–94.
- P. Skouvig: Udlæg. København 1982.
- Socialforskningsinstituttet: Fordeling af levekårene, bd. I og II, publikation 82. København 1978.
- F. Taksøe-Jensen: Materiel Procesledning. København 1976.
- F. Taksøe-Jensen: Udlæg. København 1977.
- P. K. Trojel: Commentære eller Forklaring over den danske og norske Lov. København 1780–81.
- Udkast til Lov om den borgerlige Retspleje, med Motiver, 1877.
- Udkast til Lov om den borgerlige Retspleje, med Bemærkninger, 1899.
- H. Zahle: Om det juridiske bevis. København 1976.
- A. S. Ørsted: Bør den udeblivende Sagvolder antages at nægte eller at vedgaae Søgsmaalets Rigtighed, i Juridisk Arkiv nr. 3, s. 28–44. København 1804.
- A. S. Ørsted: Udførlig Fremstilling af Læren om egen Tilstaaelses juridiske Virkning i civile Retstrætter, i Eunomia III s. 462–620. København 1819.
- A. S. Ørsted: Yderligere Undersøgelser angaaende Virkningen af den Sagsøgte Udeblivelse i borgerlige Retsager, i Juridisk Tidsskrift, bd. 2, 1. hæfte s. 244–59. København 1820.
- A. S. Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie, bd. I. København 1851.

DOMME

1. Ugeskrift for Retsvæsen

1879.426	344
1884.841	230
1895.1246 SH	209
1904.245	229
1904.251	209
1905.126	209
1911.147	344
1911.521 H	324
1913.289 H	54, 172
1917.124	213, 220
1920.58 Ø	86
1921.65 Ø	173, 324
1921.175 H	333
1921.776 V	54
1922.851 H	13
1921.869 Ø	146
1923.27 H	328, 329
1923.304 H	296
1924.906 Ø	280
1926.131 Ø	279, 280
1929.552 V	86, 122
1929.826 Ø	127
1930.1090 Ø	279 f
1931.468 H	333
1932.1123 Ø	211, 216, 225
1933.148 Ø	339
1933.183 Ø	93
1935.179 Ø	214, 286
1935.1124 Ø	73, 343, 344
1936.578 V	128
1936.584 V	157, 159, 220
1936.624 Ø	68
1936.647 Ø	285
1937.432 Ø	95
1937.614 Ø	67

1939.409 Ø	86
1941.875 Ø	333
1942.1142 V	329
1944.1194 Ø	67
1947.407 V	281
1952.234 Ø	221, 285
1952.1015 H	173
1954.711 H	67, 68
1955.285 H	256
1955.468 H	334
1955.521 H	303, 307
1955.1003 H	124
1956.97 H	308
1956.171 Ø	173
1956.890 Ø	75
1957.487 H	200
1957.666 Ø	96
1957.861 Ø	157, 158, 213, 219, 224, 285
1957.908 V	79
1957.932 Ø	91, 312
1957.933 Ø	72
1958.279 H	96, 97, 98
1958.1021 Ø	245
1959.105 H	76, 77
1959.713 Ø	323
1959.951 Ø	221 f, 285
1960.416 SH	60, 63
1960.531 H	45
1960.674 V	333, 334
1960.1072 V	324
1961.155 H	308, 309
1961.353 H	77
1961.451 Ø	319
1961.454 Ø	96, 97
1961.1046 H	122
1962.64 H	128
1962.217 Ø	249
1962.247 SH	350
1962.628 H	146

1963.214 V	221
1963.308 H	200
1963.345 SH	102
1963.463 H	128
1963.592 H	77
1963.643 V	63
1963.1045 Ø	80, 315, 318
1964.247 Ø	317
1964.347 Ø	72
1966.245 H	94, 97, 98
1966.491 Ø	79
1966.519 SH	350
1967.488 H	200
1967.500 H	303
1967.922 Ø	328
1967.925 Ø	64
1968.553 Ø	287, 289
1968.651 V	80, 86, 315, 318
1969.702 H	323
1969.894 V	213, 330
1969.963 V	86, 315, 318
1970.384 V	44, 45, 172
1970.437 H	323
1970.710 Ø	344
1971.161 V	80, 315, 318
1971.275 H	45, 319
1971.364 Ø	350
1971.564 Ø	99
1971.846 V	223, 250, 252, 316
1972.643 V	81 f, 157, 162, 199, 216, 277
1972.846 Ø	82, 158, 262
1972.924 Ø	82, 199, 216, 271, 315, 317, 318
1972.925 Ø	77
1972.1041 V	184
1972.1050 Ø	106
1973.61 H	177
1973.257 SH	102
1973.474 H	293, 324
1973.806 H	95, 101, 111

1974.19 H	184
1974.66 H	170
1974.166 H	64, 184
1974.613 Ø	280
1974.839 Ø	103
1974.919 H	151
1975.243 V	336, 337, 338
1975.404 H	128
1975.435 V	83, 199, 224, 318
1975.652 V	161, 162, 179, 180, 185
1975.770 H	255, 328
1975.935 V	315
1975.964 H	67, 168
1975.1065 H	184
1976.212 V	96 f, 98
1976.514 H	269, 270
1976.596 V	77
1976.612 Ø	81, 199, 212, 224, 316, 318
1976.980 V	11
1977.266 H	97, 98, 99, 101
1977.571 V	57, 226 f
1977.734 V	74, 75, 76
1977.830 SH	339
1977.874 V	215, 286
1977.1010 V	10, 221, 285, 318, 319
1977.1030 V	269
1978.354 H	326
1978.497 H	82
1978.573 V	168, 172, 331
1978.689	184
1978.704 V	318
1978.706 V	194, 269, 273, 297
1978.724 V	313, 327, 331
1979.183 H	262, 263
1979.187 V	331
1979.205 V	219 f, 224
1979.220 Ø	74 f, 76
1979.642 V	80
1979.647 V	168, 331

1979.701 Ø	54 f, 172
1979.786 V	197, 202, 265 f, 267, 331
1979.855 H	13
1979.907 V	62
1980.183 H	263
1980.187 V	171
1980.389 H	328
1980.427 V	271
1980.640 V	126, 127, 146
1980.797 V	308 f
1980.1047 SH	289
1981.221 H	267, 327
1981.393 Ø	130, 260
1981.561 V	148
1981.700	130
1981.703	77
1981.712	264
1981.866 V	202, 263, 266, 267
1981.918 Ø	124
1981.1043 V	75
1982.109 H	294, 333
1982.143 H	295 f, 327, 332
1982.207 V	102
1982.210 V	276
1982.266 Ø	101, 112, 126
1982.318 H	334
1982.380 H	170, 331
1982.421 H	300, 303
1982.426 H	225
1982.594 H	322
1982.886 V	194
1982.954 Ø	344
1982.973 SH	277
1982.1061 Ø	256
1982.1101 H	184
1982.1195 Ø	195
1983.1 H	184

2. Arbejdsretlige domme	
1975.138	110
1980.55	109
1980.59	109
1981.37	109
3. Assurandørsocietetets Domssamling	
1958.161 Ø	246
4. Juristens Domssamling	
1949.43	280
1949.160	247
1954.227	247
5. Sø- og Handelsretstidende	
1963.303	139
6. Vestre Landsretstidende	
1930.232	279
1931.296	279
1941.215	80
7. Utrykte afgørelser	
Sø- og handelsretten	
23. maj 1975	162
21. februar 1977	108
3. august 1977	108
22. november 1977	110
30. november 1977	111, 112
11. januar 1978	108
Vestre landsret	
14. april 1980	68, 170
19. december 1980	261
5. oktober 1981	271
Østre landsret	
5. december 1967	171 f, 256
25. oktober 1972	245

19. december 1974	169
17. september 1976	163, 172, 313
13. januar 1977	277, 313
17. april 1978	130
3. april 1979	65 f
29. juni 1979	267
30. oktober 1979	267
14. februar 1980	261
13. august 1980	267
19. september 1980	256
3. december 1980	262
18. december 1980	173, 300
5. marts 1981	269
27. maj 1981	171
11. juni 1981	301
9. marts 1982	251 f, 317
25. juni 1982	249

SAGREGISTER

advokat	
– advokatrepræsentation og partsfravær	13
– udtræden	54, 55, 162 f, 256
– advokatens udeblivelse	62, 67
– udeblivelse under anke	295 f
– omkostninger	62 f
– fuldmægtig for advokat	67
– møde for begge parter	128, 145, 172
– mødeberettiget ved afgivelse af svarskrift	151
afbetalingssager	247 f
– se også kreditkøb	
afvisning	
– sagsøgtes udeblivelse	207 f, 211 f, 215, 224 f
– sagsøgers udeblivelse	45 f
– mangler ved stævning eller sagsøgers bilag	90
– forkyndelse	127 f
– appellantens udeblivelse	325 f
anke	
– valgfrihed mellem anke og genoptagelse	290, 292 f, 310, 321
– sideløbende anke og genoptagelse	304 f
– af afvisningsdom	312
– af udeblivelsesdom	319 f
– sagsbehandlingsfejl som ankegrund	320 f
anteciperet bevisførelse, se bevisførelse	

appel	290 f, 310 f
– sagsøgers appel	312 f
– sagsøgtes appel	319 f
– appellantens udeblivelse	325 f
– appelindstævntes udeblivelse	327 f
– særlige udeblivelsesgrunde	331 f
– ny anke efter afvisning af anke	332 f

bevisbyrde	
– for sagsøgtes bopæl	93 f, 98 f
– for international kompetence	100 f, 189
– for sagens værdi	106
– for partsanbringende	158
– for sagsfremstillingens rigtighed	218 f, 222 f
– forbrugeraftale	264 f

bevisførelse	
– 1-4-30	16, 17 f, 24
– for rettens kompetence	98 f
– anteciperet	46, 141, 148 f
– for kutyme	272 f

bevisførelsesbyrde	99, 101
--------------------	---------

berømmelse	
– nægtelse af berømmelse	91 f
– møde	46
– berømmelsespåtegninger	123 f

beslutning	
– om afvisning	64 f, 90

bevisfortegnelse	83 f
– ikke præklusiv	84

bilag	
– til stævning	85 f

– sagsøgers fremlæggelse	45
boligretssager	253
– stævningen	74 f, 76
– kompetence	107
– genoptagelse	300
bopæl	
– sagsøgtes	93 f
– i stævningen	72
checkkonto, rente af overtræk	267 f, 327
Danske Lov	15 f
dispositive retssager	11, 35 f
domsforhandling	
– sagsøger udebliver	47 f
– sagsøgte udebliver	156 f
– opdeling eller udsættelse	49 f, 159 f
– udsættelse til domsforhandling	147 f
erkendelsesdomme	34 f
forberedelse	
– formål	114 f
– udkast 1877	29 f
– retsplejelov 1916	32, 44, 142
– forberedelsesmåder	114
– forberedelse med retsmøde	117, 135 f
– forberedelse uden retsmøde	117, 150 f
– sagsøgers udeblivelse	44 f
– sagsøgtes udeblivelse	135 f
forbrugersager	228 f, 235 f
– rettens kontrol	237 f, 247 f, 281 f
– rente i forbrugerforhold	264 f

forhandlingsprincip	11, 192 f
forkyndelse	
– begreb	121 f
– forkyndelseskanaler	124, 129 f
– adressater for forkyndelse	124 f
– om særskilt forkyndelse af modkrav	58 f
– forkyndelse af svarskrift	151 f
– ændret påstand eller anbringende	167, 174 f, 189 f, 200, 210 f
– i arbejdsretssager	109
– af dom	183 f
– af appelindstævntes svarskrift	325
– betydning ved fuldbyrdelse	348 f, 350
forsikringssager	244 f
fremmed ret, se retsregler	
frifindelse	
– sagsøgers udeblivelse	30, 51 f
– sagsøgtes udeblivelse	202 f, 211 f
– sagsøgtes frifindelsespåstand som modkrav	60 f
frist	
– for kære	64
– for fuldbyrdelse	64, 184 f, 302, 341
– for ny sag efter afvisning	64 f, 77
– for genoptagelse	184 f, 299 f
fuldbyrdelse	
– grundlag	340
– frist	64, 184 f, 302, 341
– dommen anket eller genoptaget	341
– vejledningspligt	341 f
– prøvelsesret	342 f
– og værneting	345
	375

– udenlandske domme	346 f
genoptagelse	290 f
– af forberedelsen	141, 168
– valgfrihed mellem genoptagelse og anke	290, 292 f, 310, 321
– sagsøgte dømt	293 f
– sagsøgerens adgang	55, 294
– frist	299 f
– ekstraordinær	301
– deponering af sagsomkostninger	303
– sideløbende genoptagelse og anke	304 f
– omkostninger	305 f
– sagsøgtes konkursbo	307 f
– af dom for modkrav	294, 319
godsværneting	97 f, 101 f, 347 f, 350, 351
hjemting, sagsøgtes	93 f
identifikation af sagens genstand	
– i stævningen	77 f
identifikation af parterne	
– navne i stævningen	72 f
– adresser i stævningen	72 f
– fogedrettens prøvelse	73 f, 242 f
individualisering	78
– se identifikation	
inkassosager	32 f, 228 f
– i modsætning til »egentlige retssager«	237, 240 f
– forberedelsens dobbelthed	83 f, 115
– salærtakst	275 f

kompetence, rettens	
– stedlig	93 f, 214
– sagsøgtes bopæl	93 f, 95 f
– sagsøgtes ophold	94
– undtagelsesværneting	94 f
– international	99 f
– saglig	106 f
– sø- og handelsret	107 f, 114
– arbejdsret	108 f, 114
– boligret	107, 253
– udenlandske domme	347 f, 349 f, 350 f
– se også godsværneting	
konkurs	
– sagsøgers konkurs	65 f
– skyldners hjemting	96 f
– sagsøgtes konkurs	287 f
– genoptagelse af dom over skyldneren	307 f
kreditkøb	221, 223, 247 f
– se også rente	
kumulation	159 f, 278 f
– i boligretssager	254 f
kutymer	193 f
– rentekutymer	263, 270 f
– om kendskab til kutymeren	271 f
kære	
– af afvisningsbeslutning	312, 314 f, 319
– af henvisning	312
– af udsættelse	178, 325
lejesager, se boligretssager	
lovlig stævnet	16, 18, 127, 181

materiel procesledning	198 f
– vedr. rettens kompetence	100
– vedr. stævning m.m.	90 f, 137
modkrav, sagsøgtes	
– som indsigelse	226 f
– dom over sagsøger	56 f
– genoptagelse af dom for modkrav	294, 319
– modkrav under ankesag	321
– ved appelindstævntes udeblivelse	329
mundtlighed	
– begreb	118
– forskellig fra forberedelses- måde	116 f
– ved domsforhandling	48, 50, 53, 156 f, 164, 191 f
mødesag	14
nova	
– begæring	47
– i første instans	174 f, 189 f, 210 f
– under anke	322 f
notoritet	196 f
– kutyper som notoriske	272 f
offentlighed	
– ved domsafsigelse	182
omkostninger	
– 1-4-32	15
– sagsøgers udeblivelse	62 f
– sagsøgte frafalder	68
– sagsøgtes udeblivelse	275 f
– sagsøgtes konkursbo	289

– betaling eller deponering som betingelse for genoptagelse	303
– under genoptagelsessag	305 f
– under ankesag	318 f
– appel	318 f, 324 f
parallelsager	278, 280 f
procesfuldmægtig	112, 137 f, 168 f
– se også advokat	
procesmateriale	188 f
– se stævning, svarskrift, bilag	
– sagsøger ændrer påstand m.v.	189 f
– bevisførelse inden udeblivelsen	190
– sagsøgtes påstand, indsigelse og beviser	191 f, 197 f
– notoriske kendsgerninger	196 f
realitetsdom	
– anden realitetsdom end frifindelse	53, 55 f
– se også frifindelse	
renter	82, 197, 256 f
– begyndelsestidspunkt	259 f
– størrelse	263 f
retskraft	336 f
– for sagsøgtes konkursbo	288 f
– udenlandske domme	340, 346 f
retsregler	
– ikke i stævning	82
– anvendes af retten	193 f, 216 f
– fremmed ret	193 f, 195 f
– se også kutymer	

rettens kontrol	
– betingelser for modkrav	57
– sagsomkostninger	63
– renter	82, 258 f
– stævning og bilag	72 f, 90 f
– kompetence	93 f, 214
– forkyndelse	125 f
– med procesmaterialet	192 f
– fristoverskridelse	214, 286
– af sagsøgerens påstand	197 f, 216, 220 f
– af sagens retlige grundlag	216 f, 224
– af sagsfremstillingens rigtighed	196 f, 217 f, 222 f
– ved fuldbyrdelse	340 f, 350
– se også retsregler	
 salær til advokat, se omkostninger	
 skyldgrund	77, 80 f
 småsager	32 f, 228 f, 238 f
 statstidende	129 f, 173
 stempeldom	180 f
 stævnevarsel	123 f
 stævning	71 f
– sagsøgers fremlæggelse	45
– partsbeskrivelse	72 f
– påstand	76 f
– sagsfremstilling	77 f
– angive dokumenter og andre beviser	83 f
– retsregler	82
– ikke opfordring til at møde	89 f, 122

substantiering	78
svarskrift	150 f
– udeblivelsesbegreb	12 f
– før 1979-reformen	32
– manglende svarskrift fra appelindstævnte	328
– forkyndelse af svarskrift	58 f
– uformel indsigelse mod rettens kompetence	100, 103, 110 f
– uformel indsigelse mod realiteten	138 f, 120, 152 f
særlige udeblivelsesgrunde	66 f, 164 f, 331 f
– rettens skøn	68, 166, 176 f
– afbøde forskel mellem domsret og anden ret	46, 143 f
– lovligt forfald	66 f, 165, 167 f
– utilfredsstillende tilsigelse	67 f, 172 f
– trafikale forhold	68, 170
– den mødende begærer udsættelse	68, 165, 173 f
– sygdom	167 f
– advokatfejl	67, 170 f
– advokatudtræden	162 f, 171 f
– fremmøde reelt unødvendigt	46, 175 f
– frist til at afhjælpe mangler ved stævning m.m.	90 f
tvistig sag	14
tærskelvurdering	218, 222
udeblivelse	
– begreb	12 f
– domsret eller anden ret	146
udeblivelsesvirkning	354 f
– bedømmelse af et anbrin-	
	381

gende eller opdelt krav	49 f, 159 f
– beskikkelse af advokat	149
– udeblivelse betragtet som disposition	308
– dom i første instans opretholdes	325
– dom i genoptagen sag opretholdes	303 f
– udeblevne mister lejlighed til at udnytte partsbeføjelser	326
– dom på det foreliggende (anke)	327
udenlandske domme	346 f
udlænding, processuel	95 f, 99 f, 345, 346 f
udskrift af udeblivelsesdom	185
udsættelse	
– til domsforhandling	147 f
– til forkyndelse af modkrav	59 f
– til underretning af konkursbo	65 f
– ved særlige udeblivelsesgrunde	66 f, 164 f, 176 f
– til afhjælpning af mangler ved stævning m.m.	91
– til forhandling om kompetence	100, 111 f, 140
– til forkyndelse af stævning	125, 127 f, 140, 173
– under forberedelsen	140 f
– til berømmelse af domsforhandling	148
– til juridisk bistand	170
– afvente administrativ eller retlig afgørelse	177
– ved kumulation	278 f, 280
– ved parallelsager	281, 283

uklarhed	
– i stævning	77 f, 82 f, 207
– i procedure	13
underretning	
– om udsættelse	178 f, 179 f
– om afvisning	64
– til sagsøgers konkursbo	65 f, 308
– til sagsøgtets konkursbo	287 f
– om særskilt formalitetsforhandling	100, 112
– om domsforhandling	160 f
– om advokatudtræden	171 f, 162 f
– om domsafsigelse	183 f
undskyldning	
– for udeblivelse, se særlige udeblivelsesgrunde	
undtagelsesværneting	101
vejledning	
– udviklingen i lovens regler	230 f
– skriftlig	130 f
– ved første retsmøde	136
– i fogedretten	301, 341 f
værneting	92 f
– se kompetence	
værnetingsaftale	92, 110 f, 162
– særligt om forbrugerkøb	113